

Marx21

Kriz ve Alternatif

Yatay Siyaset

Krizler ve Alternatif / Yatay Siyaset

Marx21 Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, Aralık 2013

Kapak tasarımı: Dilan Gütmez

Baskı-Cilt: Yön Matbaacılık

Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. 75/2 B Blok 1. Kat

No: 366 Topkapı/İstanbul Tel: 212 544 66 34

**Bütün yayın hakları Uluslararası Akım Tanıtım
Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir.**

ISBN: 978-975-8442-13-3

Adres: Şehit Muhtar Mahallesi Pelesenk Sokak.

No:2/2 Beyoğlu/ İstanbul

Tel/Faks: 0212 249 28 66

İçindekiler

Önsöz	1
Chris Stephenson	
Karşı Devrim Hayaleti	7
Alex Callinicos	
Mısırlı Devrimci Sosyalistler'in Mektubu	25
Mısır: Devrim Kontrol Altında Mı?	39
Philip Marfleet	
"Asla Geri Dönüş Yok": Mısır'ın Sürekli Devrimi	51
Philip Marfleet	
Ekonomik Bunalım	99
Alex Callinicos	
Titanik ve Üçüncü Sınıftakilerin Hali	121
H. M. Çelebioğlu	
Solda Birlik, Seçimler ve Ötesi	151
H. M. Çelebioğlu	
Üçüncü Bir Yol Açmak...	179
Naci Sönmez	
Bir "Gezi Direnişi" Analizi Denemesi	195
Şafak Aykaç	
Tanrım, Kapitalizm Bir Canavar Yarattı!	207
Nesrin Yumak	
Devletin Yeniden Yapılanması	213
İzlem Oral	
Kitap Tanıtımı: AKP Devri	225
Didem Göçer	

Önsöz

Chris Stephenson

Kriz ve Alternatifler

Tarihte devrim ve karşı devrim ihtimalleri her zaman birlikte bulunur. Kapitalizmin krizi nerede devrimci koşullar yaratıyorsa, orada sermaye sınıfı buna karşı kendini korumak üzere harekete geçer. Dünyanın her yerinde karşı devrimci girişimlerin ortak niteliği üst sınıflarla alt sınıfların birliğini yaratmak için alt sınıfları bölmeye çalışmaktır.

Ancak devrim ve karşı devrim arasındaki çatışma aynı zamanda devrimin ebesidir. Karşı devrimci girişimlere karşı mücadele devrimci fikirlerin kitleselleşme potansiyelini içinde taşır. Devrimciler karşı devrimin vahametini görmüş olan alt sınıflarla yatay bir ittifak kurabiliyorsa derin bir sosyal değişimin tohumları filizlenir.

Tarihte bu durumun en çok öne çıkan olumlu örneklerinden biri, Rus Devrimi sırasında Eylül 1917’de *Kornilov darbesine karşı başarılı bir yatay direnişin gerçekleşmesi sayesinde Ekim Devrimi’nin kapılarının açılmasıdır*. Olumsuz örneklerden birisi ise Mart 1920’de Almanya’da gerçekleşen Kapp darbesine karşı direnişin sosyal demokrat liderlerin eline bırakılarak devrimciler tarafından bir ittifak fırsatı olarak değerlendirilmemiş olmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası egemen olan (nispeten) barışçıl dönemi geride bıraktık. Özellikle 2008 sonrasında krizler giderek daha fazla derinleşiyor. Rejim değişiklikleri sadece Ortadoğu ile sınırlı değil; Latin Amerika, ABD, Kuzey Afrika ve Avrupa’da sistemi kökten reddeden hareketler bu krizin ürünüdür. Son olarak yerel isyanımız olan *Gezi İsyanı* tam anlamıyla bu dalganın bir parçası - bu

krizlerden etkilenen, etkileyen, oralardan ilham alan, oralara örnek olan bir parçasıdır.

Mevcut isyanların niteliklerini ve yaşanan sorunları değerlendirdiğimizde hiç bir isyanın boşlukta ortaya çıkmadığını görürüz. İsyan eden insanlar kafalarında varolan fikirlerle harekete geçiyorlar ve kafalarındaki her şey hemen o anda değişmiyor. Örneğin Mısır’da *Müslüman Kardeşler*’in fikirleri uzun süre askeri vesayete direnen kesimler için çok cazip idi; Gezi Parkı için harekete geçen insanlar kafalarındaki *Kemalist* fikirlerle isyan ettiler. Her iki durum da bu hareketleri değersiz kılmaz. Her isyan hareketi içinde devlet ve patronlarla ile “*çapulcular*”ı birleştiren dikey fikirler mevcuttur. Bu kendi içinde çelişkili bir durum yaratır; ancak bizim için önemli olan isyanlar sırasında hangi politikaların kazanacak olduğudur.

Dikey politikalara karşı yatay politikalar

Dikey politika ırkçılık, savaş, karşı devrim anlamına gelir; *yatay politika* ise patronlara karşı birlik, adil barış, üretimin yönetimi ve denetiminin aşağıdan-kolektif karar mekanizmalarına geçme olasılığı, devrimin başarısı ve devamlılığı anlamına geliyor.

Tarihsel olarak devrim-karşı devrim mücadelesini dikey politikalara karşı yatay politikalar olarak da ifade edebiliriz. Örneğin Ortadoğu’da uzun yıllar yatay politikanın yokluğu yüzünden emperyalizme karşı muhalefet İslamcılar eliyle yürütüldü. İslami fikirler aslında patron ve çalışanı birleştiren, dikey eğilimi içeren politikalardır.

Mısır’da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde dikey bir bölünme yaşandı. Esas olarak muhalefet, bu dikey bölünmede Mursi’ye oy vermek zorunda kaldı. Mursi’nin izlediği dikey politikalar vesayetçi-askeri uygulamaların geri gelmesine izin verdi. Böylece karşı devrimci girişim iktidara el koyabildi. Solun zayıf olduğu koşullarda dikey bir tuzağa düşmeden laikçi-vesayetçi politikalar yerine yoksul Müslümanlar’ı, Hristiyanlar’ı, ateistleri birleştiren politikaları üretmek hayati bir öneme sahip.

Suriye de dikey bölünmenin trajik sonuçlarını yaşıyor. Bir tarafta Suudi Arabistan ve Katar'ın desteklediği El Kaide hareketi, diğer tarafta ise sözde laik diktatör Esad var. *Demokratik muhalefet yatay politikaların zayıflığı nedeniyle ölüm kalım mücadelesi veriyor.*

Gezi direnişinde yatay politikalar kazandı

Türkiye’de de bütün bu sorunlar Gezi İsyanı sırasında mikro düzeyde yaşandı. Dikey ile yatay politikalar arasındaki rekabeti ve çatışmayı AKP’nin dindar tabanına yönelik yaptığı çağrılarda ve muhalefet içindeki Türkiye Gençlik Birliği politikalarında gördük. *Türkiye Gençlik Birliği’nin Kürtler’e saldırmak istediği o gece Gezi’de dikey ve yatay politika arasında bir çatışma yaşandı ve yatay politika kazandı.* Kürtler’in ve Türkler’in birleşmesi; bu birliğin Müslümanlar’a karşı değil, devlete karşı çıkması yatay politikanın zaferiydi. Antikapitalist Müslümanlar’ın oraya gelmesi, LGBT ile bir arada durması yatay politikanın en güzel örnekleridir.

Bu daha başlangıç

Yatay-dikey politikalar arasındaki çatışma Gezi ile bitmedi. Gezi Parkı içerisinde yatay politikalar daha baskın çıktı, ancak bu bir tesadüf değil. Aksine bir dizi bilinçli müdahalenin sonucuydu. Bu mücadeleye liderlik eden ve şekillendiren fiili liderler parkta “*Çarşı olsun, Antikapitalist Müslümanlar olsun, Kürt hareketi olsun, LGBT olsun, türbanlı-başı açık kadınlar olsun*” diyerek birliği öne çıkarttılar. Gezi Parkı, içerisinde Türk-Kürt çatışması, Müslüman-laik çatışması yaşanmadığı için başarıya ulaştı ama bu hiç de kolay olmadı.

Gezi Parkı işgali bitti ancak politik tartışma forumlarda devam ediyor. Türkiye’ye bir bütün olarak baktığımızda, her yerde yatay politikanın kazandığını söylemek mümkün değil. Henüz kazanılmış bir mücadele yok, halen can alıcı bir noktadayız. AKP hükümetine karşı muhalefetin esas olarak Kemalist, milliyetçi bir muhalefet üzerinden mi olacağı yoksa Kürtler’i, dindarları, vb. de kapsamaya çalışan bir muhalefet üzerinden mi şekilleneceği yakın gelecekte na-

sıl bir Türkiye’de yaşayacağımızı belirleyecektir.

AKP’ye karşı yatay siyaset

AKP iktidarı sermaye sınıfına hizmet eden, ancak bunu yaparken çalışanların ve yoksulların çoğunluğunu dini fikirleri kullanarak arkasında tutabilen; yani dikey politika üzerinden yürüyen bir iktidardır. AKP hükümetinin zigzagları tam da bu politikaya hizmet ediyor. Neo-liberal girişimlerle kendine yakın sermaye guruplarını ve kişisel çıkarlarını geliştiriyor olması kendi tabanının da hoşnutsuzluk yaratıyor. Son genel seçimlerden sonra Kürt hareketine karşı saldırgan politikalar izlemesi; hatta Gezi Direnişi nedeniyle bile kendi tabanından önemli kayıplar verdi. Kızılı-erkekli evler, içki meselesi gibi muhafazakar fikirler üzerinden gündem yaratarak yoksul tabanı kendine kazanmaya çalışıyor. Yoksul ve dindar tabanla iktidar arasındaki çelişkiyi ne derece görmezden gelirsek, o derece AKP iktidarının işini kolaylaştırır ve dikey bölünmeye izin veririz.

AKP’nin neo-liberal gündemi ABD, İngiliz, Fransız hükümetinin gündeminden farklı değil. Türkiye’nin farkı, devletin daha zayıf ve daha az köklü olmasından kaynaklanıyor. İktidar kimin eline geçerse polis devleti de onun hizmetine giriyor. Ancak baskı açısından bakıldığında dünyada muhalefete karşı baskı ve şiddet her yerde artıyor. Neo-liberalizm ve (lugattaki anlamıyla) “liberalizm” giderek daha fazla zıt hale geliyor. *Neo-liberal politikaların ilk uygulandığı yer Allende sonrası Şili idi ve ilk büyük neo-liberal adım Pinochet tarafından atıldı.* Obama’nın ABD’si giderek daha baskıcı, daha az demokratik ve daha az basın özgürlüğü olan bir yer haline geldi.

Türkiye’de devletin daha baskıcı bir yöne dönmesi ile AKP’nin neo-liberal politikaları arasında herhangi bir çelişki yok. İlk on sene vesayetçi devleti yıkmakla meşgul olduklarından görece daha demokratik bir süreç yaşandı; ancak bu süreç vesayetçi baskıdan AKP baskısına geçiş yönünde gerçekleşti.

Bu toplum eşitsiz, mutsuz ve patlamaya hazır bir toplum; bu

devlet zayıf olmasının kaçınılmaz sonucu olarak baskı uyguluyor. Ancak uygulanan yeni baskılara karşı eski baskıcı laik rejimlerin örnek gösterilmesi dindarlar açısından bir alternatif olamaz.

Gezi'nin yatay ruhunu taşıyan adres: Halkların Demokratik Kongresi (HDK)

Türkiye’de toplumsal ilerlemenin engeli olan en önemli dikey bölünme Türk-Kürt bölünmesidir. AKP iktidarına karşı yatay bir ittifak kurmak istiyorsak işçi hareketi, solcular ve Kürt hareketi bu ittifakın doğal olarak çok önemli birer parçası olacaklardır. Bir dizi seçimde bu yatay ittifakın çok iyi sonuçlar getirebileceğini gördük. İnatla solla, antikapitalist hareketle ittifak kurmaya çalışan bir Kürt hareketinin varlığı çok önemli. Yerel seçimlerde dikey seçeneklerin AKP, CHP ya da MHP olduğu açıktır; *dikey olmayan yatay alternatif ise doğal olarak Halkların Demokratik Partisi (HDP) dir.*

Sihirli kelimemiz yatay olsun

AKP bu politikanın sihrini çok iyi anlıyor. Bu nedenle bütün İstanbul’u “Her Yerde Metro, Her Yere Metro” afişleriyle donattılar. On yıllık iktidarlara boyunca ancak 90 km metro inşa edenlerin büyük rakamları ise geleceğe yönelik.

Gezide gördüğümüz gibi çevrenin en büyük düşmanı olan rant projeleri, üçüncü köprü, üçüncü havaalanı, Kanal İstanbul gibi yok-sulun çıkarına olmayan neo-liberal projelerdir. Bütçeden toplu taşımaya, yerel projelere, parklara, kreşlere harcanacak para ile halkın hayatını kolaylaştırmak, istihdam yaratmak ve refahı artırmak mümkün. Ancak bunun için yoksullara hizmet veren yeni bir yerel politika ve yerel talepler geliştirmek gerekiyor.

Solun doğal liderliği yatay bir liderliktir ve yapması gereken yatay ittifaklar kurmak, yatay bir cephe oluşturmak ve sermayedarlara karşı mücadele etmektir. Bu hedefleri gerçekleştirmeye çalışanlar solcudur; karşı olanlar, yani dikey bölünmenin taraftarı olanlar ise sol değildir. Dindarlara karşı önyargılı davranılmaması gerektiği

gibi kendine solcu diyenlere karşı da önyargılı davranılmamalıdır. **Kim ırkçılığa, cinsiyetçiliğe karşı mücadele ediyorsa, işçileri patronlara karşı birleştirmeye çalışıyorsa o solcudur.** Tarihsel olarak nereden geldiği önemli değildir. Önemli olan icraattır ve dikey-yatay çatışmasında hangi seçimi yapıyor olduğudur. Birleştiren bir mücadeleyi inşa edenler solcudur; diğer meseleler ise yolda tartışılır.

Başka bir dünyanın temellerini atacak olanlar, AKP ve benzeri neoliberallerin dikey karşı devrimci girişimlerine karşı yatay ittifakları kuracak olanlardır. Dünyanın her yerinde ve Türkiye sınırları içinde ortak görevimiz budur.

Karşı Devrim Hayaleti

Alex Callinicos

Şuan karşı devrim Arap Dünyası'nı ele geçiriyor, fakat bu ele geçirme farklı ve kafa karıştırıcı yollarla gerçekleşiyor. Örneğin Suriye'de Beşar el-Esad başkanlığındaki rejim ve ona karşı askeri müdahale tehditlerinde bulunan Amerika Birleşik Devletleri olarak karşımıza çıkıyor. Öte yandan Suudi Kraliyet Ailesi bölgedeki statükoyu muhafaza etmeye çabaladığı için Körfez Devletleri'ne önderlik ediyor; bir yerde doğrudan silahlı müdahale ile (Bahreyn), bir yerde eski rejimi destekleyerek (Mısır), başka bir yerde Sünni cihatçılara arka çıkarak. En önemlisi de Arap Dünyası'nın kalbi Mısır'da karşı devrim, en somut haliyle silahlı kuvvetler başkomutanı ve 3 Haziran'da Müslüman Kardeşler'den seçilmiş cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi yerinden ettiğinden beri ülkenin efendisi General Abdülfettah el-Sisi kılığında karşımıza çıkıyor.

Arap Devrimleri'nin patlak vermesinden yaklaşık üç yıl sonra Orta Doğu hiç olmadığı kadar karmaşık ve allak bullak halde. Bu durum Bin Ali ve Mübarek'in devrilmesinin ilham verdiği pek çok insanın cesaretini kırmak için yeterli. Ancak aynı zamanda eski 1968 sloganının yeniden anımsanması gereken anlarından da biri: "Uyum sağlamak yok, hata gerçektir". Kafa karışıklığı gerçektir ve durumu tarif eden, açıklanan çelişkilerden kaynaklanır; örneğin Barack Obama'nın yönetimindeki tereddütten.

Mısır: İç içe geçmiş devrim ve karşı devrim

Liberal sol ve daha güçlü bir şekilde sol görüş arasında gittikçe kendine yer edinen belirsizliğe verilen tepkilerden biri her şeyden önce devrimlerin gerçekleştiğini inkar etmektir. Bilgi sahibi yo-

rumculardan biri olan Hugh Roberts yakın zamanda şöyle yazdı: “Öyle görünüyor ki halüsinasyon işportacılarına boyun eğdirildi ve 3 Haziran’da Kahire’de gerçekleşenleri “ikinci devrim” olarak adlandırmak artık moda değil. Fakat olanları karşı devrim olarak tanımlamak, ki inkar edilemez bir şekilde daha doğrudur, ilk olarak devrimin gerçekleştiğini varsaymaktır”.¹

Hindistan Komünist Partisi (Marksist)’nin muhtemelen en önemli entelektüeli Aijaz Ahmad kendi yöntemiyle bu durumu şöyle reddediyor:

*Bütün göz alıcı demografik ve edimsel haşmetine rağmen bu ayaklanmalardan hiçbiri [25 Ocak 2011 ve 30 Haziran 2013], 1952’deki Nasırcı Özgür Subaylar darbesinin olduğu farz edilen sınırlı anlamda bile devrimci olarak değerlendirilemez. Nasırcılar hızlı bir şekilde feodal imtiyazlarla birlikte monarşinin kaldırılması, toprak mülkiyetinin yeniden dağıtılması, anti-emperyalist doğrultuda uluslar arası bağların yeniden kurulması, kamu sektörünün oluşturulması, alt orta sınıf ve daha yoksul olanların lehine pek çok politikanın benimsenmesi gibi temel sistem değişiklikleri yaptılar. 2011’de ya da 2013’te bunlara uzaktan yakından benzeyen hiçbir şey vaat edilmedi ya da planlanmadı.*²

Cemal Abdül Nasır’ı iktidara getiren ve ona Mısır’ın politik ekonomisini devlet kapitalizmine göre yeniden yapılandırma imkanı veren Haziran 1952 askeri darbesini [Sisi’nin darbesine] tercih ederken, Ahmad sadece Hindistan’da değil Arap Dünyası’nda ve aslında Mısır’ın kendisinde olan sol ve laik milliyetçiliğin geniş bir kesitini sunmaktadır. Yurt içi devlet kapitalizmi politikaları ve jeopolitik ittifak sebebiyle askeri rejimler için Ahmad’ın aynı tercihi, Suriye’deki Esad rejimine olan desteğinde de ifade edilmektedir:

Suriye tarihsel olarak anlaşıldığı şekliyle Arap milliyetçiliğinin son temsilcisidir. Kendisini hala sosyalist olarak tanım-

*lamaktadır. Pek çok neoliberal reform gerçekleşse de kamu sektörü hala baskındır. Dini, politikadan men etmektedir. Dini politik partilerin ortaya çıkmasını kabul etmeyecektir. Pek çok nedenle İsrail'in tarihi muhalifdir. Eski günlerde Sosyalist Blok ile birlik içindeydi ve böylesi birlik hala varlığını sürdürmektedir.*³

Ahmad aynı zamanda politik İslam'ın bütün farklı tonlarını tek bir gerici bütün olarak görenlerin de temsilcisidir. Yine de Mısır'daki halk seferberliğinin ölçüsünün farkına varmaktadır: “Mısır'da aralarında seçim yapmamız gereken iki önemli politik aktör var, asker ve İhvan [Müslüman Kardeşler] peki ya üçüncüsü nedir? -üçüncü varlık ise kitle hareketidir.”⁴

Roberts'a göre ise yine de kitle hareketi ve aktivistler (özellikle 30 Haziran'daki büyük gösteriyi örgütleyen aktivist koalisyonu *Tamarrud*) ilgi odağı olmaya başlayan daha kötü niyetli ve gizli güçlerin - en önemlisi ordu - kullandığı aptallardır. Mübarek, iktidarda olduğu yaklaşık 30 yıl boyunca belli düzeyde ordudan bağımsız bir politik alan elde etti ve zaman zaman ordunun gücünü dengelemek için Müslüman Kardeşler'i kullanarak artan bir şekilde hanedan başkanlığına odaklandı. Roberts açısından:

11 Şubat 2011'de gerçekleşen, Özgür Subaylar Devleti'nin tekerrürüyü. Mübarek'in devrilişinin kendisi bir devrim değildi, çünkü 1952'deki darbelerinin ardından Özgür Subaylar tarafından kurulan devletin temel yapısı hala varlığını koruyordu. Bu durum zaten Mısır Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi (MSKYK)'nin ortaya çıkmasıyla herkesin malumu olmalıydı. Ordu 1952'den beri politik gücün kaynağı olmuştu. Mübarek tarafından marjinalleştirildi ve hükümet işlerinde çok az yer alabildi, fakat alternatif bir güç kaynağı onun yerini alamadı. Bu nedenle orduyu yeniden merkezi konuma taşıyan 2011 Ocak ve Şubat olayları bir devrim değildi. En azından General Sisi ve Tamarrud tarafından ortaya atılan

iddialarda bir tutarlılık tohumu vardı ki 3 Haziran 2013, 11 Şubat 2011'in temel mantığını canlandırdı. Gönülsüz bir şekilde de olsa demokrasinin devrimci ilerleyişini bir yana bırakırsak, buradaki mantığın gerçek bir devrim değil, ordunun tarihsel politik önceliğinin yeniden onaylanması ve iadesi olduğunu bir kere kabul edersek, bunu kolaylıkla görebiliriz.⁵

Roberts'in analizindeki çok önemli gerçek, Mübarek'in devrilmesinden sonra Mısır devletinin politik baskıcı çekirdeğinin el değmemiş bir şekilde kalmasıdır. Bu da Şubat 2011 Mısır'ını; Solcu ve İslamcılar'ın oluşturduğu silahlı başkaldırının Şah'ın ordusunu alt etmeyi başardığı Şubat 1979 İran'ından keskin bir şekilde ayırmaktadır.⁶ Kuşkusuz ki asker, herhangi bir kapitalist devletin savunmasının en son hattıdır. Fakat Mısır'da ordu 1952'den beri, 1970'lerde Enver Sedat tarafından kurulan ABD müttefikliğinin temel taşı olduğu gibi politik gücün de temel kurumu olmuştur. Roberts, generallerin 25 Ocak devriminin sunduğu fırsattan kendi üstünlüklerini bir kere daha kanıtlamak için yararlandıklarını ima ederek abartmış olabilir, ancak kuşkusuz ki Mübarek'in devrilişinden beri generaller burjuva politik sahnesinin esas düzenleyici gücü olmuştur -öncelikle Şubat 2011'den Haziran 2012'ye kadar yönetimdeki MSKYK ile sonra Mursi'nin yönetiminde daha arka plandaki bir rolle, sonrasında ise onu devirdiklerinden beri (sembolik bir sivil cumhurbaşkanı ve kabinenin önemsiz kamuflajına bağlı olmaksızın) yeniden sürücü koltuğuna geçmeleriyle.

Ordunun bu rolü oynama kabiliyeti, Mısır burjuvazisi için bir güç kaynağı olmuştur, fakat aynı zamanda bu burjuvazinin kronik politik zayıflığının da bir belirtisidir. Aslında devrimin başlangıcından beri Mısır'ın en çarpıcı özelliklerinden biri kitle hareketinin ölçeği ve onun politik düzeydeki temsili arasındaki zıtlık olmuştur. Burjuva partiler acıklı bir fiyasko yaşamaktadır - milliyetçilerin laik muhalifleri ve Mübarek zamanında ortaya çıkan solcular da aynı kaderi paylaşmaktadır. Sisi, aksi bir durum onu ciddi şekilde sınırlan-

dıracağı için, Mursi'ye karşı güçlerin çoğunluğunu birleştiren Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin desteğini almayı bilmiştir. Mısır'ın uluslar arası arenadaki en ünlü liberali Muhammed el-Baradei bir omurga keşfetmiş ve Müslüman Kardeşler'den protestoculara yapılan katliamlar sebebiyle, sadece "ulusal güveni zedeleme" davası tehdidini göze alabildiği için geçici başkan yardımcılığından istifa etmiştir. Utanç verici bir şekilde Tamarrud, Müslüman Kardeşler'e uygulanan baskının amigoluğunu yapmıştır.

Bu modelde tek istisna paradoksal bir şekilde - Mısır'daki tek ciddi burjuva partisi ve en güçlü politik örgütlü gücü olan - Müslüman Kardeşler'in kendisidir. Mübarek zamanında Müslüman Kardeşler liderliği refah programları ve rejim muhalifliğindeki ünleri sayesinde ekonomik ve toplumsal açıdan tamamen muhafazakar olan bir halk tabanı oluşturdu. Şubat 2011'den sonra Müslüman Kardeşler, Mısır'da burjuvazinin istikrarının sağlanması için ordunun tek mantıklı ortağıydı ve Mursi'nin cumhurbaşkanı olacağı yönünde tahminler bu iki gücün arasında bir anlaşmayı zorunlu kıldı. MSKYK halk ayaklanmasını frenleme noktasında başarısız olmuştu; belki Mursi daha iyi bir iş çıkarabilirdi.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci raundunda Mursi'yi öne geçiren şey *feloulun* (eski rejimin kalıntılarının) adayı Ahmed Şefik'in önünü tıkamanın tek yolunun Mursi'ye oy vermek olduğunu düşünen devrim hareketinin çoğunluğunun desteğini almasıydı. Haziran 2011'de Mursi'nin zaferinin gücünü kaybetmesi (yüzde 51.73'den 48.27'ye) Müslüman Kardeşler'e yönelik yaygın kuşku ortaya sererken aynı zamanda Mısır toplumunun daha muhafazakar katmanları arasındaki karşı devrim için hazır olan halk tabanını da gösteriyordu.

Bu güçlerin önünü açan Mursi'nin cumhurbaşkanlığı oldu. Roberts, gerçekte hükümet olma talebinin Müslüman Kardeşler'i tuzağa sürüklediğini öne sürmektedir. Kuşkusuz ki kendilerini bir anda yok etmekle tehdit eden çelişkilerle mücadele ederken buldular. Mursi, Mısır burjuvazisi ve Beyaz Saray'ı mutlu etmek için

Ortodoks liberal politikalar takip etmeyi amaçladı (her ne kadar yüksek yakıt fiyatları yüzünden bir ayaklanma çıkmasını önlemek için İMF’den alınan kredinin koşulları üzerinde ayak oyunları yapsa da). Bu, muhtemelen halk kitlelerinin ondan yüz çevirmesinde rol oynayan en büyük faktördü. İsrail ile de barış anlaşmalarını devam ettirdi.

Aynı zamanda (Sünni Selefi partilerle olan yarışın baskısı altında) Müslüman Kardeşler’in tabanına tutunarak ve (haklılığı sonradan tamamen kanıtlandığı gibi) orduya güvensizliğinden dolayı Mursi, Kasım 2012’deki “anayasa açıklamasında” açıkça görüldüğü gibi iktidarı elinde toplamayı ve daha genel olarak İslamcılık’ın sosyal ve politik durumunu güçlendirmeyi amaçladı. Bunun sonucu hem devrimcilerin hem de geniş düzeyde burjuvazinin görüşleriyle çatışmak oldu. Protestolara karşı polis, ordu ve Müslüman Kardeşler destekçileri tarafından ortaya konulan şiddet ve Kıpti azınlığa karşı mezhepsel saldırılar, cumhurbaşkanlığına zarar veren ve en azından kısa vadede ordunun elini güçlendiren bir nefret selini besledi.

30 Haziran’ın muazzam halk seferberliği, Mısır halkının gerçek hareketiydi. Mursi’nin yerinden olmasında bu seferberliğin başarısı inkar edilemez; Mursi, iki buçuk yıl içinde halk ayaklanması sonucu devrilen ikinci Mısır cumhurbaşkanı oldu. Fakat Mübarek’in de Mursi’nin de görevden alınmalarını sağlayan esasen orduydü ve elbette ki Sisi ve yoldaş generalleri “halkın tarafsız hizmetkarları” olarak değil, Mısır’daki kapitalist gücün temel kurumu olarak görev yapıyordu.

Mısırlı Devrimci Sosyalistler ordunun gerekçeleriyle ilgili ikna edici bir analiz ortaya koydular:

Halkın öfkesinin Mursi’yi devirecek kadar arttığı netleşince, yönetici sınıfın en güçlü ve birleşik kurumu olan ordu için kitlelerin öfkesini kontrol altına almaya yönelik müdahale etmek ve kendi taleplerini uygulamak gerekli hale geldi. Bu, rejimin başına kimin geçeceğine konusunu riske atmamak; halkın is-

teklerini yerine getiriyormuş ve halkla “aynı düzeyde”ymiş gibi görünecek kahramanlar etrafında egemen sınıfı yeniden organize etmek ve birleştirmek için gerekliydi.

Ordu iki ateş arasında kaldı: İlki, Mursi’nin iktidarını tehdit eden kitle hareketinin ateşiydi. İkincisi ise Mursi’nin devrilmesiyle sokaklara dökülecek Kardeşler ve İslamcılar’la Mursi’nin devrilmesiyle Sina’da büyük boyutlarda ve Yüksek Mısır’ın bazı bölgelerinde daha küçük boyutlarda açılacak karışık cephelerin ortaya çıkaracağı ateşti. Sonuçlarına rağmen ordu kitle hareketinin ateşinden sakınmayı seçti. Halkın etkisini azaltıp hareketin gelişimini önleyerek Mursi’yi devirmeye ve kitlelerinkinden daha az korkutucu olan Müslüman Kardeşler ateşiyle yüzleşmeye karar verdiler.⁷

Ordunun bu rolü oynamasına imkan sağlayan, devrim hareketinin hem yeterince dirençli halk örgütlenmesini hem de işçilerin, köylülerin ve şehirlerdeki fakir insanların ekonomik ve politik isteklerini etkili bir şekilde dile getirme kapasitesi olan bir siyasi parti kurmaktaki yetersizliği idi. Bu başarısızlık anlaşılabilir. Örneğin Devrimci Sosyalistler bu sınırlandırmanın üstesinden gelmek için çok çabılıyor, fakat fazla derin olmayan sosyal köklere sahip küçük bir Marksist örgüt olarak onlarca yıllık baskı ve Mısır soluna egemen olan, en önemli seksiyonunu Ulusal Kurtuluş Cephesi ve Sisi’nin arkasına yönlendirmiş Stalinist politika tarafından dayatılan bozulmanın etkilerinin üstesinden gelemiyor.

Bunlardan hiçbiri en yüksek sesle ifade edilen Roberts’a ait, 30 Haziran olayının tek taraflı ciddiye alınmaması durumunun gerekçesi olamaz. Mursi’nin devrilmesi aynı anda gelişen halk ayaklanması ve askeri darbenin sonucuydu. Durumun bu yönlerini kavramada başarısız olan herhangi biri, Mübarek’e karşı gerçekleşen ayaklanmanın esas devrimci dinamiğini anlayamayacaktır.

Bunlarla birlikte kısa dönemde bu ikiliğin yarattığı belirsizlik orduya yarar sağladı. 30 Haziran seferberliği boyunca bu durum ol-

dukça açıktı. Belirsizlik, ordunun (demokratik olmasa da) “milli” ve “halktan” bir giysiye bürünmesine yardım eden Nasırcılık’ın ideolojik mirasından faydalanmayı başarmasıyla pekiştirildi. Bu durum, 2012 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk raundunda etkileyici bir sol kampanya yürüten fakat sonra bu fırsatı, oyları örgütüne yönlendirmektense inatla orduya yarar sağlamaya çalışarak değerlendiremeyen, Milli Kurtuluş Cephesi’nin önde gelen liderlerinden Hamdin Sabbahi ile daha da güçlü hale geldi. Mısır’ı Batı emperyalizmine karşı bir direnç merkezi haline getirmeyi planladığına dair herhangi bir işaret olmamasına rağmen Latin Amerikalı generaller gibi siyah gözlükler takıp etrafa caka satan Sisi’nin yeni Nasır olduğu iddia ediliyordu.

Bu, generallerin; MSKYK’deki seleflerinin ya da Mursi’nin keyfini sürdürdüğünden daha kolay bir yolu izleyeceği anlamına gelmez. Öncelikle Müslüman Kardeşler çetin ceviz olduğunu gösterecektir. Britanyalılar’ın, Nasır’ın, Sedat’ın ve Mübarek’in acımasız baskılarıyla baş edebildiler. Seçilmiş cumhurbaşkanının devrilmesinin verdiği demokratik hakların ihlal edildiği hissi Kardeşler’in aktivistlerini güçlendiriyor. Dahası *Devrimci Sosyalistler*’in ortaya koyduğu gibi Müslüman Kardeşler liderliği aktivistlerinin, parlamentarizmi reddeden cihatçı gruplara katılmaya hazırlandıklarını görüyor. Sisi’nin Müslüman Kardeşler “terörizmine” karşı kampanyası, her zaman olduğu gibi gerçek teröristlerin ortaya çıkmasına sebep oluyor.

Daha da önemlisi, Michael Roberts’in belirttiği gibi 2007-2009 arasında yaşanan iflas ve çöküşün etkileriyle mücadele eden dünya ekonomisinin ortasındaki Mısır da iflasın eşiğinde. Darbe, Suudi Arabistan’la başlayan ve son olarak (şimdiye kadar Müslüman Kardeşler’in güçlü bir destekçisi olan) Katar’ın da dahil olduğu Körfez’den Mısır’a bir kredi dalgası ortaya çıkardı. Bu durum, Mursi’ye karşı memnuniyetsizliği arttıran elektrik kesintileri, gıda ve yakıt kesintisini bitirmek için (kuşkusuz *feloulun* da yardımıyla) oldukça çaba harcayan rejime zaman kazandıracaktır.

Fakat bu para yardımı yerel talepler, Mısır ekonomisinin bir sonraki neoliberal yapılanması için yabancı sermaye ve 25 Ocak'tan beri gelişen halk seferberliğinin alışkanlıkları arasındaki çelişkileri ortadan kaldıramaz. 30 Ocak'ın önemli bir özelliği daha öncesinde devrimin uğramadığı fakat Mursi'nin ekonomi politikalarının çileden çıkardığı kırsal kesimin de harekete geçmesiyle, halk seferberliğinin etki alanının genişlediğini göstermesiydi.

Ordu şuan devletin baskıcı kapasitesini yeniden inşa etmeye çalışıyor; Mübarek'e karşı ayaklanmalar sırasında fazlasıyla zarar gören polis ve istihbarat servisinde iyileştirmelere gidiyor ve gizli polisleri taşra valisi olarak yeniden atıyor. Müslüman Kardeşler'in baskısı ile oluşturulan gelenek ve rejimin ekimde yenilenen olağanüstü hal koşullarında olağanüstü bir güç kazanması, bütün devrim hareketine karşı potansiyel olarak ölümcül bir tehlikeyi işaret ediyor. Fakat halkın öfkesinin Müslüman Kardeşler'i yalnız bıraktığı bu durumda, askeri liderler hala kendi güçlerini doğrudan şehirlerdeki kitle hareketini bastırmak için kullanmayı anlamsız bulabilirler.

Napolyon'un dediği gibi kasatura ile her şeyi yapabilirsin, üzerine oturmak dışında. Darbenin bünyesine alma ve aynı zamanda da baskı altında tutma ihtiyacı Mısır Bağımsız Sendikalar Federasyonu başkanı Kamal Abu-Eita'nın çalışma bakanı olarak atanmasında da kendini gösterdi. Abu-Eita'nın utanç verici bir şekilde askeri hükümete katılma kararı kendi Nasırcı politikalarını göstermektedir, ancak aynı zamanda 25 Ocak'tan önce herhangi bir bağımsız sendikanın zar zor ortaya çıktığı Mısır'da hayret verici şekilde gelişen sendika bürokrasisinden kaynaklanmaktadır. Bu tür bir gelişimin işçi hareketini kapsayıp kapsayamayacağı meçhuldür. Yeni hükümetin kurulmasını, taleplerini büyük ölçüde elde eden dokuma endüstrisinde bir grev dalgası takip etmiştir.

Bunların hiçbirisi elbette ki darbenin oraya çıkardığı gerilemeyi hafifletemez. Ordu şimdilik devrim hareketini kırmayı başardı, ancak Tunus ve Mısır'daki asıl ayaklanmalardan beri vurguladığımız gibi devrim anlık bir olay değil, bir süreçtir. Bunun altı; ilerleme ve

gerilemeler, kitle bilinci ve kendiliğinden örgütlenmedeki artış ve karşı devrim güçlerinin başarısı tarafından çizilmiştir.⁸ Mısır'daki durumu kafa karıştırıcı hale getiren 30 Haziran'daki bu farklı yönlerin birleşimidir, fakat bu son bölüm değildir.

Orduyu da Müslüman Kardeşler'i de birer kere deneyen halk, Müslüman Kardeşler'i reddettiği için yeniden orduya dönmek zorunda kaldı. Bu döngüyü kırabilecek şey işçi hareketi artan gelişimi ve sayıları gittikçe artan sömürülen ve ezilen halk tabakalarına gerçek bir alternatif sunabilecek olan soldur. Bahisler ise oldukça yüksek.

Suriye: Emperyalizm emniyette mi?

Askeri darbelerle ilgili daimi sorulardan biri Washington ile ne-reye kadar işbirliği yapacaklarıdır.⁹ Suriye'de Ağustos katliamları sebebiyle ABD-Mısır ortak askeri tatbikatlarını iptal eden Obama ve "demokrasiyi yeniden kurdukları" için generalleri öven Dışişleri Bakanı John Kerry arasında bir vurgu farkı var gibi görünüyor. Fakat kuşkusuz ki ABD, Arap Dünyası'nda bir derecede olsa istikrar görmenin rahatlığını yaşıyor. ABD'nin Mısır politikaları ile ilgili ilginç bir tartışmada Ian Bremmer "*Washington'ın* [30 Haziran'dan bu yana] *geçen altı haftada Mısır'daki gelişmelerle ilgili fiilen hiçbir etkisi*" yokken, Obama'nın "*kabul edilebilir kaldığı sürece statükoya bağlı kalacağını*"¹⁰ öne sürdü.

Fakat Beyaz Saray ve Pentagon gözlerini Ortadoğu'da başka bir yere dikmişti. ABD sonuç olarak (görünürde 21 Ağustos'ta Şam'ın doğusundaki kimyasal saldırıları cezalandırmak için) Esad rejimine karşı askeri müdahalede bulunsa da bulunmasa da, geçtiğimiz birkaç haftada bir şey ortaya çıktı ki Obama, Suriye'ye müdahale konusunda oldukça gönülsüz.¹¹

Bunun nedeninin (birbirlerine göre) başkanın karakterindeki güçlü yönler ve zayıflıklarla - barışı tercih etme ya da George W. Bush'un militarist çalımından aşağı kalma - hiçbir alakası yoktur. Her şeye karşın Stephen Holmes'in ortaya koyduğu gibi Obama,

“terörle mücadele politikasının en önemli parçası” olan insansız hava araçları Predator ile “uzaktan kumandalı kâr” elde etmektedir.¹² ABD, kendi kapitalizminin hegemonyasının kısmen güç kullanılarak devam etmesi gerektiği hususunda şüphe duymamaktadır. Obama’nın Suriye’de yer almakta gönülsüz olmasının nedeni stratejik nedenlerdir.

Bir yandan Obama rejiminin temel amaçlarından biri ABD’nin Irak ve Afganistan’da kaybettiği savaşlardan kurtulmak, Amerikan askeri kapasitesi ve diplomatik çabalarına Pasifik boyunca tek ciddi rakibi Çin’e doğru yeniden yön vermektir. Başka bir Ortadoğu çıkmazına girmek “Asya’ya doğru çizilen eksen” baltalayabilir.

Diğer yandan Suriye meselesinin içine dalmanın korkunç sonuçları olabilir. Ahmed tarafından temsil edilen, jeopolitik bağlar nedeniyle Esad rejimini destekleyen sol örgütler, 2011 İlkbaharı’nda rejime karşı başlayan halk ayaklanmasının derinlik ve ölçüsünü kavramakta başarısız kaldılar.¹³ Yine de Suriye bölgesel ve global devletlerarası sistemin çatlakları üzerinde yer alıyor.

Ortaya çıkan karmaşık durumu Ortadoğu’daki batı politikasının en sağduyulu eleştirmenlerinden biri olan gazeteci Patrick Cockburn iyi bir şekilde sergiliyor:

Suriye’de beş belirgin çatışma alanı arap saçına döndü: aynı zamanda Sünniler ve Aleviler arasında bir mezhep savaşı olan diktatörlüğe karşı halk ayaklanması; aynı zamanda İran’ın yönlendirdiği gruplar ve İran’ın geleneksel düşmanları, özellikle ABD ve Suudi Arabistan, arasında onlarca senedir süren bir çatışma olan Şii ve Sünniler arasındaki bölgesel mücadele; başka bir açıdan da yeniden ortaya çıkan bir Soğuk savaş cepheleşmesi: Batıya karşı Rusya ve Çin.¹⁴

Bu çatışma alanlarının birbirine geçmesi Obama’nın ve Dışişleri Bakanlığı’ndan çok daha az savaş yanlısı görünen Pentagon’un duraksamasının en önemli nedenlerden biridir. Örneğin İran’da-

ki İslamcı rejim, Suriye'deki Esad rejimi ve Lübnan'daki Şii halk hareketi Hizbullah arasındaki ittifakı ortadan kaldırmak için Katar, El-Kaide'ye bir dayanak noktası oldu ve Suriye'ye yönelen Sünni mücahit akımını destekledi. Mezhepçi fanatizm ülke içinde ve uluslar arası alanda devrimin imajını zedeledi.

Fakat Esad'a karşı mücadele eden güçler arasında cihatçıların artan rolü, Washington'u bu güçleri eğitime ve onlara silah yardımı yapma konusunda daha tedbirli olmaya zorladı. Bugün dünyanın her yerinde ABD müdahalelerinin zarar veren, istenmeyen sonuçları nedeniyle ortaya çıkan geri tepmenin herkes farkında.¹⁵ En büyük geri tepme olayı 1980'lerde Afganistan'daki Sovyet işgaline direnen mücahitlere destek için ABD, Britanya, Suudi Arabistan ve Pakistan'ın çabaları ile oluşturulan ağın, daha sonra kalkıp 11 Eylül 2001 saldırısını gerçekleştirmesi oldu. Eğer Obama en önemli dış politika zaferi olduğunu iddia ettiği Usame bin Ladin suikastından sonra El-Kaide'yi yeniden canlandırmak için yardım etseydi, bu da başka bir çarpıcı geri tepme örneği olabilirdi.

Elbette ki Esad müdafilerinin yanlış yorumlarının aksine rejim muhalifleri cihatçılara indirgenemez. Politik akımların çoğu geniş ölçüde rejime karşı mücadelede yer aldı ve batı emperyalizmi şüphesi Suriye'de Ortadoğu'daki herhangi bir yerden daha yaygındır. Ancak devrimci güçlerin kazandığı bir Suriye, Esad zamanında olduğundan çok daha az tahmin edilebilir olduğu için bu sadece Washington'un Suriye'yle ilgili endişelerini artırır.

Bunlara ek olarak işin bir de emperyalistler arası rekabet boyutu var. Bu durum elbette ki abartılmamalı - önümüzde yeni bir "Soğuk Savaş" beklentisi yok. Rusya 1991 sonrası küçülen haliyle artık global bir güç değil ve Asya'da ve mümkün olan daha geniş ölçekte ABD hegemonyasıyla mücadele etmek için askeri ve ekonomik kapasitesini geliştiren Çin ise Suriye'ye karşı bir askeri müdahale konusunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Washington'ın meşruiyetini inkar etmekten başka bir ilgi göstermiyor. Fakat Rusya Vladimir Putin döneminde, özellikle 2008'de Gürcistan ile yapılan

savaşta, “yakın çevresinde” başarılı bir şekilde hakimiyet oluşturmamasını bildi ve Esad rejimiyle uzun süreden beri devam eden bağlar kurdu. Libya’da Kaddafi’ye yönelik öldürücü darbeyi indiren Nato müdahalesine izin verdiği için kandırıldığını düşünen Moskova, Ortadoğu’da ABD’nin hakimiyetini arttırmaya yönelik herhangi bir çabayı engellemeye kararlı.¹⁶

Rusya’nın fazla kartı yok, ancak elindekilerle gayet iyi oynuyor. Financial Times’in öne sürdüğü gibi Suriye, Rusya ve Putin’i “global diplomasinin merkezi”ne¹⁷ koydu. Fakat ilginç olan Rusya Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov’un Esad’ın kimyasal silahlarını uluslararası kontrol altına alma önerisi yapması değil (zira ABD’nin 1991 ve 2003’te Irak’a saldırılarından önce de benzer diplomatik girişimler yaşanmıştı) ABD’nin bu öneriye olan cevabıdır. Baba ve oğul Bushlar savaşı engellemeye yönelik daha önceki çabaları ellerinin tersiyle iterken, Obama ve Kerry, Lavrov’un önerisini değerlendirmeyi o kadar hızlı bir şekilde kabul ettiler ki neredeyse takılıp düşeceklerdi. Obama’nın Ortadoğu’da başka bir savaşa çekilme konusundaki gönülsüzlüğünün diğer bir göstergesi de İran’ın yeni cumhurbaşkanı Hasan Ruhani’nin Washington’u Tahran’ın nükleer programı ile ilgili müzakerelere çekme çabalarına verdiği dostane cevaptı.

Suriye’deki nihai sonuç ne olursa olsun, Rusya’nın diplomatik girişimi Obama tarafından -ilk olarak Esad’ın kimyasal silah kullanımını kırmızı çizgi olarak görmesi ve sonra Kongre’den askeri harekatı onaylamasını istemesiyle- kendi kendini bağladığı ipten kurtulmak için bir şans olarak görüldü.

Sonraki adım elbette ki David Cameron hükümetinin 29 Ağustos’ta Avam Kamarası’ndaki tarihi Suriye yenilgisinden geldi. Britanya politikasında böyle bir şey 1855’te Lord Aberdeen’in bakanlığının Kırım Savaşı’nı idaresini eleştiren oylamada düşürülmesinden beri yaşanmamıştı. Muhafazakar parlamento üyelerinin Suriye’de bir askeri harekate karşı başkaldırmaları hükümetin zayıflığının ve Cameron’un kişisel otoritesinde bir azalmanın da gös-

tergesiydi.

Ordunun ve istihbarat servisinin değerlendirmesiyle ilgili tartışmada ifade edilen şüpheciliğin derinliği ve Obama'nın başkanlığının kaderini muhalif cumhuriyetçilerle dolu Kongre'nin ellerine bırakması, daha derinde bir şeylerin olduğunu göstermektedir.

Bütün bunların üstünde yer alan husus ABD'nin Irak'taki savaşı kaybetmesidir. Bunu söylemesi aptalca görünebilir ancak sol kesimin çoğu bunu inkar etmektedir. Bu tartışmada en sofistike yorum, Irak'taki ABD işgalinin, Amerika'nın "felaket kapitalizmine" sağladığı kârı belgeleyen Naomi Klein'a ait.¹⁸ Bu, ekonomik indirgemeciliğin oldukça kaba bir parçasıydı. Uzun süreli kârlılığı korumak için ABD sermayesi küresel olarak çıkarlarını koruyabilen bir devlete ihtiyaç duyuyor. Bu devletin etkinliği ve meşruiyeti azaltılırsa, Amerikan kapitalizmi zayıflar.

ABD emperyalizminin, Ortadoğu'da başka bir askeri macerası değerlendirildiğinde; bu emperyalizmin, esas olarak kendi ülkesinin ve diğer ülke vatandaşlarının algısında ne ölçüde zayıflayacağını tahmin edebiliriz. Senatörler, temsilciler meclisi üyeleri ve milletvekilleri ABD'nin ve Britanya'nın ulusal güvenlik kurullarına oldukça büyük bir şüpheyle yaklaşan halka açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Bu, batının Irak ve Afganistan'da kaybettiği savaşların ve bunu haklı çıkarmak için söylediği yalanların sonucudur. Fakat aynı zamanda da oğul Bush'un "terörle mücadele"sine karşı gelişen savaş karşıtı hareketin çabalarına da bir mükafattır.

Bazı açılardan ABD'nin Irak'ta kaybettiği savaş Vietnam'dakinden daha ciddidir. Washington, 1975'te Saygon'un düşüşünden sonra yurtdışına askeri müdahale kapasitesini yıllarca sınırlandıran "Vietnam Sendromu" ile mücadele etse de ABD'nin Asya'daki gücü; Richard Nixon, Henry Kissinger tarafından Çin ile yapılan ittifakın etkisi ve Japonya, Güney Kore, Tayvan gibi ABD ile yakından ilgili güçlü kapitalizmlerin genişlemesi sebebiyle sınırlandırıldı. 1980'lerde Reagan yönetiminin başı Lübnan ve İran'da bela-

ya girdiğinden beri, Ortadoğu her zaman yönetilmesi zor bir bölge oldu.¹⁹ Saddam Hüseyin'in ABD tarafından devrilmesi İran eksenini güçlendirdi (Irak ise şuan Tahran'ın müttefiki olan Şii bir hükümet tarafından yönetiliyor - başka bir geri tepme örneği) ve Arap devrimleri bölgeyi daha da istikrarsız hale getirdi.

Elbette bu, ABD kapitalizminin sonunun geldiği anlamını taşı-mıyor, çünkü Amerika'nın yönetici sınıfı hala çok büyük ekonomik ve askeri potansiyeli elinde tutuyor ve onun Mısır ordusundaki mü-tefikleri kendi ülkelerinde kanlı bir emri yeniden verebilirler. Arap Devrimleri hala tehlikeli zamanlarla yüzleşiyor ancak henüz bittik-leri de söylenemez.

Notlar

Bu yazı İngiltere'de yayımlanan International Socialism dergisinin 140. sayısından (Sonbahar 2013) çevrilmiştir.

1. Roberts, 2013, sf 3.
2. Ahmad, 2013.
3. Ahmad, 2011. Ahmed'in devlet kapitalizmi ve sosyalizm ile ilgili saptamaları onun güçlü postkolonyalizm eleştirisinden gelmektedir: Ahmad, 1992.
4. Ahmad, 2013.
5. Roberts, 2013, sf 6. Roberts 1952 sonrası cumhurbaşkanı, ordu ve güvenlik arasındaki iç mücadelelerle ilgili ayrıntılı açıklamaları güçlü bir şekilde kullan-maktadır.
6. Bu önemli noktayı Phil Marfleet'e borçluyum. Mısır ile ilgili son makale-leri yaşanan gelişmelerle ilgili gerekli dayanaklar sunmaktadır: bkz Marfleet, 2013a, b ve c. Yorumlarından dolayı Anne Alexander, Joseph Choonara, Charlie Kimber, Judith Orr ve John Rose'ye teşekkürler.
7. Revolutionary Socialists, 2013.
8. Callinicos, 2011.
9. Bkz. Harmer, 2011 Allende'nin Şilisi ile ilgili etkileyici çalışması için. Harmer, Kasım 1973'teki darbede Nixon yönetiminin rolünü belgelerken, inisiyatifin Brezilya cuntasıyla yakından çalışan Şili ordusunun elinde olduğunu öne sürmektedir. Bu durum ile Suudilerin Sisi üzerindeki etkisi ile Mısır'daki durumda da paralellik vardır.

10. Bremmer, 2013.
11. Blitz'de saldırıları (rejiminin bazı daha aşağı kademelerinin aksine) Esat'ın emrettiğiyle ilgili ikna edici olmayan kanıtlar değerlendirilmektedir, 2013a.
12. Holmes, 2013
13. Bkz. Maunder, 2012 ve Callinicos, 2012.
14. Cockburn, 2013.
15. Johnson, 2001.
16. Suriye krizinin Rus stratejisiyle nasıl uyduğuunun iyi bir analizini görmek için Friedman'a bakınız. Friedman'ın son yorumları ilginçtir. 9/11'den sonraki savaş yanlışlığı. Suriye'de ABD'nin gerçek bir ulusal çıkarı olmadığını tekrar tekrar vurgulamaktadır.
17. Blitz, 2013b.
18. Klein, 2007.
19. Bkz. Freedman, 2008, bölüm 2.

Referanslar

Ahmad, Aijaz, 1992, *Theory: Classes, Nations, Literatures* içinde (Verso).

Ahmad, Aijaz, 2011, "Why Syria Matters" (30 Kasım 2011), <http://williambowles.info/2011/11/30/video-why-syria-matters-interview-with-aijaz-ahmad-by-prabir-purkayastha/>

Ahmad, Aijaz, 2013, "Revolution or Restoration?", *Frontline* (20 Eylül 2013), www.frontline.in/cover-story/revolution-or-restoration/article5085155.ece?homepage=true

Blitz, James, 2013a, "Syria: Did Bashar al-Assad Personally Order the Chemical Weapons Attack?" (9 Eylül 2013), <http://blogs.ft.com/the-world/2013/09/syria-did-bashar-al-assad-personally-order-the-chemical-weapons-attack/>

Blitz, James, 2013b, "A Long Week: Putin's Diplomatic Gambit", *Financial Times* (14 Eylül 2013), www.ft.com/cms/s/0/55e2f4c4-1c6c-11e3-a8a3-00144feab7de.html#axzz2et9zT0XR

Bremmer, Ian, 2013, "Barack Obama Declines to Correct His Egypt Mistake", *Financial Times* (15 Ağustos 2013), www.ft.com/cms/s/0/1a363ea0-0596-11e3-8ed5-00144feab7de.html?siteedition=uk#axzz2eknQ6IKo

Callinicos, Alex, 2011, "The Return of the Arab Revolution", *International Socialism* 130 (Bahar 2011), www.isj.org.uk/?id=717

Callinicos, Alex, 2012, "Rumours of Crisis, Revolution, and War", *International Socialism* 134 (Bahar), www.isj.org.uk/?id=792

Cockburn, Patrick, 2013, "Is It the End of Sykes-Picot?", *London Review of*

Books (6 Haziran 2013), www.lrb.co.uk/v35/n11/patrick-cockburn/is-it-the-end-of-sykes-picot

Freedman, Lawrence, 2008, *A Choice of Enemies: America Confronts the Middle East* (Weidenfeld & Nicolson).

Friedman, George, 2013, “Syria, America and Putin’s Bluff” (10 Eylül 2013), <http://www.stratfor.com/weekly/syria-america-and-putins-bluff>

Harmer, Tanya, 2011, *Allende’s Chile and the Inter-American War* (University of North Carolina Press).

Holmes, Stephen, 2013 “What’s In It for Obama?”, *London Review of Books* (18 Temmuz 2013), www.lrb.co.uk/v35/n14/stephen-holmes/whats-in-it-for-obama

Johnson, Chalmers, 2001, *Blowback: The Costs and Consequences of American Empire* (Owl Books).

Kandil, Hazem, 2012, *Soldiers, Spies and Statesmen: Egypt’s Road to Revolt* (Verso).

Klein, Naomi, 2007, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism* (Penguin). [Klein, Naomi, 2011, *Şok Doktrini: Felaket Kapitalizminin Yükselişi* (Agora Kitaplığı)]

Marfleet, Phil, 2013a, “‘Never Going Back’: Egypt’s Continuing Revolution”, *International Socialism* 137 (Kış 2013), www.isj.org.uk/?id=866

Marfleet, Phil, 2013b, “Egypt: The Workers Advance”, *International Socialism* 139 (Yaz 2013), www.isj.org.uk/?id=904

Marfleet, Phil, 2013c, “Egypt: Revolution Contained?”, *Socialist Review* (Eylül 2013) www.socialistreview.org.uk/article.php?articlenumber=12379

Maunder, Jonathan, 2012, “The Syrian Crucible”, *International Socialism* 135 (Yaz 2012), www.isj.org.uk/?id=824

Revolutionary Socialists, 2013, “Letter to Comrades” (15 Ağustos 2013), <http://socialistworker.co.uk/art/34144/Egyptian+Revolutionary+Socialists+letter+to+s+upporters>

Roberts, Hugh, 2013, “The Revolution That Wasn’t”, *London Review of Books* (12 Eylül 2013), www.lrb.co.uk/v35/n17/hugh-roberts/the-revolution-that-wasnt

Mısırlı Devrimci Sosyalistler'in Mektubu

Korkunç katliamlar ve şiddetli baskı, Mısırlı Hristiyanlar'a ve onların kiliselerine yapılan saldırılardaki önemli tırmanış, baskıcı askeri devletin sertleşmesi tüm hızıyla devam ediyor.

Bütün bunlar devrim için büyük zorluklar oluşturuyor, ama aynı zamanda geleceğin devrimci dalgalarını hazırlama fırsatlarını da içeriyor. *Devrimci Sosyalistler* değişen koşullarla başa çıkabilecek taktikler geliştirmek koşuluyla, bu fırsatları bir hareket inşa etmek için etkin bir şekilde kullanabilirler.

Devrim mi, askeri darbe mi?

Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi devirmek için milyonlarca insanın sokaklara dökülmesinin ve el-Sisi'nin Mursi'yi cumhurbaşkanlığı görevinden uzaklaştırdığını açıklamasının ardından, bu olayların nasıl nitelendirileceğine dair yaygın bir tartışma doğmuştur. Bu bir kitle devrimi midir yoksa cumhurbaşkanını görevden alıp yerine askeri bir diktatörlük kurmayı amaçlayan askeri bir darbe midir? “Devrim mi yoksa darbe mi?” sorusunun yanıtı, ayları ve belki de yılları kapsayacak Mısır devrimini sonuçlandırmaya yönelik bir strateji geliştirme bakımından önem taşıyor.

Yeni bir Mısır devrimi dalgası başlatmış olan dev bir kitle hareketine aracılık etme görevini reddeden kim olursa olsun, bu reddin doğasında yatan çelişkilerle uğraşmaktan kaçınıyor demektir. Böylelikle o kişi, hem Mısır devrim cephesindeki yeni zorluklardan kaçmış hem de gelecekte doğacak fırsatlara yüz çevirmiş olacaktır. Kitlelere aracılık etmenin değerini gözden kaçırın –ya da en azından kitlelerin bir karşı-devrimci oyunun basit bir nesnesi olacağın-

dan kaygı duymayan– devrimciler, Mısır devriminin sözümona gerilediği ya da son bulduğu ve ellerindeki fırsatları kullanamadıkları düşüncesiyle bugün derin bir hayal kırıklığı altında kıvranıyorlar: bu hiç de şaşırtıcı değildir.

Mursi’nin düşüşü ve Mursi’nin seçilmiş biri olma meşruiyetinin çöküşü sırasında kitlelere doğrudan aracılığı reddedenler hiç de yalnız değiller. Uluslararası güçler de dahil olmak üzere, bugünkü siyasal duruma müdahale eden neredeyse bütün güçler kitlelerin rolünü reddediyorlar.

Buradaki tek istisna, bundan önceki kitle hareketinin fitilini ateşleyen ve bundan dolayı hareketi görmezden gelemeyen ya da göz ardı edememiş olan askeri kesimdir. Aksine kitle hareketinin beklentileri ve gelişmesi, bu kesimin politika ve müdahalelerini belirleyen temel faktördür. Askeri kesim egemen sınıfın, rejimin ve devletin dayanak noktasını temsil eder. Kendini emrivaki yoluyla kitle hareketi üzerine yönelten karşı-devrimin öncüsüdür. Hatta bir yandan kitle hareketinin gelişme olasılığına dair panik havası estirirken, bir yandan da mümkün olan her aracı kullanıp o hareketle mücadele eder. Kitle hareketini ya kendi sınıf çıkarlarını tehdit etmeyecek belirli bir çerçeve içinde tutmaya çalışır ya da geçmişte olduğu gibi ona karşı doğrudan baskı uygulama yolunu seçer.

Ordu, Mursi’nin düşüşünü talep eden dev kitle hareketini kesinlikle kendi koyduğu sınırlar ve hesapladığı adımlar çerçevesine taşımak istiyor. Hareketin Mursi’nin düşüşü çerçevesinden kurtularak bütünüyle rejime karşı daha derin bir meydan okumaya dönüşmesini engellemek istiyor. Zaten ordunun birincil hedefi, caddeleri doldurup kontrol eden milyonlarca insanı mümkün olan en kısa sürede evlerine döndürmek ve bu hareketi, rejimin cumhurbaşkanını devirip ondan kurtulmakla sınırlı tutmaktı. Bu hedef ordunun, Mursi’nin devrimi durdurma başarısızlığının ardından gelecek istekleriyle de uyumluydu; çünkü önceki devrim sırasında ordunun da içinde yer aldığı egemen sınıfın içine düştüğü sıkıntı Mursi’nin görevde olduğu yıl boyunca devam etmişti.

Geçen yıl ABD'nin, ordunun ve seçkin iş çevrelerinin büyük bir bölümünün lütfuyla iktidara gelmesinin ardından Mursi, Mısır devrimini kesintiye uğratma konusunda egemen sınıfın hedeflerine ulaşmayı başaramadı. Başlangıçta neo-liberal projeye uyum sağlayıp kendini iş çevrelerinin çıkarlarına uygun hale getirerek egemen sınıfın çoğu için daha iyi bir seçenek oldu. ABD ile ittifaktan endişe duymuyordu, Siyonist devleti rahatsız etmemeye dikkat ediyordu; ayrıca, devrim sonrasının ilk seçilmiş cumhurbaşkanıydı. En önemlisi de, Mısır'ın en büyük kitle örgütünün desteğini alıyordu; bu örgüte bağlı yüz binlerce üye, sempatizan ve destekçi vardı. Bunlar halkın öfkesini söndürüp neo-liberal proje ve acımasız planlara eşlik eden kemer sıkma sertliği karşısında kitleleri ikna edebileceklerdi. Yine egemen sınıfı, ekonomik krizle baş etme –ya da en azından krizin etkilerini onlar hesabına hafifletme– girişimleri sırasında doğacak kitlesel bir ayaklanma tehlikesinden onlar koruyacaktı.

Durum hiç de öyle olmadı. Ekonomik kriz ve Mursi'nin devrim taleplerini uygulamadaki başarısızlığı (ya da daha doğrusu bu talep ve amaçlara açıkça karşı çıkması) hem kendinin hem de örgütünün popülerliğini düşürdü. Bu düşüş, egemen sınıf ve bu sınıfın kurumları artık arkalarındaki kitlelere rağmen ona ve örgütüne güvenemeyecekleri ölçüdeydi.

Halkın öfkesinin Mursi'yi devirecek düzeye yükseldiği belli olunca, egemen sınıfın en güçlü ve tutarlı kurumunun -yani ordunun- kitlelerin öfkesinin frenlenip taleplerinin hızla yerine getirilmesi için araya girmesi zorunlu oldu. Rejimin başı üzerine oynanan bahsin kaybedilmesi zorunluydu: halkın taleplerini yerine getirip, insanları "tek safta" birleştirmek, egemen sınıfıysa kahraman görüntüsü verecek yeni liderler etrafında yeniden düzene sokup birleştirmek gerekiyordu.

Ordu gerçekten iki ateş arasında kalmıştı. Ateşlerin ilki, kitle hareketi ve Mursi'nin iktidarda kalmayı sürdürmesi durumunda bu hareketin sınırlarını zorlayıp kendi yolunu açma olasılığıydı. İkinci ateşe, Müslüman Kardeşler ve sokaklardaki İslamcılardı.

Mursi'nin devrilmesi durumunda, Sina'da büyük ölçüde ve Aşağı Mısır'ın bazı bölgelerindeyse daha küçük ölçüde birleşik cephelerin açılması da söz konusuydu. ABD yönetimiyle yaşanacak ve sözümona “demokratik yol”un tehdidiyle gelişecek ihtilaflar, bunların yanında solda sıfır sayılırdı.

Ordu, doğuracağı sonuçlara rağmen kitle hareketinin oluşturduğu ateşi söndürmeyi seçti. Mursi'yi devirmeye karar verdi; bu kararını uygularken, kitleleri kendine çekip onların hareketinin gelişmesini durduracak ve kitlelerinkinden daha az bir tehdit olarak gördüğü Müslüman Kardeşler'den gelen ateşeyse göğüs gerecekti. ABD yönetiminin ve az da olsa AB'nin, Mısır ordusuyla uzun vadeli stratejik ilişkileri vardı; bu ilişkilerin, Mursi'nin devrilmesinden kaynaklanacak herhangi bir gerginliği yumuşatması mümkündü. Stratejik ilişkileri dikkate alan ordu, kitle hareketinin gelişip kendi bağlarından kurtulma olasılığından dolayı paniğe kapılmıştı. Öbür seçenekse tehlikelerle doluydu; ordu Mursi'yi devirmeseydi ve hareketler daha radikal, daha derin bir yönde gelişmiş olsaydı, ordu içindeki kitlelerin geniş kesimlerinin güveni sarsılmış olacaktı. Mursi'yle kesin olarak anlaşabilme seçeneği dışında bir seçenek daha bulunamazsa, bu güven de bir işe yaramıyordu. Bu durum, hareketi kendi rotasının dışına çekebilecek bir faktördü.

Ordu, kitle hareketini frenleme çalışmasını tamamlamak üzere, sivil görünümlü geçici bir cumhurbaşkanı ve yeni bir hükümet atadı. Ordunun ilk amacı, öncelikle tüm yetki ve ayrıcalıkları, gerektiğinde şiddetli bir baskıyla müdahale etme rolünü kendi elinde tutmaktı. İkinci amacıysa, karşı-devrim projesini hem siyasal hem de ekonomik düzeyde tamamlamaktı. Bu, ordunun iktidardan çekilmesi anlamına gelmiyor, tam tersine onu sürdürmesi anlamına geliyordu. Yeni hükümetin sivil pelerininin arkasına çekilmesine rağmen, hâlâ her şeyi ordu yönetiyor; tıpkı Tantavi ve Anan'ın liderliğindeki Askeri Konsey'in bir buçuk yıllık sürede yaptığı şeyleri yapıyor.

İşte bu nedenle, 30 Haziran'da ve ardından gelen birkaç günde daha süren kitlesel protesto dalgasına tanık olduk; ordununsa, kitle

hareketinin gelişme yolunu kesmek için 3 Temmuz sonrası devrim üzerine çullandığını gördük. Kitle hareketi, özellikle Toplu Taşıma Kurumu'nda, demiryollarında kısmi grevlerin başlamasıyla, Mahalla'da, Bakanlar Kurulu Ofisleri'ndeki memurlar arasında ve başka birçok yerde, daha büyük ve daha radikal boyutlarda gelişmiş olabilir. Ayrıca, Müslüman Kardeşler'in devlet yönetiminden kovulmasının ardından, kendi askeri sembolleri ve eski liderleriyle birlikte, egemen sınıfın bütün gücüyle geri geldiğini gördük. Bütün bunlar, Mursi'nin yapmayı başaramadıklarını başarsın diye ordunun egemen sınıfa ve karşı-devrim güçlerine önderlik etmesi içindi. Yani amaç, devrimi ve son derece kendinden emin –ama yine de bilinçlilik ve örgütlenme konusunda çelişkilerle dolu– bir kitle hareketini başarısız kılmaktı. Bizler yaklaşan Mısır devrimini daha güçlü dalgalara hazırlarken, hareketin hem doğasında var olan çelişkileriyle baş etmek hem de onun olanaklarından yararlanmak zorundayız: bundan kaçınmak olmaz.

Bu açıdan bakınca, 11 Şubat, 3 Temmuz 2013'e tam olarak benemez; birçok açıdan tamamen farklıdır da aslında. İlk olayda, egemen sınıf cumhurbaşkanından kurtulmak ve kendi safları arasında daha fazla karışıklığa kapıyı açmaya zorlandı. İçişleri Bakanlığı'nın başarısızlıktan dolayı çöküşünün ve Mübarek'in yakın arkadaşlarına karşı aşırı düşmanlığın oluşmasının ardından, devlet bugünkü görünüşünden çok daha büyük oranda güçsüz bir duruma düştü. İkinci olayda ise, egemen sınıf elindeki kartları yeniden düzenleyip kendi saflarını birleştirmek ve bütün devrimci hareketlere karşı saldırılar hazırlamak amacıyla çatlakları onarmak için rejimin başında bulunan yöneticiden kurtulmuştu. Ancak bu, egemen sınıfın siyasal ve ekonomik krizinin son bulduğu anlamına gelmez.

Mursi'nin devrilmesi karşısında, Müslüman Kardeşler ve onların İslamcı müttefikleri, devrimin hedeflerine muhalefet etme projeleri başarısızlığa uğrayan kitleleri de yanlarına alarak devrilmiş olan Mursi'ye “meşruiyetini” yeniden kazandırmak amacıyla, oturma eylemleri ve yürüyüş temelinde başlattıkları seferberlikleri-

ni tırmandırmak istediler. Bu süreç içinde birçok alanda ve illerde bağışlanamaz nitelikte iğrenç suçlar işlediler. Bunun yanı sıra tutucu mezhep söylemleri yayarak ülkedeki Hristiyanları kışkırtıp kiliselere saldırarak, onlara karşı öfkelerini sokağa taşıdılar. Devrimci Sosyalistler olarak bizler, bu saldırganlığa ve Mısır Hristiyanlarına yönelik herhangi bir saldırıya karşı sağlam durmamız gerekir: bu bizim için bir prensip meselesidir.

Müslüman Kardeşler için bunun bir hayatta kalma mücadelesi olduğunu ve onların kolayca teslim olmayacaklarını çok iyi biliyoruz. Müslüman Kardeşler yaptıkları saldırılara ve işledikleri suçlara paralel olarak, ordunun ve İçişleri Bakanlığı'nın şiddetli bir baskısıyla karşılaşılıyorlar. Bu baskıların ilki Cumhuriyet Muhafızları katliamı, sonuncusuysa el-Nahda ve Rabia el-Adeviyye meydanlarında kurulu protesto kamplarının barbarca dağıtılmasıydı. Ayrıca Müslüman Kardeşler'in kadın üyelerinden üçünün Mansura'da öldürülmesi ve buna benzer durumlar da var.

Müslüman Kardeşler'in işlediği suçlar, solun çoğu gruplarını etkilemiş, son derece fırsatçı bir tutum alıp orduyla ve baskıcı devletle ittifak kurmalarına öncülük etmiştir. Hatta söz konusu grupların, burjuvazinin ve "feloul" (Mübarek rejimi artıkları –ç.n.) medyasının yalanlarını tekrarlayıp devrimci ya da sınıfsal konumlarından bütünüyle kopmalarına yol açmıştır. Bu perspektif, bir felaket analizi üzerine inşa edilmiştir. Bu analizin dayanağı, Müslüman Kardeşler ve onların müttefiklerinin Mısır devrimi için daha büyük bir tehlike olacağı düşüncesidir. Müslüman Kardeşler belirli bir ölçüde tehlike oluşturuyor olsalar bile, gerçekte, şiddet araçlarını tekeline almış olan devlet kurumları, devrim için çok daha büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Bu, baskıcı devletin tüm vahşiliğiyle geri dönme belirtisidir. Diktatörlüğün Anayasa Bildirgesi'nin içeriği; ordu kökenlilerin, polis şeflerinin ve eski rejimden kimselerin il valiliklerine atanması ve Süveyş Çelik'teki grevci işçilere yapılan saldırılar ve benzerleri, bu geri dönüşün göstergeleridir.

Ordunun desteğini alan sözümona liberallerin ve [el-Sisi hükü-

metine katılanların yönlendirdiği] solcuların fırsatçı ve hain konumlarına ek olarak, Müslüman Kardeşler'le yeni/eski rejim arasındaki mücadeleyi, devrim için anlamsız bulan ve devrimin sonucunu etkilemeyecek bir mücadele olarak gören pek çok kimse var. Bu açıdan bakanlara göre, devrimciler tarafsız bir konumda yer almalılar: sanki çatışan her iki tarafın da hem güçleri eşitmiş hem de bunlar devrim için aynı tehlikeyi temsil ediyorlarmış gibi. Oysa bu, son derece dar bir görüştür. Bugünkü rejimin eylemlerinin gerçek yüzünü ve el-Nahda ve Rabia el-Adeviyye meydanlarında oturma eylemi yapanları ezerek dağıttıkları sırada İslamcılara bakan askerlerin sırttan yüzünü görmüyorlar. Bu katliamlar Mısır devrimini kırma provasıdır ve ileride sahneye çıkacak herhangi bir gerçek muhalefet, özellikle bir işçi eylemi karşısında yine tekrarlanacaktır. Süveyş Çelik'teki grevcilere yapılan saldırı dikkate alındığında ilk göze batan şey de budur. İslamcılara karşı yapılan katliamlar, sonu karşı-devrim varan bir yol haritası boyunca atılan adımların yalnızca ilkidir. Onlara yönelik sert ve amaçlı saldırılar olduğunda, bu durumun gerçek yönünü açığa vurmak bizim işimiz olmalıdır.

Bugün bizim karşı karşıya olduğumuz saldırıların büyük bölümü, İslamcılara yönelik baskı uygulamalarını şiddetle kınayıp karşı-devrimin lideri olan el-Sisi'ye saldıran konumumuzdan dolaşıdır. Ama bu, devrime yönelik tehlikeyi temsil etmeleri bakımından aralarında bir eşitlik varmış gibi, orduya ve İslamcılara yönelik sert eleştirilerimizde bir tür "denge" yaratarak, kendi konumumuzu sulandırmanıza yol açmayacaktır. Ordunun yüzlerce İslamcıyı öldürerek yaptığı katliamlar karşısında sessiz kalamayacağımız gibi, İslamcılarının oturma eylemlerini basıp onları dağıtan devlete de destek olamayız. Ordunun cinayetlerini hatırlatmaktan da, İçişleri Bakanlığı'nı uyarmaktan da, suçlu olanların yargılanmasını her fırsatta talep etmekten de geri duramayız. Aynı şekilde, Mübarek dönemine ve o dönemin tüm gücüyle gerçekleştirdiği baskı uygulamalarına dönüş konusunda halkı uyarmalı ve sert eleştirilerimizi bu konuya yönlendirmeliyiz.

Biz eski rejimi destekleyenlerin girişimlerinin de, İslamcılarını taciz edip sokaklarda öldüren eski rejim haydutlarının da arkasına takılmamalıyız. Kitlelerin kendilerini savunmasıyla –hatta bu savunma şiddet yoluyla da olsa– Müslüman Kardeşler’in yaptıkları saldırılara karşı savunma arasında çok büyük fark vardır –nitekim buna benzer saldırıları Manial, Bayn el-Sayarat ve Giza’da gördük. Aynı şekilde baskı kurumlarının şiddetiyle, eski rejimin haydutlarının Müslüman Kardeşler’e yönelik saldırıları arasında da çok büyük fark vardır. Müslüman Kardeşler’e yönelik bu saldırılar, göstericileri ve devrimi savunan bir şiddet değildir; daha çok, yeni rejimin mahallelerden kopup gelenleri yanına çekip elindekileri dengeleme girişimidir. Son birkaç haftadır, ordu, polis ve eski rejimin unsurları, çatışmaların hiçbirinde bir kez bile olsun yerel halkı ya da protestocuları korumak için kendi yetkisini kullanıp müdahale etmeye yanaşmadı. Tamarud “Ayaklanma” hareketinin ve askerin postalına yapışmış olan solun, devleti ve onun baskı kurumlarının yanında yer alıp onların İslamcılarını ezmelerine yardımcı olmak üzere halk komiteleri kurma çağrıları, bu bağlamda değerlendirilmelidir. Bunlar faşist çağrılardır; biz onların yaptıklarını onaylayamayız yani tekrarlayamayız.

Müslüman Kardeşler’in yönetimindeki eski rejimin ve ordunun işlediği bütün suçlara siyasi kılıflar uyduran medyanın yalanlarına karşı koymalıyız. 25 Ocak devrimini silip yerine 30 Haziran devrimini koymak isteyen iğrenç söylentiye reddetmeliyiz. 30 Haziran’a “bütün sınıfların” katıldığını, buna rağmen “karakolları yakma” ve “kurumlara saldırma” gibi olayların söz konusu olmadığını belirten, Ocak Devrimi’niyse Müslüman Kardeşler’in yaptığı basit bir komplo olarak gösteren bu söylentiye göre, egemen sınıfa, onun devletine ve baskı kurumlarına karşı değil, aslında Müslüman Kardeşler’e yönelik bir devrimin gerekli olduğu belirtilir. Bu arada kulağımıza gelen, Filistinlilere ve Suriyelilere yönelik nefret dolu ırkçı söylemler de söz konusu.

Devlet Müslüman Kardeşler’e ve onların çevresindeki İslamcı

ittifaklara karşı koymak için, hemen hemen bütün siyasal güçleri, arkasına aldığı (önceki) devrimci güçleri, kitlelerin geniş kesimlerini seferber ediyor. Sözümona “terörle savaş” ediyorlar topluca; devrimin taleplerini bastırıp çarpıtmak için “savaş alanındaki sestten daha yüksek bir ses yoktur” iddiasına sarılarak, iğrenç bir milliyetçi atmosfer yaratıyorlar.

[Siyasal süreçten] “dışlama” ve “uzlaşma” konusuna gelirsek, Devrimci Sosyalistler kendi konumlarını kitlelerin ruh hali ve yönelimlerinden –onların güçlü iç çelişkilerine rağmen– soyutlanma üzerine inşa edemezler. Bu kitleler, Müslüman Kardeşler’le uzlaşmayı kabul etmeyeceklerdir. Hareketimizi anlatan açıklamalardan birinde şöyle denir: “uzlaşma için davul çalmak, katil ile kurban arasında eşitliği varsayar; bütün şehitler saptanmadan, onların katilleriyle birlikte bu şiddeti özendiren elebaşılar adil bir şekilde yargılanmadan yapılacak uzlaşma, tam bir uzlaşma olarak kabul edilemez. Medyanın ve burjuva propagandalarının etkisi altındaki kitleler, eski rejimin unsurlarını ve orduyu göz ardı ederek yalnızca Müslüman Kardeşler’i dışlamak isterlerse, bu eski rejimin destekçiliğine dönüşe, yani el-Sisi bayrağı altında Mübarek’in dönemine dönüşe karşı da mücadele etmeliyiz. Mısır devriminin ve onun geleceğe ilişkin umutlarının bütün gizli düşmanları ve el-Sisi, [Müslüman Kardeşler’in lideri olan] Muhammed el-Baltacı’dan her anlamda çok daha fazla tehlikelidir.

Bu koşullar altında, bizler doğrudan doğruya, yüreklice, açıkça ve hiç çekinmeden şu sloganlarımızla sesimizi yükseltmeliyiz: “Kahrolsun askeri yönetim!”, “Feloul’un (Mübarek rejimi artıkları –ç.n.) dönüşüne hayır!”, “Müslüman Kardeşler’in dönüşüne hayır!”.

Soyutlanmaktan korkuyor muyuz?

Hiç kuşku yok ki Devrimci Sosyalizm’in taktikleri esas olarak bir yandan kitlelerin ve onların gönlünde yatan, onların öncüsü işçi sınıfının bilincinin gelişme düzeyinin belirlenmesine; öte yandan da devrim süreci sırasında kitlelerin gelişme ve derinleşmesine yönelik olanak ve fırsatların değerlendirilmesine dayanır.

Bugün kitle eylemi kendi içindeki büyük çelişkilere katlanıyor ve büyük zorluklarla karşı karşıya; belki de bunların en büyüğü kitlelerin bir kesimiyle devletin kurumları –özellikle de ordu ve İçişleri Bakanlığı, yani karşı-devrimin başı ve kalbi– arasındaki görünüşteki uzlaşmadır. Bir buçuk yıllık devrim sürecinde Askeri Konsey’e karşı dövüşmüş ve Mursi rejimine karşı savaşmayı sürdürmüş olan devrimcilerin önemli bir kesimini etkileyen büyük hayal kırıklığına rağmen; kitle hareketinin içinde canlı olarak rol alıp, onunla olduğu şekliyle ilgilenip şu anki gücüne asla tepeden bakmadan ya da onun gücünü abartmadan onun çelişkilerini anlamaktan başka bir yol yoktur.

Eski rejimin unsurları ve liberal medyanın, güvenlik servisleri, ordu ve İçişleri Bakanlığı’yla birlikte oluşturdukları ittifak, kitleleri yönlendirmede büyük ölçüde başarılı olmuştur. İttifak bu başarısını, hem ordunun ve İçişleri Bakanlığı’nın tarafsız olduğuna hem de Mursi, Müslüman Kardeşler ve İslamcı müttefiklerinin karşısında olan insanlarla uyumlu olduğuna ilişkin yanlış bir görüntü yansıtarak, ayrıca kitlelerin belleğindeki cinayet ve işkenceye dair devletin suçlarını silme girişimi başlatarak elde etmiştir. Pek çok siyasi güç, özellikle fırsatçı Ulusal Kurtuluş Cephesi, Tamarud kampanyası ve Halk Cephesi, “saflarda birlik” çağrısı adı altında bu görüntüyü cila- layıp parlatmaya yönelik en fırsatçı ve kirli rollerini oynamışlardır. Mısır devriminin en büyük ve tek tehlikesi olarak kabul edilen ordunun ulusal rolünü ve devletin kurumlarını övmüş, Müslüman Kardeşler rejimini sona erdirmek için uğraşan halkın taleplerine yönelik mitinglerde bunu dile getirmişlerdir. Bununla birlikte, bu perspektif, kitlelerin bilinci etrafındaki yalnızca ince bir kabuğu temsil eder. Doğrusu şu ki, sert bir kabuktur da. Hemen hemen bütün taraflar bu kabuğu daha da sağlamlaştırmaya çalışıyorlar; ama, o kabuğun altında, devrimin taleplerine, devrimin ekmek, özgürlük ve sosyal adalet hedeflerine yönelik gerçek bir bilinç yatıyor.

Şu gerçeği göz ardı edemeyiz: bilinç açısından bu çelişkiler içinde kalan kitlelerin büyük kesiminde, tüm dikkat dağıtıcı ve “te-röre karşı savaş” sisine rağmen, büyük bir özgüven var. Çelişkili bir

bilincin kabuğu altında yatan bu güven, kitleri daha başlangıç aşamasında Mursi'ye karşı ayaklanmaya özendirmişti. Ayrıca, hükümetin kitlelerin taleplerine karşıt olan ekonomik ve siyasal önlemleri giderek netleşirken yeni hükümete karşı mücadeleyi tamamlama aşamalarının hazırlanmasını sağlayacak olan da budur. Hükümetin, devrimin taleplerini karşılayacağına dair kitlelerin bazı kesimleri arasında görülen kısmi umuda rağmen, durum böyledir.

Bu aşamada, yoksul ve çalışan kitlelerin bilincinin gerçek özüne ulaşmayı mümkün kılan her yolu arayıp bulmak zorundayız, burada söz konusu olan temel çıkarlar, devrimi devam ettirmek ve onun taleplerini uygulamaktır. Kitlelerin 30 Haziran'da ve ondan önceki devrim dalgalarında sergilemiş olduğu dev yetenekleri vurgulamaya devam etmeliyiz; Mısır devriminin gerçek taleplerini yaygınlaştırıp, her il ve her işyerinde bu taleplere yönelik hareketler oluşturmamız. Ama bu durum bizi, politika ve ilkelerimizin bazılarını gizlemeye ya da geciktirmeye; söylem ve sloganlarımızın arkasına takılan kitlelerin yakın desteğini alıp onu geçici hevesler için kullanmaya zorlayamaz ve zorlamamalıdır.

Aksine, kısa vadeli siyasal hedeflere ulaşmak için slogan ya da politikalarımızın bazılarını gizlememiz bizi yalnızca fırsatçılığa yönlendirir. Devrimci Sosyalistler'in çalışma yöntemi fırsatçılık değildir. Kitleler içinde örgütsel projeler inşa ederken yaptığımız gibi, Mısır devriminin zaferi için de, fırsatçılıktan tam olarak uzak durmalıyız. Örneğin, eski rejim medyasının ve burjuva liberallerin söylediği yalanlara karşı mücadelemizi ya da bugün orduyla birlikte İçişleri Bakanlığı'nın uyguladığı karşı-devrim provalarına karşı mücadelemizi gevşetemeyiz. Askeri Konsey'in ve Mübarek'in yakın arkadaşlarının suçlarla dolu geçmişini hatırlatmaktan, gerektiğinde Müslüman Kardeşler'in –şiddete ve öldürmeye tahrik konusunda son birkaç haftalık sürede herkesten çok öne çıkmış olan ve böylece o iğrenç sektörün de önünü açmış olan liderleriyle onları yan yana koyacağımızı belirtmekten geri duramayız. Hiçbir olayda gevşekliğe yer veremeyiz: eski rejim unsurlarına ve Beblawi hükümetinin fırsatçılarına ve liberal eğilimlerine ve yeni valilerin atanmasıyla

baskıcı devletin sağlamlaştırılmasına karşı siyasi mücadeleleri yönlendirirken gevşek davranamayız. Büyük güçlerle mücadelemizi, ordunun anayasaya göre sahip olduğu önemli ayrıcalıklara ve güce, ayrıca Mısır ekonomisini yaklaşık yüzde 25'lik payla kontrolü altına almasına, aşağılayıcı Camp David anlaşması ve benzerlerinin devam ettirilmesine karşı mücadelemizi yumuşatamayız. Bütün bunlarla, kesinlikle ilkeli bir şekilde uğraşmak zorundayız.

Mübarek dönemindeki duruma ve askeri baskıya geri dönüşün küçümsenmesi oldukça tehlikelidir. Mübarek dönemindeki uygulamaların devrimin başlangıcından beri sahneden hiç çekilmediğini söylemek doğrudur da, bugün iç krizden kurtulmuş olarak, tam gücüyle ve kitlelerin geniş kesimlerinin de desteğiyle aynı döneme geri dönülüyor. Bu durum bizi, hemen bu duruma ve sembollerine karşı mücadeleye devam etmeye zorluyor; bu durumda oturup, devrimin talepleri adına yapılan bütün çağrılara uygun bir mücadelenin başlamasını beklemek olmaz.

Bizim ilkeli konumumuz kitlelerden geçici olarak soyutlanmamıza yol açabilir. Tüm çabalara rağmen işyerleri, üniversite kampusları ve yerel mahallerde yapacağımız çalışma ve etkinliklerde harcayacağımız çabalara rağmen, mesajlarımız genel olarak kitleler üzerinde yaygın bir karşılık bulamayacaktır. Böyle bir soyutlanma, gerçekte 30 Haziran öncesinde orduya, eski rejime ve Müslüman Kardeşler'e karşı ilkeli konumumuzdan dolayı zaten başlamıştı. Ama kendimizi herhangi bir hayal kırıklığına düşürmemeye özen göstermeliyiz. Örgütlenecek kitlelerin bilinç ve yeteneklerindeki gelişmeler devam ettiği sürece, kitle hareketi de birbiriyle kesişen pek çok faktörden etkilenen bir taşıt aracı gibi, sürekli düz ve yükselen bir yol boyunca değil, virajlı yollar boyunca da ilerlemek zorunda kalacaktır. Bugün iktidarda olan baskıcı rejimin gerçek içeriğiye, rejime karşı mücadeleye başlayan kitlelerin gözleri önünde aşamalı olarak ortaya çıkacaktır.

Bu, kitlelerden tamamen soyutlanma ve ayrılma anlamına gelmez. Çünkü bugün Mısır devrim dalgaları içinde askeri yönetime karşı şiddetle mücadele etmiş, Mursi rejimine karşı savaşı tamamlam-

miş olan on binlerce devrimci genç var. Edindikleri devrimci ilkeler onların belleklerinde kök salmış durumda ve bilinçlerinde daha az çelişkiler var. Onların devletin kurumlarından, özellikle de karşı-devrimin belkemiğini oluşturan ordudan bir beklentileri olmadığı gibi ona güven de duymuyorlar. Bütününü ordunun ve onun atadığı hükümetin tarafına bir sürüklenme baş gösterdiğinde, işte bunlar ilgi çekici, ilkeli konumuyla Devrimci Sosyalistler'i yanlarında bulacaklar. Bu açıdan bakılınca durum, 11 Şubat 2011'dekinden daha iyidir. Çünkü o dönemde Askeri Konsey'e karşı aylarca yalnızca Devrimci Sosyalistler ve çok az sayıda eylemci açıkça karşı durmuştu.

Önümüzdeki hafta ve aylarda, gelecekteki devrim dalgalarında daha canlı ve düzenli bir rol oynamak amacıyla saflarımızı güçlendirmek için bu devrimcilerden bazılarının dikkatini çekip kazanma fırsatımız var. Ama aynı zamanda kendisi gerçekleşen ama hedefleri gerçekleşmemiş olan devrim için son 30 Haziran dalgasına katılan yoksullarla işçileri bütünleştirmek istiyoruz. Devletin ve yeni yönetimin saflarına geçmemiş, devlete karşı İslamcılarla ittifak kurmuş olsa da devrimin talep ve hedeflerini benimsemiş olan ilkeli taraflarla kurulacak bir projenin, Devrimci Cephe'nin bu aşamada hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Devrimci Sosyalistler, 15 Ağustos 2013

Çeviren:Ömer Çendeoğlu

Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: revsoc.me/statement

Mektubun İngilizcesi: <http://www.socialistworker.co.uk/art/34144/Egyptian+R+evolutionary+Socialists+letter+to+supporters>

Mısır: Devrim Kontrol Altında Mı?

Philip Marfleet

30 Haziran askeri darbesi Mısır’da karşı devrimin güç kazandığının göstergesidir.

“*Mısır teröristlerin ve katillerin tehdidi altında*” diyor General Abdulfettah el-Sisi. Eski Mısır cumhurbaşkanı Mübarek’in yıllarca uyguladığı baskı sırasında kullandığı retoriğe benzer bir şekilde Ağustos ayında ordunun Müslüman Kardeşlere yönelik saldırısını haklı gösteriyor. Direnenlerin kaderine yönelik tüyler ürpertici tehditler, “halkın iradesinin koruyucusu” olma misyonu ve ulusal birlikten bahseden konuşmaları tıpkı Mübarek gibiydi.

Protestolarda Müslüman Kardeşler taraftarı en az 1000 kişi askerler tarafından öldürüldükten sonra, Sisi’nin göreve getirdiği başbakan, örgütün dağıtılmasını önerdi; Mısır’ın en büyük politik hareketi Mübarek döneminde de yasa dışı ilan edilmişti. Bu, devrim için ne anlama geliyor? Mısır’da değişimi gerçekleştirmek için her şeyini riske atan aktivistler üzerinde nasıl bir etkisi var?

Devrim Ocak 2011’de başladığında Mısır’ın generalleri dehşete düştü. Yıllarca muazzam ayrıcalıklara sahip oldular: Büyük maaşlar ve emeklilik, lüks evler, özel klüpler, tatil evleri, okullar. Aynı zamanda özel şirketlerle iç içeler: Silah üretimi, inşaat, gemi yapımı, petrol ve gaz, bilişim teknolojileri, hatta finans ve bankacılıkta ordu yatırımlarını kontrol ediyorlar. Bazı ekonomistlere göre, silahlı kuvvetler Mısır ekonomisinin %40’ını kontrol ediyor.

Tahrir hareketi ve nihayetindeki kitle grevleri yüzünden generaller, Mübarek’i feda etti, Şubat 2011’de istifa etmeye zorladılar. Otoritelerini yeniden tesis etme çabaları hareketin sokaklarda, kam-

püslerde ve son dönemde sanayideki enerjisi tarafından sınırlandı. Ancak Mısır'da siyasi liderlerin iflası, Sisi'nin havda kaptığı fırsatı sundu. Temmuz 2013'teki darbe hem generallerin kontrolü ellerinde tutma kararlılıklarının hem de tüm büyük partilerin halkın ihtiyaçlarını ve umutlarını karşılamadaki başarısızlıklarının bir ifadesidir.

Bu başarısızlıklar Müslüman Kardeşler'in durumunda en açık şekilde görülmektedir. Aralık 2011'de gerçekleşen Mısır'daki ilk özgür parlamenter seçimde Müslüman Kardeşler oyların %40'ını aldılar. Bu durum, Mübarek'e karşı yıllardır sürdürdükleri muhalefetin ve yaygın sosyal yardım faaliyetlerinden kazanmış oldukları kitle desteğinin bir sonucuydu. Manifestolarında *"Seçim programımızın en önemli hedefleri yüksek fiyatlar, yoksulluk ve işsizliğin ortadan kaldırılmasıdır"* diye ifade ettiler.

Eğitim, sağlık, ulaşım ve özellikle de "işçi ve köylülerin koşullarının geliştirilmesini" içeren kamu hizmetlerinin etkili sunumunu taahhüt etti. Kardeşler deklarasyonlarında *"Tüm vatandaşlara adanet sağlamak için çalışacağız... devlet kaynaklarını talandan kurtaracağız, vergi sistemini reforme edeceğiz... ve yolsuzlukla mücadele edeceğiz"* dediler.

Örgütün bu gündemi hayata geçirme niyeti olmadığı hızla ortaya çıktı. Hükümet kurmanın ilk etabında temel hedefleri silahlı kuvvetlere daha fazla yakınlaşmak ve aralarında çok sayıda işverenin olduğu öncü üyelerinin çıkarlarını geliştirmektir.

Yeni parlamentonun ilk faaliyetlerinden biri devrimci aktivistlere karşı sürekli saldırıları nedeniyle halkın öfkesinin hedefi haline gelen zamanın Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi Başkanı Hüseyin Tantavi'ye bir mesaj göndermek oldu. Mesajda *"Millet Meclisi büyük Mısır devrimindeki tarihsel duruşunuzu takdir ediyor (...) Halkın ve barışçıl devrimin yanında yer aldınız... ve cesur savaşçılar olarak bu tercihi yapmanın yükünü omuzladınız"* deniyordu.

Müslüman Kardeşler'in bir sonraki adımı önemli Amerikan görevlileri ile görüşmeleri organize etmek oldu. ABD Dışişleri Bakanı

Yardımcısı Bill Burns örgütün “Mısır’ın varolan uluslar arası yükümlülüklerini” yerine getireceğine yönelik kararlılığını övdü – bu, Washington ve onun İsrail dahil ittifaklarıyla ilişkilerin, Mübarek’in neoliberal ekonomik stratejisinin ve Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ile anlaşmaların sürdürüleceğinin şifreli ifadesidir.

Muhalefetteyken Müslüman Kardeşler’e büyük sayılarda üyelik girişi olurken iktidarda büyük gruplar halinde ayrılıklar yaşanıyordu. Mübarek döneminde özel olarak dinamik bir güç olan geniş bir gençlik grubu dahil olmak üzere bir dizi önemli büyük bölünmeler yaşandı. Müslüman Kardeşler’in liderleri 2012 Mayıs-Haziran aylarında cumhurbaşkanlığı seçimleri hazırlıklarına daldılar. 2011’de verdikleri sözden dönen örgütün iktidarın resmi makamlarını ele geçirme takıntısı çok sayıda Mısırlı’da öfke patlamasına yol açtı.

Serbest piyasa politikalarının güçlü destekçisi, kemer sıkma ve artan borçlandırma önlemleriyle beraber yeni bir uluslar arası kredi için IMF ile görüşmelere katılan milyoner iş adamı Khairat el-Shater’ın parlamento seçimlerinde aday gösterilmesi radikal görünen manifestolarına oy veren seçmenlerine hakaret gibiydi. El-Shater seçimlerden tartışmalı bir mahkeme kararıyla dışlandığında Kardeşler, yedek adayı Mohamed Mursi’yi seçti.

Mursi’nin ikinci turda başkanlık yarışını kazanmasının asıl nedeni onun alternatifi olan Mübarek dönemi başbakanlarından Ahmet Şefik’in pek çok Mısırlı için hazmedilemez olmasıydı. Mursi’nin oy oranı meclis seçimlerinde Müslüman Kardeşler’in aldığı oy oranından çok daha azdı. Ancak örgütün liderleri sonraki aylarda hiçbir şey öğrenmeyerek kitleleri yabancılaştırma eğilimini devam ettirdiler.

Ordu ve Müslüman Kardeşler

Temel gıda ve akaryakıt fiyatları problemleri yoğunlaştıkça Mursi her şeyin yolunda gittiği yalanına sarıldı. Elektrik tedarigi için sözler verirken, ülkenin her tarafında kesintiler yaşanıyordu. Cumhurbaşkanı Kahire’nin merkezindeki hükümet binalarında bile elektrik kullanamıyordu.

Kasım 2012’de cumhurbaşkanını daha önce görülmemiş düzeyde güçlendirecek olan anayasal deklarasyonu birdenbire çıkartarak büyük bir kızgınlığa yol açtı. Büyük protesto gösterileri halkın ruh halinin keskin bir ifadesiydi, ancak Mursi buna rağmen Mübarek dönemini taklit eden bir dizi baskıcı yöntemle devam etti. Müslüman Kardeşler’in çetelerine göstericilere karşı aşırı şiddet uygulamak üzere izin verirken, yetkililer devrimci hareketin ruhunu ifade etmeye cürret eden gazetelerin ve web sitelerin editörlerini görevden aldı. Partizan hakim ve yerel yönetici atamalarının sürdürülmesi devletin “Müslüman Kardeşleştirilmesi” eğilimini teyit ediyordu.

Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi (SCAF) bu gelişmeleri alarm durumunda izliyordu. 2011’de Mübarek’in gidişiyle birlikte generaller etkilerini devrimci hareketi pasifize etmek için kullanmak üzere Müslüman Kardeşler’le bir anlaşma yaptı. Mübarek devleti ve orduyla yıllar süren çatışmaya rağmen Müslüman Kardeşler’in bu anlaşmayla bir sorunları yoktu.

Liderleri genellikle işçilerin, köylülerin ve kent yoksullarının desteğini kazanmayı amaçlayan popülist kampanyalar yürütmekteydiler. Ancak otoriterdiler, kitlelere derin bir şüpheyle bakıyor ve devrimi sınırlamak istiyorlardı. Ayrıca asıl görevi kendisi gibi İslamcı girişimcilerin lehine Mısır kapitalizmini istikrara ulaştırmak olan el-Shater gibi işverenlerin etkisi altındaydılar.

Aslında Müslüman Kardeşler askeri elitlerden, yani Mısır devletinin merkezinden kitle hareketini yönetmek üzere bir vekaletname aldı. Hayret verici düzeyde başarısız oldular. Liderleri Müslüman Kardeşler’in içinde yapmaya alışkın oldukları gibi kitleleri kararnamelerle hizaye getirebileceğini farz etti. Aslında Mursi’nin deklarasyonu işsizlik ve fiyatların artışı, ekmeğe, akaryakıt ve elektrige ulaşmak için didinen insanlar arasında daha fazla öfke yarattı. 2012’de “Ekmeğe, Özgürlük, Sosyal Adalet” devrimci hareketin birleştirici bir sloganı haline geldi. Mursi ekmeğe ulaşımı bile garantileyemezken daha fazla politik değişime açıkça karşıydı. Bu durumun sonuçlarından bir tanesi özellikle işçilerin meselelerini

kendilerinin halletmeleri oldu.

Mursi'nin iktidarda olduğu yıllarda endüstriyel mücadele hızla yoğunlaştı. 2012'de Mısır Ekonomik ve Sosyal Haklar Merkezi (MESHM) tarafından çoğu Mursi'nin seçimi sonrası gerçekleşen 3.817 “işçi grevi ve ekonomik motivasyonlu sosyal protesto” kayıt altına alındı.

2013'ün ilk üç ayında MESHM tarafından çoğu bir önceki yıla göre daha geniş ölçekte ve limanlar, demiryolları, otobüsler ve imalat sektörü dahil böylesi 2.400 olay kaydedildi. Hepsisi başarılı olmasa da bazıları işverenlere ve devlete önemli geri adımlar attırdı; özellikle bir demir yolu grevinde ordunun müdahale uyarıları oldukça yüksek bir dayanışma ortaya çıkardı.

Aynı zamanda polis içinde parçalanma belirtileri ortaya çıktı. Bir polis grevi bir dizi resmi merciyi etkiledi ve Süveş Kanalı bölgesinde silahlı çevik kuvvet polisleri arasında bir ayaklanma yaşandı. Ordunun Port Said'de dışarı çıkma yasağı uygulama girişimi hükümete karşı küçük de olsa bir ayaklanma ile kırıldı. Kapılarını kapatmak yerine, binlerce insan sokaklarda buluştu.

Devrimci hareket devletin merkezi kurumlarına şimdiye kadar meydan okumadı: devam eden mücadelelerin orduyu da etkileme olasılıkları ortaya çıktı. Zorunlu askerlik – çoğunluğu zorunlu çevik kuvvet polisleri gibi - bölünmelere ve ayrılmalara daha açık hale getirebilir, devleti ve koruduğu kamu-özel çıkarlarını ölümüne zayıflatır.

Bugünden bakıldığında aylarca ABD stratejistlerinin yoğun bir şekilde içinde olduğu bir darbe tartışması yapılmış görünüyor. New York Times'a göre (6 Temmuz 2013), Mursi'nin resmi görevlileri Aralık 2012'de Washington'u ziyaret ettiğinde, Başkan Obama tarafından SCAF'ın önerdiği gibi Müslüman Kardeşler'e diğer patilerle birlikte çalışması, hükümetin halk hareketini kontrol altına almak amacıyla tabanını geliştirmesi gerektiği söylendi.

Mursi reddetti ve işçilerin talepleri giderek daha ısrarlı hale

gelmesine rağmen reddetmeye devam etti. Kitle grevleri Mübarek'i 2011'de iktarı bırakmaya zorladı, el-Sisi devleti güvence altına alacak bir koruyucu önlem olarak darbe seçeneğini hazırladı.

Bu gelişmeler SCAF ve onun ABD'deki, İsrail'deki ve Körfez rejimleri arasındaki temel ittifaklarının Müslüman Kardeşler'in Mısır kapitalizmini kontrol edemeyeceği sonucunu çıkardıklarını ortaya koyuyor. Hillary Clinton 2011'de Obama'ya verdiği raporda ABD'nin Müslüman Kardeşler'le birlikte çalışması gerektiğini ifade ediyordu, Mursi Haziran 2012'de seçildikten sonra ABD başkanı tarafından Washington'a davet edildi.

Amerikan politikacılarının çoğunda varolan islamofobik nefrete rağmen ABD devletinin Müslüman Kardeşler'le işbirliği yapmasına karşı ilkesel bir engel yoktu - el-Shater ve diğerleri işveren dostu kredilerini telaşla kullanırken asıl olan yeterlilik meselesiydi. Mursi devrimi baskı altında tutabilecek miydi?

Baskı altında tutamayacağına dair hızla artan kanıtlar vardı. İş ve akaryakıt için grevler ve protestolar çoğaldı ve Nisan 2013'te başkana karşı binlerce aktivisti harekete geçiren yeni bir kampanya başladı. Tamarrud (İsyan) Mısırlılar'ı Mursi'yi devrim adına istifaya çağırın imza kampanyasına katılmaya çağırdı. Cumhurbaşkanı'nın 2012'de göreve başlama töreninin yapıldığı gün olan 30 Haziran'da ulusal düzeyde gösteriler çağırıldı.

Kampanya olağanüstü bir şekilde başarı kazandı: Haftalar içinde milyonlarca insan imzaladı, şimdi devrime ihanet eden bir otokrat devlet başkanı hakkında ulusal düzeyde derinlemesine hissedilen duyguları ortaya çıkardı. Tamarrud radikal aktivistler tarafından başlatıldı, ancak hızla farklı nedenlerle Müslüman Kardeşler'e muhalif olanları da kapsadı.

Bunlar arasında "*feloul*" – eski rejimin destekçileri dahil olmak üzere Mübarek dönemi "kalıntıları"- ve devlet güvenlik görevlileri de vardı. Hazirana kadar kampanyanın bazı orijinal destekçilerine rağmen giderek daha fazla uzlaştığı netleşti. Tamarrud Mursi'ye

karşı protestoyu koordine etmek üzere 30 Haziran cephesi kurduğunda Mısır'lı *Devrimci Sosyalistler* katılmadı.

30 Haziran'da gerçekleşen kitlesel eylem günü Mursi ve Müslüman Kardeşler'in politik olarak izole olduklarının kanıtıydı. Üç gün sonra SCAF anayasayı askıya aldı ve cumhurbaşkanını görevden aldı. Mursi hapishaneye götürülürken Tamarrud'un liderleri yıldızlar gibi ağırlanıyordu - askeri istihbarat karargahında ana muhalefet partilerinin lider şahsiyetleriyle birlikte el-Sisi ile buluştular.

Sokaklardan yıldız statüsüne nasıl geçtikleri henüz yeterince netleşmiş olmasa da kampanya, kitle hareketlerine nefret duyanlar tarafından fırsatçı bir şekilde kullanıldı. Bir zamanlar Mübarek'in yakın ittifakı olan milyarder işveren Naguib Sawiris tüm etkisini kampanyaya destek için kullandığını kabul ediyor.

Reuters'e şöyle konuştu: “*Özgür Mısırlılar Partisi, benim kurduğum parti, Mısır'ın her tarafında tüm şubeleri ile Tamarrud için imza [topladı]... Aynı zamanda sahip olduğum TV ve gazete, Al Masry Al Youm, Tamarrud hareketini medya aracılığıyla destekliyordu... Sahip olduğum taraftarların hepsini hareketi desteklemeye yönelttiğimi söylemek doğru olur.*”

İflas etmiş partiler

Sawiris Müslüman Kardeşler içindeki eski düşmanları zayıflatma fırsatını gören tek politik lider değildi. *Ulusal Kurtuluş Cephesi*, Mursi'nin anayasal deklerasyonuna karşı çıkmak için 2012 Kasımı'nda 35 laik partinin oluşturduğu bir koalisyondu.

Bazıları görünürde devrimci harekete bağlı aktivistleri içeriyor, diğerleri Mübarek'e sadık olanlar da dahil “feloul”un taşıyıcıları. Önemli figürleri Anayasa Partisi'nden Muhammed el-Baradei, Kongre Partisi'nden Amr Musa ve Halkçı Akım Partisi'nden Hamdin Sabbahi. Ulusal Kurtuluş Cephesi olduğu andan itibaren, parti çıkarlarını ve kişisel hırslarını ilerletmeye çalışırken cephe içinde kavga ederek tamamen başarısız olduğunu kanıtladılar.

Sabbahi özel önem taşıyordu. 2012’de başkanlık seçimlerinin ilk turunda Mursi’ye yakın giderek şöhret elde etti. Ekonomik ve sosyal reformlar çıkararak devrimi ilerletme vaadiyle Kahire’deki ve Kuzey Mısır’daki her bir büyük endüstriyel şehirde, işçiler ve kent yoksulları arasında büyük heyecan ve beklenti yaratarak oyların çoğunu kazandı.

Ancak “feloul”la koalisyona girerek, devrimin kanıtlanmış düşmanlarıyla ittifak oluşturdu. Giderek sokak ve iş yerlerindeki haretten izole olarak, günün temel meselelerinde sessiz kaldı, pek çok destekçisinin kafası karıştı ve demobilize oldu.

Ömrü boyunca Nasrist olan Sabbahi birleşik bir ulusa ordunun liderlik etmesi gerektiği fikrine bağlıydı. Bu yaklaşım ayrıca Stalinist gelenekteki Ulusal Kurtuluş Cephesi partilerinde, özellikle 1960’larda askeri yönetim lehine kapatılan Mısır Komünist Partisi kalıntılarından etkilenen Sosyalist Halk Birliği Partisi’nde hakim. Bu partileri ayrıca kısmen, eski komünist kuşakları İslami akımların hayali “faşist” tehdidine karşı orduyla ittifaka götüren, Mısır sorununu uzun zamandır takip eden İslamofobi tarafından canlandırılan Müslüman Kardeşler’e olan düşmanlıkları bir araya getirdi.

Ulusal Kurtuluş Cephesi politikacıları el-Sisi tarafından temmuzda atanan hükümete katılmak için bekleyemediler. Muhammed el-Baradei cumhurbaşkan yardımcısı, reformist Sosyal Demokrat Parti’den Hazım el-Beblavi başbakan ve yine Sosyal Demokrat Parti’den Ziad Baha Eddin başbakan yardımcısı oldu. Mısır Bağımsız İşçi Sendikaları Başkanı ve Halkçı Akım Partisi üyesi Kamal Abu-Eita çalışma bakanı oldu.

Ordu Kahire’de ve diğer şehirlerde Müslüman Kardeşler’den protestocuları katlederken, yalnızca el-Baradei’in istifa etmek için yeterli prensibi vardı. Diğer bakanlar, Ulusal Kurtuluş Cephesi ile ilişkili olanlar dahil, ellerine kan bulaşmış askeri yönetimle çalışmaya olan bağlılıklarını teyit ettiler.

Bir zamanlar Mübarek’in polisi tarafından saldırıya uğrayan

ve tutuklanan Hamdin Sabbahi'ye göre: “*Ordu ve polis vatansever devlet kurumları. Hepsi terörizmle savaş halinde*”.

İşçiler ve sol

Ordunun Müslüman Kardeşler'e saldırısı karşı-devrimci bir girişimdi. El-Sisi tarafından deklare edilen Olağanüstü Hal tarafından desteklenerek ordu, protestoculara karşı devasa güç kullanma ve istediği şekilde yakalama ve hapse tıkma özgürlüğüyle, sokaklara geri döndü. Mısırlı sivil toplum kuruluşlarına göre Ağustos'ta ordu Müslüman Kardeşler'e saldırdıktan sonra neredeyse 2000 kişi tutuklandı.

Mursi ve el-Shater de dahil örgütün pek çok lider kadrosu hapse atıldı. Her ne kadar Müslüman Kardeşler şu ana kadar hem fiziksel hem de ideolojik saldırının esas hedefi olsa da Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin devrimci hareketin tümünü disipline etmeye niyetli olduğu açık. Başbakan el-Beblavi Müslüman Kardeşler'i ya-saklama niyetinde olduğunu söylüyor - onlarca yıldır başarılı militarist rejime karşı tek etkili karşı çıkışa sahip olan ve yakınlarda parlamentoyu ve başkanlık seçimlerini kazanan örgütü.

Bu, Konsey'in onaylamadığı her türlü örgüt ya da aktivist grubuna saldırmamasının kapısını açıyor. İşçi hareketinin durumunda olduğu gibi, Abu-Eita hiç zaman kaybetmeden yeni hükümetten ne beklendiğini bakanlık pozisyonunu kullanarak açıklıyor. Kaygı verici bir uyarıda “*Önceki rejim altında grevde şampiyon olan işçiler şimdi üretimde şampiyon haline geldiler*” diyor.

Abu-Eita'nın grev hattından başbakanlık sarayına geçişi Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin ve özellikle onun reformist unsurlarının komik başarısızlığının bir işareti. Devrimin yıldönümünde “Kahrolsun silahlı güçler” solganıyla kalabalıkların Tahrir Meydanı'nı doldurmasının üstünden yalnızca 18 ay geçti. Şimdi hareketi politik olarak temsil ettiğini iddia edenler, onlarca yıldır Mübarek devletinin merkezinde olan askeri aygıtla el ele çalışıyorlar. Bu ittifak son durum değişikliğinin ana açıklamasını sağlıyor.

Askeri müdahale Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi'nin devrimci hareketin genişlemesi ve derinleşmesini fark etmesiyle harekete geçirildi. Yaygın öfkeyi Müslüman Kardeşler'e karşı kanallı etmek için, Ulusal Kurtuluş Cephesi bloğunun tümüne güvenilirdi - sosyal demokratlar, ulusalcılar, komünistler ve "feloul". Radikal bir alternatife ihtiyaç vardı - kitlesel çıkarları ve doğrudan demokrasiyi ilerletmeye odaklanan bir tanesine. Bazı endüstriyel grevler lokal grev komitelerini birleştirerek ve kolektif öz-yönetim girişimleriyle bu yönde ilerliyordu.

Ancak reformist etkiye karşılık gelecek bir alternatif geliştirmek için henüz yeterince gelişmemişlerdi. Devrimci sol, Devrimci Sosyalistler ve genç aktivistlerin gayriresmi ağırları şeklinde hızla büyüyordu, ama dengeyi düzeltmek için yeterince politik ağırlığı yoktu.

İşçi sınıfının kendi kurtuluşu projesine odaklanacak bağımsız bir parti ihtiyacı çok net değildi. Gelecek politik muharebede Mısır solundaki son tartışmadan dersler çıkarmak çok önemli olacak; en başta devletin halkın çıkarına uygun hale getirilemeyeceği ve dolaşısıyla bu projeye odaklananların kaçınılmaz olarak yönetici sınıfın gündemine doğru çekileceği tartışması olmak üzere.

Mücadeleler devam edecek, özellikle halkın çoğunun yaşam koşullarında hiçbir şeyin değişmemiş olması nedeniyle; Mısır'ın ekonomik krizi derinleştikçe ekmek, su, yakacak, enerji ve pek çok konuda kesinlikle devam edecek.

Abu-Eita'nın işçilere üretimi artırma çağrısına rağmen, Ağustos sonunda Mehalla al-Kubra dokuma fabrikasındaki (endüstriyel mücadelenin tarihsel bir merkezi) 10 bin işçi ikramiye ödemesi ve hem şirketin genel müdürünün hem de devlet güdümlü sendikanın yerel yöneticisinin işten çıkartılması için greve gittiler. Askeri birliklerin eşliğinde grev devam etti.

Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi devrimci harekete bir seri darbe vurdu; ama mücadeleler Ocak 2011 öncesine göre daha olum-

lu koşullarda sürüyor. On milyonlarca Mısırlı kitlesel eylemlere katıldı, binlerce iş yerini örgütlemek için bağımsız sendikalar oluştu, siyasal partiler ve ağlar hızla çoğaldı ve yeni medya gelişti.

Aktivistler sıkça hiçbir zaman Mübarek dönemine geri dönmeyeceklerini belirtiyorlar. Eldeki mesele devrimin kazanımlarını sağlamlaştıracak ve Mübarek, el-Sisi ve onlara öykünenlerin kapitalizmine alternatif sağlayacak politik liderliğin ve örgüt formlarının nasıl geliştirileceğidir.

Socialist Review dergisinden çevrilmiştir.

“Asla Geri Dönüş Yok”: Mısır’ın Sürekli Devrimi(*)

Philip Marfleet

Mısır, 35 yıl boyunca hegemonik güçlerin ve iktisadi kurumların küresel ekonomi için kendi stratejilerini sonuna kadar uyguladıkları, neoliberalizm için yerel bir laboratuvar oldu. Aynı zamanda Mısır, Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin Küresel Güney’deki kilit varlıkların kontrolünü sağlamak için [uygulayacağı] politikanın provalarını yaptığı bir basamak da oldu. 1970’lerin ortalarından beri Enver Sedat ve Hüsnü Mübarek rejimlerine verdikleri destek, giderek daha da saldırgan hale gelen neo-liberal ajandaya ortak cevaplar toplamanın bir aracıydı. Ocak 2011’de Tahrir Ayaklanması başladığında, bahisler yüksekti: Mısırlılar *nizama* (düzene), küresel adaletsizlik ve eşitsizliğin yerel ifadesinde kitlelere arsızca baskı yapan devlet aygıtına meydan okuyabilecek miydi? Hareketin sloganları ve amaçları tüm dünyada yankı buldu –Mübarek’in devrilmesiyle Mısırlılar, *Tahrir*’i (Özgürlük) daha geniş bir direnişle eş anlamlı hale getirdiler. İki yıl sonra Mısır Devrimi hala kapitalist “liberalizm”e ve onun kâr arayışına acımasızca destek veren devlet aygıtlarına karşıtlığın merkezidir. Peki devrim bugün nerede duruyor? Potansiyeli ne kadardır? Yapılması gereken nedir?¹

Devrimin ölüm ilanları Avrupa ve Kuzey Amerika medyasında günlük olarak üretiliyor. Devrimin aleyhtarları Tahrir olaylarının “refleks”ten başka bir şey olmadığını, en fazla katılanları kısa zamanda yoran bir “isyan” olduğunu öne sürüyorlar. Acımasız gerçeğin; İslamcılık’ın yükselişi ve eski dini akımın demokratik özlemleri yok edeceğinin kesinliğinin, Mısır hareketinin üzerine yerleştiğini söylüyorlar. Orta Doğu’da 2011 Ocakı’ndan beri gerçekleşen geliş-

(*) Bu yazı, darbeden önce ocak ayında kaleme alındı - yayınevi notu.

melerle ilgili analizde Agha ve Malley “bunun bir devrim olmadığı-
nı” öne sürdüler:

*Karanlık, Arap dünyası üzerine çöküyor... Bunun başladığı
barışçıl gösteriler, onlara ilham veren yüce değerler uzak
anılar olarak kaldı. Tek tutarlı program dinseldir ve geçmiş-
le canlanmıştır.”²*

*“Kaos ve belirsizlik ortasında, İslamcılar tek başlarına gelecek
için tanıdık ve gerçek bir vizyon sunuyorlar”. Mısır’ın şu anki du-
rumda “Müslüman Kardeşler baskın çıkıyor.””³*

Mısır’da Aralık 2011’de yapılan genel seçimler Müslüman Kardeşler’e başarı getirdiğinde, pek çok gazeteci ülkenin kitle hareketini bir kalemde sildi: “Arap Baharı”, “İslamcı Kış’a döndü.”⁴ Tahrir olaylarını bir ara dönem, sadece İslamcı gericilik için zemin hazırlayan bir oyun perdesi olarak tasvir ettiler. Muhafazakar medya ve beyin takımı, Müslüman Kardeşler’in seçimlerdeki ilerleyişini Arap-Müslüman toplumların radikal değişimler için halk hareketlerini ayakta tutamadıklarının bir kanıtı olarak gördüklerinden belirgin bir rahatlama yaşıyordu. İsrail’de başbakan Benjamin Netanyahu Arap ülkeleri için “*süreç içerisinde ileriye doğru gitmiyor, geriye doğru gidiyorlar*” dedi.⁵ Müslüman Kardeşler’in adayı Muhammed Mursi 2012 Haziranı’nda cumhurbaşkanlığını kazandığında, İslamofobikler kalemlerini kırdılar. Amerikan Dış Politikalarının beyin takımına göre “*bu durum artık İslamcı devrimi kontrol altına alma meselesi[ydi] ... Zaman Amerikan menfaatlerini, İslamcı gel-git dalgasından koruma zamanıydı*”.⁶ Fransa’da Le Monde, neo-faşist Milliyetçi Cephe lideri Le Pen’e, Arap Baharı’nın İslamcı Kış’a dönüşmesi durumu ile ilgili kritik sonucun Avrupalı insanlar arasında bir korkunun yükselmesine sebep olan Arap ülkelerinden gelebilecek göç dalgası olduğunu bildirdi.⁷ Bu [yorumlara göre] Tahrir Meydanı küresel direniş için bir dayanak noktası değildi, aksine Mısır’daki olaylar; Kuzey Afrika’daki değişken ve geri Müslüman kültürlerin, Avrupa ve Kuzey Amerika toplumlarını tehdit etmesi olarak gösteri-

len hayali “medeniyetler çatışmasında” bir sonraki raunttu.

Mısır, dini bir “gel-git dalgası” ya da “İslamcı bir kış” yaşamadı. Ocak 2011’den beri dinci aktivistler, seçim başarısına karışmış ciddi geri çekilmelerle birlikte karışık bir deneyim yaşıyorlar. Özellikle Müslüman Kardeşler’in, değişimde ısrar etmeye devam eden ve Müslüman Kardeşler, Selefiyeciler (Salafis) ya da diğer dini akımlar tarafından geliştirilen yeni otoriter çözümleri artan bir tahammülsüzlük ile karşılayan kitle hareketiyle başı dertte. Mısır toplumunu İslami bir düzene götürmek olan tarihi misyonunu gerçekleştirmekten çok uzak olan Müslüman Kardeşler, Mübarek zamanında geliştirdikleri bütünlüğün çoğunu kaybederek sayısız ayrılma ve kopuştan muzdarip oldu. 2011’de seçim şöhreti kazanmak için yan yoldan çıkmış olan Mısır’ın Selefiyecileri de hızlarını korumak için mücadele ediyor. Bu sırada on yıllar boyunca diktatörlüğe karşı etkisiz bir direnişle yorgun düşmüş gibi görünen bazı laik akımlar da bir canlanma yaşıyor. Radikal milliyetçilik yenileniyor ve 1940’lardan beri ilk defa Mısır, devrim hareketinde organik bir element olan yeni bir sola sahip durumda. İşyerlerinde, kampüslerde ve yerel topluluklarda kolektif örgütlenme 1940’lardan beri hiç olmadığı kadar ileri düzeyde ve bağımsızlık ya da devrimci değişimle ilgili fikirlerin büyük bir dinleyici kitlesi var. Fakat (büyükçe bir fakat), devrimci hareketin anahtar figürü olan Mısırlı işçiler şimdi güce sahip olanlara karşı sürekli bir meydan okuma geliştiremediler.

Bütün baskı tarihiyle Mısır Devleti el değmemiş şekilde duruyor: diktatör gitti ancak baskı düzeni duruyor. Ordu, hala on yıllardır milli politikanın sahibi olduğu iddia edilen yönetici bir elit tarafından kontrol edilen sistemin kalbine yerleşmiş durumda. Özel menfaatlerin ve devlet menfaatlerinin birlikte yaşadığı melez bir yapı olan Mısır kapitalizminin istikrarı bozulsa da henüz aşağıdan gelen bir hareket tarafından ona meydan okunmadı. Gelecekteki radikal değişime öncülük etme gücüne sahip olanlar hala kitle hareketinin hemen hemen her gösterisi ve eyleminde duyulan “*aysh, hurriya, adala igtama’eya*” (Ekmek, Özgürlük, Sosyal Adalet) taleplerini

karşılayabilecek yöntemlerle işbirliği içinde olmalıdır. Söz konusu kritik mesele ayetullahların yeni yönetimi değil, içindeki aktivistlerin geçmişin politikalarını bugün karşı karşıya kaldıkları zorluklara uygun hale getirmeye çalıştıkları süreç dahilindeki bir devrim meselesi. En acil olanlar bir yandan milliyetçilik ve komünizm mirası tarafından diğer yandan da birleşmiş dini “reformizm” tarafından ortaya konulan problemlerdir. Bunlar, işçi hareketini engelleyen, aktivist ajandasına ket vuran ve en zarar verici şekliyle etkilerini yeniden ortaya koymak için eski rejimin partizanlarına fırsat sağlayan problemlerdir.

Mursi ve kriz

Güncel pek çok değerlendirmenin ortak olduğu nokta Müslüman Kardeşler’in Mısır hareketine başarılı bir şekilde alttan saldıracağıdır. Bu, bazı Müslüman Kardeşler liderlerinin amacı olabilir, ancak sadece bir istek olarak kalacak gibi görünüyor. Bir hareketi baskılamak herhangi bir hükümet için büyük bir zorluk olacaktır. Mısır Silahlı Kuvvetleri Yüksek Konseyi’ndeki (MSKYK) Mübarek takipçileri bunu gerçekleştirmekte başarısız oldu, Mursi ise kendi karşı devrimini oluşturmak için yeterli donanımına sahip değil. Cumhurbaşkanı, devrilmesinden önce Mübarek’in karşı karşıya kaldığından çok daha ciddi ekonomik baskılarla yüzleşiyor. Mursi, problemlerini ortaya koymak için uluslararası sermayeye yüzünü dönerek, kendisinden temel ihtiyaçlarını karşılamasını ve devrimin kazanımlarını garanti altına almasını bekleyen nüfusa karşı gelmeye hazır. Müslüman Kardeşler, sömürge döneminin sonundan beri [yaşadıkları] en büyük politik güçlüklerle yüzleşiyor.

Mursi’nin sorunları, ekmek meselesinde [yaşadığı] zorlukların esiri oldu. Mısır Arapçası’nda “*aysh*” hem “ekmek” hem de “yaşam” anlamına geliyor ve on yıllardır yapılan ekmek yardımı işçi sınıfının, köylülerin ve fakir ailelerin çoğunun hayatta kalması için hayati öneme sahip oldu. Modern Mısır tarihinin en önemli anları ekmeğin ulaşılabilirliği ile bağlantılı olmuştur ve Mübarek devrildi-

ğinden beri ekmeğin boyutu küçültüldüğünde pek çok gergin an yaşanmıştır. Temel beş-kuruşluk somunun⁸ fiyatı ve kalitesi ailelerinin çoğunun günlük tartışma konusu olduğu gibi cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra Mursi’nin öncelikleri ve sözleri listesinin de başında yer aldı. Mursi bir “ekmek dosyası” yarattığını ve düzenli olarak malzemeleri denetlediğini söylüyor. 2012’de ekimin başlarında bir halk toplantısında konuştuğunda kesintileri önlemek için koydukları hedeflerin %80’ini gerçekleştirdiklerini iddia etti.⁹ Hükümet yetkilileri, daha önce asker ve polis tarafından kullanılan “mega fırınları” halkın ihtiyaçlarını karşılamak için yönlendirdiklerini bu yolla da “her hangi bir yerdeki eksikliğin hemen çözülebileceğini” iddia ediyorlar.¹⁰ Halk arasında yoğun bir şüphecilik var. Cumhurbaşkanı’nın sözlerini yerine getirmekteki başarısını ölçen çevrim içi “Mursimetre”ye, resmi iddialar gölge düşürüyor.¹¹

Mübarek bile bu meselenin oldukça yakıcı olduğunu bildiğinden ekmek yardımı konusuna tereddütle yaklaşıyordu. 1977’de Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) taleplerini yerine getirmek için Cumhurbaşkanı Sedat’ın somunun boyutunu küçültmesi, rejimi günlerce tehdit eden yurt genelinde ve büyük çaplı protestolara sebep oldu. Sedat ancak büyük riskli bir baskı seferberliğinde orduyu kullandıktan ve kesintileri geri çektikten sonra kurtuldu. Bu “ekmek isyanından” sonra Mübarek, IMF ve diğerleriyle yaptığı müzakerelerde bu halk protestosunu bir tehdit olarak kullandı. IMF’nin 1980’ler ve 90’lar boyunca giderek daha çok zorladığı yardım kesintileri için oluşturulan baskıya direnmede bu durum bir taktik olarak harekete geçirildi.¹² Mursi bugün beklentisi yüksek ve harekete geçmiş nüfusun bakışları üstündeyken, bir yandan da dünya finans kurumlarının baskılarıyla yüzleşiyor. 1993’ten bu yana Mısır’a hiç IMF kredisi verilmedi. Şimdi ise IMF’nin Euro bölgesi dışında yürütülen en geniş programlarından olduğu söylenen 4,8 milyar dolarlık krediye, yardım kesintilerini ortadan kaldırma talepleri de eşlik ediyor. Mısır Parlamentosu geçen sene hemen hemen aynı dönemde 3,2 milyar dolarlık krediyi reddetti. IMF bastırıyor ve Mısır’ı Orta Doğu’da-

ki borç verme durumu için bir sınaıma vakası olarak görüyor. Wall Street Journal'a göre "[IMF] sözde *Arap Baharı ayaklanması sonucunda yaratılan yeni demokrasilere yardım etmeyi amaçladığı için, Mısır müzakereleri dünyanın acil kredicileri için bir laboratuvar imkanı sunuyor*".¹³ Bu kredi Mursi için oldukça kritik: Öngörülen %1,1'lik faiz oranı Mısır hükümetinin devasa yıllık açığını (yaklaşık 30 milyar dolar) karşılamak için fonlarına yöneldiğı yurtiçindeki bankalara son zamanlarda ödenen %16'lık rekor (ve sürdürülemez) [faiz] ile kıyaslanamaz. Bu [30 milyar dolarlık açık] daha şimdiden (Kasım 2012) 2012-13 için öngörülenden 6 milyar dolar daha fazla.¹⁴ Yetkililer anlaşıldığında, IMF kredisinin Dünya Bankası, Afrika Kalkınma Bankası ve çeşitli Orta Doğu Devletleri'nden gelecek sonraki kaynakların önünü açacağını söylüyorlar.¹⁵ Önümüzdeki beş yıl içinde borcunu ödeyememe ihtimali %27,3 olan Mısır sıralamada dünyanın en riskli 10. borçlusu olduğundan, küresel finans kurumları tereddütte yaklaşılıyorlar.¹⁶

IMF, Mursi'nin genel olarak devlet harcamalarını ve özel olarak da yıllık bütçenin yüzde 30'unu oluşturan yardımları kesmesi gerektiğı konusunda ısrar ediyor.¹⁷ 2011 yılında Mısır Devleti her bir beş kuruşluk somunu 19.8 kuruşluk yardımla destekledi; 2012 yılında ise buğday fiyatlarının dünya pazarındaki artışını yansıtarak yardım 24.08 kuruş olacak.¹⁸ Geçen yıl hükümet, Mübarek'in ihracat için egzotik endüstriyel bitkilerin üretimini teşvik eden politikasından keskin bir dönüşle, yerel üreticiye sunulan buğday fiyatını iki katına çıkardı. Yerel üretimindeki küçük artışlar ise "devede kulak" olarak tanımlanıyor.¹⁹ Mısır'ın acilen dünya pazarında bulunması gereken çok miktarda buğdaya ihtiyacı var. Son beş yıldır Mısır yıllık ortalama ihtiyacının %45'ini yurtdışından satın alıyor.²⁰ Buğday fiyatlarının aşırı bir şekilde artacağı tahminiyle birlikte zamanlama Mursi için daha kötü olamazdı.

IMF krediyi vermeden önce yardımların azaltılması konusunda bir anlaşma istiyor. Diğer uluslararası finans kurumları ve hükümetler de bunu izliyor. Kasım 2012'de AB ve ABD, IMF ve Mısır hü-

kümeti arasındaki askıda duran 1 milyar dolar değerindeki iki hibeyi erteledi. Cumhurbaşkanı, ekmek sorunda bir taraftan uluslararası finans, bir yandan da toplum tarafından zorlanırken, ilk olarak ikincisine ödün vermiş gibi görünüyor. Ağustos 2012’de cumhurbaşkanının yetkilileri (daha iyi kalitede olduğu söylenen) daha geniş on kurşluk somunun kısa süre içinde üretilebileceğini ilan etti. Aslında hükümet, küçük ekmeği yavaş yavaş kullanımdan kaldırmaya hazırlanarak ekmeğin fiyatını iki katına çıkarmaya hazırdı. Ekim 2012’de cumhurbaşkanının “ekmek dosyası” sorumlusu Ahmed İssa *“Ekmek fiyatlarında sosyal olarak dengesizliğe sebep olacak hiçbir artış olmayacak. Yardım sağlanan ekmek beş kurşta kalacak”* dedi.²¹

Mursi benzer bir sıkıntıyı IMF’nin aynı zamanda yardımlarda büyük kesinti istediği yakıtla bağlantılı olarak yaşıyor. Bütan gazı Mısırlı ailelerin çoğu tarafından yemek pişirmede kullanılıyor. Resmî olarak bir tüp 2.5 EGP (Mısır Poundu)’ndan satılıyor ancak kara borsada fiyat, nüfusun %40’ının günde 2 Dolar’dan az parayla yaşadığı ülkede fakir ailelerin karşılayabileceğinin çok ötesinde, 30 katına kadar çıkabiliyor.²² Mısır’ın dört bir yanında öfkeli kalabalıkların dağıtım merkezlerinde protesto ettikleri tekrarlanan kesintiler yaşanıyor. Benzer bir şekilde sürücülerin saatlerce, oluşan uzun kuyruklarda dağıtım için beklediği istasyonlarda görüldüğü gibi petrol ve dizel konusunda da aynı sorun göze çarpıyor. (Mısır’daki şehirlerde günlük yaşamın ayrılmaz parçası olan) taksiler ve minibusler kuyruklara katılıyor, trafik kaosu ortaya çıkıyor ve yakıt sorunu genel krizin bir ifadesi olarak sembolik bir öneme bürünüyor. [Şimdiye kadar] çok sayıda gösteri, polis ve sürücüler arasında çok sayıda kavg, yolların ve demiryollarının işgali ve kapatılması dahil sürücülerin kolektif protestolar düzenliği pek çok hadise yaşandı.²³

"Dindarlık menfaatlere karşı"

Mursi IMF’nin taleplerini yerine getirmek konusunda büyük bir baskı altında. Ocak 2011’den beri Mısır’ın döviz rezervi çöktü, ardından 36 milyar dolara ulaştı; Ekim 2012’de zar zor üç aylık ih-

racatı karşılamaya yetecek 15,04 milyar dolar oldu.²⁴ Mısır Paundu sağlam paralara karşı değer kaybediyor. Eylül 2012’de Amerikan Doları’na karşı yedi yılın en düşük düzeyindeydi.²⁵ IMF devalüasyon çağrısında bulundu; yazının yazıldığı sırada Mısır Merkez Bankası, paundun düşmesine izin veriyor ve hükümetin buğday ithalatını finanse edebilmesi dahil olmak üzere pek çok sonraki konuya etki edecek *de facto* devalüasyonu kabul etmiş gibi görünüyordu. Son zamanlarda yapılan değerlendirmelerden biri “*Mısır Paundu’nun hızlı düşüşü tarafından tetiklenen bir ekonomik facia*” konusunda uyarıyor.²⁶ Katar ve Türkiye’den gelen krediler geçici bir rahatlama sağlasa da cumhurbaşkanının stratejik amaçlarını, yani ülkede istikrarı sağlamak ve Mısır kapitalizmini canlandırmayı gerçekleştirmek için önemli bir maddi kaynağa ihtiyacı var.

Mısırlılar’ın çoğu uluslararası kredi fikrine tamamen karşı. MSKYK tarafından belirlenen hükümet geçen sene 3,2 milyar dolarlık bir anlaşma için müzakere yapmaya kalkıştığında, “Mısır’ın Borçlarını Düşürmek için Halk Seferberliği”ndeki (Popular Campaign to Drop Egypt’s Debt) akademisyen ve aktivistler, Mısır’ın Mübarek dönemindeki uygulamaları terk etmesi gerektiğini ileri sürerek kredilere karşı çıktılar ve kamuoyunda ses getiren bir medya inisiyatifi başlattılar. Hükümet ülke içinden ve dışından alınan kredileri ödememeli çünkü “*para bir önceki rejim tarafından yanlış kullanıldı ve Mısır’dan bu parayı ödemesi beklenemez*” dediler. Parlamente’ye gönderilen bildirimlerden bir tanesinde, grup yeni bir IMF kredisi almanın halka “[bunu] *sizin adınıza alacağız; böylelikle çocuklarınız ve torunlarınız bizim borçlarımızı ödemeye devam edecek*” gibi kabul edilemez bir mesaj vermek olduğunu savundular.²⁷ Bu borçlar “*gayri meşrudur*” ve “*insanların refahı*” için vazgeçilmelidir.²⁸ Aynı sırada İslamcılar’ın çoğu IMF’ye faiz ödemenin haram olduğunu beyan ettiler. Parlamento görevden alınmadan önce bu yılın başlarında (geniş İslamcı çoğunluğu ile) Yasama Organı Meclisi’ndeki 365 kişinin sadece 6’sı IMF ile daha küçük bir anlaşma için gerekli olan koşulları destekledi: İslamcı üyeler sonra “*Bu*

kredi bizi cehenneme götürecektir” diye açıklama yaptılar.²⁹

Fakat Mursi, kamu yararına hizmet edeceğini, Mısır ekonomisini geliştireceğini ve büyümeyi getireceğini söylediği anlaşmayı takip etmek gerektiği konusunda ısrar etti. Birkaç ay sonra Müslüman Kardeşler’in liderleri bu konuda şeriatı “gereklilik yasak olana izin verebilir” cümlesini alıntılararak “*borç almayı reddetmeme kararımız, Mısır’ın yüce ekonomik yararı içindir*” açıklaması yaptılar.³⁰ Mısır’ın önde gelen haber sitesi Ahram Online kısaca “*Dindarlık, menfaatlere karşı*” yorumunu yaptı.³¹ O zamandan beri Mursi kendi seçmenlerini kredilere ikna etme mücadelesi veriyor. 2012 Ekimi’nde Mursi bir halk toplantısında IMF’ye yapılacak geri ödemelerin riba (faiz) olmadığını söyledi. “*Mısırlılar’ın riba ile geçinmesini asla kabul etmem. Riba ile geçineceğimize aklıktan ölü-rüz*” dedi.³²

Milyonlarca Mısırlı, Mübarek rejiminin politikacı ve yöneticilerini *feloul* (itibarsız sistemin “artıkları”) olarak [nitelendirip] reddettiği gibi Mübarek’le iş ortaklığı yapmış uluslararası kuruluşlarla yapılan anlaşmalara da karşı geliyor. IMF, Mübarek’in özelleştirme, düzensizleştirme, müsadereyi kaldırma dahil şevkle yürüttüğü politikaların başlıca mimarlarındandı.³³ Yeni hükümet tarafından onaylanan (kendisi ve diğerlerinin şimdi hapiste olmasına sebep olan) Mübarek’in suçlarıyla alakalı faaliyetlerle ilgili düşüncelerdeki ani değişime ve bu politikaların yeniden canlanmasının beraberinde getireceği anlaşmalara karşı yaygın bir düşmanlık var. Başka bir kredi arayışı aynı zamanda, milyarlarca doları deniz aşırı banka hesaplarında saklayan ve Avrupa’nın her yerinde bilhassa Britanya’da gayrimenkul yatırımı yapan Mübarek ve diğerlerinin servetleriyle ilgili bir sorunu da gündeme getiriyor.³⁴ IMF’nin mega-kredi karşıtları, Mısır’ın, Mısırlılara ait mal varlıklarını elinde bulunduran Britanya gibi IMF’yle ilgili önemli devletlerle neden yeniden borç ilişkilerine girmesi gerektiğini soruyorlar.

IMF’den kredi alınması pek çok Mısırlı için hoş olmayan bir bağlamı da içinde barındırıyor: Mübarek’in suçları, *feloula* yönel-

tilen çözüme kavuşamamış ithamlar, yerel kaynakların yabancılar tarafından sömürülmesi, Mısırlı ve yabancı bankaların rolleri ve vurgunculuğu, sömürgeci miras, Mısır'ın devlet borçlarının uzun tarihi, emperyalizm ve Mısır toplumuna etkileri. IMF başkanı Christine Lagarde Ağustos 2012'de Kahire'yi ziyaret ettiğinde, sloganları “Ahbap çavuş kapitalizmine hayır!”, “Kahrolsun kapitalizm”, “Kredileri reddedin” olan bir eylemle karşılandı.³⁵ 17 politik örgütün bir koalisyonu Kasım 2012'de ekonomik sömürgecilik ve hükümet ile IMF arasındaki gizli görüşmeleri kınayarak Kahire'nin merkezinde bir yürüyüş yaptılar.³⁶ Nasırcı Hamdeen Sabahi'nin önderlik ettiği Mısır Halk Akımı, Mısırlılar'ı krediler için IMF'nin şartlarını protesto etmek için büyük bir e-mail kampanyasına çağırdı. Sabahi'nin örnek mesajı Fon'a şunları söylüyordu: “*Krediniz bizim fakirliğimize sebep oluyor. Bizim politikalarımıza müdahale etmeniz kabul edilemezdir. Kurumunuzun tarihi ve kredileri ekonomimiz için felakettir.*”³⁷ Sabahi pek çok işçinin, şehirlerdeki fakirlerin ve orta sınıfın fikirlerini yansıttı. Devrimin bu aşaması ülkenin her yerinde tekrar tekrar duyulan bir sloganın hakimiyeti altındaydı: “**Asla geri dönüş yok!**”.

“İslamo-faşizm”

Yeni mega-kredi Mursi için tehlikeli bir bölge. IMF, yardımlar ve kesintiler ile ilgili her kaçamak konuşmada, otorite kaybediyor. Mısırlı bir akademisyen ve aktivist şu yorumu yaptı:

*İhvan'ın [Müslüman Kardeşler] etkisi için çok önemli olan dinci otoritenin aurası, özellikle Mursi seçildiğinden beri azalıyor. Giderek daha fazla güvensiz anlaşmalar yapan başka bir politikacıya dönüşüyor. Mübarek'ten kurtulmak için Tahrir ve diğer alanlarda savaşılan örgütlerin pek çok üyesi Mursi'nin gidişatına oldukça öfkeli. Güce sahip olarak görülen fakat ahlaki nedenlerle bunu kullanamayan Müslüman Kardeşler parti olarak büyük sorunlarla yüzleşiyor.*³⁸

Genel olarak İslamcı hareket özel olarak da Müslüman Kardeşler hakkındaki sorular Mısır ve ülke dışında bir hayli gerilimlidir. Geçen on yıl boyunca, Arap politikalarında - bilhassa Lübnan, Filistin, Tunus ve Mısır’da - önemli bir akım olarak yeniden ortaya çıkan hareket, gittikçe artan keskin tepkiler geliştirdi. [Müslüman Kardeşler’in] kitle hareketinin yok edilmesinde kararlı olduğu ve Mübarek rejiminden daha baskıcı bir rejim kurma olasılığı yüksek olduğundan faşist olduğu söyleniyor. Bu değerlendirmeler Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da yaygın, fakat özellikle daha eski kuşaklardan komünistler tarafından Mısır’da da dillendiriliyor. İslamcı hareketin doğası nedir ve bugünkü devrim sürecinin çıkarımları nelerdir?

Hizbullah, Lübnan’da İsrail kuvvetlerine savaş açtığında, 2006’da konuşan George W. Bush’a göre sorun “*gerçek ve derin bir ideoloji olan ... İslami faşizm*”di.³⁹ Bu yorumlar, şimdiye kadar Avrupa, Kuzey Amerika ve daha geniş olarak İsrail’de kullanılan politik sınırlar içinde dünya gelindeki tanımları yansıtıyordu. Bunlarla alakalı tartışma ilk başlarda edebiyat dergileriyle sınırlıyken, [sonradan] medyada büyük bir ilgi uyandırdı ve “faşist” bir bileşeni olan İslami politik hareket düşüncesini yaygınlaştırdı.⁴⁰ Britanya’da muhafazakar köşe yazarı Janet Daley, Bush’a alkış tutup, “*İslami köktencilik kesinlikle, kelimenin teknik manasıyla faşizmandır*” diye yazarak onun düşüncelerini geliştirdi.⁴¹ Lübnan çıkmazında, (“Batının vekili” dediği) İsrail’in güçlü desteğini gerekli görürken, Daley sunları öne sürdü:

Bu düşman [İslamcılık], batı tartışmasının kabul edilen sınırları içine düşen faaliyetler için bile açıklamalar sunmaktan kaygılanmıyor: [İslamcılık] alenen ırkçı, açıkça emperyalist ve pişmanlık duymamacasına acımasızdır...

Bu kritik bir an. “Özgür Dünya” dememiz gereken şey, demokratik insanlar için neredeyse anlaşılmasız olan çok karanlık bu güce karşı ya birleşmeli ya da ödün vermekten başka

*bir şey olmayan inkarın gündüz düşüne boyun eğmelidir.*⁴²

Daley ve diğerleri İslami grup ve partilerin bütün tavırlarına karşı derin bir düşmanlığı ifade etmekte kendilerini gittikçe daha özgür hissediyorlar. Tutumları, İslam ve Müslümanlara karşı Avrupa'nın köklü önyargı geleneğini - yüzyılların oryantalizmi ve imparatorluk saltanatının kültürlerini - kullanıyor. Bu durum Soğuk Savaş sonrası, muhafazakar Amerikan stratejist Samuel Huntington tarafından biçimlendirilen fakat aslında Britanyalı-Amerikan, İsrail partizanı akademisyen Bernard Lewis tarafından icat edilen "Medeniyetler Çatışması" tartışmalarıyla keskinleşti ve yenilendi. 1990'da Lewis, kriz zamanlarında (çoğunlukla modern tarihte), Müslüman kindarlığın "patlayıcı bir öfke ve nefret karışımını" dışa vurduğunu öne sürerek, nazizm ve komünizmin ikisinin de 20. yüzyılın ortalarında İslamcı düşünce üzerinde etkisi olduğuna dair bir önerme ortaya koydu.⁴³ İslamcı aktivizmin/İslamcılık'ın, nefret ve şiddet patlamasına varan faşizmin özelliklerini beslediği düşüncesi ile başta çok kültürlülüğün inandırıcılığının olmadığı ve ayrımcı göç politikalarının desteklenmesi tartışmaları, harekete geçirildiği Avrupa başta olmak üzere geniş bir yaygınlık kazandı.⁴⁴

2008'de dünyada Küresel Güney'de yeni direniş dalgaları üreten ekonomik krizler başladığında, hareketi lanetlemek için daha fazla sistematik girişim vardı. Bu hareket [İslamcılık] global sermayenin yenilgisinin sorumluluğunun yer değiştirmesini umanların bir hedefi haline geldi. Protestolar, grevler, "isyanlar", katılanların özellikle de İslam'ın etkisiyle katılanların kültürel eksikliğiyle ilişkilendirildi.⁴⁵ Tony Judt, neo-muhafazakarlar ve "liberal" entelektüellerden Bush'un "Terörle Savaş"ının, Irak işgalinin ve 2006 Lübnan kargaşasının özellikle liberaller tarafından "yeni global yüzleşmenin çatışması" olarak görüldüğünü belirten cevaplar istedi.⁴⁶ Bunlar *"rahatlatıcı bir şekilde büyük anne ve babalarının faşizme karşı savaşlarıyla ve Soğuk Savaş'ta liberal anne babalarının enternasyonal komünizme karşı duruşuyla karşılaştırıldığında"* iyi bir savaşın parçasıydı. Bir kere daha ideolojik olarak ayrılmış olarak

görülen bir dünyada, “*günümüz entelektüelleri belirli bir amaç keşfettiler: İslamo-faşizmle savaştılar*”.⁴⁷

Mısır’daki solun faşizm nosyonuyla çeşitli sorunları var. 1940’lar boyunca komünistler bazen Britanya işgaline karşı gösterilerde Müslüman Kardeşler ile birlikte çalıştı. Araları açıldığında ise Müslüman Kardeşler’e “faşist” adını taktılar.⁴⁸ Cemal Abdül Nasır ve radikal nasyonalist Hür Subaylar Grubu 1952’de Faruk Monarşisi’ne karşı bir darbe yaptığında, önemli komünist örgütler ilk başta girişimi hoş karşıladılar, sonra Nasır ve arkadaşlarını “faşist diktatörlükle”⁴⁹ suçlayıp saldırdılar, son olarak ise Nasır rejimine ilerici bir güç ve Sovyetler Birliği’nin müttefiki olarak benimsediler. 1965’te Mısır Komünist Partisi’nin (MKP), önde gelen üyelerinin Nasır’ın Arap Sosyalist Birliği’nde önemli konumlara gelmesiyle birlikte, Nasır rejiminin “*devrimin görevlerini yerine getirecek tek öge olması*” temeline dayanarak parti feshedildi.⁵⁰ Bu kendi kendini tasfiyenin, Mısırlılar’ı solda uyumlu bir mevcudiyetten yoksun bırakma ve sonradan İslamcılık’ın - başlarda cihat eğilimi olan radikal grupların - güçlü bir etki ortaya koyduğu geniş bir boşluk oluşturmaması gibi çok önemli sonuçları olması kaçınılmazdı. 1975’te MKP’den geriye kalanlar, Müslüman Kardeşler’in yarı resmi olduğu zamanda Sedat tarafından kabuk parti olarak faaliyet göstermelerine izin verilen “platform” ya da “kürsü”lerden biri olan *al Tagammu*’nun (toplanma) -Ulusal İlerlemeci Birleştirici Parti- çekirdeğini oluşturdu.

Müslüman Kardeşler 1980’lerde kitlesel olarak büyüdüğünde, Tagammu, İslamcılar’a karşı devletle birlik içindeydi. Müslüman Kardeşler’in, hapisanede on binlerce üyesi ve destekçisi varken, komünistler hükümette bir rol ve rejimle bir uyumun beklentisi içindeydiler (hayal kırıklığına uğradılar). MKP’nin kıdemlileri Brysk’in “az yoğunluklu demokrasi”⁵¹ - ABD ve müttefiklerinin teşvik ettiği, politik çoğulculuk ve parlamenterizme resmi bağlılığa sistematik bir baskının eşlik ettiği düzenlemeler - dediğinin zayıf düşürülmüş sol kanadıydı.⁵² Mübarek’in düşüşünde Tagammu, çoğunluğun liberal kapitalist partilerle özellikle de milyarder Naguib Sawiris’in Özgür

Mısırlıların ile ittifak yapmasıyla bölündü. Asıl amaçları, Tagammu lideri Rifaat Al-Said'in "Mısır ve Mısırlılar"ı çalmakla suçladığı" Müslüman Kardeşler'e karşı durmaktı.⁵³ 2012'de cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Tagammu, Mısır'ın İslamcı bir devlet olmasını önlemenin tek yolu olduğunu öne sürerek MSKYK adayı Ahmet Şefik'i Mursi'ye karşı destekledi.⁵⁴

Stalinist komünizm, her ne kadar uzun ideolojik yarı ömrünü yaşamaya devam etse de 1989 boyunca ve sonrasında Doğu Avrupa ve Rusya'daki olaylarla küresel düzeyde örgütlü bir güç olarak tasfiye edildi. Mısır'da MKP'den geriye kalanlar, Nasır, Sedat ve Mübarek'in reddettiği "ilerlemeci" burjuva için tarihi arayışlarını devam ettiriyorlar. Ordunun elitleriyle bağlantılı ülkenin en zengin iş hanedanıyla anlaşmanın yollarını arıyorlar. Müslüman Kardeşler'e karşı [yürüttükleri] kampanyalar, genellikle "İslamo-faşizm" ile ilgili atıp tutan neoliberalizm yandaşlarının, küresel sermayenin neoliberalizm kurbanları üzerindeki çeşitli yenilgilerinin yönünü değiştirmeye hevesli olan Avrupa ve Kuzey Amerika'nın İslamofobyasını taklit ediyor. Mısır'ın iç politikalarında Tagammu stalinist solun yenilgilerini İslamcı aktivistlere mal etti. İslamcılık'ın gündeme gelmesinde kilit rol oynayan liderleri sonra hem hareketi, hem Mübarek'in düşüşünde önemli rol oynayan aktivistleri, hem de devlete karşı sonraki mücadeleleri şeytan gibi gösterdi.

İşçiler - eşitsiz hareket

Müslüman Kardeşler 2011 Kasım ve Aralık'ta yapılan seçimlerde parlamentoda büyük çoğunluk kazandı; Haziran 2012'de ise adayları cumhurbaşkanı olarak seçildi. 20. Yüzyılda Avrupa'da yaşanan faşist hareketlerin, işçi sınıfı üzerine geniş çaplı saldırı, milislerin harekete geçirilmesi, politik muhaliflere karşı dayatmacı davranışlar, ulusal kimlik ve devlet takıntısı, etnik ve diğer azınlıkların dışlanması gibi klasik tutumlarının hiçbir belirgin kanıtı görülüyor. *Devrimci Sosyalistler*'in (DS) önde gelen liderlerinden biri "*Mursi ve Müslüman Kardeşler'in liderleri gerici fakat faşist de-*

ğiller. Eğer öyle olsalardı çoktan sokakları silahlandırmış olurduk. Müslüman Kardeşler’e kanmıyoruz ancak bu şekilde onları yanlış tanıtmanın da gerçekten hiç gereği yok. Bu [durum] solu İslamcılığın gerçek problemleriyle uğraşmaktan alıkoyuyor” dedi.⁵⁵

Mısır’ın işçi sınıfı hareketi dikkat çekecek şekilde güçlü duruyor. Ocak ve Şubat 2011’deki olaylar Mısır toplumunda çok büyük bir enerji patlaması yarattı. Grevler Mübarek’i yerinden etmede kilit rol oynamıştı ve sonsuz güvenle işçiler gecikmeden 1940’lardan bu yana yaşanan en geniş ve en aralıksız sanayi hareketine giriştiler.⁵⁶ Pek çok grev, özel sektör ve devletteki işverenin maaşlar, ikramiye, emekli maaşları, iş güvenliği ve çok sayıda yerel meseleyle ilgili verdiği ödünler düşünüldüğünde başarılı görünüyordu. Bazıları sanayi ve ticaretteki kilit sektörlerdeki yöneticiler, yerel siyasetçiler, polis ve güvenlik güçleri ile devlet kontrolündeki sendikalardaki önemli figürlerin tasfiyesi gibi daha kapsamlı hedeflerin peşine düştü. 50 yıldan fazla süre işçilerin mücadelelerini baskılayan ve eski solun devletle kaynaşmasında kilit rol oynayan resmi sendika aracına ülke çapında bir alternatif geliştirme potansiyeliyle yeni Mısır Bağımsız Sendikalar Federasyonu (MBSF) 30 Ocak 2011’de oluşturuldu. New York Times bile bu hareketi “*ordu ve geçici hükümete karşı büyüyen bir meydan okuyuş*” olarak değerlendirdi.⁵⁷ MBSF, Kasım 2012’ye kadar yaklaşık 2,5 milyon üye [kaydettiğini] öne sürdü.⁵⁸

Çok sayıda iş ile ilgili tartışma, geniş işçi gruplarını ilk kolektif hareket deneyimine çekiyor. Kamu sektörünü etkileyen oldukça görünür hareketleri içeren ulusal grev zincirleri gerçekleşiyor. 2011’de öğretmenler 1951’den bu yana ilk defa böylesi büyük bir itirazla ülkedeki okulların çoğunu kapattı;⁵⁹ bir yıl sonra doktorlar sağlık sektöründe ilk defa ülke çapında bir grev örgütledi. Nispeten daha sakin dönemleri ücret anlaşmazlıkları takip etti. Ramazan boyunca yaşanan eylemsizliği takip eden 2012 Ağustos ve Eylül’ünde ülke çapında Mübarek’in düşüşünden sonraki herhangi bir zamandan daha fazla sayıda, yaklaşık 1500 grevle sanayi hareketinde bir dal-

galanma yaşandı.⁶⁰ Pek çok sayıda grev, farklı sahalardan pek çok işçiyi birleştirdi: Kahire'nin otobüs şoförlerinin çoğu şehrin duraklarında eylem çağrısı yaptı ve onlarca seneden sonra ilk defa oldukça etkili bir eylem hattı oluşturdular. Fakat bu mücadeleler düzensiz olarak kalmaya devam ediyor. Bazı tartışmalar güveni tazeleyen somut kazanımlar sağlarken, bazıları sadece vaatler üretti. Mübarek'in düşüşünü takip eden daha önceki bazı sorunlar işverenin tavizleriyle görünüşte çözüldü ve bu anlaşmalar ya hoş bulunmadı ya da tamamen uygulanmadı. Komşu imalathane, okul ya da hastanelerdeki hareketlerden ders alan işçilerde dayanışma ve benzeşme durumları görülürken, pek çok tartışma yalıtılmış bir şekilde gerçekleşti.

Şimdiye kadar işçilerin temsilci komite ve konseylerinin farklı alanlar arasında bağlantı kurduğu yerel bir işyeri demokrasisinin işaretini görmüyoruz. 2011 başından bu yana [yaşanan] çalkantılı olaylara rağmen, daha geniş politik ajandaların geliştirildiği hiçbir proto-Sovyet oluşum ortaya çıkmadı. Ya da bu hareket 1980'lerde Brezilya'daki gibi hızla yükselen bir işçi partisi oluşturamadı. İşçi Partisi (2011'in başlarında oluşturulan, sonra Demokratik İşçi Partisi olarak bilinen) kurma girişimi başarısızlığı kanıtladı.⁶¹ Hareket olağanüstü enerjik fakat bir koordinasyon ve işçilerin kolektif menfaatlerini geliştirebilecek politik bir projeden yoksun. 2011 Şubat'ta Mübarek'e karşı [gerçekleşen] kitlesel grevler sonraki radikal değişim vaadini yerine getiremedi.

Hareket geçmiş 50 yıldaki diğer politik ayaklanmalarla benzerlikler taşıyor – 1973'te Şili, 1974-5 Portekiz, 1979 İran, 1980-1 Polonya. Fakat öncü aktivistler arasında paylaşılan bir politik ajandanın yokluğu hareketi engelliyor. Bunun nedeni sadece işçilerin bir partisinin (devrim ayaklanmaları için ortak bir tasar) olmaması değil, dayanışma ağlarının bile gelişmemiş olmasıdır. Bu kısmen eski düzenin dirençli sorunlarıyla bağlantılı. 50 yıldır Mısır Sendikalar Federasyonu (MSF) işyeri örgütlenmesini kontrol etti. [Federasyon] devletin bir kuvveti olarak sanayi mücadelesini baskılamak, aktivistleri yalnız bırakmak ve sistemin bir parçası haline getirmek için 1957 yılında Nasır rejimi altında kuruldu. Muhafif olma ihtimali

olan işçilerin sendika seçimlerine girmesi yasaklandı ve oy sayımında sürekli hile yapıldı. Sonraki 60 yıl boyunca 23 ulusal sendikanın hiçbirisi ve MSF’nin idaresi için doğrudan bir seçim yapılmadı.⁶²

Joel Beinin devletin, işçilerin kolektif eylemlerini “esasen bir güvenlik meselesi” olarak gördüğü yorumunu yaptı. 1954’ten 2009’a kadar yasal hiçbir grev yapılmadı ve MSF rejime entegre şekildeydi.⁶³ Yöneticileri, patronların geniş ağını işleten Ulusal Demokratik Parti’yle yakından bağlantılı olan devlet aygıtının parçasıydı. Aktivist ve radikal gazeteci Hani Şükrullah MSF’yi “*hükümetin sahip olduğu ve yönettiği Sovyet tipi bir dinazor... Temel sendikal özgürlük ve haklarının mezarının başına konan bir mezar taşından başka bir şey değil*” diye tanımladı.⁶⁴ Ağustos 2011’de federasyon resmi olarak feshedildi, fakat egemenliği sona ermedi. Emek aktivizmini kontrol altında tutmayı amaçlayan MSKYK eski düzenin yöneticilerini eskisi gibi devam etmeleri için destekledi. Çoğu bağımsız aktivizmin cesaretini kırmak için kullandıkları kaynaklara ulaşmakla birlikte, konum ve imtiyazlarını devam ettirdi. Bu durum, yönetim, sendika ve güvenlik hizmetleri arasındaki ayrımların genellikle muğlak olduğu devlet sektöründe özellikle önemlidir. MSF yöneticilerinin, pek çok aile için hayati öneme sahip olan ve sağlık sorunları ya da düğünler gibi başlıca masraflar için fon temin ederek işçilerin düzenli olarak katkı sağladığı yerel yardım şemasını – al-sanadiq al-khasr ya da özel kasalar- kontrol etmesi oldukça önemlidir. Ayaklanma ve sonrasındaki kitlesel grevlerle sarsılan eski sendikaların hala etkisi devam ediyor. Bağımsız aktivistlerin Mehalla al- Kubra tekstil fabrikası ya da Helwan demir çelik fabrikası gibi en geniş endüstriyel çalışma alanlarının bazılarında MBSF’ye bağlı sendikaları [eski sendikaların] yerine geçirmekte başarısız olduğu belirgindir.

İslamcı reformizm

MBSF’nun liderleri, yeni ulusal sendika yapısını kurmak için yoğun çaba harcıyorlar. Bu noktada eldeki önemli meselenin işyeri hareketini güçlendirmek ve genelleştirmek olduğu durumlarda proje iki kat zor hale geliyor ve işçi sınıfının menfaatlerine odakla-

nan politik bir akımın yokluğu bu meseleleri engelliyor. Şükrullah, Mübarek'in baskısının, etkisinin işçi aktivistler de dahil soldaki aktivistlerin küçük halkalara ya da gizli gruplara hapsolmasıyla "siyasetin imhası" olduğunu söylüyor. 2006'dan sonra işçi hareketinin yayılması bile iyi bir tarihi fark yaratmadı: "Diktatörlük, bir değişiklik yaratabilecekleri yalnız bırakarak siyaseti hükümsüzleştirdi". Bunun sonucu olarak, devrim vakti geldiğinde, solda doğrudan işçi hareketiyle ilişki kuracak bir kritik kitle yoktu.⁶⁵ Bu sadece baskının değil, işçi sınıfının menfaatlerine yabancı kalan politik akımların on yıllar boyunca [yarattığı] etkinin de bir sonucudur. Bunlardan en önemlisi İslamcılık'tır.

Müslüman Kardeşler'in, özellikle anti-sömürgeci mücadele tarihi, anti-emperyalist retoriği ve refah aktivizmi sayesinde Mısır toplumunda yoğun bir etkisi olmuştur. Müslüman Kardeşler'in kökleri 19. yüzyılın sonlarındaki anti-sömürgeci harekete, Hindistan ve Orta Doğu'da özellikle de milliyetçi "1882'deki Urabi ayaklanması"yla olan bağlantısı ile Mısır'da politik olarak aktif İranlı Cemaleddin Afgani'nin fikirlerine dayanır.⁶⁶ Afgani İslami geleneğin doğasında var olan nosyonun (Müslüman ümmetin ortak kimliği ve çıkarı ya da inananların ortaklaşması) Asya, Afrika ve Orta Doğu'yu sömürge devletlerine ayıran Avrupa güçleri tarafından ekilen milliyet, cemaat, dil ve "ırk" farklılıklarının anahtarı olduğunu öne sürerek pan- İslam düşüncesini sömürgeciliğe direnmek için bir strateji olarak biçimlendirdi. Afgani müslümanların, günümüzdeki inananların cediti ve ataları en önemlisi Muhammed Peygamber'in 7. Yüzyıl'daki toplumu olan selef, prensip ve uygulamalarını irdelemeleri gerektiğini savundu.⁶⁷ Sömürgeci mevcudiyete güçlü bir şekilde karşıydı. Osmanlı İmparatorluğu'nun tamamında başarısızlıkla sonuçlanan bir direnişi koordine etme girişiminde bulundu.

İslamcılık dini geleneğin, politik eylemle bir birleşimi olarak, Hassan al-Banna'nın İhvan-ı Müslümin'i (Müslüman Kardeşler ya da Müslüman Kardeşlik'in Toplumu) kurduğu 1920'lere kadar etkili bir hareket olarak kurulamadı. İhvan-ı Müslimin kültürel bir birlik olarak başladı, fakat kısa süre sonra bir politik ajanda benim-

sedi. 1930’larda Britanya işgaline karşı toprak reformu, Süveyş Kanalı’nın millileştirilmesi, Filistinliler’in hem Britanya hem de siyonist harekete karşı mücadelesini destekleyecek savaşçıların ve gruplarının sağlanması talepleriyle örgütlendi.⁶⁸ Örgüt hayret verici bir hızla büyüdü. Richard Mitchell’e göre 20 sene içinde (örgütü Arap dünyasının ilk ciddi kitle örgütü yapacak şekilde) 2000 şubesi, 500.000 üye ve eşit sayıda destekçisi oldu.⁶⁹ Müslüman Kardeşler Britanyalılar’a, Vafd Partisi’ne ve Faruk Monarşisi’ne büyük sorunlar yaratan anti-sömürgeci harekete egemen oldu. Fakat bu, çelişkilerle bir bilmeceye döndü. Britanya’ya ve yerel rejimlere karşı keskin bir muhalif duruş ve Mısırlılar’ın anti sömürgeci mücadelede aktif olarak yer almasını tasarlamakla, buna gölge düşürür şekilde otoriter ve oldukça elitist bir liderlikle yönetilmek arasında gidip geldiler. Örgüt, işçiler ve fakir köyüler de dahil çok sayıda insanı cezbetti, fakat çekirdeğine (ve liderliğe) ticari küçük burjuvazinin oldukça varlıklı üyeleri egemen oldu. Askeri işgal, sömürgeci ekonominin bozuk doğası, laik ulusalcılığın yenilgisi ve Filistin sorunu gerçekleri yüzünden büyüyen bir karşıt sınıflar hareketiydi. Devlet gücüne karşı mücadele edememesi en nihayetinde Nasır ve Hür Subaylar’a Temmuz 1952’de askeri bir darbe başlatma şansı sağladı.

Nasır örgütü yasakladı ve aktivistlerine işkence ettirdi. Sonraki 40 yıl boyunca pek çok sayıda belirgin aşamadan geçti. Naguib [bunu] şöyle yorumluyor:

*Hem hareketin Nasır öncesi tarihi hem de 1980 ve 1990’lardaki gelişmeler Müslüman Kardeşler gibi bir örgütün gelişim sürecinde farklı zamanlarda farklı sosyal grupları temsil etmesinin boyutunu gösterdi. Tarihi; değişimler, çelişkiler ve hem sistematik hem de sistematik olmayan özelliklerle doludur. Müslüman Kardeşler, iç karışıklıklar ve hareketin sosyal bileşimdeki değişimlerin, strateji, taktik, üslup ve programlarda değişikliklere zorladığı sürekli akışkan bir durumdaydı.*⁷⁰

Suudi Arabistan’da sürgünde olan kuşağın ardından 1970’lerin başlarında öncü üyelerin Mısır’a dönmesiyle çok daha muhafazakar bir ajanda benimsediler. Özellikle İslamcı bankalarla bağlantısı olan patronlar tarafından hükmedildiklerinden, Amerika – İsrail kampı ve Washington’a karşı Moskova’dan gelen Sedat’ın sendelemesiyle bağlantılı piyasalaştırma programı olan infitah (“iktisadi açılma”) da önemli bir rol oynadı. Aynı zamanda (şuan çoğu Müslüman Kardeşler’in lideri olan) daha genç üyeler, öğrenciler ve gençlik arasında tekrar bir çalışma ortaya koydu. 1980’ler ve 90’lar boyunca Mübarek, radikal cihatçı akımına oldukça saldırgan davrandı. Mübarek etkisiz hale geldikçe, Müslüman Kardeşler profesyonel birliklerde ve yerel refah ilişkilerine, fakir ailelere servis sağlayan, klinik ve okullara dayanan geniş sosyal program üzerinden özellikle kampüslerde yeniden kitlesel bir örgüt olarak büyüdü. [Örgüt] kısa süre sonra resmi yozlaşmayı ve Mübarek’in polis devletini eleştirerek, eşitliği ve sosyal reformları savunarak ve hatta *“bir zamanlar sahip olduğu pro-piyasa üslubuyla neoliberalizme karşı popülist eleştiriye birleştirerek rejim karşıtı muhalefete hakim oldu”*.⁷¹ Solun bağımsız bir varoluştan yoksun olmasından kaynaklı yaşadığı felçten dolayı Müslüman Kardeşler bütün Mısırlılar için her şey olabilirdi - ya da en azından bütün Müslümanlar için (geniş Hristiyan azınlığın hakları konusunda ikircikli bir duruşu vardı). Yelpazesini genişletiyordu: Zenginler, küçük burjuvazi, öğrenciler, işçiler, köylüler ve fakir şehirliiler.

Müslüman Kardeşler’in seçim programı İslami prensiplerin yön gösterdiği sosyal reform ihtiyacına öncelik verdi. 2011 yılında milyonlarca seçmeni cezbeden reformist bir ajandayla genel seçimlere girdiler:

Seçim programımız devletin en önemli zorunluluklarından bazıları olan sosyal adaleti gerçekleştirmek ve ekonomik etkinlikten gelen gelir dağılımının adalet, eşitlik ve eşit olanaklar yarattığından emin olmayı önemsemektedir. Bu sorumluluktan hareketle seçim programımızın en önemli hedefleri:

Yüksek fiyatlar meselesi, fakirlik ve işsizliğin bertaraf edilmesi, eğitim, sağlık, ulaşım, diğer hizmet ve olanaklar gibi temel kamu hizmetlerinin sağlanması, köylü ve işçilerin yaşam koşullarını geliştirmek, belli bir yaşta hiç evlenmemişlik [sic], sokak çocukları ve özel ilgiye ihtiyacı olanlar gibi sosyal sorunlara pratik çözümler bulma, evlat edinen ailelere destek olma ve emeklilik gelirlerini artırma meselelerinin üzerine gitmektir. Yukarıda bahsedilenlerin hepsiyle birlikte, devlet bütçesinden yağmalananları kurtarmak, vergi sistemi reformu, zekat ve vakıfları teşvik etmek (ulusal bağış ve hayırsever güveni), yozlaşma ve kasti israfla, kaynakların çarçur edilmesiyle savaşmak sosyal adaleti başarmak için gereken kaynakları sağlayacağını hesaba katarak bütün vatandaşlarına adalet götürmek için çalışacağız.⁷²

Bu program, dünyadaki sosyal demokrat programları yansıtıyordu ve zekat, vakıf vurguları olmasaydı Avrupa’daki partiler tarafından sunulanlar gibi reformist bir ajanda olabilirdi. Müslüman Kardeşler’in birliklerle – doktor, avukat, dişçi, mühendis ve gazeteci dernekleri- ve İslamcı politikayı kampüslerde hakim akım haline getiren öğrenci gruplarıyla yaygın destek ağıları bulunuyordu. Aynı zamanda eski solun başka bir reformizm damgası krizinden de faydalandılar.

Stalinist miras

Mısır’da 1960’lardan beri solun tarihi stalinist komünizm tarihinin en kasvetlilerinden biridir. MKP, 1965’te dağıldığında, öncü figürleri ülkenin yegane yasal partisi olan Nasır’ın ASB’ye katıldı. Bu, köylerde, her bir şehir merkezinde, iş yerlerinde ve eğitim kurumlarında kolları olan bir kitlesel üyelik örgütü teorisiydi. Aslında bir kabuk örgüttü. İçte bir hayatı ya da gerçekte bir üyesi yoktu. Nasır, kendisi nihayetinde itiraf etti: “*Kitaplardakinden başka aslında hiçbir dahili örgütümüz yok*”.⁷³ Birlik, bürokratlar ve ulusal politik yaşamın her bir yönünü kontrol eden subaylar tarafından yö-

netilen bir devlet kurumundan başka bir şey değildi. İş yerlerinde ASB'nin resmi rolü, eğitimi teşvik etmekte. Aslında Birlik, işçiler ve hatta yerel yöneticiler üzerindeki denetimi devam ettirerek güvenlik hizmetlerinin bir parçası olarak çalıştı. Nasır'ın en yakın çalışma arkadaşlarından biri olan gazeteci Muhammed Hasaneyn Heykel sanayide ASB'nin temel olarak bir casus sistem olarak çalıştığını gözlemledi.⁷⁴

Eski komünistler ASB'ye katılarak diktatörlüğün savunucusu olup bağımsız örgütü resmen yalnız bıraktı. 1970'lerde sürdürülen işçi mücadelesinde hiçbir mantıklı rol oynamadılar. Kısa ömürlü olan İşçilerin Komünist Partisi'ni kuran genç aktivistler, yetersizliğin üstesinden gelme girişiminde bulunsalar da MKP'nin çöküşünün yarattığı gölgede çalışmak zorunda kaldılar. 1980'lerde eski soldan geriye kalanlar Tagammu'yu kurdular. İlk başlarda partinin 150.000 üyesi ve 20.000 aktif çekirdeği olduğu öne sürüldü. Haftalık gazetesi *el-Ahali*'nin 130.000'lik tirajı olduğu söylenir.⁷⁵ Bu sayılar abartılı olsa bile, dosdoğru bir biçimde Mübarek'le uzlaşmaya doğru dümen kırdığı sosyal kargaşa zamanında partinin geniş bir kitlesinin olduğu açıktı. Mısır'ın İsrail ile "normalleşmesine" karşı [yapılan] protestolar dışında Tagammu'nun ayırt edici bir görüntüsü yoktu. Liderleri temel görevlerini İslamcı harekete karşı durmak olarak gördüler ve müslüman aktivistlere karşı aşırı şiddeti desteklemeye hazırıldılar. 1990'ların ortalarında genel sekreter Rifad al-Said "*İktidar partisi ülke için yanlış ve tehlikeliyken, İslamcı grupların daha yanlış ve tehlikeli olduğuna inanıyoruz*" dedi.⁷⁶ Rejim Tagammu'yu istediği zaman kullandı. Görevlilerin Müslüman Kardeşler'in kampanyalarını baltalamak için seçimlere Tagammu lehine hile karıştırıldığı yönünde yaygın ithamlar vardı.⁷⁷

1999'da al-Said Mısır'ın resmi politik partilerinin "*Mısır politikasında hiçbir şey temsil etmediği ve Mısırlılar'la birlikte duran hiçbir şeye sahip olmadığı*" yorumuyla tuhaf bir itirafta bulundu.⁷⁸ Kendisinininki de dahil bütün bu örgütler "*sadece toplumun yüzeyinde batmadan yüzen bireyler kümesiydi*".⁷⁹ 2011'de partinin seçim

bildirgesi politik ideallerin bütün biçimlerine olan bağlılığını ortaya koyuyordu. Demokrasi, özgürlük, sivil devlet, adalet ve eşitlik içindi ve fakirliğe, tiranlığa, fiyat sabitlemeye ve işsizliğe karşıydı.⁸⁰ Burada, 1930 ve 40’ların Komünist Hareketi’ni ve çoktan anlamını kaybeden radikalizmi çağrıştıran farklı bir reformizm vardı. [Hareket] İslamcı reformizmle kilit bir özellik paylaşıyordu. Her biri insan kitlelerini politik projenin nesneleri, cesaret kırıcı bağımsız hareket ve devlete karşı bir meydan okuma olarak görüyorlardı. Fakat stalinist çöküşün yarattığı ciddi korkunç koşullarda, İslamcılar’ın çok daha büyük bir etkisi vardı. Birliklerdeki işleri, refah projeleri ve binlerce aktivistin yüzleştiği baskı İslamcılık’a bir politik proje olarak itibar kazandırdı.

İslamcılık ve sol

Devrim, İslamcılık ve eski solun politikaları arasında bir kırılmaya yol açtı. Sokakları almak ve kitlesel grevler başlatmak için milyonlarca insan, politik başarısızlıkla bağlantılı engelleri bir kenara bıraktı. Fakat işçi hareketi hala bu gelenekler tarafından engelleniyor. Bu özellikle Müslüman Kardeşler’e bu büyük seçim desteğinin olduğu durumda nasıl geliştirilebilir?

Son on yıl içinde bazı politik aktivistler özellikle de genç insanlar İslamcılık’tan uzaklaşarak keskin bir şekilde sola yaklaştılar. Bunun önemli nedenlerinden biri İslamcı ajandadan etkilenen radikal laik Mısırlılar’la artan bağlantıdır. Bu durum 2000’deki Filistin İntifadası ile temel dayanışma hareketinin ortaya çıkmasında, sonra savaş karşıtı seferberlikte, demokrasi hareketinde; işçi, öğrenci, halk hareketinde açık hale geldi. Rabab El Mahdi, 2000 ve 2010 arasındaki güveni arttıran ve sonraki eylemleri teşvik eden mücadelenin her aşaması ile birlikte devletle karşı karşıya gelmelerin “taşma” etkisine atıfta bulunmaktadır:

[Bu eylemlerde yer alanlar arasında] endüstrilerin ve devlet hizmetlerinin her şeklinden aktivistler, uzak köylerde okul koşullarını oturma eylemleri ile protesto eden anne-babalar,

*şehir tasfiye planı ile yerlerinden edilen gecekondü sakinleri, çocuklarına işkence eden polislerle karşı açlık grevi yapan anneler ve temiz suya ulaşma talebiyle yürüyüş yapan çok sayıda köylü ve kasabalı vardı.*⁸¹

1980’ler ve 90’lar boyunca Mübarek devletine karşı muhalefete Müslüman Kardeşler hakimdi. 2000’de başlayan mücadelede İslamcılar ilk olarak bağımsız soldan aktivistlerle tanıştılar. Özellikle İslamcılık alıştırıcılarının ve ideolojilerinin sistematik olarak sınıdığı kampüslerde acımasız bir tartışma sürüyordu. Yeni sol, daha önceleri İslamcı gruplarda yer alan gençleri cezbederek yavaş yavaş güçleniyordu. Kilit strateji olanaklı durumlarda İsrail, emperyalist savaş, polis, yerel işverenler ve üniversite patronlarına karşı mücadelede müslüman aktivistlerle birlikte yer almaktı. Özellikle 1990’lar boyunca yer altında hareket eden bir grup olan Devrimci Sosyalistler (DS) için temel stratejik prensip, savaşıma hazır olanlarla birlikte eylemde birleşerek kesintisiz olarak devlete karşı durmaktı. DS, *devrimci Marksizmin* bağımsız politikalarını sürdürerek “*bazen İslamcılarla birlikteydi, fakat asla devletle birlik olmadı*”.⁸² Birleşik cephenin stratejisinin altında yatan, temel prensiplerin yaratıcı bir uygulamasıydı – Mısırlılar’ın acil menfaatlerini devlete ve daha geniş çerçevede emperyalizme karşı korumak için ortak bir mücadelede diğerleriyle doğrudan birleşmenin yolunu bulmak. 2012’de [DS’nin] İslamcılar’a yaklaşımını yorumlayan Naguib şunları gözlemledi:

*Analizimiz, farklı İslamcı akımlar içinde ve arasındaki, burjuva liderleri, küçük burjuva kademesi, işçi sınıfı ve fakir mahallerdeki geniş seçmen kitleleri arasındaki çelişkileri işaret etmektedir. Bu çelişkiler her zaman belirsiz dini sloganlar içermektedir ve İslamcılarının bir alternatif yokluğunda tekrar eden rejimle uzlaşmalarına rağmen, kimi kitleler onları tek ciddi muhalefet olarak görürler.*⁸³

Müslüman Kardeşler’in genç üyeleri ve destekçileri on yıllar

boyunca gerilimli meseleler olan dini mezhepçiliğin doğası, anti-siyonizm, anti-semitizm, kadın hakları ve demokrasinin doğası dahil alenen solun işaret ettiği sorunlar üzerine eyleme ve tartışmalara çekildiler. Bu değişimler, İslamcılar ve savaş karşıtlarını Filistin ve Irak’taki insanlara destek verme teması çerçevesinde bir araya getiren uluslararası geniş konferans serilerinde de önemli bir şekilde ön plana çıkarıldı.⁸⁴ Prensip olarak İslamcılar’a karşı olmak ve Müslüman Kardeşler’in inisiyatiflerini (politik mahkumları özgür bırakma ve İsrail saldırısı kurbanlarıyla dayanışma kampanyaları dahil) görmezden gelmek ve tartışmadan uzak durmak, Devrimci Marksizm’in stalinizm trajedisinden hiçbir şey öğrenmediğini göstereceğinden, sol için bir intihar olabilirdi. Bu bağlantılar sonucunda, İslamcı politikadaki derin çelişkileri yansıtan bir gelişme olarak bireysel aktivistlerin seyahat rotası İslamcı kamptan sola doğru kayıyordu. Bunlar kısa süre sonra güçlenen mücadelenin bir aşaması olarak daha da bütünlüklü ortaya çıktılar.

Müslüman Kardeşler’in çıkmazı baştan itibaren açıktı. 25 Ocak 2011’deki protestolardan günler önce en öne çıkan figürlerinden biri olan Essam el-Erian örgütün bir halk hareketliliğini⁸⁵ desteklemeyeceğini söyledi. Muhammed Mursi (şimdiki cumhurbaşkanı) aktivistlere Müslüman Kardeşler’in “*bir avuç çocuğu takip etmeyeceğini*” söyledi.⁸⁶ 25 Ocak’taki protestoların boyutu ve rejimin cevabı kısa süre sonra [örgütün] pek çok üyesini mücadelenin ön saflarına taşıdı. Liderlik, 28 Ocak’ın “*intifada günü*” olabileceğini duyurarak derhal keskin bir dönüş yaptı.⁸⁷ Bu pek çok aktivistin öldürüldüğü vahşi bir kavga günüydü. DS’in bir üyesi [o günü] şöyle hatırlıyor:

İhvan liderleri üyelerine önce, protestolara katılmamalarını söyleyerek örgütlerine büyük zarar verdiler. İhvan yıllardır Mübarek’e muhalif olmuştu ancak kriz en sonunda geldiğinde neredeydiler? Aslında liderler [İhvan’ın] sıradan Kız ve Erkek Kardeşleri’ni kontrol edemediler ve onlar da bize katıldılar. Özellikle 28 Ocak’ta geniş gruplarla ortaya çıktılar (onların İhvan olduğunu biliyorduk) ve bizim yanımızda, in-

*sanların yanında büyük cesaretle savaştılar. Örgütlüydüler ve çok etkiliydiler. Din ya da örgüt farkına bakmadan hepimiz birleştik fakat İhvan insanları takip ediyordu.*⁸⁸

On yıllar boyunca Müslüman Kardeşler liderleri rejimin kontrolü altındaki her çeşit aşağılamayı kabul etmişlerdi. Mısır'ın hapisaneleri onların üyeleriyle doluydu. Hatta harekette uzun zamanlar aktif rollerde kalan seksenlikler bile Mübarek tarafından uyarı amacıyla hapsedildiler. Müslüman Kardeşler'in toplantıları düzenli olarak engellendi ve seçim zamanında popüler İslamcı adayların olduğu seçim bölgelerindeki adaylara vahşice saldırıldı.⁸⁹ Karşılık vermek için, savaş karşıtı hareketin ve demokrasi hareketinin parçası olmak da dahil, pek çok imkan sunulan liderlik çoğu üyesini özellikle de gençleri kızdırarak bu şansların çoğunu geri çevirdi. Liderleri uzun bir oyun oynadıklarını ileri sürdüler. Koşulların tesadüf olduğu durumlar kesinlikle "inşallah" gelecek olan inisiyatif alma zamanı değildi. Belirsiz bir strateji olarak, Müslüman Kardeşler daha da ürkek bir yaklaşıma doğru çekildi. 2009 yılında muhafazakar Muhammed Badei tarafından yönetilen bir grup kontrolü kazandı ve örgütün politik faaliyetlerini sınırlamaya başladı. Rejim [gittikçe] daha kayıtsızlaşıyordu; 2010 seçimlerinde oylarda yapılan hilecilik ve şiddet hoyrat olduklarını kanıtladı. Aşağılanmaktan dolayı çok öfkeli olan Müslüman Kardeşler bile geri çekildi. 25 Ocak 2011'de devrim başladığında ve Müslüman Kardeşler sokakta hızla ilerlerken, hala yaralarını sarıyordu.

Mübarek Şubat 2011'de devrildiğinde, Müslüman Kardeşler liderleri kendi zamanlarının geldiğine inandılar. 80 yıldan uzun zaman sonra Mısır'ın güç salonlarına girmek üzereydiler. Yine de iki engel vardı: Askeri elitler ve halk. Mübarek'i uzaklaştırırken, askeri liderler MSKYK'yi devlet içindeki hakim otorite olarak tesis etmişti. Müslüman Kardeşler liderlerinin [MSKYK]'nin çabalarına yeniden odaklanmaları çok vakit almadı. Siyasal faaliyetlerin on yıllardır [yaşanan] istikrarıyla, generallerle flört etmeye başlayarak, gücü elinde bulunduranlara yöneliyorlardı. Tarek, laik aktivistlerin

algısını 2011’in ilk aylarında, “*Müslüman Kardeşler ve MSKYK aynı noktada buluştu*”; “*balaylarını yaşıyorlar*”, “*her iki taraf için de perde arkasındaki anlaşma, uzlaşma ya da uyum sağlama yarar sağlayabilir*” şeklinde yorumladı.⁹⁰ Seçimler için yapılan düzenlemelerdeki ve yeni anayasa yazmadaki avantajlı konum da dahil MSKYK tarafından uygulanan imtiyazlı muameleye karşılık, Müslüman Kardeşler kitle hareketini söndürmeye hazırıldılar.

Müslüman Kardeşler’in öncü üyeleri, ordu ve onun politik tercihlerine gösterdikleri saygıyı ima ederek cumhurbaşkanlığı seçimleri için aday göstermeyeceklerini ve parlamentodaki sandalyelerin ancak %25’i için mücadele edeceklerini söylediler. El-Erian Müslüman Kardeşler’in politik bir parti olmadığı ve güce ilgi duymadığı konusunda ısrarlıydı: “*İnsanlarla çalışıyoruz. Amacımız da insanlar. Güç değil*”.⁹¹ Cumhurbaşkanlığı konusunda “*Kadın ya da erkek aday göstermeyeceğiz. Hiçbir şekilde aday göstermeyeceğiz*” diye üsteledi.⁹² Müslüman Kardeşler, Mübarek zamanında güçlü bir şekilde karşı durduğu Mısır’ın İsrail ile barış anlaşması ve sivillerin askeri mahkemelerde [yargılanması] (kendi liderlerinin çoğu da daha öncesinde askeri mahkemeler tarafından hapsedilmişlerdi) konusunda kaçamak davranıyordu. Aynı zamanda Mübarek ve *feloulun* yargılanması, devlet aygıtından kurtulunması ve isyanın şehitleri için adalet talebiyle kitlesel gösteriler de devam etti. Sanaideki grevler, çok farklı ekonomik meseleleri gündeme getirdi ve *tathiri* – fırsatçı yöneticilerin, şirket yöneticilerinin, düşmanca davranan görevlilerin ve devletçe yürütülen ticari birliklerin temizlenmesi - gerçekleştirmeye çalıştı. Giderek artan bir sıklıkla sokak hareketleri ve grevlere açıkça MSKYK’nin müsaadesiyle polis tarafından müdahale edildi. Geniş ölçüde sessiz olan etki altındaki Müslüman Kardeşler, Mayıs 2011’deki halkı “*25 Ocak Devrimi’nin amaçlarının yerine getirilip getirilmediğini*” takip etmeye çağıran ve sembolik olarak önemli *Öfkenin İkinci Günü* de dahil büyük ulusal gösterilerden uzak dururken bu yeni baskıyı destekledi.⁹³ Müslüman Kardeşler’in gençlik bölümünün üyeleri “*Öfke Günü*”ne geniş

gruplarla katılarak liderliğe başkaldırırken, örgüt içindeki tansiyonun çok yüksek olduğu açıldı.

Müslüman Kardeşler aynı zamanda peş peşe gelen ayrılmalar-
dan muzdaripti. Özellikle Mısır'ın dışında uzun süredir, dini inanç
ve örgütçü bağlılık temelinde sadık liderlere itaat etmenin telkin
edildiği tek parçalı bir blok olarak görünüyordular. İslamcı grup ve
partileri homojen olarak tasvir etme isteği ile, faşist ve stalinist mo-
dellerle paralel giden sıkı liderliğe sadakati sorgulamayan üyelik bir-
biriyle tutarlıydı. Foregin Affairs (ABD Dış İşleri Konseyi'nin ga-
zetesi) için Ocak 2011'deki başkaldırıdan sonra yazılan bir analizde,
İhvan'ın hala liderlere, üyeleri "uygun gördükleri şekilde" harekete
geçirme gücü veren, "*ulusal liderliğin amaçlarını yerel ölçüde gö-
rev duygusuyla gerçekleştiren üyelerin olduğu kırılmaz Müslüman
Kardeşler*" olduğu söyleniyordu.⁹⁴ Bu açıkça hatalıydı. 1996'da
liderliğin liberal karşıtları Wasat Parti'yi kurmak için [Müslüman
Kardeşler]den ayrıldılar. 2010'da muhalif üyeler daha şeffaf bir iç
yapı talebiyle "Reform Cephesi"ni kurdular. Ocak 2011'de devrim
başladığında pek çok üye liderliği gözardı etti. İş arkadaşları, ak-
ran öğrenciler, komşular, aile ve arkadaşlarla dayanışma ana karar
verici varlık olan Müslüman Kardeşler'in *maktab al-irshad*'ı ya da
Rehberlik Bürosu'na bağlılıktan daha muhteşemdi. Mursi'den alın-
tıyla üyeler "çocukları takip etti". Mübarek'in düşüşünü takip eden
demokratik hareketin olgunlaşması sırasında sıradan üyeler her çe-
şit farklı protesto, öğrenci eylemi ve topluluk inisiyatifleriyle bağ-
lantıya geçti. Açıkça bütün ülkedeki kolektif güvenin yükselişinden
etkilendiler ve eski düzenin, MSKYK ya da Rehberlik Bürosu'nun
otoritesini kabul etmekten vazgeçtiler.

Bu durum örgütün gençliği arasında yükselen muhalefette de
kendini gösteriyordu. Mart 2011'de öncü aktivistler, devrimin ih-
tiyaçlarına yetecek ekonomik program ile kadın ve Hristiyanlar'ın
haklarına ihtiyacı vurgulayarak yeni örgüt Nahda (Rönesans)
Partisi'ne desteği teşvik etmek için bir online kampanya başlattılar.
Mart 2011'de bu [üyeler] ve diğerleri genç üyelerin kitle hareke-

tinin nasıl değerlendirilmesi gerektiğini tartıştıkları bir konferans düzenlediler. Yükselen tansiyondan aylar sonra yüzlerce genç aktivist 2011 Kasımı ile birlikte kitle hareketinin menfaatleri ve sonraki radikal değişimler için adanan binlerce üyesi olduğu iddia edilen *Mısır Akımı Partisi* (MAP)’ni kurarak örgütten ayrıldı.⁹⁵ Muhaliflere şiddetli bir şekilde tepki veren Müslüman Kardeşler’in Mürşit’i⁹⁶ Muhammed Badie örgütün hiçbir üyesinin, [örgüt tarafından] yeni kurulan Özgürlük ve Adalet Partisi’nden (ÖAP) başka bir partiye üye olmasına izin verilmeyeceğini söyledi. Bundan kısa süre sonra cumhurbaşkanlığı seçimlerinde örgütün adayına karşı duran Muhammed Habib ve Abu’l Futuh gibi tarihi liderlik figürleri de dahil Müslüman Kardeşler’den kitlesel olarak uzaklaşmalar yaşandı.

Seçimler, parlamento ve MSKYK

Lorenzo Vidino bu ayrılmaların bir parçalanmayı göstermediğini, [ortada] olan şeyin hala Müslüman Kardeşler’in çöküşü kadar büyük bir şey olmadığını öne sürüyor.⁹⁷ Bu doğru; ancak devamlı baskının yarattığı disipline edici tahakküm olmadan ve kitlesel hareketin etkisi altında örgüt istikrarsızlaşıyor ve sınıf üyeliği temelinde yapı elemanları daha açık bir şekilde farklılaşıyor. Müslüman Kardeşler’in burjuva elitleri liderlik üzerinde artan bir etki uygulayan belli bir strateji geliştirirken (Türkiye modelinde olduğu gibi “İslamcı bir kapitalizm geliştirme girişimi) sıradan üyeler aşağıdan gelen hareketten etkileniyor.

2002’de Türkiye’de ilk seçim başarısını kazandığından beri Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Ortadoğu boyunca İslamcılar üzerinde güçlü bir etki yarattı. Parti, bir yandan kurumsal sermayenin ve küresel finans kurumlarının diğer yandan da dini muhafazakarlığın ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayarak, İslamcı kılıfa soktuğu neoliberalizmi teşvik ediyor. Veli Nasr bunu şöyle yorumluyor:

Otoriter liderlik ya da tomarla petrol parasının hikmetiyle Türkiye’nin kapitalist büyümesi, son on yıldaki artan politik çoğulculuğun gelişimi tesadüfi olmamıştır. Türkiye’nin başa-

*rısı liberalleşme, aynı dar düşüncelilerin girişimci enerjisi serbest bırakan serbest piyasa reformları, tüm bölgede yükselen eğilim olan dini açıdan muhafazakar bir orta sınıfın ortaya çıkması sonucundadır.*⁹⁸

Ömer Taşpınar Türkiye'nin son zamanlardaki yükselişinin temelini, partinin “Müslüman burjuva girişimcileri” teşvik etmesi olduğunu öne sürmektedir.⁹⁹ [Taşpınar] AKP'nin “*dinamik deneyinin Arap dünyası için taslak dersler*” önerdiğini söylemektedir.¹⁰⁰ Görünüşte partinin, Mısır'ın birbirini izleyen rejimleriyle paralellik göstererek, Türkiye'deki askeri-bürokratik düzenden kurtulmasından etkilenen Müslüman Kardeşler'in önemli figürleri AKP'ye benzemeye çalıştılar. Türk basınına göre Müslüman Kardeşler, politikalarını ve hatta adını kopyalayarak ÖAP için AKP'yi model aldılar.¹⁰¹ Nisan 2011'de oluşturulan ÖAP, Ortadoğu'da özellikle de Türkiye'de ittifaklar geliştirerek yerli sermayenin çıkarlarını arttırmayı amaçlamaktadır. 2012'de ÖAP'nin öncü üyeleri Mısır İş Geliştirme Birliği'ni kurdular. Birlik'in Suudi Arabistan, Türkiye ve ABD'li iş idarecilerinin katılımıyla gerçekleşen kuruluşu “*Müslüman Kardeşler'in patronları için toplumun önüne çıkma partisi*” olarak tanımlandı.¹⁰² Hansen, Müslüman Kardeşler'in iş elitlerine “Kardeşler'in yüzde 1'i –Mübarek döneminde ötekileştirilen şimdi ise mal varlıklarıyla eş değerde güç talep etme niyeti olan finansman ve patron ağı demektedir. Çoğu servetini inifitah zamanında, 1980 ve 90'ların İslamcı ekonomi patlamasında, daha yakın zamanda da Türkiye ile gelişen ticaret ile yapmıştır ve süper zenginlerdir. Resmi olmayan liderleri Mübarek tarafından hapsedilen ve Müslüman Kardeşler'in daha önceki vekil danışmanı olan Kairat el-Shater'di. 2007'de daha önceki rejim tarafından varlığına el konduğunda, en azından 13 milyon dolar kişisel serveti olduğu söyleniyordu.”¹⁰³

Bu, Müslüman Kardeşler'in MSKYK ile işbirliğinin balayı döneminin başladığı dönemdi. Generaller kitle hareketini kontrol etmenin ve Müslüman Kardeşler'in otoritesini sınırlamanın yolunu arıyordu. Müslüman Kardeşler'in liderleri güç kazanmanın ta-

rihi fırsatını yakalamak ve ÖAP’nin seçim başarısı [kazanmasının] en iyi fırsatını sunacak olan seçim düzenlemelerini güvence altına almaya koyulma niyetindeydi. MSKYK, Müslüman Kardeşler’e hala resmi partiler ve ulusal ağlar kurmaya çabalayan diğer politik akımlar üzerinde büyük bir avantaj sağlayacak seçimleri erke- ne almayı kabul etti. İyiliğe karşılık iyilik (quid quo pro) kitlesel hareketin cesaretini kırmak için bir Müslüman Kardeşler anlaşma- sıydı. Liderleri, sakinlik çağrısında bulundu ve en sadık aktivistler özellikle militan hareketinin mücadele gücünü kırmak için gösteri- lerde görüldü. Fakat “balayı” da güç için bir mücadeleydi. Robert Springborg “kobra ve firavunfaresi” arasındaki her ikisinin de tarihi düşmanına karşı avantaj sağlamak için çabaladığı “ölümcül müca- deleyi” anlatır.¹⁰⁴ Aynı zamanda kitle hareketinin enerjisi Müslüman Kardeşler için daha fazla soruna yol açtı. Ekim 2011’de Kahire’nin merkezinde Hristiyanlar ve radikal aktivistlerin düzenlediği bir ey- leme polis tarafından vahşice müdahale edildi. Sonraki gösteriler, çok sayıda göstericinin öldürüldüğü kavgalarla sonuçlandı. Müslü- man Kardeşler üyelerini, isteksiz bir çabayla insanlara destek için sokaklara göndermeye zorlandı. Genel seçimlere odaklandığından partinin halk desteğine ihtiyacı vardı. Kasım ve aralıkta anketler düzenlendiğinde meclis için oyların yaklaşık yüzde 40’ını kazan- dı. [Bu] aşık bir zaferdi ve ÖAP’nin stratejilerinin doğruluğunu [gösteriyordu].

Milyonlarca Mısırlı, Mübarek’e yıllardır [süren] muhalefeti- ni ödüllendirerek, refah reformları vaatlerinin, acil ihtiyaçlarını karşı- layacağı umuduyla tek güvenilir parti olarak ÖAP’ye oy verdi. Fa- kat seçimler biter bitmez örgüt, kitle hareketinden gelen bir sabırsız- lık ve öfke dalgasıyla yüzleşti. ÖAP reforme edilmiş bir kapitalizm istedi. Kitlelere karşı iyi niyet gösterilerine rağmen, insanlar ekmek, özgürlük ve sosyal adalet istiyordu. Devrimin yıl dönümü olan 25 Ocak 2012’de çok büyük kalabalıklar Tahrir’i doldurdu. Müslüman Kardeşler liderlerinin korktuğu gibi, isyanı kutlamak için katılan insanlar daha fazla değişim talebinde bulundular. İki gün sonraki

büyük bir eylemde, geniş bir şekilde Müslüman Kardeşler'in güç ortağı olarak görülen MSKYK'ye tek bir ağızdan "*Askeri rejim kahrolsun*" ve "*Askeri değil sivil hükümet istiyoruz*" diyerek saldırdılar.¹⁰⁵

Müslüman Kardeşler'in sınıflar arası karakteri ve iç çatışmaları daha da açık bir şekilde meydana çıkıyordu. 2012 Nisanı'nda Müslüman Kardeşler delegasyonu, Ortadoğu'daki Amerikan planlarında rol oynayabilecek politikacı, stratejist ve patronları ikna etmek için Washington'a gitti. Bu sırada ÖAP, bölgesel iş bağlantılarını güçlendirmek için yoğun bir şekilde AKP ile çalışıyordu. Eylül 2012'de Türkiye hükümeti yardım için Mısır'a, büyük bütçe açığının kapatılması için çok önemli olan ve Mursi'ye IMF kredisinin düzenlenmesi için zaman veren 1 milyar dolar kredi de dahil 2 milyar dolar sözü verdi. Yıllarca [süren] muhalefetten sonra, öncü liderlerinin özel menfaatlerine hizmet eden değiştirilmiş bir neoliberal ajanda geliştirmeye istekli olan Müslüman Kardeşler tamamen piyasa ekonomisinin savunucusu olarak ortaya çıktı. Fakat Haziran 2012'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimleri yaklaşırken, diğer politik akımların da ilerleme kaydettiği netlik kazandı.

Müslüman Kardeşler'in politik gündemine karşı yükselen muhalefet ikliminde, hem liberal İslamcılar hem de laik akımlar hızlı bir gelişme kaydettiler. Abdülmünim Ebu'l Futuh kendi adaylığını destekletmek için bir koalisyon kurdu ve Nasırcı Karama Partisi (şimdiye kadar marjinal bir politik güç) işçiler, şehirli orta sınıf ve şehirli fakirler arasında geniş bir desteği harekete geçirdi. Mayıs 2012'deki seçimlerin ilk aşamasında Sabahi, her bir büyük şehir merkezinde birinci gelerek oyların yüzde 21'ini topladı. [Bu] Mursi ve MSKYK'nin adayı Ahmed Şefik (sırasıyla birinci ve ikinci sıraya yerleşen) için güçlü bir şok oldu. [Sonucun böyle olması] milyonlarca insanın temel sosyal ve ekonomik sorunlara işaret edip, devrimin ilerlemesini ümit ettiğini kanıtlayarak açık bir sınıf oyu olduğunu gösteriyordu. Mübarek'in prensipli rakibi ve Tagammu'nun işbirliğiyle kirlenmemiş sol için bir seçim tercihi olarak gösterilen Sabahi 2000-2010 arası rejim karşıtı hareketlerde etkin olmuştu. Bazı ak-

tivistler özellikle de Tahrir’de ve polisle yüz yüze gelinen aylar boyunca kilit rol oynayan genç insanlar arasındaki boykot kampanyası olmasaydı oyları çok daha fazla olabilirdi. Seçim sürecinin zarar gördüğü ve ulusal politikaları etkileyemeyeceğini iddia ederek, kaçınma politikası benimsediler. Onlarca yıldır oy pusulasında yapılan hile, dolandırıcılık ve aldatmacadan sonra, devrimci Marksist geleceğin geliştirdiği seçim stratejileri geniş bir şekilde unutulmuştu ve bu durum yeni solun yüzleştiği bazı sorunları yansıtıyordu. Seçime katılımı ilgili ateşli tartışmalar arasında ikinci aşama Mursi için küçük bir zafer getirdi.¹⁰⁶

Müslüman Kardeşler’in oyu altı ay önce yapılan parlamento seçimlerinden beri yarıya düşmüştü. Sonra ÖAP yaklaşık 10,5 milyon oy alırken, cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk aşamasında Mursi 5,7 milyon oy aldı. Müslüman Kardeşler’le rekabet edenlerin çoğu, Şefik’in başarısının MSKYK tarafından, kitle hareketine cephe saldırıları için bir yetki olarak algılanabileceğinden korktular ve sonunda Mursi’yi desteklediler. Bu da ikinci aşamada Mursi’nin çok da büyük olmayan bir zafer kazanmasını sağladı. ÖAP’den bir parti olarak, artık kitlelerininkinden çok uzaktaki çıkarları yüzünden kuşku duyuluyordu. Parlamentodaki tutumları, aldatıcı bir şekilde saygı gösterilen cumhurbaşkanlığı adayı, sermaye dostu politikaları, liderlerinin IMF kredisine bağlılığı, Filistin sorunu ve Gazze meselesini gündeme getirmekteki isteksizliği... pek çok sorun otoritesini sarstı. Bu sebeple cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci aşamasındaki bahisler çok yüksek olmasaydı, Mursi’nin oyları daha da az olabilirdi.

Devrim devam ediyor

Seçimlerin akabinde Mursi, MSKYK’yi, lideri General Tantawi’den ve askeri liderlikteki en yakın müttefiklerinden kurtulmaya ikna ederek ve sivil hükümetin güçlerini sınırlama çabalarından geri adım atarak beklenmedik bir harekette bulundu. Bu daha önce Mursi’ye generallerin elindeki piyon deyip saldıranlar da dahil olmak üzere genel bir coşkuyla karşılandı. Bu durum Müslüman Kardeşler’in homojen bir blok olmadığı gibi askeri elitlerin de fark-

lılaştığını ve Mursi'nin yaklaşımlarına açık olan bazıları da dahil farklılıklar barındırdıklarını gösterdi. Cumhurbaşkanı, kıdemli subayları, ordu imtiyazları için destek verileceğinin özellikle de ordunun devasa iş girişimlerine karışılmayacağını garantisini vererek sivil hükümete daha fazla politik alan bırakmak için ikna ediyor gibi görünüyor.¹⁰⁷ El Ghobashy bu hareketle Müslüman Kardeşler'in sonunda *"Mısır'ın sivil ve askeri iki büyük oligarşisi arasında"* ikili bir anlaşmanın ögesi olarak gücün koridorlarına kabul edildiği yorumunu yapıyor.¹⁰⁸

Bu, devam eden devrim enerjisini fark eden silahlı kuvvetler için bir geri adımdır, bununla birlikte bir uyarı da barındırmaktadır. Müslüman Kardeşler ve ordu devrimin 3. yılı gündemi için şartlı bir anlaşmaya varmış gibi görünüyor: Mısır kapitalizmini değiştirilmiş neoliberal ajandayı teşvik ederek korumak ve aşağıdan gelen hareketin üzerindeki baskıyı arttırmak için birlikte çaba göstermek. Ekim 2012'de Mursi ve Müslüman Kardeşler işçi hareketine döndüler ve "vatan hainliği" suçu işledikleri gerekçesiyle grev yapan Kahireli otobüs şoförlerine saldırdılar. Grevin "illegal" olduğunu ve "suç içerdiğini" söylediler.¹⁰⁹ Mursi'nin IMF ile temaslarına ve milyonlarca insanı etkileyeceği açık olan tasarruf tedbirlerine kuşkusuz güçlü tepkiler bekleyen devlet görevlileri, kolektif bir hareketi engellemek için yeni iş yasaları hazırladılar. Müslüman Kardeşler ve MSKYK dikkatli. Kitle hareketinin gücünün ve doğrudan bir müdahalenin bedelinin ne olacağının farkında olduklarından, işçi militanlığının zayıflaması ve yalnız bırakılmasının yollarını arıyorlar. Devletleşmiş Mısır sermayesinin sonunda kitle hareketi ile yüz yüze geleceği kesin ve bu durum hem askeri elitleri hem de özel sermayeyi kapsayacak. Her ne kadar Ocak 2011'den beri [yaşanan] olaylar her birinin içten değiştiğini ve rekabet eden çıkarların aşağıdan gelen baskılara farklı şekillerde cevap verebileceğini gösterse de, ikisi (askeri elitler ve özel sermaye) birbiriyle yakından bağlantılıdır. Uzun zamandır komutanlığın, kitle hareketine cephe saldırılarında ordunun riske atılmasında tereddüt etmesinde açıkça belli olduğu gibi devletin zayıflıkları var. Aynı zamanda hareket, yalnızca

sokaktaki eylemler, seçim faaliyetleri ya da topluluk kampanyaları ile daha büyük radikal sosyal değişimlere evrilmeyecek. Er ya da geç iş yerlerindeki politik irade, Mısırlı işçilerin kendi için bir sınıf olarak menfaatlerini ifade edecek örgütlenme biçimlerini geliştirip geliştirmedişinin kanıtı olarak sınanacak.

Devrimci aktivistlerin önünde acil vazifeler var: işçi örgütlerini güçlendirmek ve mücadelelerini genelleştirmek, işyeri militanları ve yeni sol arasında organik bağlar geliştirmek, işçi hareketini engelleyen dini ve laik reformist akımlarla mücadele etmek. Bu, eylemde daha fazla birlik ve aşağıdan gelen demokrasi hakkında fikirlerin yaygınlaşması için daha fazla argüman, işçilerin gücü ve öz-kurtuluş projesi gibi [çalışmalarla] reformist etki altında olanlarla daha yoğun bir birlikteliği gerektiriyor.¹¹⁰

İbrahim El-Houdaiby Müslüman Kardeşler’in eski bir üyesi ve aynı zamanda da devrimci aktivist olan bir İslamcı’dır. “*Mısır Devleti işçi sınıfı pahasına tamamen patronlar ve kıdemli bürokratların menfaatlerinin yanındadır. Protestocuların talepleri günlük temelde hayatlarına dokunan gerçek, sosyal sıkıntılara dayanmaktadır*” diye yazar. Gereken şeyin çoğunluğun iradesini uygulayacak “*gerçek bir devrim*” olduğunu öne sürer.¹¹¹ Sürdürülen kolektif faaliyet kuşaklar boyunca Mısır’ın politikalarındaki egemen gelenekleri yeniden değerlendiren Houdaiby gibi milyonlarca insanın bilincini değiştiriyor. Söz konusu temel mesele yeni militanların ve daha geniş bir hareket üzerinde yaratabilecekleri etkinin politik yörüngesidir.

Yaziya ilave not

2012’de Kasım ayının ortalarında İsrail, yeniden Gazze’ye saldırdı ve bu da Mısır’da Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi üzerinde yeni baskılar oluşmasına sebep oldu. İsrail ve Hamas arası ateşkes anlaşması için aracılık yapma fikri uluslararası övgü toplanırken –özellikle de ABD’de - Mısır’da Mursi Filistinlilerin yanında araya girmekteki başarısızlığı ve özellikle de Mısır’ın Gazze sınırını açmayı reddettiği için eleştirildi. Müslüman Kardeşler’in üst düzey

figürlerinden Muhammed Badie, ateşkes görüşmelerinin sonucunu kınadı ve Filistinlileri özgürleştirmek için Müslümanları cihat başlatmaya çağırdı. Badie “*düşman şiddet dilinden başka bir şey bilmiyor*” dedi. “*Bariş anlaşmalarının tarifini yapan büyük aldatmanın farkına varın.*”¹¹² Mursi’ye karşı bu belirgin çıkış, Filistin meselesi ve cumhurbaşkanının ülke içi politikalarındaki genel sessizliği, İslamcılar arasındaki yükselen tansiyonu yansıtıyordu.

Mursi acilen cumhurbaşkanlığı kararlarının hiçbir adli makamca geri çevrilemeyeceğini ve Mısır’ın Kurucu Meclisi ve Şura Meclisi’nin [kararlarının] (senato) herhangi bir yargı organı tarafından bozulmaya karşı dokunulmaz olduğunu bir deklarasyonla [açıklayarak] bahisleri yükseltti. [Bunlar] darbe olarak açıklanabilecek hareketler ve cumhurbaşkanına “fıravun” gücü sağlama çabasıydı. Yurt çapındaki gösterilerde farklı politik akımlar, Mursi ve Müslüman Kardeşler’e saldırdı. Radikal aktivistler “*İnsanlar rejimin düşmesini talep etmektedir*” ve “*İkinci bir devrim için*” dediler.¹¹³ Mursi, İslamcılar’ı kayıran yeni anayasa için ani bir referandum çağırısı yapınca yaklaşık 750 bin kişi Kahire civarındaki cumhurbaşkanlığı sarayına yürüdü. Merkezi sanayi kenti Mehalla el-Kubra da dahil pek çok kentte eylemler düzenlendi. Otoritesi sorgulanan Kardeşler, Yukarı Mısır’ın her yerinden üyelerini Kahire’de eylem yapmak için topladı. Üyelerinden oluşan gruplar Mursi karşıtı eylemcilere saldırdı.

Aktivistlerin çoğunluğu şu anda Mursi’yi ve Kardeşler’i temel ihtiyaçlar ve özgürlük önünde engel olarak görüyor. Öncelikli hedef Mursi’nin anayasası. Devrimci Sosyalistler anayasa önerisini halkın geniş kesimlerine saldırı belgesi olarak tanımlıyor: [Anayasa önerisi, halkın] “sosyal ve ekonomik haklarını belirginleştirmiyor, gazetecilerin tutuklanmasını savunuyor, sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmasının yeniden önünü açıyor, ordunun çıkarlarını koruyor. Bunun yanında Mısır’ın ezilen kadınlarının ve Hristiyanlar’ın dışlanmasına hizmet edecek”.¹¹⁴ *Feloul* dahil bütün politik akımlar eylemlerin içine çekiliyor. Ulusalıcı Karama Partisi’nden Hamde-

en Sabahi, liberal Destour Partisi’nden Muhammed El Baradei ile birlikte Mübarek’in Dışişleri Bakanı Amr Musa’yı Ulusal Kurtuluş Cephesi’ne kattılar. Sol, protestoların eski rejimin müdafilerini kucaklamaması gerektiğini söylüyor. Tahrir’deki kimi pankartlarda şunlar yazıyor: “*Feloula yer yok*” ve “*Feloulou defet*”.¹¹⁵

Kardeşler, gerçekleri algılayamıyor görünüyor; Khairat el-Shater ısrarlı: “Biz halkız, biz çoğunluğuz.”¹¹⁶ Fakat ülke çapındaki Mursi karşıtı protestolarla Kardeşler’in organize ettiği Kahire merkezli eylemler arasında farklılık var. Mursi’nin aktif müttefiklerinin çoğu artık Selefilere’in ve cihatçı akımların tarafında. Mursi’nin Mübarek döneminde örgüte dahil olmuş daha liberal destekçilerinin çoğu önceki bölünmelerde ayrıldı veya karşı tarafa geçtiler. Bunun nedeni devrimci hareketin kendi çıkarlarını daha net anlamalarını sağlamasıydı.

8 Aralık 2012’de Mursi, kendi anayasa açıklamasını iptal etti. Bu yazı baskıya girerken Mursi, tartışmalı referandumun yapılacağını söylüyordu. Referandum belirsiz koşullar altında yapılacak [görünüyor]. Aynı zamanda İMF’nin talepleri doğrultusunda sübvansiyonların azaltılıp vergilerin artırılacağını duyurdu; fakat ÖAP’nin önemli isimlerinin baskısı nedeniyle 24 saat içinde bunları iptal etti.¹¹⁷ “Boyun eğmez” Müslüman Kardeşler kendi sözünü geçirmekte başarısız oldu ve şimdi uyumlu politikalar oluşturmak için çabalıyor. Kitle hareketi “3 Yıl”ı sağlam giriyor.

Notlar

Bu yazı İngiltere’de yayımlanan International Socialism dergisinin 137. sayısından (Kış 2013) çevrilmiştir.

1. Pek çok politik meseleye ışık tutan Mısır’ın Devrimci Sosyalistleri’ne ve Mısır’ın yeni medyasına – özellikle Hani Şukrullah ve şuan Mısır’ın baskı rekortmeni olan Ahrām Online’in gazetecilerine teşekkür ederim. Makalenin taslağındaki görüşleri için aynı zamanda John Rose, Anne Alexander, Alex Callinicos ve Jonny Jones’a da teşekkür ederim.

2. Agha ve Malley, 2012, s. 71-72.

3. Agha ve Malley, 2012, s. 72.
4. Bu kalıplaşmış başlık 2011 yazında Foreign Affairs (Dış İşleri)'de [çıkan] bir makaleden başlatılmış gibi görünüyor: "Arab Spring, Persian Winter" (Arap Baharı, İran Kışı", Kaye ve Wehrey 2011. Aralık 2011'de Washington Post'da "Arab Spring – Islamist Winter" (Arap Baharı – İslamcı Kış) olarak çıktı ve ondan sonra düzenli olarak özellikle ABD ve İsrail medyasında kullanıldı. Bkz: Byman, 2011.
5. Bkz: Mitnick, 2011.
6. İsrail'in önceki Savunma Bakanı Yardımcısı'nın yazdığı Foreign Policy'den – Sneh, 2011.
7. Le Monde, 2012.
8. Mısır Kuruşu
9. Hussein, 2012.
10. Hussein, 2012.
11. Mursimetre Arapça www.Mursimeter.com ve İngilizce www.Mursimeter.com/en/'de görülebilir.
12. Momani, 2005.
13. Reddy ve Bradley, 2012.
14. Hyde, 2012b.
15. Wroughton, 2012.
16. Standard and Poors assessment (Standart ve fakirler değerlendirmesi) – Hyde, 2012c.
17. Hyde, 2012a.
18. Hyde, 2012a.
19. Magda Kandel, Mısır Ekonomik Çalışmalar Merkezi müdürü, Detrie'den alıntlandı, 2012.
20. Bkz. Gıda ve Tarım Örgütü'nün (Food and Agriculture Organisation - FAO)' bastığı rakamlar, 2012.
21. Hussein, 2012.
22. Marroushi ve Shahin, 2012, Ahram Online, 2011.
23. Al Masry Al Youm, 2012a.
24. Ahram Online'deki Reuters rakamları, 2012a ve Samhourı, 2012'ye bakınız.
25. Bkz. Haddad, 2012.
26. Samhourı, 2012.
27. Elmeshad, 2012.
28. Bkz. www.dropegyptdebt.org/

29. Alabass, 2012.
30. Alabass, 2012.
31. Alabass, 2012.
32. AFP, 2012.
33. 1992’nin müsadereyi kaldırma yasasına göre, sömürgeci dönemin toprak sahibi ailelerine, Nasır döneminde Mısır’daki reformlara göre dağıtılan toprakları yeniden almak için yasal güçler verildi. Bkz: Bush, 2009.
34. Shenker, 2012.
35. Mourad ve Feteha, 2012.
36. Kalin, 2012.
37. Ahram Online, 2012d
38. Kahire’deki bir röportaj, Eylül 2012.
39. Greene, 2006.
40. Bkz. örneğin Judt, 2006 ve Hitchens, 2007. Hitchens “İslamo-faşizm” teriminin ilk kullanımını 1990’da yazan Malise Ruthven’e mal etmektedir. Daniel Pipes’a göre terim önceleri ana akım Amerikan politikasında sağ kanattan Cumhuriyetçi Senatör Rick Santorum tarafından kullanılıyordu. Pipes pek çok değişik kaynaktan alıntı yapar şöyle ki bu, terimin Bush ve Pipes uyarlamalarında kullanılmasını teşvik eder, 2006a. Terimin anlamı ve bağlamı ile ilgili özellikle Kuzey Amerika’daki sağ kanattan politikacı ve yorumcular arasındaki yoğun tartışmalar için Pipes, 2006a bakınız.
41. Daley, 2006.
42. Daley, 2006.
43. Lewis, 1990.
44. Örnek olarak Almanya’daki etkileri için bkz. – Benhabib, 2012.
45. Bkz. “IMF riots” (IMF ayaklanmaları), Marfleet, 2006.
46. Judt, 2006.
47. Judt, 2006.
48. Meijer, 2002, s.118.
49. Agwani, 1969, s.50.
50. Bkz. Agwani, 1969, s. 86.
51. Brysk, 2002, s.12.
52. “Az yoğunluklu” rejimlerin (low intensity regimes) etkileri için bkz. Marfleet, 2006.
53. Jadaliyya, 2011.
54. Ahram Online, 2012c. Haziran 2012’deki cumhurbaşkanlığı seçimlerinden beri Şefik – Mübarek’in son başbakanı- yolsuzluk suçuyla cezaya çarptırılmış

durumda. Kasım 2012’de Birleşik Arap Emirlikleri’ne kaçtıktan sonra gıyabında tutuklama kararı ile yakalanmaya çalışılıyordu.

55. Kahire’de röportaj, Eylül 2012. İslamcı hareketin farklı gruplarının, Şükrullah’ın “nadiren gösterilen faşist meyil” dediği şekilde ifade edilebilen şekilde politik rakiplere düşmanlıklarının kamu önünde gösterilmesi eğilimleri vardır – Shukrallah (Şükrullah), 2012b. Yine de politik stratejinin bir parçası olarak böylesi olaylar ve sistematik saldırılar arasında bir fark vardır.

56. Bkz. Alexander, 2011, 2012.

57. Shadid, 2011.

58. Charbel, 2012.

59. Ali, 2011.

60. Naguib, 2012a.

61. Parti 2011’in ilk yıllarında işçi militanların faaliyetlerinde işbirliği yapmak ve parlamento seçimleri için dayanak oluşturmak için kuruldu. Stratejik amaçlarla ilgili olarak bir şeffaflık eksikliğinden muzdarip gibi görünüyor.

62. Beinin, 2009, s.69.

63. Beinin, 2009, s.69.

64. Shukrallah (Şükrullah), 2012a.

65. Kahire’de röportaj, Eylül 2012.

66. Afganî’nin karışık ve tuhaf politik kariyeri için bkz. Keddie, 1972.

67. Selefiye erken İslam’ın inanış ve uygulamaları yeniden canlandırmayı [amaçlayan] hem ideolojik hem de aktivist ajanda için kullanılan bir terimdir. Çeviri de selefiye katılımcılarına “selef” denildi.

68. İsrail’li politikacıların Müslüman Kardeşler ve onun Filistinli tarafı, Hamas’a özel düşmanlığının temel sebebi.

69. Mitchell, 1969, s. 328.

70. Naguib, 2009, s. 105.

71. Naguib, 2009, s. 116.

72. Müslüman Kardeşler, 2011.

73. Baker’den alıntılandı, 1978, s. 96.

74. Heikal, Baker’den alıntılandı, 1978, s. 189.

75. Jadaliyya, 2011.

76. Al-Ahram Weekly, 1995.

77. Jadaliyya, 2011.

78. Yorum Hussein, Al – Said ve Al – Sayyid içinde “Twenty years of multipartism in Egypt” (Mısır’da yirmi yıllık çok partililik) tartışmasının parçası olarak yapıldı, 1999, s. 77.

79. İn Hussein, Al-Said ve Al-Sayyid’den alıntılıandı, 1999, s. 77.
80. Tagammu’, 2011.
81. El Mahdi, 2009, s. 100.
82. Chris Harman tarafından ortaya konan bir yaklaşım, 1994.
83. Naguib, 2012b.
84. Kahire Konferansı,yüzlerce uluslar arası delegeyi de içeren binlerce katılım-cıyı cezbederek 2003 – 2008 arasında düzenli olarak yapıldı.
85. Fahmy, 2011.
86. Al Masry Al Youm, 2012b.
87. Mekhenet ve Kulish, 2011.
88. Kahire’de röportaj, Nisan 2011.
89. Marfleet, 2009.
90. Tarek, 2011.
91. Cairo Review, 2011, s. 95.
92. Cairo Review, 2011, s. 100.
93. Ezzat, 2001.
94. Trager, 2011, s. 119 ve 115.
95. Ahram Online, 2011a.
96. Mürşit – rehber ya da öğretmen- Yüce Rehber
97. Vidino 2011, s. 12.
98. Nasr, 2009, s. 233-4
99. Taşpınar, 2012.
100. Taşpınar, 2012.
101. Akyol, 2011.
102. Hansen, 2012.
103. Fetea, 2012.
104. Springborg, 2012.
105. Marfleet, 2012a.
106. Sameh Naguib cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından Devrimci Sosya-listlerin pozisyonunu şöyle özetler: “hiçbir koşulda kendimizi, genel ve somut politik talepler geliştirme şansından bizi yoksun bırakacak politik mücadeleden ve seçim mücadelesinden soyutlayamayız”. – Naguib, 2012b.
107. Mısır’ın askeri ekonomisi için bkz. Marshall ve Stacher, 2012; Marfleet, 2012b.
108. El-Ghobashy, 2012.

109. Ahram Online, 2012f.

110. Kasım 2012’de Kahire’de Metro çalışanları yolsuzlukla suçladıkları genel müdürün görevden alınması talebiyle grev yaptıktan sonra hızlı bir zafer kazandıklarında, İşçi hareketinin daha etkili bir koordinasyonun işaretleri vardı. Hükümet demiryolu ve otobüs sürücülerinin Metro sendikasıyla dayanışma içinde grev yapacakları tehdidinden sonra geri adım attı. Bkz. Ahram Online, 2012f.

111. El-Houdaiby, 2012.

112. Associated Press, 2012.

113. MENA, 2012.

114. Revolutionary Socialists, 2012

115. Daily News Egypt, 2012a

116. Daily News Egypt, 2012a

117. Ahram Online, 2012g

Referanslar

AFP, 2012, “Mursi says IMF loan compatible with Islamic banking”, Google News (6 October), <http://bit.ly/ToxXVI>.

Abdel-Malik, Anouar, 1968, Egypt, Military Society: The Army Regime, the Left, and Social Change Under Nasser (Vintage).

Agha, Hussein, and Robert Malley, 2012, “This is a Not a Revolution”, New York Review of Books (November 8).

Agwani, M S, 1969, Communism in the Arab East (Asia Publishing House).

Ahram Online, 2011a , “The Egyptian Current” (18 November), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/33/104/26701/Elections-/Political-Parties/The-Egyptian-Current.aspx>.

Ahram Online, 2011b, “Airport strike spotlights Egypt’s economic woes” (7 October), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/23547/Business/Economy/Airport-strikespotlights-Egypt-economy-woes-.aspx>.

Ahram Online, 2012a, “Egypt’s currency reserves rose \$300-400m in Oct: Newspaper”, Ahram Online , <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/56685/Business/Economy/Egypt-currency-reserves-rose-m-in-Oct-Newspaper.aspx>.

Ahram Online, 2012b, “Switzerland holds \$753 in frozen Mubarak assets: Swiss official” (16 October), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent-Print/3/0/55733/Business/0/ Switzerland-holds-m-in-frozen-Mubarak-assets-Swiss.aspx>.

Ahram Online, 2012c, “Leftist Tagammu Party might support Shafiq for Egypt

president" (3 June), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/43681/Egypt/Politics-/Leftist-Tagammu-Party-might-support-Shafiq-for-Egy.aspx>.

Ahram Online, 2012d, "Egypt's Popular Current launches anti-IMF loan campaign" (3 November), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/57034/Egypt/Politics-/Egypt's-Popular-Current-launches-antiIMF-loan-campa.aspx>.

Ahram Online, 2012e, "Turkey to grant Egyptian entrepreneurs 5-year entry visas" (15 October), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/55679/Business/Economy/Turkey-to-grant-Egyptian-entrepreneurs-year-entry-.aspx>.

Ahram Online, 2012f, "Cairo metro workers suspend strike following victory" (14 November), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/58047/Egypt/Politics-/UPDATEDMetro-workers-suspend-strike-following-vic.aspx>.

Akyol, Mustafa, 2011, "Egypt's 'AKP' on its way?", *Hurriyet* (16 August), www.hurriyetdailynews.com/default.aspx?pageid=438&n=egypt8217s-8216akp8217-onits-way-2011-08-16.

Alabass, Bassem, 2012, "Piety versus expediency: Egypt Islamists change tack on IMF loan", *Ahram Online* (28 August), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/0/51412/Business/0/Piety-versus-expediency-Egypt-Islamists-change-tac.aspx>.

Al-Ahram Weekly, 1995, "The organiser" (2-8 November). *International Socialism* 33

Alexander, Anne, 2011, "The Growing social Soul of Egypt's Democratic Revolution", *International Socialism* 131 (spring), www.isj.org.uk/?id=741

Alexander, Anne, 2012, "The Egyptian workers' movement and the 25 January Revolution", *International Socialism* 133 (winter), www.isj.org.uk/?id=778

Ali, Mostafa, 2011, "Egypt teachers strike for the first time since 1951", *Ahram Online* (19 September), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/21568/Egypt/Politics-/Egypt-teachers-strike-for-the-first-time-since-.aspx>

Al Masry Al Youm, 2012a, "Long lines, protests and fights as fuel shortage continues" (23 July), www.egyptindependent.com/news/long-lines-protests-and-fights-fuel-shortagecontinues

Al Masry Al Youm, 2012b, "Day before 25 January, Morsy derided protestor organizers as 'kids', says activist" (4 November), www.egyptindependent.com/node/1219541

Associated Press, 2012, "Day after president brokered Gaza truce, Egypt's Brotherhood leader Islam peace with Israel", *Washington Post* (22 November), <http://wapo.st/ToykQ4>

Badawy, Nada, 2012, "With loans, a flood of Turkish business", *Al Masry Al Youm* (8 October), www.egyptindependent.com/news/loans-flood-turkish-business

Baker, R W, 1978, *Egypt's Uncertain Revolution Under Nasser and Sadat* (Harvard University Press).

Beinin, Joel, 2009, "Workers' Struggles under 'Socialism' and Neoliberalism", *El-Mahdi and Marfleet içinde*, 2009.

Benhabib, Seyla, 2012, "Constructing the Self, Constructing the Other", *Jadaliyya* (31 August), www.jadaliyya.com/pages/index/7145/constructing-the-self-constructing-the-other

Brysk, Alison (ed), 2002, *Globalisation and Human Rights* (University of California Press).

Bush, Ray, 2009, "The Land and the People", *El-Mahdi and Marfleet içinde*, 2009.

Byman, Daniel, 2011, "After the hope of the Arab Spring, the chill of an Arab Winter", *Washington Post* (2 December), <http://wapo.st/ToyCGJ>.

Cairo Review, 2011, "Rise of the Muslim Brothers" (interview with Essam el-Erian), *Cairo Review* volume 1 (spring).

Charbel, Jano, 2012, "Independent unions declare new alliance", *Al Masry Al Youm* (15 October), www.egyptindependent.com/news/independent-unions-declare-new-alliance.

Daley, Janet, 2006, "'Fascistic' is the right word for Islamic fundamentalism", *Daily Telegraph* (14 August), www.telegraph.co.uk/comment/personal-view/3627116/Fascistic-is-the-right-word-for-Islamic-fundamentalism.html.

Comrades from Cairo, 2012, "We Refuse Economic Bondage—Stop the Loans", *Jadaliyya* (31 October), www.jadaliyya.com/pages/index/8100/statement-by-comrades-fromcairo_we_refuse-economi.

Detrie, Megan, 2012, "US drought means Egypt may look elsewhere for wheat", *Al Masry Al Youm* (27 July), www.egyptindependent.com/news/us-drought-means-egypt-may-lookelsewhere-wheat.

El-Ghobashy, Mona, 2012, "Egyptian Politics Upended", *Middle East Research and Information Project* (20 August), www.merip.org/mero/mero082012.

El Hennawy, Noha, 2011, "Political freedom, competition drives rifts between Muslim Brotherhood factions", *Al Masry Al Youm* (24 March), www.egyptindependent.com/node/372967.

El-Houdaiby, Ibrahim, 2012, "Mubarak's class biases remain in place", *Ahram Online* (5 October), <http://english.ahram.org.eg/NewsContentP/4/54854/Opinion/Mubarak%E2%80%99s-class-biases-remain-in-place-.aspx>.

El Mahdi, Rabab, 2009, "The Democracy Movement", in *El-Mahdi and Marfleet*, 2009.

El-Mahdi, Rabab, and Philip Marfleet (eds), 2009, *Egypt—the moment of change* (Zed).

Elmeshad, Mohamed, 2012, "Advocacy group rejects government's IMF-pleasing reform plan", Al Masry Al Youm (22 March), www.egyptindependent.com/news/advocacy-group-rejects-government%E2%80%99s-imf-pleasing-reform-plan.

Elyan, Tamim, 2011, "MB says to participate 'symbolically' in Jan 25 demos", Daily News (23 January), www.masress.com/en/dailynews/127072.

Ezzat, Dina, 2011, "Egypt's Muslim Brotherhood battles against its youth", Ahram Online (28 May) <http://english.ahram.org.eg/News/13148.aspx>.

Fahmy, Heba, 2011, "Muslim Brotherhood reconsiders refusal to participate in Jan 25 demo", Daily News (20 January).

FAO, 2012, GIEWS Country Briefs—Egypt, www.fao.org/giews/countrybrief/country.jsp?code=EGY.

Fetaha, Ahmet, 2012, "Muslims Inc: How rich is Khairat El-Shater?", Ahram Online (3 April), <http://english.ahram.org.eg/News/38278.aspx>.

Gause, F Gregory, 2011, "Why Middle East Studies missed the Arab Spring", Foreign Affairs (July/August).

Greene, Richard Allen, 2006, "Bush's language angers US Muslims", BBC News (12 August), <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/4785065.stm>

Haddad, Amira, 2012, "Egyptian Pound Falls to 7-Year Low", http://english.nuqudy.com/North_Africa/Egyptian_Pound_Fall-3091.

Hansen, Suzy, 2012, "The Economic Vision of Egypt's Muslim Brotherhood Millionaires", Business Week (19 April).

Harman, Chris, 1994, "The Prophet and the Proletariat", International Socialism Journal 64 (autumn), www.marxists.org/archive/harman/1994/xx/islam.htm.

Hitchens, Christopher, 2007, "Defending Islamofascism: It's a valid term. Here's why", Slate (22 October) www.slate.com/articles/news_and_politics/figh-ting_words/2007/10/defending_islamofascism.html.

Hussein, Mahmoud, 2012, "Egypt's bread: Mursi kneads life into subsidised staple", Ahram Online (8 October), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/140/54982/Egypt/First-days/Egypt-bread-Mursi-kneads-life-into-subsidised-sta.aspx>.

Hyde, Maggie, 2012a, "A new loaf: Will Egypt tighten bread subsidies?" Al Masry Al Youm (17 October), www.egyptindependent.com/news/new-loaf-will-egypt-tighten-breadsubsidies

Hyde, Maggie, 2012b, "Serious govt action needed on economy, experts say", Al Masry Al Youm (10 October), www.egyptindependent.com/news/serious-govt-action-needed-economyexperts-say

Hussein, A, R al-Said and M al-Sayyid, 1999, "Twenty Years of Multipartyism in Egypt", Mark Kennedy (ed) içinde, Twenty Years of Development in Egypt

(The American University in Cairo Press).

Hyde, Maggie, 2012c, “Egypt makes top 10 list of countries not likely to pay back debt”, Al Masry Al Youm (22 October), www.egyptindependent.com/news/egypt-makes-top-10-list-countries-not-likely-pay-back-debt.

Jadaliyya, 2011, National Progressive Unionist (Tagammu) Party, [www.jadaliyya.com/pages/index/3157/national-progressive-unionist-\(tagammu\)-party](http://www.jadaliyya.com/pages/index/3157/national-progressive-unionist-(tagammu)-party).

Judt, Tony, 2006, “Bush’s Useful Idiots”, London Review of Books (18 September).

Kalin, Stephen, 2012, “In anti-IMF march, austerity fears and economic disillusion”, Al Masry Al Youm, 13 November, www.egyptindependent.com/news/anti-imf-march-austerity-fears-and-economic-disillusion International Socialism 35.

Kaye, Dalia, and Frederic Wehrey, 2011, “Arab Spring, Persian Winter”, Foreign Affairs (July/August).

Keddie, Nikki, 1972, Sayyid Jamal al-Din “al-Afghani”: A Political Biography, (University of California Press).

Lewis, Bernard, 1990, “The Roots of Muslim rage”, Atlantic (September), www.theatlantic.com/magazine/archive/1990/09/the-roots-of-muslim-rage/304643/

Le Monde, 2012, “Marine Le Pen: ‘Je mets à la porte tous les intégristes transgers’”, Le Monde (29 September).

Marfleet, Philip, 2006, Refugees in a Global Era (Palgrave).

Marfleet, Philip, 2009, “State and Society”, El-Mahdi and Marfleet içinde, 2009.

Marfleet, Philip, 2012a, “The Generals, the Islamists and the Egyptian Revolution”, Socialist Review (February), www.socialistreview.org.uk/article.php?articlenumber=11901.

Marfleet, Philip, 2012b, “Never ‘One Hand’ ”, Mike Gonzalez and Houman Barekat (eds) içinde , Arms and the People (Pluto).

Marshall, Shana, and Joshua Stacher, 2012, “Egypt’s Generals and Transnational Capital”, Middle East Research and Information Project, 262.

Marroushi, Nadine, and Alaa Shahin, 2012, “Egyptians Hunt Cheap Fuel as Mursi Seeks to End Shortage”, Independent (25 October), to-end-shortage-8225699.html

Meijer, Roel, 2002, The Quest for Modernity: Secular Liberal and Left-Wing Political Thought in Egypt, 1945-1958 (Routledge Curzon).

Mekhennet, Souad, and Nicolas Kulish, 2011, “With Muslim Brotherhood Set to Join Egypt Protests, Religion’s Role May Grow”, New York Times (26 January).

MENA, 2012, “Update: Clashes break out between police, protesters on Qasr

al-Aini Street”, Egypt Independent (23 November), www.egyptindependent.com/news/update-clashes-breakout-between-police-protesters-qasr-al-aini-street.

Mitchell, Richard, P. 1969, *The Society of the Muslim Brothers* (Oxford University Press).

Mitnick, Joshua, 2011, “Egyptian Elections Stir Disquiet in Israel”, Christian Science Monitor (28 November), www.csmonitor.com/World/Middle-East/2011/1129/Egyptian-electionsstir-disquiet-in-Israel.

Momani, Bessma, 2005, *IMF-Egyptian Debt Negotiations* (American University in Cairo Press).

Mourad, Sarah, and Ahmed Feteiha, 2012, “IMF’s Lagarde concludes Egypt visit amid modest protests”, Ahram Online (22 August), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/51011/Business/Economy/IMFs-Lagarde-concludes-Egypt-visitamid-modestpro.aspx>.

Muslim Brotherhood, 2011, “FJP 2011 Programme on Social Justice”, Ikhwanweb, www.ikhwanweb.com/article.php?id=29300.

Naguib, Sameh, 2009, “Islamism(s) old and new”, El-Mahdi and Marfleet içinde, 2009.

Naguib, Sameh, 2012a, “Sectarianism in Egypt one year on from the Maspero massacre”, Socialist Worker (13 October), www.socialistworker.co.uk/article.php?id=29733.

Naguib, Sameh, 2012b, “Towards the Second Egyptian Revolution”(18 October), <http://revsoc.me/17335>.

Nasr, Vali, 2009, *The Rise of Islamic Capitalism* (Free Press).

Pipes, Daniel, 2006a, “At war with Islamic fascists”, Daniel Pipes Middle East Forum (14 August), www.danielpipes.org/3848/at-war-with-islamic-fascists.

Pipes, Daniel, 2006b, “More on the term Islamic fascists”, Daniel Pipes Middle East Forum (14 August), www.danielpipes.org/blog/2006/08/more-on-the-term-islamic-fascists.

Reddy, Sudeep, and Matt Bradley, 2012, “IMF’s Egypt Loan Is Mideast Test Case”, Wall Street Journal (15 October).

Samhuri, Mohammed, 2012, “Egypt’s Looming Financial Crisis”, Sada (5 June), www.carnegieendowment.org/sada/2012/06/05/egypt-s-looming-fiscal-crisis/b4jc.

Shadid, Anthony, 2011, “Suez Canal workers join broad strikes in Egypt”, New York Times (17 February).

Shenker, Jack, 2012, “Scandal of Mubarak regime millions in UK”, Guardian (2 September), www.guardian.co.uk/world/2012/sep/02/scandal-mubarak-regime-millions-assets-uk.

Shukrallah, Hani, 2012a, “Good morning revolution: A to do list”, Ahram On-

line (12 February), <http://english.ahram.org.eg/NewsContentP/4/5434/Opinion/Goodmorning-revolution-A-to-do-list.aspx>

Shukrallah, Hani, 2012b, “The Brotherhood and I”, *Ahram Online* (18 October), <http://english.ahram.org.eg/NewsContentP/4/55725/Opinion/The-Brotherhoodand-I.aspx>.

Sneh, Ephraim, 2012, “Containing the Islamist Revolution”, *Foreign Policy* (28 June), www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/28/the_islamist_revolution.

Springborg, Robert, 2012, “Egypt’s cobra and mongoose”, *Foreign Policy* (27 February), http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2012/02/27/egypt_s_cobra_and_mongoose.

Tagammu’, 2011, “The National Progressive Unionist Party [Hizb al-Tagammu’]: Who are We?”, *Tahrir Documents* www.tahrirdocuments.org/2011/08/the-national-progressiveunion-party-hizb-al-tagammu-who-are-we/.

Tarek, Sherif, 2011, “Egypt’s Muslim Brotherhood and ruling military: Deal or no deal?” *Ahram Online* (28 September), <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/22042/Egypt/Politics/Egypt-Muslim-Brotherhood-and-ruling-military-Deal.aspx>.

Taşpınar, Ömer, 2012, *Turkey: The New Model?* (Brookings Institution), www.brookings.edu/research/papers/2012/04/24-turkey-new-model-taspinar.

Trager, Eric, 2011, “The Unbreakable Muslim Brotherhood”, *Foreign Affairs* (September/October).

Vidino, Lorenzo, 2011, *Lessons Learned: Post-Mubarak developments within the Egyptian Muslim Brotherhood* (Arts and Humanities Research Council).

Wroughton, Lesley, 2012, “Key IMF Loan Talks Begin in Cairo, Reducing Budget Deficit is Focus”, *Chicago Tribune* (30 October), www.reuters.com/article/2012/10/30/usimfegyptidUSBRE89T09X20121030.

Ekonomik Bunalım

Alex Callinicos

Şu anda yaşanmakta olan küresel ekonomik ve finansal krizin başladığını ilan eden 2007 kredi daralmasından bu yana neredeyse altı yıl geçti. Ancak gelişmiş kapitalizmin çekirdeğini oluşturan bölgeler halen depresyonda; bu, ekonomiler için büyüme oranlarının kriz öncesi yılların altında gerçekleştiği uzun bir dönem. Marksist ekonomist Michael Roberts'tan alıntı yaparsak: “Dünya ekonomisi ABD ve Çin’in liderliğini yaptığı, Japonya ve Avrupa’nın arkadan takip etmek için çabaladığı yolda sürünüyor”.¹

Financial Times kısa süre önce yeni bir gerçek-zaman büyüme endeksi bulgularını yayınladı:

Kayıtlardaki en zayıf resesyondan çıkış; elde edilen ekonomik veri yapısı dört yıl öncesinde mali ve ekonomik kriz derinleşmeden önce ABD, Avrupa Bölgesi, Japonya ya da İngiltere’deki parite üzerinde kalabilmek için çabalıyor.

İnatçı zayıf büyüme, hükümetlerin ve ekonomistlerin umutlarını yıktı ve zengin ülkelerin kriz öncesinde memnun oldukları yüzde 2 gibi oranlarda yıllık büyüme özelliği üzerinde şüphe oluşturdu...

Örneğin araştırma, ABD ekonomik haberlerinin normalden daha iyi olmadığını ve ülkenin ekonomik canlanmasının 2010’dan bu yana, önce orta derecede iyi, sonra kötü mini-döngüler tarafından karakterize edildiğini iddia ediyor. Resmi kaynaklar tarafından sonradan yayınlanan büyüme rakamları bu açıklamayı doğrulamaktadır.

Cass Business School finans profesörü Alessandro Beber di-

yor ki: “Krizden bu yana, ABD sıfır etrafında motoru bozulmuş bir araba gibi sesler çıkartıyor. Toparlanmaya başlayacakmış gibi görüldüğü her defasında tekrar düşmektedir.” Eğer ABD durgunluktan çıkışı normal büyüme döneminden daha iyi bir canlanma ile başarmakta zorlanıyor. Bu bile Avrupa bölgesi ile karşılaştırıldığında mucize kalıyor.”²

Aslında, son dönemde en görünür olan Avrupa bölgesi krizinin bir türlü bitmemesidir. Bu gerçeklik geçen temmuz ayında Avrupa Merkez Bankası (AMB) başkanı Mario Draghi’nin “AMB, Euro’yu korumak için ne gerekiyorsa yapmaya hazır” açıklamasının etkisiyle maskelendi. AMB’nin Euro bölgesini dağılmaktan koruyacak parayı yaratacak sınırsız gücünü kullanacağına yönelik örtük taahhüdünü, garip isimli yeni bir program; Kesin Para İşlemleri (KPI) takip etti. Böylece AMB troykanın (bankanın kendisi, Avrupa Komisyonu ve IMF) gözetiminde kemerleri sıkma önlemlerinin uygulanması karşılığında Euro bölgesi hükümetlerinin borçlarını satın almak üzere ikincil tahvil piyasasına müdahale etmeyi taahhüt etti.

Üye devletlerden hiçbirisi bu cezbedici teklifi kabul etmedi, ancak Draghi’nin diplomatik girişimi mali piyasaların güvenini tazelemek için yeterli oldu. İrlanda, İtalya, Portekiz ve İspanya gibi yüksek faizle borçlananların, ödedikleri faizler önemli miktarda azaldı ve yatırımcılar Euro bölgesi “çevresi”nde banka ve şirket tahvilleri satın almaya başladılar. Avrupa bölgesinde ekonomik durum, on milyonlarca insanı kemer sıkma politikaları nedeniyle büyük bir sefaletle sürüklemiş olsa da mali piyasalar için sanki “normale” dönme başladı.

Bu algı ve ekonomik gerçeklik arasındaki farkı 24-25 Şubat İtalya genel seçimleri sonuçları açığa çıkardı. İtalya ekonomisi, “teknokrat” başbakan Mario Monti tarafından uygulanan kemer sıkmayla sarsıldı, öncülü Silvio Berlusconi Almanya başbakanı Angela Merkel ve o zamanki Fransa cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy tarafından Kasım 2011’de fiilen işten kovulmuştu. Roberts’a göre,

2008-9'da “İtalya’da yaşanan Büyük Depresyondan ‘çıkış’ sonrası gerçek GSYH’deki daralma ikinci yılına girdi”. Monti’nin önlemleri İtalyan kapitalizminin uzun dönemli sorunlarını daha da kötüleştirdi: 2000’den bu yana kar oranı yüzde 20 kadar düştü ve şu anda 2004 düzeyinden yüzde 2 daha düşük.³

Ocak ayında işsizlik oranı, son 21 yılın en yüksek düzeyi olan yüzde 11,7’ye yükseldi.⁴ Aynı zamanda, sanayi üretimi kriz öncesi dönemin %25 altındadır.

Bu nedenle seçimler, kemer sıkma politikalarına karşı bir referandum idi. Troykanın adamı Monti seçimlerde yüzde 10,56 oy alarak küçük düştü. Seçimin esas galibi Beppe Grillo’nun popülist Beş-Yıldız Hareketi (H5S, yüzde 25,5) en azından retorik olarak kemer sıkma politikalarına karşı ve Avrupa bölgesinden ayrılmayı savunuyor. Diğer galip ise Berlusconi (yüzde 29,18) liderliğindeki sağ koalisyon Monti’nin ekonomik politikalarına karşı kampanya ile politik mezarından çıkmayı başardı. Pier Luigi Bersani’nin liderliğini yaptığı sosyal liberal Demokratik Parti (PD) Monti’ye göre kendini ılımlı göstermeye çalıştı. Her ne kadar PD ve ittifakları, aldıkları yüzde 29,54 ile birinci parti olmayı zar zor başarıp, birinci partiye ekstra koltuk veren yasa sayesinde Temsilciler Meclisi’nde çoğunluğu garantilemiş olsalar da parlamentonun üst kanadında çoğunluğa sahip olamadıkları için istikrarlı bir hükümet kuramadılar. Grillo, İtalyan devletinin derin yozlaşmışlığını açığa çıkaran muğlak politikalarla çok gerici temaları birleştirmektedir (örneğin göçmen çocuklarının İtalyan vatandaşlığı almasına karşı çıkıyor ve sendikalardan nefret ediyor). H5S’in anti-elit retoriği, hızlı tren raylarına ve suyun özelleştirilmesine karşı protesto hareketleriyle özdeşleşmesi PD ve radikal soldan hayal kırıklığına uğramış işçilerin ve gençlerin oylarını çekti. Grillo, kendisini hoşnutsuzluğun şiddete dönmesini önleyecek “sosyal kontrol” olarak tanınıyor ve gelecek seçimleri kesin kazanma umuduyla Roma’da dönen kabine oyunlarını bozan rolü üstleniyor.

İtalya’daki istikrarsızlık geçen yaz Draghi’nin müdahalesi son-

rası güvenle ortaya çıkan canlanmanın altındaki ekonomik zayıflığı hatırlatarak piyasaları korkudan titretti. İtalya ve İspanya hükümet borçlarının faiz oranları yükseldi. Diğer taraftan Güney Avrupa’da durum korkunç görünüyor: Yunanistan’ın merkez bankası 2013’te ekonominin yüzde 5 küçüleceğini öngördü (bir 1930 bunalımı tipinde altıncı yıl) ve hükümet troykanın 25.000 memurun işten atılması talebine diremiyor.⁵

Ancak bu problemler neo-liberal dönemin karşı karşıya olduğu [finansal krizi de doğuran] kapitalizmin krizinin düzeyini belirleyen gelişmelerin gölgesinde kaldı. Mart ortasında Güney Kıbrıs; Yunanistan, İrlanda ve Portekiz’den sonra troyka tarafından kurtarılan dördüncü Avrupa bölgesi üyesi oldu. Güney Kıbrıs banka sistemi, Rus oligarşisi tarafından para aklamak ve sonrasında tüm Avrupa’da emlak spekülasyonu finansmanını sağlamak için kullanıldı. Yunanistan krizi tarafından sarsılan Güney Kıbrıs bankalarının mevduat hesabında Ocak sonunda 68 milyar Euro vardı (bunun 25 milyar Euro’sunun Ruslar’a ait olduğu tahmin ediliyor) – Kıbrıs’ın GSYH’ı sadece 17,31 milyar Euro.⁶

Eğer IMF ve Almanya Maliye Bakanı Wolfgang Schäuble yapılacak bir beceriksizlikle Nicosia’yı mevduat sahiplerinin 5,8 milyar Euro’suna, oynadıkları kumarı kaybeden bankalarını ve Kıbrıs devlet tahvilleri sahiplerini korumak üzere el koymak için harekete geçmeye zorlamasalar 10 milyar Euro’luk “kurtarma” daha büyük olabilirdi.

İkinci en büyük banka olan Laiki’nin muhtemel çöküşü ve AMB’nin adanın bütün bankalarından Acil Likidite Destek’ini çekeceği tehdidi ile karşı karşıya kaldığında, yeni seçilmiş sağcı başbakan Nicos Anastasiades pes etti ve 100 bin Euro’ya kadar olan mevduatlar üzerine yüzde 6,75 vergi koydu. Küçük mevduat sahiplerini cezalandırırken daha büyük balıklar üzerindeki vergiyi yüzde 10’un altında tutmaya çalışıyordu. Böylece Kıbrıs’ın off-shore banka merkezi olma rolünü korumaya çalışıyordu. Bunun yerine içerde politik bir fırtınaya ve Rusya’dan sert saldırılara hedef oldu. Kıbrıs

parlamentosu anlaşmayı reddettikten sonra baskıya girdik: Maliye Bakanı elinde şapkasıyla Moskova'yı ziyaret etti, AMB Nicosia'yı troykanın koşullarını kabul etmezse para akışının fişini çekmekle tehdit etti.⁷

Ekonomi yorumcusu Wolfgang Münchau'nın da dikkat çektiği gibi, anlaşma “fiili olarak temerrüde düşen” 100 bin Euro'ya kadar banka mevduatları üzerindeki devlet garantisini 2008 Sonbaharı'nda yaşanan mali paniğin tepe noktasında Avrupa hükümetleri tarafından yürürlüğe sokuldu: “*Eğer birisi Güney Avrupa'da politik isyan havasını beslemek isteseydi, bunu yapması gerekiyordu. Bu anlaşmanın yarattığı uzun dönemli politik hasar çok büyük olacak. Kısa dönemde tehlike, sadece Kıbrıs'ta değil, genelleşmiş bir banka ka-çışının oluşması*”.⁸ Monument Securities'den Marc Ostwald “2007 sonrası batı ekonomilerini hayata döndürme ve kurtarma çabaları finansal sektörün mali varlıkları lehine çalışırken ‘genel olarak nüfusu’ küçümsemeye ve hor görmeye devam etti. Böylesi tutumlar sosyal devrimlere yol açar; Arap Baharı'nda şahit olduğumuz gibi”⁹ diyor. Görünen o ki son anlaşma küçük mevduat sahiplerini korurken troyka tarafından talep edilen iki büyük bankanın sert yeniden yapılanması sayesinde daha büyükleri kefaletle çıkardı. Ancak bir süre daha etkileri Kıbrıs'ın çok daha ötelerinden hissedilecek.

Kıbrıs aniden çokmeden önce bile T Rowe Price International'dan Ian Kelson Financial Times'a “*Şimdi ‘kontrollü krizden’ ‘çözülme-miş krize’ doğru yol aldık. Büyüme hala zayıf, özellikle İspanya ve İtalya'da. Politika daha fazla gürlülüğü hale geliyor*”.¹⁰

Ancak kemer sıkma politikalarında herhangi bir geri adım belirti-si yok. Almanya'nın ısrarıyla çoğu Avrupa Birliği (AB) üye devlet-leri tarafından imzalanan mali anlaşma hedefe kilitlenmiş durumda. Kendini beğenmiş Draghi, kemer sıkma politikalarına karşı bunca seçmen isyanına rağmen son dönemde yaptığı basın açıklamasında “*İtalya'nın yaşadığı mali uyumun çoğunluğu otomatik pilota de-vam edecek*”¹¹ dedi. Alman hükümeti 2015'te bütçe dengesini sağ-lama niyetini açıklayarak Euro bölgesinin geri kalanı üzerindeki ba-

sıncı artırdı; bu, 2009’da kabul edilmiş olan anayasal değişikliklerin gerektirdiği süreden bir yıl öncesine tekabül ediyor (yeni anlaşma imzacılarının kendi anayasalarına benzer bir bütçe dengesi taahhüdünü yazmalarını gerektiriyor).

Britanya anlaşma dışında kaldı, ancak Muhafazakâr-Liberal koalisyon küçülen bir ekonominin başında olmasına rağmen kamu harcamalarında daha fazla kesinti için bastırmaya devam ediyor. Başbakan David Cameron, bütçe duyurulmadan önce 20 Mart’ta yaptığı açıklamada: “*Ülkemizin geleceğini garanti altına alacak başka bir alternatif olmadığı için bu ayın bütçesinde tutturduğumuz yolda devam edeceğiz*”¹² derken Margaret Thatcher’ı taklit ediyordu.

Atlantik’in ötesinde ABD ekonomisi de maliyesini otomatik pilota bağlamış durumda. Barack Obama ve Kongre’deki Cumhuriyetçiler arasındaki yenişememe durumu, Temmuz 2011’de kamu açığı krizini sonlandırmak üzere kararlaştırılan bütçe kesintilerinin mart başında devreye sokulması sonucunu doğurdu. Talimatı verilen kesintiler gelecek on yıl boyunca federal hükümet harcamalarının 3,5 trilyon dolar azaltacak; bu rakam 2010-14 milli gelirin neredeyse yüzde 5’ine karşılık geliyor.¹³

Euro bölgesi krizi yönetiminde Draghi’nin ünü kamu harcamalarında mali sıkılaştırmanın diğer tarafını da vurgulamakta: Merkez bankaları, mali sistem ve dünya ekonomisini yüzer halde tutabilmek için büyük takdir yetkisi kullanıyorlar. Para politikasının temel geleneksel aracı olan faiz oranlarını belirleme etkisiz: Faizlerin rekor düzeyde düşük olmasına rağmen bankalar borç vermekten imtina ediyor. Bu nedenle merkez bankaları daha ortodoks olmayan metotlara başvuruyorlar. Draghi’nin OMT’si gibi ABD Merkez Bankası (Federal Reserve) ve İngiliz Merkez Bankası (Bank of England) tarafından kullanılan niceliksel gevşeme (para yaratarak kamu ve özel sektör bonolarının satın alınması) bunun örnekleridir.

Ancak bunlar büyümenin marşa basmasına yetmedi. Hem Draghi hem de İngiltere Merkez Bankası’ndan Paul Tucker negatif faiz

oranlarını uygulama konusunda spekülasyon yaptılar: Bankaları kredi vermeye zorlamak için, bankaların merkez bankasında bulundurdıkları mevduatları ücretlendirmekten bahsettiler. Temmuz ayında İngiltere Merkez Bankası başkanlığını devir alacak olan Mark Carney, merkez bankalarının ekonomik büyümenin tekrar devam edebilmesi için katı bir şekilde düşük enflasyon oranlarını hedeflemekten (son 20 yılın ortodoksluğu) vazgeçmesi gerekebilir diyor. “Parasal aktivizmi”, devam eden mali kemer sıkma politikalarının zorunlu tamamlayıcısı olarak gören Maliye Bakanı George Osborne, Carney’i bu yolda teşvik etti.¹⁴ Osborne, bütçede bankaya daha fazla esneklik tanıdı. Böylece banka yüzde 2 enflasyonu tutturma hedefi yanında büyümeyi de hesaba katacak.

Merkez bankalarının mali sisteme pompaladığı tüm ucuz kredi, piyasaları yukarı doğru çekmeye yardımcı oldu. Dow Sanayi Ortalaması mart başında tarihi düzeylere ulaşmış olsa da Financial Times şikâyet ediyordu: *“Mali piyasaların gözü yeni zirvelerde, ancak her yerde üretim hız kesiyor ya da küçülüyor”*.¹⁵

Ya da Soci  t   G  n  rale’den Kit Juckes’in ifade ettiği gibi, *“ABD’deki harcama kesintilerine rağmen, İtalya’da herhangi bir politik kararlılıktan yoksunluk ve Asya’da daha zayıf veriler yüzünden “riskten arındırılmış” uygun bir ruh halini devam ettiremiyoruz.. bu arada çılgın para kozu her türlü diğer kaygıyı açtı”*.¹⁶

“  ılgın para” [para arzının çok fazla artırılması], devletlerin yerli paranın değerini d    rebilmek ve bunun aracılığıyla ihracat sektörlerinin rekabet edebilirliğini artırarak ekonomilerini tekrar b  y  tebilme aracı olarak rol oynamakta. Son birkaç ayın en önemli politik gelişmelerinden birisi savaş sonrası Japonya kapitalizminin tarihsel partisi Liberal Demokratik Parti’nin (LDG) geçen aralık ayında yapılan seçimleri kazanarak yeniden iktidara dönmesi oldu. Yeni başbakan Shinzo Abe, Kuzey Doğu Asya’da jeopolitik gerilimleri arttıran sağ kanat bir milliyetçi.   ubat’ta Washington’a “Japonya geri döndü” açıklamasını yapmak üzere gitti ve Washington Post’a şunu söyledi: *“Çin, ekonomisine yeni doğal kaynaklar kazandırmak*

için hem Güney Çin Denizi'nde hem de Doğu Çin Denizi'nde baskı ya da tehdit edici eylemler gerçekleştiyor".¹⁷

Ancak Abe önemli bir iç gündeme de sahip. Japonya ekonomisi 1990'ların başlarında muazzam bir emlak balonunun patlamasından bu yana şiddetli bir deflasyon ve durgunluk döngüsüne yakalanmış durumda. Geçen beş yıl içinde yılda yüzde 0,2 oranında daraldı.¹⁸ Abe, seçimler için kampanya yaparken Japonya Merkez Bankası'nın (JMB) eski başkanı Masaaki Shirakawa'nın ortodoks para politikalarını suçladı. Ocak ayında JMB'yi yüzde 2 enflasyon oranını başarma hedefine zorlandıktan bu yana Japonya'da fiyatlar düşmeye devam ediyor. Dolayısıyla bankanın büyük miktarda para yaratması gerekiyor. Shirakawa'nın yerine Abe'nin adayı Haruhiko Kuroda bu ihtirash politikası değişimini uygulamaya söz verdi. Japon ekonomistlerden birisinin yorumu *"Başka gelişmiş ekonomilerden hiçbirisi böyle bir şeyi daha önce denemedi"* oldu.¹⁹

"Abenomi"nin temel bir özelliği yabancı para piyasalarında Yen'i aşağı çekmek ve böylece Japonya'nın kritik ihracat sanayilerini desteklemek. Abe aralıkta Japonya'nın daha fazla para basması gerektiğini söyledi, çünkü *"bir doların 80 yen olmasıyla 90 yen olması arasında büyük bir fark vardır"*²⁰ Şubat başında yen son üç yılın en düşük düzeyine geriledi. Bu ilk 2010 yılında Brezilya Maliye Bakanı Guido Mantega tarafından ifade edilen *"uluslararası kur savaşı"* korkusunu canlandırdı.²¹

Mantega'nın hedefinde Amerika'nın parasal genişlemesi vardı: Bollaşan dolar Brezilya ve diğer "yükselen piyasa" ekonomilerine akıyor ve bu nedenle bu ülkelerin para birimlerinin dolar karşısında değerleri artıyordu. Şimdi Washington'un kendisi Abe'nin Yen'i düşürme çabalarından şikayetçi. Şubatta üst düzey bir ABD Hazine yetkilisi G-20 ekonomilerinin üyelerine *"rekabetçi devalüasyondan kaçınılmalı"* için çağrıda bulundu.²²

G-7 ve G-20 maliye bakanları çatlakların üzerini örttü, ancak Japonya büyümeyi destekleyen bir araç olarak devalüasyonu kulla-

nan tek devlet değil. Eski İngiltere Merkez Bankası Başkanı Mervyn King 2013'te şu ana kadar İngiltere'nin ana ticaret ortaklarının para birimleri karşısında poundun değerinin % 6'ya kadar düşmesini teşvik etti. Çin Ticaret Bakanı Chen Deming, son dönemde *“enflasyon, rekabete dayalı düşük kur politikası ve belli başlı para birimlerinin aşırı basımının negatif yayılma etkisi hakkında”* uyardı.²³

Düşük kur savaşları arkasında rekabete dayalı bir devalüasyon döngüsü başka bir küresel çöküşü hızlandırabilir. 1930'lar örneği genellikle belirtilmektedir. Oysa gerçekler, İngiltere'nin Eylül 1931'de altın standardını terk etmesinden sonra yapılan devalüasyonların, diğer ülkelerin altın standardını terk edip ekonomik büyümeyi teşvik edici reflasyonist politikalar izlemelerini sağladığını gösteriyor.²⁴ Bununla birlikte iç talebi daraltarak kemer sıkma politikaları, devletleri ihracata dayalı büyüme çabasına zorladı.

Burada ekonomik rekabet jeopolitik rekabetle birleşebilir. Abe'nin, Yen'in değerini düşürerek ve Çin ile çatışma dili kullanarak Japon kapitalizmini canlandırma çabası buna bir örnektir. Kıbrıs başka bir örnek. Anastasiades fiili olarak iki emperyalist güç arasında sıkıştı: Bir yanda Almanya'nın liderliğindeki Avrupa bölgesinde şişkin güney Kıbrıs banka sistemini tasfiye etmeye çalışıyor; diğer yanda [Kıbrıs banka sistemi] Rusya için önemli bir finansal şube ve Rus enerji endüstrisinin adanın gaz rezervleri üzerinde gözü var. Irak'ın ABD ve İngiltere tarafından işgalinin onuncu yıldönümü Amerikan emperyalizminin “teröre karşı savaş” sırasında yaşadığı tarihsel yenilgiyi hatırlatıyor. Ancak Fransa'nın Mali'ye askeri müdahalesinin ve Suriye direnişini silahlandırma üzerine yaptığı tartışmaların gösterdiği gibi Ortadoğu ve çevresine müdahale devam ediyor. Daha da önemlisi, daha geniş anlamda bir kapitalist rekabet sistemi olarak emperyalizm dimdik ayakta.²⁵

Daha dar ekonomik bakış açısıyla, Tokyo'dan Londra'ya uygulanan, faydasız para deneyimleri, resmi politikanın Büyük Bunalım'ın derinliğinden çıkmaya başlayan dünya ekonomisinin dört yıl sonra ulaştığı çıkmazı ortaya koyuyor. Kritik soru (Paul Krugman gibi

keynesyen veya post-keynesyen iktisatçıların tartıştığı gibi) durgunluğun basitçe süren kesintilerin bir sonucu olup olmadığıdır.²⁶ Çünkü mevcut krizin mali bir balonla ortaya çıkışına neden olan aşırı ucuz kredi uygulaması yüzünden çoğu şirket ve hane halkı büyük borçlar altına girdi. Bunun sonucunda ekonomik aktörlerin borçlarını geri ödemeye konsantre olduğu bir “borç azaltma” sürecine girdik. Bu hem Avrupa’da hem de ABD’de özellikle bankaları etkiledi. Son dönemde yapılan bir çalışma bu sürecin finansal küreselleşme üzerindeki olası negatif etkisini ortaya koyuyor:

[Şu anda] *Küresel sınır ötesi sermaye akışı, kriz öncesi tepe noktasından yüzde 60 daha düşük. En büyük düşüşü İngiltere yaşadı. Bu, küresel finans sektöründeki daralmanın ve dünya bankaları üzerindeki basınçların nedenlerini aydınlatıyor. Ülkeler arasında kredi ve yatırım akışı geçen yıl 4,6 trilyon dolar değerindeydi; McKinsey tarafından yapılan hesaplamalar gösteriyor ki bu değer 2007’de 11,8 trilyon dolardı.*²⁷

Ancak “*deleveraging*”in (borç eritme) daha geniş bir negatif etkisi var. Hane halkı ve şirketler borçlarını geri ödemek için tasarruf yapmak zorundalar. Bu da tüketim ve yatırım harcamalarını düşürerek efektif talebi azaltıyor. Bu yüzden [özel harcamaların azalmasını telafi edecek kadar] kamu, kendi harcamalarını artırmaz, özel borçların yeterli büyüklükteki bir kısmını ödeyerek bu borçları azalmasını sağlamazsa ekonominin daralmasına yol açacak.²⁸ Keynesyenlere göre kamu harcamalarındaki kesintiler, 2008’deki finansal krizden sonra gelişmiş kapitalist ekonomilerin çökmesini engelleyen destekleri azaltıyor. Ancak bu tartışma şüphesiz geçerli olsa da yeterli derinlikte değil.²⁹ Hem Marx hem Keynes kapitalist ekonomilerin işleyişinde yatırımların oynadığı kritik rolü belirtir. Roberts, ABD’de şirket karlarının milli gelirden aldığı payın tarihi rekor seviyesinde olmasına rağmen yatırımların seviyesinin kriz öncesi pik noktasının altında olduğunu söylüyor. Bu duruma “*yatırım grevi*” diyor.³⁰

Krugman şöyle ifade ediyor: “*şirket karlarının düzeyi... satın alma gücü için bir lağım çukuru gibi çalışıyor*”.³¹ Fakat bu durumun Keynesyen açıklaması Euro bölgesi krizi, Obama ve Kongre arasındaki mali savaşın yarattığı politik belirsizliğin kapitalistlerin “ekonomik moralleri”ni düşürdüğü ve onları yatırımdan vazgeçiriyor olduğu yönünde olacaktır. Böylesi psikolojik açıklamalara dayanmaktan ziyade Marx, kapitalist birikim oranının asıl olarak kar oranları (toplam artı değerın toplam sermaye yatırımına oranı) tarafından belirlendiğini tartışır. Mevcut krizin öncesindeki şişen mali balon ve peşinden gelen çöküşün arkasında yatan temel neden 1960’ların sonundan itibaren gelişmiş kapitalist ekonomilerdeki kar oranlarının kronik olarak düşük seyretmesidir.³²

Marx için sermayenin devalüasyonu – rekabet nedeniyle şirketleri üretkenliği sürekli artırmaya zorlayan, kapitalist gelişmeye içkin bir eğilim olan üretim araçlarının değerinin düşürülmesi- kar oranlarının düşme eğilimine karşı hareket eder:

*Kapitalist üretim modeline içkin bir araç olarak verili sermayenin periyodik devalüasyonu, kar oranlarının düşme eğilimini ertelemek ve sermaye birikimini hızlandırmak için yeni sermayenin biçimlenmesi tarafından değerlendirir, gerçekleşmekte olan sermayenin yeniden üretim süreci ve sirkülasyonunu rahatsız eder ve bu nedenle üretim sürecinde ani durgunluklar ve krizlerle birlikte görülür.*³³

Bu nedenle ekonomik krizlerin fazla sermayeyi yok etme ve böylece sermaye birikiminin karlılığının yenilenmesi fonksiyonu var. Bu süreç tarafından bir biçimde deleveraging gerçekleşmiş diye düşünülebilir. 2000’lerin ortasındaki kredi balonu Marx’ın “hayali sermaye” adını verdiği - üretimde yaratılan artı değer üzerinde hak iddiası taşıyan tahviller - aşırı arttı. Borcun geri ödenmesi amorti edilmiş krediler tarafından temsil edilen varlıkların tasfiyesini içeriyor. Roberts gerekli delevaraging miktarını hesaplamaya çalıştı:

Dünyada banka kredileri, menkul değerler borcu ve vadeli işlemlerin miktarı olarak hesaplanan küresel likidite. 1990'ların ortasında başlayan büyük kredi balonunda çıkarılan dünya GSYH'sinin bir parçası olarak küresel likidite. Kredi sıkışıklığı ve Büyük Resesyondan sonra tüm hayali sermayenin likiditesi... çeşitli çalışmalar...halen gidilecek yol olduğunu iddia ediyor...küresel likiditenin GSYİH'a oranı...kredi balonu öncesi eğilim çizgisi üzerinde yüzde 11dolarlarında seyretmektedir. Mevcut oranlarda, kalan hayali sermayeden kurtulmak için en azından 2015'e kadar zaman gerekecek – ve bu, sonrasında ancak üretimde yeni bir küresel çöküş ile başarılabilir.³⁴

Yani deleveraging, karlılığı restore etmek için zorunlu ancak ekonomik üretim üzerinde depresyon etkisine sahip. Kesinticilerle Keynesyenler arasındaki tartışmanın temelinde bu çıkmaz var: Kesintiler, [hayali] sermayenin yok edilmesini hızlandırabilir ancak; ekonomik çöküş korkusu merkez bankalarını para basmaya ve finansal sisteme pompalamaya yönlendiriyor, böylece hayali sermayenin zorunlu tasfiyesini yavaşlatıyor. Büyük Resesyon işverenlerin, işçileri daha fazla zorlamasına ve böylece sömürü oranını artırmaya izin verdi. Bunun sonucu toplam karlar arttı, ancak 2012'ye kadar karlılık oranları (karların sermaye yatırımlarına oranı) tüm büyük ekonomik bölgelerde tekrar düşme eğilimi taşıyordu.³⁵

Bu analiz gelişmiş kapitalist ekonomilere odaklanmaktadır. Ancak, tabi ki, Kim'in de gösterdiği gibi Çin'in yükselişi küresel ekonomi ve jeopolitik dengeleri bozdu. Pekin 2008 çöküşüne çok büyük bir vergi teşviki ile yanıt verdi; devlet bankalarından gelen yüklüce kredi artan yatırımları finanse etti, bu da Çin ve onun büyük tedarikçilerinin ekonomilerini canlandırdı. Çin hükümeti enflasyon artışı ve kredi balonu oluşması belirtilerine karşı 2012'de bir ekonomik yavaşlamanın mühendisliğini yaparak yanıt verdi. Yatırımlardan ve ihracattan uzaklaşıp iç tüketime doğru Çin ekonomisinin “yeniden ayarlanması” üzerine bir sürü konuşmaya rağmen temel olarak çok

az şey değişmiş görünüyor. Son dönemde Unicredit'in yorumu:

İkinci en büyük dünya ekonomisinden gelen son veriler genelde mütevazî, eşitsiz ve halen kırılgan olan ekonomik canlanmanın gelecek bir kaç ay boyunca en yüksek noktaya da ulaşabileceği bir resim tasvir ediyor... Devlet-güdümlü güçlü sabit mevduat yatırımları (SMY) kadar yüksek ticaret rakamları (her ne kadar hayal kırıklığı yaratan üretim resmi, ılımlı küresel canlanma ile karşı karşıya kaldığında şişirilmiş görünse de) ihracat kadar yatırım faaliyetleri Çin canlanmasının halen temel belirleyicileri olduğunu ifade ediyor.³⁶

Uzun dönemde Çin ekonomisi ABD ve Avrupa'nın deleveraging'ine karşı kırılgan; çünkü bu Çin'in ihracat mallarına talebi azaltır. Bunun sonucunda geçen 30 yılda kaydettiği yüzde 10'luk büyüme oranlarını tekrar edemez. Güvenilir yorumculardan Michael Pettis şöyle yazıyor: *"Pekin şu ana kadar aşırı düşük tüketim politikasını uyum ve denkleştirme ile zorlamakta isteksizdi, ancak hızla artan borç dört ya da beş yıl içinde başka seçeneği kalamayacağı anlamına geliyor. Uyum sürecinde olan Çin GSYH'nın önümüzdeki on yılda ortalama yüzde 3 ya da daha az büyümesini bekliyorum"*.³⁷

Bunların hiç biri iki en büyük ekonomi, ABD ve Çin'in bu yıl daha yüksek büyüme oranları gerçekleştiremeyeceği anlamına gelmiyor. Ancak küresel kapitalizm halen durgunluğa saplanmış durumda. Kesintiler, tabi ki maliyeti çalışanlara ve yoksullara çıkarma girişimidir. Ekonomisi bozuk, politik kaderi belirsiz Avrupa'da (eşitsiz olsa da) direniş büyüyor. 2 Mart'ta Portekiz'de yaşanan muazzam protestolar (10,8 milyonluk toplam nüfusun 1,5 milyonu kesintilere karşı gösterilere katıldı) potansiyeli gösteriyor. Ancak troykanın Avrupa'ya dayattığı mengeneği kırmak için, muhalefetin genelleşmesi ve yalnızca işçi eylemlerinin sunabileceği kaslara sahip olması gerekir.

Bu noktada politikanın merkezi bir rolü var. Yunanistan'da

Syriza'nın (Radikal Sol Koalisyon) muazzam yükselişi tüm Avrupa'da ve hatta dünyada insanların hayallerini güçlendirdi. Ancak Syriza'nın reformistlerde gerçek bir kopuşu temsil edip etmediği radikal ve devrimci solda önemli tartışmalar yaratmakta.

Grillo'nun İtalyan politik elitine karşı başarılı bir alternatif olabildiğinin bir nedeni 2006-8'de Romano Prodi liderliğindeki son merkez sol hükümetin Afganistan işgaline katılmasının ve Berlusconi'nin neo-liberal ekonomik politikalarını devam ettirmesinin yarattığı hayal kırıklığıdır. Radikal sol parti Rifondazione Comunista bu hükümete katıldığı için fiili olarak yıkıldı. Bu, Grillo'nun geçici olarak doldurduğu politik bir boşluk yarattı.³⁸

Sağdaki gök gürültüsü

İngiliz koalisyon hükümetinin durumu kötüleşmeye devam ediyor.³⁹ Üretim halen 2008'deki en yüksek noktasından yüzde 3 daha düşük. İthalat maliyetlerinin artışının, İngiliz ekonomisini stagflasyona iteceği, üretim azalışı devam ederken artan fiyatların yaşam standartlarını ezeceği ve poundun devalüasyonunun devam edeceği korkusu büyüyor. 20 Mart'taki bütçe açıklamasında Bütçe Sorumluluğu Departmanı'nın hesapları büyüme ve koalisyonun hükümet borçlarını azaltma hedefi için umutsuz öngörüler sundu. Osborne'un yanıtı 2015'te şirket vergilerini yüzde 20 azaltmak, kamu sektöründeki gerçek ücretleri kesmek, emlak piyasasını canlandırmaya çalışmak ve devlet garantili mortgagelarla marjinal seçmenleri memnun etmek oldu. Mart ayında yapılan Opinium/Observer kamuoyu yoklaması bulgusuna göre seçmenlerin yüzde 58'i kesintilerin ekonomiyeye zarar verdiğini, yüzde 20'si ise ekonomi için doğru ilaç olduğunu düşünüyor.⁴⁰ İşçi Partisi'nin bu ve diğer kamuoyu yoklamalarında önde olduğuna şaşırmamak gerekir.

Öngörülebilir sonuç hem koalisyon partilerinin arasının açılması (örneğin Lord Leveson'un News International skandalı sonrası gelecekte yaşanabilecek basın suiistimallerinin önlenmesine ilişkin önerisi) hem de Muhafazakarların kendi içinde daha büyük

kırılmalar (özellikle bir tarafta Cameron ve Osborne diğer tarafta Thatcher’cı sağ) yaşanmasıdır. Meçhul bir milyon muhalif milletvekilinin saçma bir liderlik iddiasının olduğu dedikodularının ortasında Guardian gazetesi, ocak sonunda “hükümet üyeleri ve ünlü muhaliflerin” fikirlerini aktardı:

Muhafazakârlar yerel seçimlerde bir başarısızlıkla karşılaşırsa 2014 yazında başbakana güven oylamasını tetiklemeye hazır yeterli sayıda milletvekili var... Geçen haftaki gelişmeler üst düzey muhafazakârların aklında George Osborne’un Tory milletvekilleri arasında (liderlik için) zayıf bir desteğe sahip olduğunu netleştirdi.⁴¹

Cameron uzunca zamandır ertelenen AB üzerine konuşmasını sağ kanadını kesmek umuduyla nihayet 23 Ocak’ta yaptı. Muhafazakârlar gelecek seçimi kazanırsa gücü Brüksel’den Westminster’a “geri döndürme” ve pazarlık sonucu AB’de kalma veya ayrılma seçeneğiyle referanduma götürmek hedefiyle İngiltere’nin üyeliğini tekrar müzakere edeceği sözünü verdi. Ancak ona bu tutum ne kadar politik sermaye sundu ise hepsi 28 Şubat’ta Eastleigh ara seçimleri sonuçları ile silindi. Liberal Demokratlar, çok sayıda skandaldan sendelese de koltuğu korumayı başardı, Muhafazakârlar UK Independence Partisi’nin (UKIP) arkasından üçüncü sıraya itildi.

Yukarıda belirtilen Opinium/Observer’da yüzde 17 ile ifade edilen UKIP için Eastleigh iyi bir sonuç oldu.⁴² UKIP’in birleştirici teması zenefobi- kapı eşiklerinde Brüksel’den ziyade göçmenlere yöneldiğinde genellikle daha etkili oluyor. Genel seçimlerin bir kaç yıl ötede olduğu bir durumda Eastleigh’in en önemli etkisi hangi partinin göçmenler konusunda daha sert olacağını gösteren bir açık eksiltme müzayedesine Muhafazakârlar’ı ve İşçi Partisi’ni teşvik edecek olmasıdır. Örneğin BBC’nin bildirdiğine göre Cameron bu yıl İngiltere’ye girişine sınırlama getirilen Romanya ve Bulgaristan göçmenlerinin sosyal yardımlara ulaşımını engellemeyi düşün-

yor.⁴³ İşçi partisi kendi önerisi ile yanıt verid; gölge içişleri bakanı Yvette Cooper “tek millet göçmenlik politikası”nın bir parçası olarak yeni göçmenlerin işsizlik yardımı almasını yasaklamayı önerdi.⁴⁴

Burada gördüğümüz Paul Foot’un 1960’larda çok başarılı bir şekilde analiz ettiği politik mantığın bir ifadesidir, örneğin Enoch Powell’un Ortak Pazar göçmenlerine karşı müdahale: aşırı sağın ırkçı taleplerinin egemen politikacılar tarafından alınıp meşrulaştırılması asıl olarak aşırı sağı güçlendirmekte ve orta yolcu partiler üzerinde uyum basıncını artırmaktadır.⁴⁵ Faşist örgütlenmeler - İngiliz Ulusal Partisi ve İngiliz Savunma Birliği - özellikle *Faşizme Karşı Birleş* kampanyası sayesinde zayıfladı ancak yok olmadı. Avrupa’nın diğer yerlerinde, en fazla da Yunanistan’da krizin neden olduğu acı ve alışılmış yaşam biçimindeki değişikliğin aşırı sağı nasıl güçlendirdiğini görebiliriz. Nazilere karşı teyakkuza olmak zorunlu, ancak bunu kesintilere karşı etkin mücadele ve göçmen kontrollerine karşı politik muhalefet ile birleştirmeliyiz.

Notlar

Bu yazı, International Socialism dergisinin 138. sayısında (Bahar 2013) yer alan “Economic Blues” yazısının kısaltılmış çevirisidir.

1. Roberts, 2013d.
2. Giles, 2013.
3. Roberts, 2013c.
4. www.tradingeconomics.com/italy/unemployment-rate
5. Hope ve Spiegel, 2013.
6. Hope, Clover ve Steen, 2013.
7. Spiegel, 2013a ve 2013b.
8. Munchau, 2013.
9. Elliott’dan alıntı, 2013.
10. Watkins, 2013.
11. <http://blogs.ft.com/money-supply/liveblogs/2013-03-07-2>

12. www.number10.gov.uk/news/economy-speech-cameron-yorkshire. Bkz. Wolf, 2013, bu konuşmanın lanetli bir eleştirisi için.

13. Davies, 2013.

14. Parker ve Giles, 2013.

15. Financial Times, 2013.

16. Rodrigues, 2013.

17. Washington Post, 2013.

18. Roberts, 2013a.

19. McLannahan, 2013.

20. Harding, 2013.

21. Wheatley ve Garnham, 2010.

22. Steen, Barker ve Harding, 2013.

23. Hook ve Rabinovitch, 2013.

24. Eichengreen, 1992, Bunu şiddetle konu ediyor.

25. Callinicos, 2009.

26. Örneğin, Krugman, 2012.

27. Atkins, 2013.

28. Bkz. Koo, 2008, 1930'ların Büyük Bunalım'ı boyunca işlemekte olan bu sürecin ve son yirmi yılda Japonya durgunluğunun bir analizi için.

29. Roberts'in blogundan sunduğu ekonomik analizinde dikkati çeken Keynesyenleri eleştirirken onların teşvik ettikleri daha yüksek kamu harcamaları ve borçlanmayla üretken yatırımı "dışlayacağı" neoliberal argumanlarını yankılama eğilimine sahip. Örneğin: "kamu harcamalarında artış hem artan vergiler hem de yatırımın farklı alanlarında özel sektör ile rekabet yoluyla özel sektörün kar etme becerisine el uzatmaya başlamakta. Tabi ki, kapitalist sever hükümetler şirket vergilerini keserek (ve vergi yükünün hane halkına ve hane halkının harcamalarına devri) yükü azalmak için geriye basar. Aslında, Büyük Resesyonda, çoğu büyük şirket gelecek vergi ücretleri karşısında kendi kayıpları üzerinden az vergi ödediler. Ancak buna rağmen, uzun dönemde, kamu borçları artmaya devam eder ya da düşmezse kapitalist sektör için yatırım becerisi ya da isteğini azaltan bir başağrısı haline gelecek. Bu nedenle, resesyondan çıkış için kamu harcamalarını (borçlanma yoluyla ya da değil) belirleyen Keynesyenlerin bakışının aksine borç önemlidir."-Roberts, 2011. Ancak, soyutlama düzeyinde doğru olabilse de büyük ekonomilerin tam istidatın çok altında işlediği bir dönemde çok da bir anlamı yok, özellikle de Roberts'in defalarca belirttiği gibi şirketler yatırım için kullanmayı reddettikleri karlardan oluşan muazzam para dağlarının üzerinde oturuyorlar. Buna rağmen, Roberts ve Guglielmo Carchedi birikim sürecinin temel belirleyenin Keynesian'ların tartıştığı gibi harcamalar değil karlılık olduğuna yönelik Keynesyenizm'e yönelik temel eleştirilerinde haklılar (tüketim ya da yatırım da olsa: Bu nedenle Hyman Minsky'nin tartışması "mali yatırım toplam geliri, ücretler ve karlar arasındaki bölüşümü, ve

toplam gerçekleştirilen miktarı belirler”-Minsky, 2008, syf. 163). Bkz. özellikle Carchedi, 2012.

30. Örneğin, Roberts, 2012.

31. Krugman, 2013.

32. Bkz. en son gelişmeler Choonara, 2011 ve 2012.

33. Marx, 1981, syf 358.

34. Roberts, 2013b.

35. Roberts, 2013b.

36. Alıntı Wagstyl’dan, 2013.

37. Pettis, 2013, syf 189.

38. Harman, 2008.

39. Callinicos, 2013.

40. Helm ve Boffey, 2013.

41. Watt, 2013.

42. Helm ve Boffey, 2013.

43. www.bbc.co.uk/news/uk-politics-21663825

44. Travis, 2013.

45. Foot, 1969.

Referanslar

Atkins, Ralph, 2013, “Global Capital Flows Plunge 68 Percent”, Financial Times (28 February), www.ft.com/cms/s/0/aee926b8-80f6-11e2-9908-00144feabdc0.html

Callinicos, Alex, 2009, Imperialism and Global Political Economy (Polity).

Callinicos, Alex, 2013, “British Sounds”, International Socialism 137 (winter), www.isj.org.uk/?id=863

Carchedi, Guglielmo, 2012, “Could Keynes End the Slump? Introducing the Marxist Multiplier”, International Socialism 136 (autumn), www.isj.org.uk/?id=849

Choonara, Joseph, 2011, “Once More (with Feeling) on Marxist Accounts of the Crisis”, International Socialism 132 (autumn), www.isj.org.uk/?id=762

Choonara, Joseph, 2012, “A Reply to David McNally”, International Socialism 135 (summer), www.isj.org.uk/?id=829

Davies, Gavyn, 2013, “The US Economy after Sequestration” (3 March), <http://blogs.ft.com/gavyndavies/2013/03/03/the-us-economy-after-sequestration/>

Eichengreen, Barry, 1992, *Golden Fetters: the Gold Standard and the Great Depression, 1919-1939* (Oxford University Press).

Elliott, Larry, 2013, "Cyprus Bailout Shows European Policy Elite has Learned Nothing from Crisis", *Guardian* (18 March), www.guardian.co.uk/world/2013/mar/18/cyprus-bailout-eurozone-crisis-larry-elliott

Financial Times, 2013, "Stock Markets Defy Economic Woes" (6 March), www.ft.com/cms/s/0/2fc682aa-8659-11e2-ad73-00144feabdc0.html

Foot, Paul, 1969, *The Rise of Enoch Powell* (Penguin).

Giles, Chris, 2013, "Little Recovery in Advanced Economies", *Financial Times* (5 March), www.ft.com/cms/s/0/28d398c0-85af-11e2-bed4-00144feabdc0.html

Harding, Robin, 2013, "Currency Farce Reveals US-Japan Dispute", *Financial Times* (13 February), www.ft.com/cms/s/0/982990b0-75fd-11e2-9891-00144feabdc0.html

Harman, Chris, 2008, "Italian Lessons", *International Socialism* 119 (summer), www.isj.org.uk/?id=452

Helm, Toby, and Daniel Boffey, 2013, "Britons Have Lost Faith in George Osborne's Austerity Plan", *Observer* (9 March), www.guardian.co.uk/politics/2013/mar/09/britons-george-osborne-opinion-poll

Hook, Leslie, and Simon Rabinovitch, "China Warns over Fresh Currency Tensions", *Financial Times* (8 March), www.ft.com/cms/s/0/930f90e6-87ca-11e2-b011-00144feabdc0.html

Hope, Kerin, Charles Clover, and Michael Steen, 2013, "Russia Joins Locals as Aig Cyprus Losers", *Financial Times* (17 March), www.ft.com/cms/s/0/33b7d382-8f2d-11e2-a39b-00144feabdc0.html

Hope, Kerin, and Peter Spiegel, 2013, "Greece and Lenders Fall Out over Firings", *Financial Times* (14 March), www.ft.com/cms/s/0/3df71c6c-8c8b-11e2-aed2-00144feabdc0.html

Koo, Richard, 2008, *The Holy Grail of Macroeconomics: Lessons from Japan's Great Recession* (Wiley).

Krugman, Paul, 2012, *End this Depression Now!* (W W Norton & Co).

Krugman, Paul, 2013, "Profits and Business Investment" (9 February), <http://krugman.blogs.nytimes.com/2013/02/09/profits-and-business-investment/>

Marx, Karl, 1981 [1894], *Capital*, volume 3 (Harmondsworth), www.marxists.org/archive/marx/works/1894-c3/index.htm

McLannahan, 2013, "Kuroda Urged to Plan for BoJ Board Games", *Financial Times* (13 March), www.ft.com/cms/s/0/69be2f38-8bc4-11e2-8fcf-00144feabdc0.html

Minsky, Hyman, 2008 [1986], *Stabilising an Unstable Economy* (McGraw-Hill).

Munchau, Wolfgang, 2013, “Europe’s Finance Ministers are Risking a Bank Run”, *Financial Times* (17 March), www.ft.com/cms/s/0/b501c302-8cea-11e2-aed2-00144feabdc0.html

Parker, George, and Chris Giles, “Osborne Weighs Monetary Activism Options”, *Financial Times* (14 March), www.ft.com/cms/s/0/b5270bbc-8cc2-11e2-aed2-00144feabdc0.html

Pettis, Michael, 2013, *The Great Rebalancing: Trade, Conflict, and the Perilous Road Ahead for the World Economy* (Princeton University Press).

Roberts, Michael, 2011, “Prospects for 2012” (30 December), <http://thenextrecession.wordpress.com/2011/12/30/prospects-for-2012>

Roberts, Michael, 2012, “US: It’s Investment not Consumption” (30 November), <http://thenextrecession.wordpress.com/2012/11/30/us-its-investment-not-consumption>

Roberts, Michael, 2013a, “Japan’s Lost Decades—Unpacked and Repacked” (14 February), <http://thenextrecession.wordpress.com/2013/02/14/japans-lost-decades-unpacked-and-repacked>

Roberts, Michael, 2013b, “Deleveraging and Profitability Again” (25 February), <http://thenextrecession.wordpress.com/2013/02/25/deleveraging-and-profitability-again>

Roberts, Michael, 2013c, “Goodbye Monti, Hello the Three Bs” (28 February), <http://thenextrecession.wordpress.com/2013/02/28/goodbye-monti-hello-the-three-bs/>

Roberts, Michael, 2013d, “World Growth Update” (9 March), <http://thenextrecession.wordpress.com/2013/03/09/world-growth-update/>

Rodrigues, Vivianne, 2013, “Dow Climbs to Record Levels”, *Financial Times* (5 March), www.ft.com/cms/s/0/592f4c2a-8542-11e2-891d-00144feabdc0.html

Spiegel, Peter, 2013a, “Cypriot Banks Hit in 10 billion euro Bailout”, *Financial Times* (16 March), www.ft.com/cms/s/0/33fb34b4-8df8-11e2-9d6b-00144feabdc0.html

Spiegel, Peter, 2013b, “Cyprus Depositors’ Fate Sealed in Berlin”, *Financial Times* (17 March), www.ft.com/cms/s/0/f890566a-8f24-11e2-a39b-00144feabdc0.html

Steen, Michael, Alex Barker and Robin Harding, 2013, “US Treasury Comment Triggers Fall in Yen”, *Financial Times* (12 February), www.ft.com/cms/s/0/5bef28f4-7471-11e2-b323-00144feabdc0.html

Travis, Alan, 2013, “Labour Outlines Measures to Restrict Benefits for New EU Arrivals in UK”, *Guardian* (7 March), www.guardian.co.uk/society/2013/mar/07/labour-measures-restrict-benefits-arrivals

Wagstyl, Stefan, 2013, “China: Investment Still Comes First” (11 March), <http://>

blogs.ft.com/beyond-brics/2013/03/11/china-investment-still-comes-first

Washington Post, 2013, “Transcript of Interview with Japanese Prime Minister Shinz_ Abe”, www.washingtonpost.com/world/transcript-of-interview-with-japanese-prime-minister-shinzo-abe/2013/02/20/e7518d54-7b1c-11e2-82e8-61a46c2cde3d_story.html

Watkins, Mary, 2013, “Political Instability Tests Draghi Pledge”, *Financial Times* (3 March), www.ft.com/cms/s/0/49efb0f0-7459-11e2-80a7-00144feabdc0.html

Watt, Nicholas, 2013, “Tories Tell PM: Lift Poll Ratings or Face Revolt”, *Guardian* (31 January), www.guardian.co.uk/politics/2013/jan/31/tories-pm-poll-ratings-revolt

Wheatley, Jonathan, and Peter Garnham, 2010, “Brazil in “Currency War” Alert”, *Financial Times* (27 September), www.ft.com/cms/s/0/33ff9624-ca48-11df-a860-00144feab49a.html

Wolf, Martin, 2013, “The Man at Number Ten is not for Turning”, *Financial Times* (7 March), www.ft.com/cms/s/0/bf19ad60-8681-11e2-b907-00144feabdc0.html

Titanik ve Üçüncü Sınıftakilerin Hali

H. M. Çelebioğlu

*Asgari ücretle geçinilmez diye bir şey yok. Geçinirsiniz. Ona mahkûmsanız 800 TL de büyük bir paradır.**

2008 Küresel Krizi, her yerde dizleri titreten ekonomik bunalımın hayaletini bütün dünyanın üstüne saldı. İşsizlik oranlarının artması, hükümetlerin sosyal harcamaları azaltması, bazı ülkelerde vergilerin artması, devletlerin neredeyse iflas bayraklarını çekmeye başlaması televizyonların ve gazetelerin günlük haberleri arasına girdi. Başta Avrupa Birliği ve ABD gibi gelişmiş ülkelerin yöneticileri olmak üzere ekonomik krize çözüm aramayan hükümet yok gibi.

Bir tek bizim hükümet rahat! Batma noktasına gelen Yunanistan’a, İspanya’ya, G. Kıbrıs’a dönüp ekonomi dersi veriyor. Erdoğan ve bizim “iktisatçılar”a göre, 2001 krizinden itibaren uygulanan sağlam ekonomi politikaları sayesinde istikrarlı bir şekilde büyüyoruz. Bugün ABD ve AB yöneticileri kafalarını ellerinin arasına alıp kara kara düşünürken, biz zevk-ü sefa içinde yaşıyoruz. Bizde batan banka yok, bir aralar başımıza bela olan devletin dış borçları çok azaldı (hep İMF’den para alırdık, artık biz İMF’ye para veriyoruz). Evet; 2009’da ekonomimiz azıcık küçüldü, ama hemen 2010’da yüksek oranlarda büyümeye başladı. Tamam; cari açık veriyoruz, ama bunu finanse edebiliyoruz. Başımızda bir işsizlik belası var, lakin onun nedeni Türkiye’de emek maliyetinin yüksek olması; onu da düşürüp

* Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik’in bir TV programında sarf ettiği sözler: <http://www.cnnurk.com/2013/ekonomi/genel/03/07/celik.asgari.ucretle.gecinilmez.diye.bir.sey.yok/699174.0/>

işsizliği azaltacağız.

Türkiye’de yaşadığımız ve yaşayacağımız zevk-ü sefa olgusuna iki şekilde yaklaşmalıyız: Birincisi dünyada “batıyoruz” telaşı yaşanırken Türkiye ekonomisinin, krize girmeden istikrarlı büyüme şansı ne kadar? İkinci ve daha önemlisi ekonomi son 10 yılda genelde büyürken, neden toplumun geniş kesimleri hala hayat pahalılığından, işsizlikten, düşük ücretlerden, ay sonunu getirememekten şikâyetçi; sokaktaki insanın durumu iyileşti de o mu bunun farkında değil?

İstikrarlı büyüme?

TÜİK’in¹ verilerine göre Türkiye ekonomisi 2001’den 2012’ye kadar yaklaşık % 72 oranında büyüdü.² Kişi başına gelir aynı dönemde dolar bazında yaklaşık % 200 arttı, enflasyon oranı yıllık % 47,2’den % 6,2’ye, devlet iç borçlanma faizi ise % 63,9’dan % 8,8’e indi.³ İhracat 36 milyar dolardan 152 milyar dolara çıktı; dünyada Türk mallarının ayak basmadığı yer kalmadı. Bu açıdan bakıldığında Türkiye ekonomisinin performansı onu “zirveye oturtuyor”.⁴

Fakat bütün bu sayıların gizlediği önemli gerçekler var. Ekonomik büyüme performansı ile başlayalım: Ekonomik büyüme, en sade tanımıyla, bir ülkenin reel (enflasyonist etkilerden arındırılmış) gayri safi yurtiçi hasılasındaki – GSYH – dönemlik artışlardır; basitçe, ülkedeki üretim artışını gösterir. Bir ülkede üretimi iki şekilde artırabilirsiniz: Birinci olarak yeni yatırımlar yapar, yeni fabrikalar veya işyerleri kurar ve/veya üretim araçlarının (sermaye mallarının) miktarını artırırınız. Bu, ülkenin üretim kapasitesinin de artması anlamına gelir. İkinci yol ise ülkede kurulu olan üretim kapasitesini daha “etkin” kullanmaya başlarsınız: O anda çalışan işçileri, aşağı yukarı aynı ücretlerle (hatta mümkünse daha az ücret vererek) daha uzun saatler çalıştırarak, verimliliği artırarak ve/veya o anda işsiz olanları işe alarak. Ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamak için en etkin yöntemin yeni yatırımlar olduğu düşünülür; yatırımlar sayesinde ülkenin sermaye birikimi artar ve yeni işletmelerin devreye

girmesiyle işsizlik azalır.

Sabit sermaye yatırımlarının artırılarak büyümenin sağlanması için tasarruf olmazsa olmazdır. Birileri tasarruf edecek ve bunları bankalara koyacak ki bankalar da bir sonraki dönem bu kaynakları, yatırım yapmak isteyenlere kredi olarak kullandırtabilsin. Veya tasarruflar, hisse senedi veya borç senedi alımında da kullanılabilir. Yatırım yapmak isteyen firmalar bu yolla da kaynak sağlayabilir. Eğer yatırım yapmak için yurtiçinde yeterli kaynak yoksa (yani yurtiçi tasarruflar yetersizse) bunu yurt dışından sağlamanız (örneğin borçlanma) gerekir.

Tasarruf düzeyini etkileyen en önemli unsur gelirdir: Bir insan ne kadar zenginse o kadar tasarruf yapma şansı vardır.

Faiz oranlarının da tasarruf oranını ve düzeyini etkilediği düşünülür. Bunun anlamı örneğin bankalar, müşterilerine ne kadar yüksek faiz önerirlerse, topladıkları mevduat da artar veya diğer finansal araçların (örneğin şirketlerin borç senetlerinin) faiz –getiri – oranları arttıkça insanlar bunları daha çok talep eder; firmalar da ihtiyaç duydukları fonları elde eder. Tabii faiz artışları fakir insanların tasarruf eğilimlerini değil daha çok tasarruf yapma gücüne zaten sahip olanların eğilimlerini etkiler.

Faiz oranları aynı zamanda yatırımları⁵ da etkiler; ancak bu etki ters yönlüdür. Çekilen kredi için yapılan faiz ödemeleri, yeni yatırımlar için bir maliyet unsurudur. Aynı şekilde şirketlerin borç senetlerinin faiz oranlarının yükselmesi, maliyetlerin artması anlamına gelir. Bu açıdan faizlerin düşmesinin, yatırımlar için uygun bir zemin hazırlayacağı düşünülür.

Bu söylediklerimizi, uluslararası düzeyde spekülatif hareketlerin inanılmaz boyutlara ulaştığı günümüzün kumarhane ekonomisi koşullarına uyarlamak için düzeltmemiz gerekiyor. Zira Türkiye gibi yüksek cari açık⁶ veren ülkelerin, bu açıklarını kapatabilmek adına döviz cinsinden kaynaklara ihtiyaçları vardır. İktisadi olarak bu döviz açığını kapatmanın en sağlıklı yolunun ihracatın artırılması

olduğunu düşünülür. İhracatı artırmanın yolu uluslararası düzeyde yüksek rekabete dayanabilecek bir ticaret yapısına sahip olmayı gerektirir. Türkiye 1980’li yıllardan itibaren reel işçi ücretlerini düşürerek, ihracatçı firmalara yüksek devlet teşvikleri (ucuz girdi ve kredi imkânları, vergi indirimleri, vs.) sağlayarak bunu başarmaya çalışıyor.

1980’lerden günümüze her ne kadar Türkiye’nin ihracatı artmış olsa da ithalatı daha fazla arttığı için yıldan yıla Türkiye’nin cari açığı büyüdü. İddia edilenin aksine harcamalarını azaltmayan ama sermaye üstündeki vergi yükünü azaltan devletin, 1990’lı yıllar boyunca bütçe açıkları da arttı. Sonuçta ortaya çıkan “ikiz açığı” (bir ülkede hem kamu açığının hem de cari açığın bulunması) kapatabilmek için Türkiye, faiz oranlarını yükselterek “sıcak para”yı kendisine çekmeye çalıştı. Bu durum hiç riske girmeden paradan para kazanan yerli ve yabancı kan emicilerin işine geldi. Bankalar ve holdingler, bir şekilde döviz bulup bunu devlet iç borçlanma senetleri almak için kullandılar.

1990’lı yıllarda bütçe açıkları ve cari açıklar bu şekilde kapatılmaya çalışıldı, ancak neticede vadesi gelen borcu yeni borçlanmayla kapatmaya çalışmak hem devletin hem de genel olarak ülke ekonomisinin borç yükünü büyük oranda artırdı. Bu yöntemi sonsuza kadar sürdürmek mümkün değildi; sonuçta 2001 yılındaki krizin arkasında yatan en önemli etkenlerden birisi de bu yüksek borçluluk ilişkisi oldu.

2001 krizinden sonra Amerika’dan ithal ettiğimiz CHP’li Kemal Derviş’in programı, 2002’de iktidara gelen AKP tarafından da harfiyen uygulandı.

2002’den sonra DİBS faiz oranlarının düşmesiyle, diğer faiz oranlarının da düştüğünü görüyoruz. Buna rağmen Türk devletine borç vermek hala çok karlı bir iş; zira hala pozitif reel faiz (piyasadaki faiz oranından enflasyon oranı çıkarıldığında paranın gerçek getirisi olan reel faize ulaşılır) devam ediyor. Örneğin 2002’de yak-

Yıllar	KB GSYH (USD)	TÜFE (%)	DİBS Faizi (%)	Tasarruf / GSYH
2002	2.619	47,2	63,9	24,6
2003	3.383	25,6	46,4	20,1
2004	4.172	10,7	24,8	17,5
2005	4.964	8,3	16,1	12,3
2006	7.500	9,6	18,0	11,7
2007	9.333	8,8	18,4	12,2
2008	10.376	10,1	19,2	14,5
2009	8.456	6,8	11,7	14,9
2010	10.079	6,4	8,5	12,8
2011	10.444	6,5	8,7	11,0
2012	10.673	6,2	8,8	11,6

2. Sütun: KB GSYH - Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Gelir (Cari fiyatlarla Amerikan Doları cinsinden)

3. Sütun: TÜFE – Tüketici Fiyatları Endeksi (yıllık)

4. Sütun: DİBS – Devlet İç Borçlanma Senetleri faiz oranı (yıllık)

Kaynak: <http://www.mahfiyilmaz.com/2013/02/temel-ekonomik-iliskiler-1.html>

laşık % 15 düzeyinde olan reel faizler, 2012’de % 2,5 seviyesine indirildi. Nisan ayında Merkez Bankası faiz oranlarını daha da aşağı çekti; reel faizler de buna bağlı olarak daha da düştü. Ancak bu düşük faiz durumunun sürdürülebilir olmadığı ortaya çıktı. Nitekim yazın Merkez Bankası tekrar faizleri yükseltmek zorunda kaldı. Çünkü faizlerin düşmesi yabancı spekülative sermayenin Türkiye’yi terk etmesine ve buna bağlı olarak Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu kısa vadeli kaynak ihtiyacını karşılayamamasına neden oldu. Buna karşın şimdilerde faizler, 2001 Krizi ertesine göre daha düşük.

İlk bakışta reel faizlerin düşmesi olumlu gibi görünüyor. Ancak konuyu bir de tasarruflar boyutundan incelersek başka bir manzara karşılıyoruz. Tablonun son sütununda görüldüğü gibi 2002’den itibaren Türk ekonomisinde tasarruf oranı düşme eğiliminde. Bu da teorik olarak yatırımların beslendiği yerli tasarruf havuzunun daraldığını gösterir.

Peki, ekonomik olarak coştukça coştığımız 2002-2010 arasındaki büyümeyi nasıl sağladık?

2001 krizinden sonra 2008 yılının sonuna kadar reel GSYH'nın 27 çeyrekte pozitif büyüme rakamları sergilemesi dikkat çekicidir (...). Türkiye 2001 krizi sonrasında uluslararası piyasalarda bollaşan sermaye hareketlerinden kaynaklanan finansal genişleme ve ucuz kredi olanağına kavuşmuştur. Bu sayede canlanan iç talep yoluyla büyüme desteklenmiş, diğer taraftan giderek artan dış açıklar (cari işlemler açıkları) önce yüksek faizlerin cazibesıyla Türkiye'ye akmakta olan sıcak parayla, daha sonraları ise şirket birleşmeleri ve özelleştirmeler ile elde edilen doğrudan yatırım finansmanı ile karşılanmaya çalışılmıştır.⁷

Eğer yurtiçi tasarruflar yetmezse yurt dışından kaynak bulmanız gerekir. Yurtdışından kaynak bulmak demek ya yabancı sermayeyi ülkenize gelmeye ve fabrika/işletme kurmaya ikna etmek (bu, üretim kapasitesini artırır), ya var olan yerli firmaları yabancılara satmak/özelleştirmek (üretim kapasitesinde herhangi bir değişim olmaz) ya da yabancı spekülâtörlerin Türkiye'deki tahvil ve hisse senedi piyasalarına gelmesi için uğraşmak demektir. Dış kaynak ihtiyacının spekülâtif sermayeyle karşılanması uzun vadede ekonomiye en fazla zarar veren metottur ki Türkiye hala bu metotla “idare” ediliyor.

Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından bir tanesi, bir ironinin arkasında gizli: Yüksek büyüme, yüksek cari açıkları da beraberinde getiriyor. Ekonomik büyümenin kısa vadede yüksek iç taleple gerçekleştirilmeye çalışılması, bir yandan tüketim malları ithalatının artmasını bir yandan da artan iç sanayi üretiminin ara ve yatırım malı ithalatını artırıyor; bu da dış ticaret açığını ve cari açığı.

Bu yüzden iktidarın “biz cari açığı finanse ediyoruz” demesi yalan değil; ancak bu finansman şekli sonuçta ülkenin bir şekilde borçluluğunun artmasıyla gerçekleşiyor ve uzun vadede sürdürülebilir değil:

Yabancıların portföy yatırımları 2004 yılında 38,2 milyar TL

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Cari İşlemler Dengesi	-9,9	3,8	-0,6	-7,5	-14,4	22,3	-32,2	-38,4	-41,5	-13,4	-46,6	-77,2
Cari İşlemler Açığı/ GSYH	-3,7	-1,9	-0,3	-2,5	-3,7	-4,6	-6,1	-5,9	-5,7	-2,3	-6,3	-9,8

Tablo: Toprak, Prof. Dr. Metin ve Çatalbaş, Yrd. Doç. Dr. Nazım (ed.); Türkiye Ekonomisi; s. 227 (Kısaltılarak kullanıldı)

iken, 2011 yılında 173,9 milyar TL olmuştur. (...)Yabancılar, Türkiye finans piyasası dalgalanmaya başladığında, genelde borsadan çekildiğinde mevduat ve kamu kâğıtlarına yönelmekte, sabit getirili araçları tercih etmektedir.

Dolaylı yabancı yatırımlar olarak da nitelendirilen bu yabancı portföy yatırım için yüksek getirinin yanı sıra ekonomik ve siyasi istikrar da çok önemlidir. (...) Cari işlemler dengesi finansmanında dolaylı yabancı yatırımların rolü büyükse, ülke ekonomisinin özellikle uluslararası gelişmelere karşı kırılganlığı artacaktır.⁸

Dolayısıyla Türkiye ekonomisinin 2002'den sonraki büyüme performansının ardında yatan olgu, dünyada bollaşan spekülative sermaye idi. Paranın bol olması dolayısıyla Türkiye, bir önceki döneme göre daha düşük faizle borç bulabildi. Ancak bu sonsuza kadar devam edebilecek bir durum değildi. Dünyada 2000-2008 arasında "paranın bol olması"nın nedeni gelişmiş ülkelerdeki reel sektördeki karların düşmesiydi. Karlılığın düştüğünü gören sermayedarlar, sermaye birikimini spekülative alanlarda gerçekleştirmek istediler ve finansal balon şişmeye başladı. 2008'de ABD'de patlayan balon, dünya çapında risklerin artmasını ve faizlerin yükselme eğilimi göstermesini beraberinde getirdi. Her ne kadar gelişmiş dünyanın hükümetleri para arzını artırarak faizlerin yükselmesini engelleme-

ye çalışsa da ekonomide risklerin atması gelişmekte olan ülkelerin kaynak bulmasını güçleştiriyor. Zaman zaman da bu ülkelerden anlık sermaye çıkışları yaşanıyor. Nitekim bize “teğet geçen kriz”in ortasında, Türkiye ekonomisi % 4,7 küçüldü.⁹ Bir yandan spekülasyon kaynak girişinin azalması, bir yandan da Türkiye’nin mal alıp sattığı ekonomilerin (özellikle Türkiye’nin en büyük ticaret partneri olan AB ülkelerinin) taleplerinin azalması, bu daralmanın arkasında yatan temel neden idi. Her ne kadar ekonomi, 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla % 9,2 ve % 8,5 büyümüş olsa da, 2012 yılında büyüme oranı % 2,2¹⁰ gibi son derece düşük bir orana indi. Ek olarak bu yılın ilk aylarında (ironik bir şekilde) cari açığın azalma eğilimine girmesi de bir başka kötü haber. Bu seneye ait büyüme tahminleri % 4’ü geçmiyor; bu rakamın bile hayal olduğunu düşünenlerin sayısı az değil.¹¹

Ekonomik büyüme ve ona eşlik eden yüksek cari açıklar çoğunlukla dönüp dolaşıp ya “sıcak para”yla ya da doğrudan kredilerle finanse edilmeye devam ediyor.

[Ödemeler dengesi bilançosunun] Finans hesabında doğrudan yatırımlar, portföy yatırımları ve krediler yer almaktadır. 2000-2011 dönemine bakıldığında, doğrudan yatırım (13,4 milyar dolar), portföy yatırımı (22,1 milyar dolar) ve krediler (30,1 milyar dolar) bakımından Türkiye’ye net giriş olmuştur. (...)

*Türkiye ekonomisine en fazla kaynak girişi bankaların ve firmaların sektörünün yurtdışından sağladıkları krediler yoluyla meydana gelmektedir. İkinci sırada kaynak girişi ise tahvil ihracı ile meydana gelmektedir. Hisse senedi piyasası ise kaynak çekmede üçüncü sırada rol oynamaktadır.*¹²

2002’den sonra, özellikle özel sektörün dış borcu ciddi bir şekilde arttı:

2011 yılı sonunda toplam dış borç tutarı 310 milyar dolar-

dır. Bunun yüzde 29'u kısa vadeli iken, geriye kalan yüzde 71'i orta ve uzun vadeli dış borçtur. Kısa vadeli borçların toplam borçlardaki payı 2009 yılında yüzde 18,2 olduğu dikkate alındığında, son iki yılda bu kalemdaki ciddi artış dikkat çekicidir.¹³

Burada devletin iç ve dış borçlarına bakalım. Hükümet, devletin toplam borç yükünün azaldığını söylüyor. Bu laftan pek çok insan devletin toplam borcunun azaldığını anlar. Oysaki 2001 krizinin en önemli sorumlularından olan toplam devlet borcu hiç de azalmadı.¹⁴ Örneğin 2001 sonunda devletin toplam borcu 189,6 milyar TL (125,6 milyar TL iç; 63,9 milyar TL dış); net borcu (devletin toplam borcundan elindeki varlıkların değeri çıkarılarak elde edilen büyüklük) ise 159,4 milyar TL idi. Net borcun milli gelire oranı % 60'ın üzerindeydi. 2012 sonu itibariyle devletin toplam borcu 562,9 milyar TL'ye (408,3 milyar TL'si iç; 154,6 milyar TL'si dış borç) çıktı. Net borç 240,6 milyar TL oldu. Net borcun milli gelire oranı ise aşağı yukarı % 16'ya gerilemiş durumda. Milli gelire oran itibariyle bakıldığında ciddi bir gerileme var.

Fakat özellikle net borcun nispeten düşük çıkmasında bazı önemli ayrıntılar gizli: Net borç hesaplanırken devletin borç stokundan elindeki varlıklar çıkarılır demistik. Devletin elindeki en büyük varlık kalemi Merkez Bankası'nın kasasındaki net nakitler (veya hızlıca nakite çevrilebilecek kaynaklar – toplamı 189,5 milyar TL). Bir diğer kaynak kamu mevduat ve finansal varlıklarını kapsayan kamu varlıkları (toplamı 71,6 milyar TL). Bu ikisinden sonra ise hükümetin, hesapta, işsizlere yardım amacıyla oluşturduğu ve finansmanı çalışan işçilerden yapılan İşsizlik Sigortası Fonu Net Varlıkları geliyor. 2001 sonunda bu varlık kaleminde 2,2 milyar TL varken, 2012 sonunda fonda biriken kaynak 61,2 milyar TL'ye fırladı. Başka bir ifadeyle devlet, çalışanların ücretlerinden kestiği kaynakları hem patronlara teşvik adı altında kullanıyor¹⁵ hem de kendi borç durumunu düzeltmek için istifade ediyor.

Bunun dışında her ne kadar borç yükü azalmış olsa da borç faiz ödemeleri artmaya devam ediyor.

Bu kadar borç yükü altındaki bir ekonomi, hele hele ticaret partnerleri de yoğun bir durgunlukla karşı karşıyken sürekli ve istikrarlı büyüyemez. Yılın başlarındaki faiz indirimleri, banka kredilerinin artması ve böylece tüketim ve yatırım harcamalarının artması umudunu taşıyordu. Bu durum hane halklarının ve firmaların zaten görece yüksek olan borçluluk durumlarını artırma olasılığını barındırıyor. Nitekim “2007 yılında 251.3 milyar TL olan [tüketicilerin kullandığı] nakdi krediler 849.5 milyar liraya ulaştı.”¹⁶ Bu rakam mart ayına ait. Bu, 2012 GSYH’nın yaklaşık % 60’ına tekabül ediyor. Bu kadar yüksek borçluluk durumunda reel faizlerin yükselmeye devam edeceğini beklemek yanlış olmaz. Bununla birlikte borç batağındaki hane halklarının, borçlarını daha ne kadar döndürebileceği ciddi soru işaretleri taşıyor.

Buna karşın para politikası yöneticilerinin bir şekilde faizlerin yükselmesini engellediklerini düşünelim. Türkiye ihtiyaç duyduğu spekülâtif sermayeyi hisse senedi piyasalarından karşılamaya çalışsın. Spekülâtörlerin borç piyasasından hisse senedi piyasasına geçmesi mümkün. Yalnız hisse senedi ve diğer finansal araçlar vasıtasıyla “portföy yatırımlarının” çekilmesi, şirketlerin kar oranlarına bağlıdır. Kar oranları düşerken borsaların sürekli yükselmesi mümkün değil. Nitekim sene başında coşan borsa, Gezi Eylemleri öncesinde yere çakıldı. Her ne kadar hükümet bunun suçunu “faiz lobisinin maşası olan çapulcular”ın(!) üstüne atmaya çalışsa da borsa Gezi’den önce düşmeye başlamıştı. Bununla birlikte ABD Merkez Bankası FED’in kredi musluğunu kısma kararı alma ihtimalinin yükselmesi, spekülâtif sermayenin Türkiye benzeri ülkelerden kaçma eğilimini güçlendirdi. Nitekim kaynak ihtiyacının başka türlü karşılanamayacağını gören Merkez Bankası, faizleri tekrar yükseltmeye başladı.

Bir yandan küresel kriz ortamı, diğer yandan Türk ekonomisinin sorunları Türk ekonomisinin istikrarlı büyümesini engelliyor.

Büyümeyi sağlayan kim, kazançlı çıkan kim?

Buna karşın şurası kesin: 2001'den günümüze Türkiye'de hatırı sayılır bir büyüme var. Bu büyüme hem toplam hem de kişi başına GSYH düzeyinde yaşandı. Ekonomik büyüme, pastanın büyümesi demek. Acaba o pastayı yaratanlar, pastadan yeterli payı alabiliyor mu?

1998 yılında geçerli olan mal ve hizmet fiyatlarına göre ölçülmüş 2001 yılı GSYH'ı 68,3 milyar TL iken, bu rakam 2012 yılında 117,7 milyar TL'ye çıktı. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu yaklaşık % 72'lik bir büyüme demektir. Bu büyüme borç-harç, bir şekilde finanse edildi. Ama ekonomik büyüme illa ki üretim artışıyla gerçekleşir. Türkiye ekonomisinde öyle ciddi bir reel yatırım artışı olmadığına göre, geriye sadece “verili üretim kapasitesini daha etkin kullanma” (yani işçileri daha çok ve/veya daha yoğun çalıştırma) kalıyor.

Dönem	GSYH Artışı	Sermaye Stoku	İşgücü	Toplam Faktör Verimliliği (TFV)
1988-2001	3.19	73.4	24.3	2.3
2001-2007	4.98	43.3	6.7	50.0
2002-2007	6.76	35.2	6.1	58.7
1988-2007	4.32	54.5	15.3	30.2

Kaynak: GÜNSOY, Doç. DR. Güler ve ERDİNÇ, Yrd. Doç Dr. Zeynep (ed.); İktisadi Büyüme; s. 205

Yukarıdaki tabloda dönemler itibariyle ekonomik büyümeyi sağlayan unsurların (sermaye, işgücü ve verimlilik artışları), büyümeye yaptıkları oransal katkılar verilmiştir. Son sütundaki verimlilik artışının özellikle 2002-2007 dönemindeki katkısının % 58'in üstünde olması önemlidir. Zira örneğin işçi verimliliği hesaplanırken işçiye verilen ücretle (emeğin maliyeti) işçinin hasılatı yaptığı katkı karşılaştırılır. Toplam faktör verimliliğinde hem işçinin hem de makinenin verimliliği birlikte incelenir. Buna yatırımların karlılığı

olarak bakacak olursak o dönemde karlılığın ciddi oranda arttığını ve bunun da ekonomik büyümeye ciddi bir katkı sağladığını belirtebiliriz. 2002 ile 2007 arasında yaşanan ekonomik büyüme döneminde işsizlik oranlarının % 10 civarında seyrettiğini, makinelerin maliyetlerinde ciddi bir oynama olmadığını düşünürsek, karşımıza çıkan tablo şu: Bu dönemde patronlar işçileri daha uzun ve daha yoğun çalıştırmışlar. Kabaca ifade edersek daha önce on işçinin yaptığı bir işi, 7-8 işçinin üstüne yükleyip karlılığı artırmışlar.

Uzun lafın kisası sağlanan (istikrarsız da olsa) ekonomik büyümenin yükü çalışanların üstüne binmiş. Buna karşın işçi ücretleri hiç de verimlilik düzeyinde artmıyor.

Türkiye’de ekonominin yaklaşık yarısı kayıt dışı olduğu için kimin ne kadar kazandığını, gelirin ücret ve sermaye arasında nasıl paylaşıldığını gösteren araştırmalar tam olarak güvenilir değil. Kayıt dışı deyince sadece sokak satıcılığını, mafyatik faaliyetleri veya merdiven altı imalatı düşünmemek gerekir. Birkaç sene önce hükümet (sözde) kayıt dışı istihdamla mücadele etmek için ücret veya maaşların bankalara yatırılması zorunluluğunu getirdi. Böylece işçinin sigorta primlerinin ve gelir vergisinin tam hesaplanması ve takip edilmesi mümkün olacaktı. Fakat bizim zeki patronlarımız, hemen bunun çaresini buluverdiler: Asgari ücreti bankaya yatır, sigortayı asgari ücretten yap, geri kalan parayı elden ver. Dolayısıyla bugün resmi olarak asgari ücretli görünen pek çok çalışan aslında daha fazla ücret alıyor; elbette daha fazla derken yat-kat alacak kadar değil, sürünmeye yetecek kadar. Buna karşın asgari ücretle ilgili kimi veriler temel gösterge kabul edilebilir.

Erdoğan hükümeti, iktidarları döneminde asgari ücretin kat kat arttığını iddia ediyor. Parasal artışlar olduğu kesin; fakat DİSK Araştırma Enstitüsü’nün yaptığı bir çalışma, daha geniş bir zaman boyutunda, 80’lerin başından günümüze reel asgari ücretin gelişimini çok net bir şekilde ortaya seriyor:

... asgari ücretin uzun gelişme seyrine bakıldığında 33 yıllık

bir dönem için (1978 yılından bu yana) ekonomi (1977-2006 GSMH ve 2007 sonrası GSYİH) sabit fiyatlarla 3,51 kat, dolar bazında yaklaşık 5 kat büyürken, [reel] asgari ücretin % 6'lık gelişme ile neredeyse yerinde saydığı görülmektedir.¹⁷

Denebilir ki bu durumun suçlusu AKP iktidarı öncesindeki hükümetler; Erdoğan, bu durumu düzeltiyor:

1999 yılına kadar 1978 yılındaki ekonomik gücüne ulaşmayan asgari ücret, bu yılda ulaştığı düzeyi, yüksek enflasyon ortamında yaşanan iki krizle ciddi bir biçimde kaybetmiş, 1978 ve 1999 seviyesine ancak 2004 yılında yeniden ulaşabilmiştir. 2005 yılından bu yana ise asgari ücret yerinde saymaya devam etmektedir.¹⁸

Kaynak: Asgari Ücret ve Ekonomik Büyüme Raporu; s. 3

Diyeelim ki bunu beğenmedik. Biraz daha 2002 sonrasına odaklanalım. Öncelikle bu dönemde ekonominin % 70'in üzerinde büyüdüğünü, bu büyümenin çoğunlukla işçi verimliliğindeki yüksek artıştan kaynaklandığını unutmayalım. 2002-2012 arasında TÜFE'ye göre ortalama mal fiyatları yaklaşık 3 katına çıkmış (bu, 10 yıllık birikmiş enflasyon oranının % 200 olduğunu gösterir).¹⁹ Aynı dönemde net asgari ücret 184,2 TL'den 773,01 TL'ye çıktı.²⁰ Dolayısıyla parasal düzeyde asgari ücret 4 katına çıkmış; enflasyondan fazla bir artış – en azından resmi enflasyondan. Fakat verimlilik ve ekonomik büyümeye katkısı da resme dahil ettiğimizde ulaştığımız sonuç aynı: Asgari ücretle çalışan ortalama bir işçi 2002'den bu yana daha çok ve verimli çalışmış, daha fazla değer üretmiş; ama bu ürettiği değerın küçük bir kısmı kendisine verilmiş.

Zaten bu dönemdeki artış, özellikle 1980'li yıllardaki kayıpların tırnağı bile olamaz:

*Hâlbuki asgari ücret [1978-2010 arasındaki] ekonomik büyüme oranında bir artış kaydetseydi bugün brüt 2754 TL, net 1973 TL ve 789,2 euro olacaktı. [Kriz içindeki] Komşumuz Yunanistan'da asgari ücret brüt 876,62 euro düzeyindedir.*²¹

Genel reel ücret ortalamalarında da durum aynı. 2001 krizinden sonra nispi bir düzelme var, ama bu verimlilik artışıyla karşılaştırıldığında deve de kulak kalıyor:

TÜİK'in ücretlerin 1987 yılındaki düzeyini 100 kabul ederek oluşturduğu reel ücret endeksi 2000 yılında 111,3 düzeyinde bulunuyordu. 2001 yılında 95,1'e geriledikten sonra düşmeye devam eden reel ücret düzeyi 2002 yılında 90'a, 2003 yılında ise 88,3'e kadar indi. 2004 yılında nispi bir toparlanmayla 90,4'e yükselen reel ücret endeksi geçen yıl 92,3 oldu. Son iki yıldaki toparlanmaya rağmen reel ücretler 2001 yılındaki düzeyine bile ulaşamadı. (...)

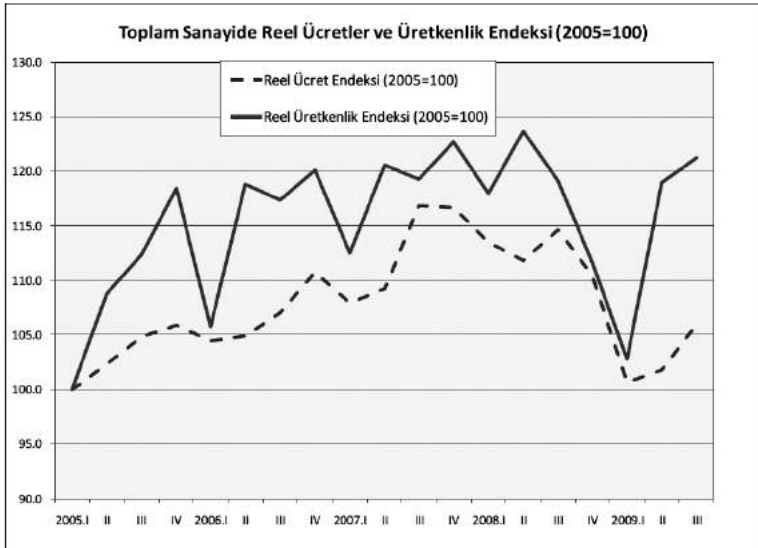
Reel ücret düzeyinin yüzde 17 azaldığı 2000-2005 yılları

arasında imalat sanayi sektöründe çalışan başına verimlilik yüzde 33,8 oranında arttı.²²

Haberin yer aldığı Hürriyet gazetesi, bunun ne kadar güzel bir şey(!) olduğunu elbette eklemeyi unutmamış:

Reel ücretlerdeki bu düşük seyir, verimlilik artışı ve istihdamdaki azalmayla birleşerek imalat sanayi sektörüne önemli bir maliyet avantajı sağladı. Sektör bu yolla Türk parasındaki değerlendirilmeden kaynaklanan rekabet gücündeki kaybını telafi etme olanağı buldu.²³

Son alıntı, ekonomik büyüme ve patronların kar oranlarının kaynağını net bir şekilde ortaya koyuyor.

Kaynak: TÜİK; akt. YELDAN, Prof. Dr. Erinç; TEKEL İşçisinin Öğrettikleri

2005'ten sonra da durum değişmiyor:

... tüm 2005 sonrası dönemde ücretlerin reel düzeyi işçi üretkenliğinin gerisinde seyretmiş; 2008/9 kriziyle birlikte de “toparlanma”nın faturası doğrudan doğruya emek gelirlerinin tırpanlanmasıyla sonuçlanmıştır. İşçilerin reel ücreti ile üretkenliği arasındaki fark, sermaye sınıfının kar, faiz ve rant üçlemesi altında el koyduğu iktisadi artığı, yani emeğin sömürüsünü dile getirmektedir. AKP, kendisinden önceki hükümetlerden devraldığı sermaye yanlısı neoliberal politikaları küresel kriz altında da yoğunlaştırarak sürdürmektedir.²⁴

İşin bir diğer boyutu da elbette işsizlik olgusu. Çoğu burjuva iktisatçı, işsizliğin sorumlusunun piyasa mekanizması olduğu gerçeğini kabul etmez. Onlara göre işsizliğin arkasındaki temel neden, işçilerin yüksek ücret istemeleridir. Elbette burjuva iktisatçıları bunu, benim yaptığım gibi kaba bir şekilde dillendirmez; “üretim maliyetlerinin yüksekliğinden” dem vururlar.

Onlara göre işsizliği azaltmanın yolu, “ücret maliyetlerini aşağı çekerek yeni yatırımları cazip hale getirmek”tir. Bu yüzden hepimizin çok iyi bildiği gibi zevk-ü sefa içinde yüzen, ama tembellikten başka bir şey yapmayan bu işçiler olmasa ekonomide hiç işsizlik olmaz!

Burjuva iktisatçıları, çalışma çağında olup da çalışmayan herkesi işsizden saymaz. İşsiz olarak kabul edilmeniz için verili ücret ve iş koşullarını kabul edeceksiniz (ücret ne kadar düşük, çalışma koşulları ne kadar rezil olursa olsun), o anda aktif olarak iş arayacaksınız (uzun bir süre iş aradınız, bulamayıp umutsuzluğa kapıldınız, babanızın evine geri döndünüz; artık işsiz değilsiniz). Türkiye’de açıklanan resmi işsizlik rakamlarına girmeniz için bir de İşkur’da kaydınızın olması, yakın tarihte bir gün bile ücretli bir işte çalışmanız vs. gibi bir sürü koşul gerekir.

Elbette böyle tavşanın suyunun suyu koşullar öne sürülmesinin

nedeni gerçek işsizlik düzeyini hepimizin gözlerinden uzak tutmaktır. Buna rağmen TÜİK'in resmi işsizlik rakamları bile iç karartıcı: Bize teğet geçen krizin ortasında, Şubat 2009'da % 16'ya fırlayan resmi işsizlik oranı, Ocak 2013 itibarıyla % 10,6 düzeyinde idi.²⁵ TÜİK'in açıkladığı son veri bu yılın Haziran ayına ait: % 8,8.²⁶ Zaman içinde dalgalı bir seyir izlese de yüksek ekonomik büyüme oranlarının yaşandığı yıllarda bile % 8'in altına düşmedi; bu % 8'i artık kemikleşmiş işsizlik olarak kabul edebiliriz. Buna karşın Başbakan Erdoğan'ın 3-5 çocuk ısrarı olsa olsa geniş işsiz ordusuyla terbiye edilmeye çalışılan, ucuz işgücü isteğinin ifadesi olabilir.

Bütün bu verilerin aksine hükümet ve onun “iktisatçı” borazanları, yoksulluk düzeyinin azalarak toplumsal refahın arttığı ve gelir dağılımında nispi düzelmelerin yaşandığı iddiasındalar. Bu iddialara biraz daha yakından bakalım.

Toplumsal refah artışı?

Toplumsal refahın akla gelen ilk ölçütü kişi başına düşen GSYH'tır. Bu yöntemde ülkede bir sene boyunca üretilen toplam gelir (veya aynı şey demek olan üretilen toplam değer), ülkenin yıl ortası nüfusuna bölünür. TL cinsinden elde edilen sonuç, uluslararası ve dönemler arası sağlıklı bir karşılaştırma yapabilmek için cari döviz kuru üzerinden Amerikan Doları'na çevrilir. Yazının baş tarafında verdiğimiz tabloya²⁷ göre Türkiye'de kişi başına GSYH 2002'de 2619 \$'dan 2012'de 10673 \$'a çıkmış. Bundan çıkarılacak sonuç ortalama bir vatandaşın gelirinin 10 sene içinde 4 katına çıkmasıdır. Yalnız bu 10 sene zarfında Amerika'da az düzeyde bir enflasyon görüldü; dolayısıyla şimdiki dolar, on sene öncekine göre daha az satın alma gücüne sahip. Ama bunun etkisi çok kuvvetli değil. Esas etkili olan mevzulardan bir tanesi döviz kuruyla ilgili. Türkiye'ye yoğun spekülasyon sermaye girişi, doların nispeten TL karşısında değer kaybetmesine neden olarak dolar cinsinden kişi başına gelirin olması gerektiğinden fazla çıkmasına neden oluyor.

Bunu engellemek için TL cinsinden ölçülen reel milli geli-

rin yükselişi ile nüfus artışını karşılaştıralım. 2002 yılında reel GSYH (1998 yılı fiyatlarıyla) 72,520 milyar TL, toplam nüfus ise 66,008 milyon kişi olmuş. Kişi başına reel GSYH 1098,6 TL olur.²⁸ 2012’de reel GSYH 117,401 milyar TL’ye, nüfus ise 75,627 milyon kişiye çıkmış. Buna göre kişi başına reel GSYH 1552,36 TL olur. Dolayısıyla enflasyondan ve kur hareketlerinden arındırılmış, kişi başına GSYH’in son on yıllık artış oranı yaklaşık % 41 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Bunlara bakarak şunu söylemek işten değil: Türkiye’de yaşayan ortalama birisinin satın alma gücü 10 senede neredeyse yarı yarıya artmış!

Kişi başına gelir ölçütünün en önemli saçma tarafı, bu hesaplamanın basit bir aritmetik ortalama hesabı olmasıdır. Örneğin yıllık geliri bir milyon lira olan biriyle asgari ücretli birinin gelirlerini toplar, bunu ikiye bölerseniz, kişi başına geliri 506 bin TL’yle ifade edersiniz. Bu yüzden kişi başına gelir, gelirin nasıl dağıldığını göstermez.

Gelir dağılımının durumunu ölçmek için burjuva iktisatçıların en çok kullandıkları yöntemler, Lorenz Eğrisi modeli ve bu modelden türetilen Gini Katsayısı yöntemidir.²⁹ Buna göre 2002’de Türkiye’de nüfusun en fakir % 20’lik diliminin toplam gelirden aldığı pay % 5,3; en zengin % 20’lik dilimin aldığı pay ise % 50,1 olmuş. Gini Katsayısı 0,44 olarak ölçülmüş.³⁰ Bu konudaki en son veri 2011 yılına ait. Buna göre 2011’de nüfusun en fakir % 20’lik diliminin gelir payı % 5,8; en zengininki ise % 46,7 olmuş. Gini Katsayısı 0,40’a gerilemiş.³¹

Bu açıdan yaklaştığımızda, hükümeti seven birisi şöyle bir şey söylese karşı çıkamayız: “Tamam; hala gelirden adaletsizlik olsa da bu durum son 10 yılda azalmış durumda. Böyle giderse yakında gelirden adil dağılımı yaratacağız”.

Tabii Gini Katsayısı yöntemi de hileli. Zira bu yöntemde hanelerin % 20’lik dilimlere ayrılması tamamen rasgele gerçekleştirili-

yor. Bunun anlamı tüm dilimlerin içinde hem zenginler var, hem de ücretliler. Dolayısıyla bu yöntemde örneğin nüfusun en zengin görünen diliminde asgari ücretle geçinmek zorunda olan aileler de yer alıyor. Bu yüzden aileleri öyle bir dağıtırsınız ki, zenginle fakir arasında inanılmaz bir uçurum olsa da Gini Katsayısı sıfır bile çıkabilir.

Gelir dağılımı konusunda nispeten daha güvenilir bir veri var elimizde: Yoksulluk oranları. TÜİK, farklı yoksulluk ve açlık sınırları tanımlamaları yapıyor. Bizim burada kullanacağımız açlık sınırı, gelirin gıda harcamalarına yetme durumuna göre, yoksulluk sınırı gıda ve gıda dışı temel ihtiyaç harcamalarına yetme durumuna göre tanımlanan hali. Buna göre yoksulluk sınırı, TÜİK'in "... *Hanehalkı Bütçe Anketi verilerine bağlı olarak tanımlanır. Örneğin; 2009 yılında, 4 kişilik hanenin aylık açlık sınırı 287 TL, aylık yoksulluk sınırı ise 825 TL olarak tahmin edilmiştir.*"³² Bunun anlamı, eğer dört kişilik bir aile mensubuysanız ve 2009'da hanenize ayda toplam 826 TL girmişse, TÜİK'e göre siz ve diğer aile üyeleriniz yoksul değilsiniz! TÜİK'in son derece zeki istatistik uzmanlarının bu kalem hilesine rağmen, 2009'da Türkiye nüfusunun % 18,08'i³³ yoksulluk sınırının altında yaşıyormuş.

TÜİK, günümüz için yoksulluk sınırını kaç TL tahmin ediyor, bilmiyoruz. Ama herhalde en fazla 900-950 TL'yi geçmiyordur. Zaten devlet, asgari ücreti belirlerken TÜİK'in bu rakamını kendisine temel alıyor; TÜİK'in rakamlarının bu kadar saçma olmasının arkasında yatan nedenlerden biri de bu.

Gerçek yoksulluk sınırı çok daha yüksek:

Dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenmesi için yapması gereken gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 1.019,72 lira; gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer harcamaların toplam tutarı (yoksulluk sınırı) ise 3.321,57 lira olmuştur.

Ayda 3300 TL gelire sahip kaç tane hane vardır, bunu bilmiyoruz. Ancak reel ücretlerin gidişatı ortadayken bu gelire sahip hanelerin çoğunluğu oluşturmayacağını tahmin etmek için “iktisatçı” olmaya gerek yok.

Bunun dışında ortalama bir bireyin kullandığı temel hizmetlerin fiyatları da gün be gün artıyor. “Daha az fatura, daha kaliteli hizmet” gibi sloganlarla özelleştirilen veya özelleştirme aşamasında olan elektrik, doğalgaz ve telefon-internet gibi hizmetler için ödenen faturalar katlanarak artıyor. Özellikle doğalgazın iyice pahalı hale gelmesi yüzünden İstanbul’da yaşayan yoksul insanların ciddi bir kısmı son kış kömür yakarak geçirmek durumunda kaldı. Bu da 2000’lerde azalan hava kirliliğinin tekrar artmasına neden oluyor. Özelleştirmenin son ayaklarından birisi de otoyollar. Mal ve insan taşımacılığının % 90 seviyelerinde karayolları üzerinden yapıldığı Türkiye’de otoyolların özelleşmesi ve daha pahalı hale gelmesiyle, hem sıradan insanların ulaşım masrafı artacak hem de patronların mal fiyatlarına zam yapmak için bir bahanesi daha olacak gibi görünüyor.

Kamu harcamaları ve vergiler

Başbakan Erdoğan’ın iddialarından bir tanesi de eğitim ve sosyal güvenlik gibi temel hizmetlere ayrılan bütçe paylarının artması. Buna göre devlet artık vatandaş için çalışmaya başlamış.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın devlet bütçesi içindeki payı 2002’de % 7,61 olmuş.³⁵ Bu payın 2012 yılında % 11,16’ya çıktığını görüyoruz. Bütçeden ayrılan pay artmış olmakla birlikte, bakanlığın harcamalarının milli gelire oranı ise 2002’de % 2,66 iken 2012’de sadece % 2,75’e çıkmış. Milli gelire oranla ciddi bir artış olmadığı görülüyor. Daha vahimi ise milli eğitim bütçesi içinde yatırımlara (yeni okul yapmaya) ayırdığı payda saklı: 2002’de milli eğitim bütçesinin % 17,18’i yatırımlara ayrılmışken bu oranın 2012’de % 6,64’e düştüğünü görüyoruz.

Son rakamdan çıkarılabilecek iki sonuç olabilir: Ya Türkiye’de

eğitim seviyesi çok yükseldi ve artık yeni okula fazla ihtiyaç yok ya da devlet yavaştan eğitim alanını özel sektöre terk ediyor. Bunu, başbakanın geçtiğimiz dönem özel dershanelerin okula dönüştürülmesi için sarf ettiği “size öğrenciyi ben göndereceğim” lafıyla birlikte düşünecek olursak ikinci olasılık daha muhtemel görünüyor!

Ancak burada biz kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırması yöntemine göre ortaya çıkan rakamları inceleyeceğiz. Bunun nedeni örneğin eğitim hizmetleri sadece milli eğitim bakanlığının değil başka kurumların da (az ya da çok) sorumluluk alanına girmesidir.

“Sağlık Hizmetleri” kaleminin 2006 bütçesinden aldığı pay % 6,2 iken, bu oran 2012’de % 4,3’e düştü.³⁶ Bu harcamaların GSYH içindeki payı 2006’da % 1,2 iken 2012’de % 1,1 olmuş.

“Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri” kaleminin 2006 bütçesindeki payı % 14,7’den 2012’de % 21,1’e çıkmış (GSYH payı da % 3,5’den % 5,4’e çıkmış). Bu artış bizim için refah artışı gibi görünüyor. Fakat bunda da – tabii ki – hile var. Alt kalemler itibariyle en büyük artış “Sınıflandırmaya Girmeyen Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri” alt kaleminde gerçekleşmiş. Bu alt kalemde Sosyal Güvenlik Kurumu’nun açıkları kapatılıyor. Bu alt kalemin büyüklüğü 2006 yılında 25,1 milyar TL iken (bütçe içindeki payı % 14,1, GSYH payı ise % 3,3); 2012’deki büyüklüğü 67,2 milyar TL’ye fırladı (bütçe payı % 18,6; GSYH payı % 4,7). SGK açığı, emeklilere daha çok maaş veya sigortalı hastalara daha iyi hizmet verilmesinden dolayı gerçekleşmiyor, elbette! Bu açığın oluşmasının temel nedeni, hükümetin “sizi devlet hastanelerinde sıra bekletmeyeceğim” diyerek büyük bir adım gibi gösterdiği özel hastanelerden de hizmet alma mevzusundan kaynaklı. Sigortalılar, özel hastanelere gittiklerinde belli bir katkı payı vererek hizmet alabiliyorlar. Üstünü devlet – SGK – karşılıyor. Böyle olunca baş ağrısı için özel hastaneye gittiğinizde bir sürü gereksiz tahlil ve tetkik yapılıyor, gerekli-gereksiz bir sürü ilaç veriliyor ve bunların parası da SGK’dan tahsil ediliyor. “Sağlık sektörü”nün son yıllarda en

az “eğitim sektörü” kadar karlı olmasına şaşmamak gerekir. Bunu devam ettirmek mümkün değildir; nitekim son torba yasa tekliflerinden biriyle birlikte özel hastaneye gidenlerden alınacak katkı paylarında % 200’e varan artışlar gerçekleşecek. Zaten hükümetin bu uygulamayı başlatmasındaki derdi, sigortalıların daha iyi hizmet alması değil, “sağlık sektörü”nün tamamen özelleştirilmesinin yolunun açılmasıydı. Tıpkı okullarda olduğu gibi hem devlet hastanelerini hem de SGK’yı borç batağı içine sokup ondan sonra bize dönüp şunu diyecekler: “Bak, devlet kötü işletmecilik yapıyor. Özel sektör daha verimli ve daha kaliteli hizmet sunar”. Şimdiye kadar (kötü tarafı ağır bassa da) iyi-kötü eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanan toplumun çoğunluğuna okul ve hastanelerin kapılarının kapanması tehdidiyle karşı karşıyayız.

Elbette, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesi çok düşük. Fakat çare, bu temel hizmetleri gözünü kar hırsı bürümüş vampirlere terk etmek değil.

Bu yılın bütçe harcamaları ne durumda; şimdi ona bir göz atalım.³⁷

Genel kamu (*)	160	İskan ve toplum refahı	6,2
Savunma	20,4	Sağlık	18
Kamu düzeni ve güvenlik	28,7	Dinlenme, kültür ve din	7,7
Ekonomik işler ve hizmetler(**)	52,3	Eğitim	63,5
Çevre koruma	0,5	Sosyal güvenlik ve yardımlar(***)	86,3

(*) Diploması, yasama işleri, vs. gibi devletin devamlılığını sağlayan harcamalar

(**) Bu harcama kaleminde ulaştırma, telekomünikasyon ve bayındırlık gibi alanlara dönük harcamalar yer alır.

(***) Bu kalemin şişkinliğine özel hastanelerin ve ilaç şirketlerinin “özel” katkısını unutmamak gerekir.

2013’te merkezi yönetim, ona bağlı kurumlar ve düzenleyici-denetleyici kurumlar toplam 444 milyar TL harcama yapacak. Devletin doğrudan doğruya bekasını (kendisini esasen toplumdan korumayı) sağlayan harcamalar – genel kamu + savunma + kamu

düzeni – toplam 209,1 milyar TL. Bu da toplam harcamaların yaklaşık yarısını oluşturuyor. Diğer “hizmetler”, vergi yükünün ezici çoğunluğunu taşıyan sıradan insanlara dönük olsaydı, bu veri fazla göze batmazdı. Ancak “ekonomik işler”den “sosyal güvenlik”e kadar neredeyse hepsinden, patronlar ciddi anlamda nemalanıyor.

Deniyor ki devletin askeriyeeye ayırdığı bütçe payı azalırken eğitim, sağlık ve sosyal güvenliğe ayrılan paylar artıyor. Burada önemli olan noktalar: (1) TSK’nın tek gelir kaynağı devlet bütçesi değil; bütçe dışından da çok büyük kaynaklara ulaşabiliyor ve (2) Toplum refahını sadece TSK azaltmıyor. Gezi Parkı eylemlerinde polisin, savcılarının ve hakimlerin yaptıklarına bakıp “adalet hizmetleri”nin sıradan insanların işine yaradığını düşünen kaldı mı, bilemiyoruz!

Bir de yukarıdaki tabloda gizli bir başka harcama var: Faiz ödemeleri. Devlet, bu sene toplam 172,1 milyar TL borç ödeyecek.³⁸ Verilen borçların tahsili, yeni borç alımı, vs. gibi unsurlar da resme katıldığında devletin net borç faiz gideri 53 milyar TL.³⁹

Kişi başına düşen harcamalara bakalım (TÜİK’in 31 Aralık 2012 itibariyle açıkladığı son nüfus verisini temel alarak Türkiye nüfusunu 75,6 milyon kişi kabul edeceğiz ve harcamaları da bu sayıya böleceğiz. Sayılar yaklaşık değerleriyle kullanıldı)

Harcamalar	Toplam (milyar TL)	Kişi başına (TL)
A) Devletin bekasına dönük harcamalar (genel kamu + savunma + kamu düzeni)	209,1	2765,8
B) Ekonomik işler ve hizmetler	52,3	691,7
C) Toplumun geniş kesimlerinin yararlandığı hizmetler (eğitim + sağlık + dinlenme-kültür + iskan-toplum refahı + sosyal güvenlik + çevre)	182,2	2410
D) Egemen sınıfın yararına olan harcama toplamı (A + B)	261,4	3457,6

Devlet, (son tahlilde) işçi sınıfı ve ezilenlere karşı egemen sınıfın bütünsel çıkarlarını korumaya çalışan bir kurumlar bütünü olduğuna göre son tabloda yer alan “devletin bekasına dönük harcamalar” doğrudan doğruya egemen sınıfın yararlandığı harcamalardır. “Ekonomik işler ve hizmetler”i de egemen sınıfın hanesine yazdık. Her ne kadar “ekonomik işler” içinde tanımlanan örneğin yeni karayolu yapımından bizler de istifade etsek de bu yollar kapitalistler daha fazla kar etsin diye yapılıyor. Bizim elde ettiğimiz fayda ikincil. Aynı şekilde örneğin sosyal güvenliğe yapılan kamu harcamalarından özel hastane sahipleri ve ilaç firmaları ciddi olarak nemalansalar da basitlik olsun diye bu kaleme yapılan harcamaların hepsini sıradan insanların hanesine yazdım.

2013’te devletin yapacağı toplam 444 milyar TL’lik harcamanın 261,4 milyar TL’sini sermayedarlar kapacak. Zenginleri daha fazla zengin etmek için devlet, kişi başına 3457,6 TL harcama yapacak. Toplumun geniş kesimlerinin istifade ettiği eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hizmetlere 182,2 milyar TL (kişi başına 2410 TL) kalıyor. Kabaca ifade edecek olursak devletin yapacağı harcamaların % 58’inden, nüfusun onda birini bile tutmayan bir avuç zengin (doğrudan doğruya) istifade edecek.

Devlet harcamalarından bu düzeyde nemalanacak olan patronlar, vergilerin de çoğunu verecek olsalar, “hadi, neyse” diyelim. Fakat devlet harcamalarını iç etmekten bıkmayan patronlar, iş vergi vermeye geldiğinde hemen “liberal” kesiliveriyorlar.

Devletin topladığı vergiler, hesaplanma-tahsil durumuna göre ikiye ayrılır: Dolaysız ve dolaylı vergiler. Dolaysız vergiler “kaynaktan kesilen” ve beyan usulüne göre hesaplanan vergilerdir; kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi ve servet vergileri bu gruba girer. Oranları, gelir/servet durumuna göre ayarlanabildikleri (az kazanan-dan az, çok kazanan-dan çok vergi) için bu vergilerin, gelir adaletinin sağlanmasına olumlu katkıları olduğu düşünülür. Özellikle gelir arttıkça oranı da artan kişisel gelir vergisinin en adil vergi olduğu söylenir.

Dolaylı vergiler ise mal/hizmet dolaşımı üzerinden alınır; en ünlüleri KDV ve ÖTV'dir. Bu vergiler, gelir dağılımını son derece bozar: Oranları sabit olmasına karşın gelir durumuna göre değerlendirildiğinde “azalan oranlı”ymış gibi hareket ederler. Örneğin 1000 TL değerinde bir bilgisayar, Sabancı da alsa sıradan bir insan da alsa malın fiyatının % 18'ine tekabül eden 180 TL KDV öder. Fakat bu 180 TL'nin Sabancı'nın geliri içindeki payı, milyonda birlerle ifade edilirken, dar gelirli vatandaşın geliri içindeki payı kat be kat daha yüksek olur. Dolayısıyla aynı miktar KDV, gelirle oranlandığında sıradan insana daha fazla yük bindirir.

KDV, 1985 yılında devreye sokuldu. Daha önceki dönemde devlet, vergi hasılatının çoğunu dolaysız vergilerden elde ederken, Özal'ın KDV'siyle birlikte dolaylı vergilerin toplam vergi hasılatındaki payı her geçen gün arttı. Bunun üstüne 1999 Depremi'nden sonra “geçici” olarak konulan özel tüketim vergilerinin daha sonradan kaldırılmasının unutulması ve de AKP'nin iktidar olması eklenince, Türk vergi sistemi iyice adi(l)leşti! Örneğin 2000 yılında devletin topladığı vergilerin % 41'i dolaysız vergilerden elde edilirken, 2010'da bu oran % 30'a kadar geriledi.⁴⁰

2013 bütçesinde ise hedeflenen hasılatlar ve vergilerin payı aşağıda:⁴¹

Dolaysız vergiler (milyar TL)	105,31
Dolaylı vergiler (milyar TL)	242,45
Başka yerde sınıflandırılmayan vergiler (milyar TL)	0,1
Dolaysız vergilerin toplam vergi hasılatı içindeki payı (%)	30,2
Dolaylı vergilerin toplam vergi hasılatı içindeki payı (%)	69,6

Tabii, şunu da unutmamak gerekiyor. Bir çalışanın gelir vergisi, para daha çalışanın cebine girmeden önce kesiliyor. Çalışanın vergi kaçırma şansı yok. Fakat bizim son derece dürüst patronlarımızın, vergi kaçırma konusunda en ufak bir ihtimali kaçırmadığını cümle

âlem bilir. O yüzden adil olduğu söylenen dolaysız vergilerin yükü de çoğunlukla sıradan insanların sırtına biniyor.

Bütün bunlar neticesinde şunu söylemek mümkün: Robin Hood'luk yapan bir devlete sahibiz; efsanedekinden tek farkı, bizimkinin fakiri soyup zengini ihya etmesi.

Sonuç

James Cameron'ın 1997 yapımı Oscar ödüllü ünlü filmi Titanik'in son sahnesinde Leonardo DiCaprio'nun canlandığı karakterin kendisini feda etmesi, pek çok izleyeni ağlatmış idi. Fakat o filmi izleyen standart bir solcunun eğer o anda aşk acısı çekmiyorsa aklında kalan, filmin romantik sahneleri değil; üçüncü sınıftakilerin halidir. Üçüncü sınıfta yolculuk edenler – ki yolcuların ezici çoğunluğunu oluşturur – gemi normal seyrindeyken pislik ve sefalet içinde yolculuk etmek zorundadır. Gemi batarken ilk ölenler de onlardır; kurtarma filikaları sadece zenginler için vardır.

2001 krizinden sonra borç-harç bir şekilde gerçekleştirilen Türkiye'deki ekonomik büyüme, lüks sınıfta yolculuk edenlerin refahını artırırken alt kamarlara tıklan toplumun çoğunluğunun sefaletine çare olmadı. Kaldı ki her taraftan su alan ekonomi gemisinin önünde bir sürü buz dağı var: TÜİK'in bu yıla ait verilerine göre Türkiye'nin cari açığı azalma eğiliminde.⁴² Bu veriyi “*Türkiye'nin cari açığı azaldığı yıllar, ekonominin küçüldüğü yıllardır*” gerçeğiyle birlikte değerlendirdiğimizde 2013'ün öyle ekonomik patlama yılı olmayacağını kestirebiliriz. Sanayi üretim endekslerinden işsizlik verilerine kadar pek çok olgu bu iddiamızı destekler nitelikte.

Elbette bindiğimiz “alamet”in ne zaman buz dağına çarpacağını bilmiyoruz. Kapitalistlerin ellerinde krizi öteleyebilecek bir dizi araç var. Fakat bu araçlar, krizi sadece öteleyebilir; önleyemez. Üstelik krizler ötelendikçe, sorunları biriktirir ve patladıklarındaki şiddetleri daha kuvvetli olur. 1990'lı ve 2000'li yıllar boyunca sürekli ötelenen 2008 küresel krizi, bunun son (ama kapitalizm ayakta kaldığı sürece en son değil) örneğini oluşturuyor.

Velhasıl ya nefes alıp verdiğimiz her alanı Gezi’ye çevireceğiz ya da en iyi ihtimalle gemi buz dağına çarpıncaya kadar pislikten geçilmeyen üçüncü sınıf kamaralarda somurtmaya devam edeceğiz.

Notlar

1. Türkiye İstatistik Kurumu: Eski adıyla Devlet İstatistik Kurumu; Türkiye’de ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda istatistiki verileri toplama ve değerlendirmeye yapmakla mükellef, Kalkınma Bakanlığı’na bağlı devlet kurumu.
2. Ekonomik büyümeyi ölçmek için ülkenin reel GSYH’sının dönemler itibarıyla artışı dikkate alınır. TÜİK, reel GSYH’ı sabit yılların fiyatları üzerinden (kullandığım rakamlar 1998 yılının fiyatlarıyla ölçülmüş rakamlardır) hesaplar. Benim yukarıda verdiğim rakam yaklaşık değerdir. Yazının geri kalanında verilen sayılar, başka bir kaynak gösterilmediği sürece TÜİK’e aittir.
3. Bu sayılar, <http://www.mahfiegilmez.com/2013/02/temel-ekonomik-iliskiler-1.html> sayfasındaki tablodan alınmıştır.
4. Türkiye’nin nasıl çoştuğuna dönük gazete yazılarına bir örnek: Sabah gazetesinin 12.12.2012 tarihli “Türkiye zirveye oturdu” başlıklı haberi; buna göre bizim ekonomik performansımız OECD ülkelerinkinden yüksek. İnternet ulaşımı: <http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2012/12/12/turkiye-zirveye-oturdu>
5. Burada yatırım kavramıyla ifade edilen, iktisat literatüründe “reel yatırım” olarak tanımlanan, fiziki sermaye (yeni işyeri binası yapımı, yeni üretim aracı alımı gibi) yatırımlarıdır. “Mali yatırım” denen spekülâtif hareketleri şimdilik konu dışı bırakıyoruz. Zira spekülâtif alım-satım işlemleri (örneğin bir şirketin hisse senedinin alınması veya satılması), ülkenin üretim kapasitesi üzerinde herhangi bir etki yaratmaz; sadece zaten üretilmiş olan değerlerin el değiştirmesine hizmet eder.
6. Cari açık, ülkenin dış ödemeler dengesinde ortaya çıkan açıktır. Türkiye ekonomisinin en önemli problemlerinden birisi olan cari açığın en önemli nedeni ülkenin mal ve/veya hizmet ithalatının, ihracatından fazla olması, dolayısıyla ticari olarak elde ettiği dövizden daha fazlasını dışarıya göndermek zorunda kalmasıdır.
7. TOPRAK, Prof. Dr. Metin ve ÇATALBAŞ, Yrd. Doç. Dr. Nazım (ed.); Türkiye Ekonomisi; s. 46; 1. Baskı; TC. Anadolu Üni. Yayını No: 2895; Eskişehir; 2013 – İnternet erişimi: <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/IKT402U.pdf>
8. age; s. 238; vurgu bana ait.
9. Veri, <http://www.mahfiegilmez.com/2013/01/akpnin-on-ylinn-ekonomik-resmi.html> adresinde yer alan yazıdaki tablodan alınmıştır.
10. Veri, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13471> sayfasında yer alan tablodan alınmıştır.
11. Buna bir örnek Erdal Sağlam’ın “Bu verilerle 2013’te yüzde 4 büyüme zor” başlıklı gazete yazısı; <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/21696448.asp>

12. TOPRAK, Prof. Dr. Metin ve ÇATALBAŞ, Yrd. Doç. Dr. Nazım (ed.); Türkiye Ekonomisi; s. 236 – Köşeli parantez içindeki ifade bana ait.
13. age; s. 243
14. Devlet borçlarıyla ilgili veriler, Hazine Müsteşarlığı'nın web sitesindeki şu sayfadan alınmıştır: <http://hazine.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fKamu+Finansman%2f%20statistikler%2fKamu+Net+Bor%2f%20Stoku+-+Ar%2f%209fiv.xls>
15. <http://www.muhalet.org/haber-issizlik-fonu-isciye-degil-isverene-hizmet-ediyor-9-5614.aspx>
16. http://www.radikal.com.tr/ekonomi/bankalara_borc_girtlagi_asti-1150800; köşeli parantez içindeki ifade bana ait.
17. Asgari Ücret ve Ekonomik Büyüme Raporu; s. 2; DİSK Araştırma Enstitüsü; Aralık 2011; internet erişimi: <http://www.birlesikmetal.org/yazi/asgariuc-ret2011.pdf> - Köşeli parantez içindeki ifade bana ait.
18. Adı geçen rapor; s. 3 – Vurgu bana ait. Rapor, 2011 yılı Aralık ayına ait. O günden bugüne gerçekte çok fazla bir değişim olmadığı için, raporun benim vurguladığım son savının hala geçerli olduğunu düşünüyorum.
19. Bu hesaplamayı, TÜİK'in web sitesinde yer alan, 1994 fiyatlarını temel alan "Tüketici Fiyatları Endeks Serisi"ni kullanarak yaptım. Endeksin Ocak 2002 değeri 6062,4 iken Ocak 2013 değeri 18874,36 olmuş. Bu da yaklaşık % 210 düzeyinde artışa tekabül ediyor. Kullanılan endeks şu adreste: http://tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=655
20. Asgari ücret verileri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın web sitesinden alındı. 2002 asgari ücreti, http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/csgeb/dosyalar/istatistikler/net_brut_asgari_uc; 2013 asgari ücreti ise http://www.csgeb.gov.tr/csgebPortal/cgm.portal?page=asgari_adreslerinde_yer_alıyor.
21. Asgari Ücret ve Ekonomik Büyüme Raporu; s. 3 – Köşeli parantezler içinde yer alan ifadeler bana ait.
22. <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4178836&tarih=2006-03-31>
23. Aynı web sayfası
24. YELDAN, Prof. Dr. Erinc; TEKEL İşçisinin Öğrettikleri; Şubat 2010; internet erişimi: http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Yeldan248_03Sub10.pdf
25. Resmi işsizlik ile ilgili veriler, TÜİK'in web sitesinde yer alan http://www.tuik.gov.tr/GostergeIndir.do?gosterge_id=3536 linkindeki tablodan alınmıştır.
26. http://www.radikal.com.tr/ekonomi/issiz_sayisi_300_bin_artti-1151039
27. <http://www.mahfiiegilmez.com/2013/02/temel-ekonomik-iliskiler-1.html> adresinden alınan tablo.
28. Reel GSYH ve nüfus verileri TÜİK'e ait. Kişi başına reel GSYH'ı bu verilerden hareketle ben hesapladım.

29. Lorenz Eğrisi modelinde, ülkedeki haneler, rasgele 5 eşit parçaya (% 20'lik dilimlere) ayrılır ve her % 20'lik dilimin toplam gelirden aldığı paylar incelenir. Çıkan sonuçlar grafiklerle gösterilir. Gini Katsayısı, Lorenz Eğrisindeki sonuçların aritmetik ifadesidir. Ülkenin Gini Katsayısı sıfır ile bir arasında yer alır. Buna göre bir ülkenin Gini Katsayısı sıfır olursa, her % 20'lik dilim, gelirin % 20'sini alıyor (gelir tam olarak eşit dağılıyor) demektir. Dolayısıyla bu yöntemde “bir ülkenin katsayısı sıfıra ne kadar yaklaşıyorsa, gelir adaleti de o oranda artıyor” sonucu çıkarılır.

30. Kaynak: Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu; DPT; 2007; akt.: TOPRAK, Prof. Dr. Metin ve ÇATALBAŞ, Yrd. Doç. Dr. Nazım (ed.); Türkiye Ekonomisi; s. 50'de yer alan tablo.

31. Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları; akt.: TOPRAK, Prof. Dr. Metin ve ÇATALBAŞ, Yrd. Doç. Dr. Nazım (ed.); Türkiye Ekonomisi; s. 51'de yer alan tablo.

32. TOPRAK, Prof. Dr. Metin ve ÇATALBAŞ, Yrd. Doç. Dr. Nazım (ed.); Türkiye Ekonomisi; s. 55 – vurgular bana ait.

33. Akt.: TOPRAK, Prof. Dr. Metin ve ÇATALBAŞ, Yrd. Doç. Dr. Nazım (ed.); Türkiye Ekonomisi; s. 56

34. Türk-İş Haber Bülteni; Ağustos 2013; s. 1; internet erişimi: <http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/acilikagustos13.doc> - vurgular bana ait.

35. MEB bütçesi ile ilgili veriler <http://blog.milliyet.com.tr/egitime--butceden-ayrilan-pay-artiyor-mu-/Blog/?BlogNo=392999> adresinde yer alan, MEB Örgün Eğitim İstatistikleri'nden derlenen tablodan alınmıştır.

36. “Sağlık hizmetleri” ve “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Yardım Hizmetleri” ile ilgili veriler Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'nün web sitesinde yer alan “Fonksiyonel Sınıflandırmaya Göre Giderler 2006-2012” tablosundan alınmıştır: <http://www.bumko.gov.tr/TR,165/merkezi-yonetim-but-ce-giderleri-2006-2012.html>

37. 2013 devlet bütçesi ile ilgili burada kullanılan veriler Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'nün web sitesinden alınmıştır: <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/6905,myr-genelbutcefonksiyonelxls.xls?0> – Veriler yaklaşık değerleriyle ve milyar TL cinsinden gösteriliyor.

38. <http://www.haberturk.com/yazarlar/abdurrahman-yildirim-1018/803255-2013-faturasi-biraz-kabarik>

39. <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/6469,myb2013denge.xlsx?0>

40. ATAÇ, Prof. Dr. Beyhan (ed.); Maliye Politikası 2; 1. Baskı; TC. Anadolu Üni. Yayını No: 2826; Eskişehir; 2013 – Veri, s. 80'de yer alan tablodan alınmıştır. İnternet erişimi: <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/MLY404U.pdf>

41. 2013 bütçesi internet erişimi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121229M1-1-200.pdf> - Verilerin yaklaşık değerleri kullanıldı.

42. TÜİK Haber Bülteni; sayı 13493; Nisan 2013; İnternet erişimi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13493>

Solda Birlik, Seçimler ve Ötesi

H. M. Çelebioğlu

Gezi Direnişi sırasında bir kez daha ortaya çıktı ki bu devletin yöneticileri için demokrasi, normal zamanlarda bizi uyutmak için kullandıkları, toplumsal muhalefetin kabardığı, bu kabarışın “normal” yollarla engellenemediği dönemlerde ise bir kenara bırakılabilecek bir süs vazifesi görüyor.

Hükümet sıkıştığında polis devleti uygulamaları, sistem bir bütün olarak sıkıştığında ise egemenlerin askeri kanadı devreye sokulur. Her ne kadar son dönemde egemen sınıfın darbeci kanadında yer alanların bazıları, iktidardaki partinin menfaatlerine dokunduğu için (ve dokunduğu oranda) mahkemeye çıkarılıp hapsedilmiş olsa da darbeler ve darbecilerle tam olarak hesaplaşabilmiş değiliz. Kaldı ki darbeciler bir kenara devletin başındaki partiler değişse de vesayetçi polis devleti değişmiyor.

2002’den bu yana elmalarla armutların bir kefeye konulduğu, hepsinin çürük meyvelerle dolu bir sepete tıkıştırılmaya çalışıldığı bir dönem yaşıyoruz. Bazıları, toplumdaki değişim ve demokrasi talebinin iktidara taşıdığı AKP’nin ve Erdoğan’ın kafasına demokrat halesi kondurmaya öteden beri çok hevesliydi. Solda dahi 2002 seçimlerini “beyaz devrim” olarak nitelendirenlerle karşılaştık.

Karşı tarafta ise İslamcı geleneğe dayandığı için AKP’yi şeriatçı-faşist olarak değerlendiren kanat var. Bu kanat, AKP’den kurtulmak için her yolun mubah olduğunu düşünüyor.

AKP, demokrasi ve alternatifler üzerine tam olgunlaşmamış, çoğu zaman örtük bir şekilde ifade edilen fikirler var. Toplumsal muhalefet, AKP’nin ve onun karşısında yer alan CHP’nin siyasi

yelpazedeki yerinin tam belirlenememesi yüzünden net alternatifleri ortaya sermekte zorlanıyor. Erdoğan bir yandan çözüm süreci başlatıyor, Diyarbakır’da Barzani’yi ağırlayıp konuşmasında “Kürdistan” ifadesi kullanıyor; ama bir yandan da çözüm için net adımlar atmaktan imtina ediyor, KCK’lılar hala tutuklu, Uludere’de katliamının üstü örtülüyor, temel demokratik haklarını kullanıp 1 Mayıs’ı Taksim’de kutlamak isteyenlere ve Gezi Parkı direnişçilerine karşı emsali az rastlanan polis devleti uygulamalarına girişiyor, “kızılı-erkekli ev” tartışmalarını gündeme getiriyor.

Karşı tarafta CHP’nin orta sınıf yaşam tarzı hassasiyetine göz kırpan laikçi-milliyetçi-vesayetçi politikası yer alıyor. Verili CHP’nin liderliğinin ve tabanında yer alanların solcu sayılmaması gerektiği, CHP’nin en başından beri sistem partisi olduğu ve bu özelliğini hiç kaybetmediği iddiaları yaygın.

Bu yazıda önce AKP’nin ve CHP’nin ne olduğu, siyasi yelpazenin neresinde bulundukları tartışılacak. Daha sonra ise alternatif bir siyasi yaklaşım üzerine birkaç kelam edeceğim.

Faşizm meselesi

Özellikle Gezi Direnişi sırasında “*faşist Erdoğan*” sloganlarını çok duyduk. Sloganın ortaya çıkmasının bir nedeni, Erdoğan’ın polisi göstericilerin üzerine insafsızca salmasıydı.

Fakat bu sloganın esas beslendiği damar, bir bütün olarak İslamcılık’ın faşist bir hareket olarak algılanmasıdır. Bu algılayış sadece sloganlara yansımıyor. Genel olarak AKP’ye karşı nasıl bir politika uygulanması ve özelde seçimlerde ne yapılması gerektiği sorularına da verilen cevaplara da yansıyor.

Faşizm, kapitalizmin en vahşi yüzüdür. Almanya’da iktidara gelmeden önce Naziler, sokaklarda komünistleri, sosyal demokratları, sendikacıları, eşcinselleri ve elbette Yahudiler’i avlıyor, kitleleri terörize etmeye dönük suikastler ve toplu linç eylemleri düzenliyordu. İktidara geldikten sonra ise bunların yerini sendikaları ve

örgütleri kapatma, kitlesel tutuklama, sistemli işkence ve nihayetinde gaz odalarına gönderme aldı. Dünyanın geri kalanındaki faşist yapılanma örneklerinin güçleri dahilinde bu yöntemlerin benzerlerini kullandıklarını görüyoruz.

Faşizm, kapitalizmin krizlerinden beslenir. İçinde yaşadığımız tımarhane ekonomisi, sık sık krize girmesiyle meşhur. Burjuvazi çoğu krizi, elindeki “demokratik” araçlarla atlatma kabiliyetine sahip: Eğer ekonomik kriz çok derin değilse veya derin bir ekonomik kriz derin bir politik krize dönüşmemişse kapitalistler, işçileri işten atarak (veya atmakla tehdit ederek), sendikaların ve demokrasi hareketlerinin tabanını ve popülerliğini ideolojik araçlarla oymaya çalışarak ve böylece işçileri daha düşük ücretlere, toplumu daha kötü koşullara ikna ederek krizi atlatabilirler. Fakat bu araçların yetersiz kalması durumunda egemenler, faşistlerin iplerini çözerek onları toplumun üstüne salar; ikna edemediklerini öldürür veya ölümlle tehdit eder. Faşistler, her zaman egemen sınıfın pis işlerini yapar. 1980 öncesinde ülkücü faşistlerin sokakları kan gölüne dönüştürmelerinin temel nedeni 12 Eylül darbesine zemin hazırlamaktır.

Bizim muhalefet geleneğimizde her baskıcı rejimin veya kişinin faşist olarak damgalanması çok yaygın bir uygulamadır. Bu, ilk bakışta mücadeleye atılmaya hevesli kitlelerin lehine gibi görünür. Neticede cephe aldığınız kişi veya kurumlara “faşist” diyecek olursanız, böylece diğer kesimlere “faşizme karşı demokrasi mücadelesi” yürüttüğünüzü söyleyip muhalefeti birleştirmeye çalışırsınız; bu da hareketin başlangıçta meşruluğunu arttırıyormuş gibi görünebilir.

Fakat ilerleyen dönemde hareket içinde yer alan unsurların kafası karışacak ve yanlış politikalara (ve daha kötüsü politikasızlığa) yöneleceklerdir. Örneğin AKP’ye faşist diyecek olursanız, MHP ile AKP’nin birbirinden farklı olmadığını düşünürsünüz; yarın bir gün MHP kafasını kaldırdığında buna karşı bir şey yapmama yoluna girebilirsiniz. Hatta daha vahimi AKP’nin MHP’den daha kötü olduğu ve AKP’nin zayıflatılması için gerekirse MHP’yle birlikte davranılabileceği düşünülebilir. CHP’nin tabanındaki kimi laikçile-

rin AKP'ye karşı laik-milliyetçi cephe oluşturulması fikri bunun işaretidir. Bunun anlamı MHP'nin toplumsal meşruiyetinin ve tabanının genişlemesidir. Faşistlerin taban kazanmasının toplumun bütün sömürülen ve ezilen kesimlerinin kaybetmesi anlamına geldiğini görmek için öyle ta Nazi Almanyası'na gitmeye gerek yok: 1980 öncesi katliamlara ve Susurluk ilişkilerine bakmak yeterli. Kaldı ki böylesi laik cephe inşası darbecilerin de taban kazanmasını sağlar. Darbecilerin nelere kadir olduğunu da 12 Eylül Darbesi net bir şekilde gösteriyor.

Faşistlerle işbirliği yapılmasa da Kemal Kılıçdaroğlu'nun eski ANAP'lılar ve DYP'liler de dahil olmak üzere AKP'ye karşı olan herkesi kendi partisine davet etmesi gibi saçmalıklarla karşılaşabiliriz. AKP'ye laikçilik üzerinden karşı çıkmak için, en az Erdoğan kadar neo-liberal ve milliyetçi unsurları birleştirmeye çalışmak aslında politik intihardan başka bir şey değildir. Zira birazdan da bahsedeceğimiz gibi Türkiye'de İslamcılık'ın yükselmesinin temel nedeni tam da bu ANAP'lıların ve DYP'lilerin uyguladığı yoksullaştırıcı ve baskıcı politikalar ve bir bütün olarak solun buna karşı ciddi bir alternatif oluşturamamasıdır. Dolayısıyla bir sağçıyla, başka sağcılarla işbirliği yaparak mücadele edemezsiniz.

Bu saçma politik girişimler, karşısında yer aldığınız hareketin daha da büyümesine hizmet edebilir. Örneğin Ecevit hükümetinin 1999'da Abdullah Öcalan'ı tutuklaması, toplumda 28 Şubat sürecinde kabarmış olan milliyetçi havanın daha da yükselmesine, 1999 seçimlerinde MHP'nin oy patlaması yaparak meclise ikinci parti olarak girmesine ve nihayetinde iktidar ortağı olmasına neden oldu. Bir yandan ideolojik kafa karışıklığı bir yandan da faşistlerin iktidar ortağı olması, işçi sınıfının 2001 Krizi'ne karşı doğru ve güçlü bir cevap oluşturamamasının nedenleri arasında yer aldı. O dönemde genel olarak solun paralize olmasından AKP'nin karlı çıktığını görüyoruz. AKP, o dönemde demokrasi, barış ve toplumsal refah vaatleriyle 2002 seçimlerini kazanacaktı. İlerleyen yıllarda da CHP'nin yürüttüğü laikçi-vesayetçi siyaset, Erdoğan'ın koltuğunu daha da

ısıtmasına yaradı.

İslamcılık'ın faşizan bir hareket olduğu, hareketin doğup geliştiği Ortadoğu coğrafyasında sol kesimler arasında yaygın bir inanış. Şurası kesin: İslami hareketin tabanıyla faşistlerin toplumsal tabanı ortak.

İslamcılık'ın sınıfsal tabanı klasik faşizmin ve Hindistan'daki (...) Hindu köktencililiğinin sınıfsal tabanı ile benzerlik taşıyor. Bu hareketlerin tümü üyelerini beyaz yakalı orta sınıftan, öğrencilerden ve geleneksel tüccarlar ile profesyonel küçük burjuvaziden alırlar. Bu durum çoğu İslamcı hareketin sola, kadın haklarına ve laikliğe olan düşmanlığı ile birleştiğinde, birçok sosyalist ve liberal tarafından faşist olarak nitelenmesine sebep olmuştur.¹

İslami partilerle faşist partiler arasında ciddi bir geçişkenlik de var. Bunun yanı sıra İslamcılar'ın iktidara geldiği veya güçlendiği ülkelerde İslami değerlere aykırı hareket ettiği düşünülen kişi veya azınlık grupların yaşam hakları tehdit edildi ve öldürüldüler. Kaldı ki kapitalist ilişkileri tamamen reddetmemeleri ve/veya politikalarını sınıfsal temel üzerinden üretmemeleri yüzünden iktidara geldikleri ülkelerde yoksullaştırıcı politikaları devam ettirdiler. Bunlara karşı çıkan muhalifleri bastırmak için ellerinden geleni yaptılar.

İslamcılarının sınıfsal karşıtlık üzerinden değil sınıfsal işbirliği temelli politikalar üretmeye çalışmalarının temel nedeni kendi tabanlarının (küçük burjuva ağırlıklı da olsa) farklı sınıfsal kompozisyonudur. *Chris Harman*, İslamcılar'ın dört damardan beslendiğini belirtiyor: **1. Eski egemen sınıftan unsurlar** (büyük toprak sahiplerinin bir kısmı, tüccarlar, küçük dükkan ve atölye sahipleri), **2. Yeni yükselen egemen sınıf unsurları** (birinci grup içinden çıkan, sermayesini büyüterek orta ve büyük ölçekli işletmelere dönüştüren “yeni” burjuvazi – bizdeki “Anadolu Kaplanları”), **3. Gecekondulular ve kent yoksulları** (kırla bağlarını devam ettiren, düzenli işler bulmak-

ta zorluk çeken ve bu yüzden cami-cemaat çevrelerinden gelen yardımların odağında olan kesimler), **4. Yeni orta sınıf** (İslamcı militanların esas omurgasını oluşturan avukatlık, doktorluk gibi profesyonel meslek sahipleri ve üniversite öğrencileri).²

İslamcılık, farklı sınıfsal yönelimleri aynı potada eritmeye çalıştığından hareket içinde yer alan gruplar zaman zaman gırtlak gırtlak mücadeleye tutuşur, içinden farklı akımları ve örgütleri ortaya çıkarır. En önemlisi de başlangıçta yerden yere vurduğu kapitalist ilişkileri yeniden ve yeniden üretir. Bunu Erdoğan'ın ve Gül'ün AKP kurulurken “değiştik” söylemlerinde ve iktidara geldiklerinde neo-liberal politikaları vahşice uygulamalarında net olarak görürüz.

Tüm bunlara rağmen İslami harekete faşist damgası vurmak yanlıştır. Çünkü:

Küçük burjuvazi yalnızca faşizmin değil Jakobenizmin, Üçüncü Dünya ulusalcılığının, Maoçu Stalinizm'in ve Peronizm'in [ve Türkiye'de Kemalizm'in] sınıfsal tabanını da oluşturmuştur. Küçük burjuva hareketler yalnızca sınıf mücadelesi yükseldiğinde ve özel bir rol oynadıklarında faşist hareketler haline gelirler. Bu rol (...) sistemin keskin krizinden duydukları acıyı kullanarak onları [küçük burjuvaları] işçi örgütlerini darmadağın etmek için sermaye adına çalışmaya hazır örgütlü katillere dönüştürmek için oynatılır. Mussolini ve Hitler'in hareketleri bu nedenle faşist, Arjantin'deki Peron hareketi ise değildi. Peron, faşizm imajının bir bölümünü ödünç almasına rağmen, işçi örgütlerini satın alabileceği (...) istisnai koşullarda iktidara gelmiştir. Altı yıllık iktidarı boyunca özgün koşullar ücretleri yüzde 60 artırabilmesine imkân vermiştir. Bu, gerçekten faşist bir rejim altında olabilecek şeylerin tam tersidir.³

Mısır'daki Hür Subaylar Hareketi bunun bir başka örneğidir. Subaylar darbesiyle iktidara gelen *Cemal Abdül Nasır*, otoriter bir

rejim altında bağımsız sendika ve örgütler üzerinde baskı kurmuş olsa da uyguladığı ekonomi politikaları işçi sınıfının yaşam standardını yükseltmiştir. Elbette bu reformlar kapitalizm altında yürütüldüğünden ne Peron'un ne de Nasır'ın reformları kalıcı oldu. Aynı durum diğer tüm küçük burjuva hareketlerinin ve İslamcılar'ın iktidara yükseldiği ülkeler için de geçerlidir.

İslamcılık yine de faşizmin aksine umutsuzluğun değil umudun ideolojisi. Daha iyi çalışma ve yaşam koşullarının, daha yüksek ücretlerin; “*adil düzen*”in istenmesidir. “Mazlumlar için mücadele” temel prensiplerden biridir. Bu durum kapitalist sistemin istikrarını tehdit eder. İslamcılar;

*Faşist partilerin neredeyse hiç yapmadığı şekilde devlet güçleriyle doğrudan silahlı mücadeleye girmektedirler. Bu hareketler emperyalizmin doğrudan ajanları olmaktan çok, anti-emperyalist sloganları benimsemekte ve bazı anti-emperyalist eylemleri kapitalistlerin çok önemli ulusal ve uluslararası çıkarlarına zarar vermektedir.*⁴

Genel olarak İslamcılık çoğu durumda sol için bir düşman olmaktan ziyade bir rakiptir. İslami hareketin genel dinamikleri incelendiğinde hareketin, Ortadoğu’da solun (reformistlerin ve devrimcilerin) boş bıraktığı alanları doldurduğunu görüyoruz.

Mısır deneyimi: Müslüman Kardeşler

İslamcı hareket dendiğinde ilk akla gelen örneklerinden birisi Mısırlı *Müslüman Kardeşler* örgütüdür. Örgüt, Mısır daha İngiliz sömürgesiyken doğdu. İktidardaki laik ulusal Wafd partisinin İngiliz hegemonyasına karşı mücadele etmekteki yetersizliği, Kardeşler’e 1930 ve 40’larda büyüme fırsatı sağladı. 1950’lerin başında darbeye iktidarı ele geçiren Cemal Abdül Nasır, Müslüman Kardeşler’i hem ideolojik hem de fiziki olarak baskı altına aldı. Nasırcılık, Üçüncü Dünya milliyetçiliğine bulanmış, stalinist devrimci örgütlerin de desteğini alan, sol ve (nispeten) laik bir hareket olarak de-

ğerlendirilebilecek bir akım. Bizdeki karşılığı 27 Mayısçı, darbeci-ulusalcı sol gelenektir. Nasır'ın iktidarda olduğu yıllarda Kardeşler fiziki olarak dağıtıldılar ve yer altına inmeye zorlandılar. Nasır'ın 1970'deki ölümünden sonra Kardeşler, yarı-legal bir konuma kavuştular. Uzun yıllar örgüt içinde, daha çok cami ve vakıflar etrafında hayır işleri üzerinden İslami ahlakı yaymak gerektiğini düşünen *ılımlılar* ile iktidara zorla el konulmasını tartışan *aşırılar* arasında bir mücadele söz konusu oldu.

Nasır'dan sonra başa geçen Enver Sedat, iktisadi alanda Nasır'ın kalkımcı-devletçi anlayışını terk ederek Mısır'da neo-liberal, özelleştirmeci IMF politikalarının ilk uygulayıcısı oldu. Bu politikalar sıradan insanlar arasında işsizliğin, yoksulluğun ve toplumsal öfkenin artmasına yol açtı. Mısır egemenlerinin sol, hatta sosyalist olduğu inancı ve stalinizmin hakimiyetindeki sivil solun da bu inanç dahilinde başlangıcından itibaren bir şekilde baskıcı rejime destek vermesi nedeniyle sol düşünce Mısır'da kan kaybetmeye başladı. Onlar kan kaybettiği oranda da Müslüman Kardeşler toplum nezdinde meşruiyetini artırdı.

Sedat'tan sonra başa geçen Hüsnü Mübarek'in yozlaşmış otoriter rejimine ve artan yoksulluğa karşı 2000'li yılların ortalarından itibaren işçi grevleriyle başlayan mücadele, kitlesel eylemler neticesinde Mübarek'in Ocak 2011'de istifa etmesiyle sonuçlandı. Ülkenin her yanına yayılmış örgütsel yapısı sayesinde Kardeşler, hareketin liderliğini ele geçirebildi. Böylece Mısır'da yapılan ilk demokratik seçimleri Kardeşler'in adayı *Muhammed Mursi* kazandı. Mursi'ye cumhurbaşkanlığını kazandıran, devrimin eşitlik ve sosyal adalet taleplerini sahiplenmesiydi. Buna karşın iktidarda kaldığı dönem boyunca büyük bir hayal kırıklığı yarattı: IMF'yle ortak ekonomi politikaları, Mübarek'in baskıcı uygulamalarının devam ettirilmesi, Mısır'daki Hristiyan Kıpti azınlık için "domuzlar" ifadesi kullanılması, vb. Geçtiğimiz temmuz ayında yapılan darbenin geniş toplumsal katmanlar tarafından sahiplenilmesinin en önemli nedenlerinden birisi Mursi'nin devrime ihanet etmesiydi.

İran deneyimi

Bugünden 1979 İran Devrimi'ne bakanların çoğu, o devrimin tek aktörünün İslamcılar olduğunu düşünür. Oysa gerçeklik bunun çok ötesinde yatar: “*Devrim, İslamcılar'ın değil, Şah rejiminde 1970'lerin ortasında başlayıp sonuna kadar devam eden muazzam çelişkilerin eseridir.*”⁵

Kapitalist ilişkiler geliştikçe ülkedeki modern sermaye kesimiyle geleneksel tüccarlar (*bazaariler*) arasında gerilimler ortaya çıkıyordu. Sanayileşmeyle birlikte kırdan kente göç artmış, kentlere yeni gelenlerin bir kısmı başta petrol sanayisi olmak üzere modern sanayi kollarında işçi olarak çalışmaya başlamıştı. Ancak bunların çoğu hayatlarını seyyar satıcılık gibi marjinal işlerle hayatını kazanmaya çalışan gecekondu sakinine dönüştü. Aydınlar ve üniversite öğrencileri arasında radikal fikirler yaygınlaştı. Şah'ın uyguladığı ekonomi politikaları bütün bu kesimlerde öfkenin artmasına yol açtı. Bu tepkinin adreslerinden bir tanesi de özellikle bazaarilerin desteğini alan din adamlarıydı. Ama onlar öfkenin sadece bir kanalı oluşturunyorlardı. Neticede:

Bir grev dalgası sanayiye felç etti ve kritik öneme sahip petrol sahalarını durdurdu. Ve sonra 1979 Şubatı'nda başında solcu Halkın Fedaileri gerillaları ile sol-İslamcı Halkın Mücahitleri gerillaları ordu içinde geniş çaplı ayaklanmaları teşvik etmeyi başardılar, böylece eski rejimin devrimci bir hareketle çökmesi sağlandı.

Yükselen hareket çoğunlukla sürgündeki İslamcı Ayetullah Humeyni ile özdeşleştirildi. Adı, monarşiye karşı muhalefetin sembolü haline geldi ve Paris dışındaki evi (...) farklı güçlerin buluşma noktası oldu. Ocak 1979'da Tahran'a dönüştüğünde devrimin sembolik lideri haline geldi.

Fakat bu aşamada bile (...) [Humeyni] olayları kontrol edebilmekten uzaktı. Şah'ı deviren temel olaylar – grevlerin yaygınlaşması, silahlı kuvvetler içindeki ayaklanmalar – ondan

tamamen bağımsız bir şekilde gerçekleşti (...) Kentlerde çeşitli yerel komiteler fiilen iktidara yerleştiler. Üniversiteler solcuların ve Halkın Mücahitleri'nin ellerindeydi. Fabrikalarda şuralar (fabrika konseyleri) (...) çoğunlukla Şah rejimiyle ilişkili olanları kovuyor ve üretimi kendileri örgütlüyorlardı.⁶

1979'un ilerleyen aylarında Humeyni, bütün iktidarı ele geçirebilmek için diğer toplumsal muhalefet unsurları üzerinde baskı kurmaya, fabrikalardaki öz-yönetim organları olan şuraları kapatmaya çalıştı. Fakat bunda başarılı olamadı; grev ve fabrika işgalleri yoğunluğunu korudu. Üniversiteler iki gerilla grubunun elindeydi. Humeyni ve partisi İRP (İslamcı Cumhuriyet Partisi) lümpen proletaryadan devşirilen Hizbullah çetelerini İslami ahlaka uymayan kadınların, işçilerin ve tabii solcuların üzerine salmaya başladı.

Ancak Humeyni'ye esas fırsatı sağlayan Kasım 1979'daki ünlü Amerikan elçiliği baskını oldu. Elçiliği işgal edenlerin elinde İRP bayrağı vardı. Böylece Humeyni kendisini anti-emperyalist olarak öne çıkardı; dolayısıyla ona karşı çıkan herkes “şeytan”a hizmet edecekti! Bunun üzerine bir de Amerika'nın desteğini alan Irak'a karşı savaş çıkınca Humeyni iktidarını kuvvetlendirdi.

Ama yukarıda da söylediğimiz gibi İslami cumhuriyet İran devriminin kaderi değildi. Aslında gerçek bir sosyalist devrimin bütün malzemeleri 1979 İranı'nda mevcuttu: İşçiler fabrikaları işgal edip şuralar vasıtasıyla kendileri yönetiyor, yerel yönetimler halk meclisleri benzeri kurumlar tarafından ele geçiriliyor ve büyük solcu örgütler on binleri harekete geçirebiliyordu.

Ancak bu örgütler temel Marksist ilke olan “işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır” prensibiyle örgütlenmiyorlardı. Profesyonel devrimciler, kendilerini sınıfın öz mücadelesinin yerine ikame ettiklerinden, yani devrimi ancak kendilerinin yapabileceğini düşündüklerinden, örneğin tek tek fabrikaları kontrol eden şuraların (Şura'nın Rusça karşılığı Sovyet'tir!) ülke çapında organik ilişki-

ler kurmasını sağlamaya dönük politikalar uygulamadılar. Denebilir ki İran’da eksik olan “*tüm iktidar Şuralar’a – Sovyetler’e*” diyecek bir Bolşevik Parti’ydi.

Böyle olunca Humeyni, kendisine güveni geldiğinde birbiriyle yeterli koordinasyonu sağlayamayan ve izole kalan Şuraları ve halkın kolektif iktidarının organları olan yerel yönetimleri tek tek devre dışı bırakabildi. Aynı şeyi sol ve diğer muhalif hareketler için de yaptı. Sonuç: “İş, ekmek, özgürlük” istekleriyle Şah’ı deviren İranlı işçilerin, ellerine Kuran tutuşturuldu ve kendilerinin iradesini yok sayan kapitalist sistemdeki köle yaşamlarına geri yollandılar.

Kapitalizme verilen yanlış cevap olarak İslam

Şurası kesin: Her ne kadar İslamcı hareketin belli kesimleri kapitalizmi yıkmak gerektiğini söyleseler de hareketin geneli için kapitalizme karşı üretilmiş doğru bir cevaptır denemez. Bunun en önemli nedeni çoğu İslamcı’nın sınıfsal perspektifi reddederek esas çelişkinin gerçek müminler-münafıklar arasında olduğunu düşünmeleridir. Onlar için kurtuluş İslami öze dönmekten, dolayısıyla İslami ahlakı yükseltmekten geçer. Böyle olunca sadece “münafık” devlete veya devletlere karşı savaşıyorlar:

FİS’in [İslami Selamet Cephesi – Cezayir] 1989’da düzenlediği ilk halk gösterisi, kadınların esas kurbanlar olduğu İslami şiddete karşı düzenlenen “feminist” ve “laik” mitinglere yanıt olarak yapıldı. (...)

Mısır’da İslamcı gruplar kendileriyle aynı şekilde düşünmeyen laikleri ve İslamcılar’ı öldürdüler; Müslümanları nüfusun yüzde 10’unu oluşturan Kıpti Hristiyanlara karşı nefret duyumaları ve katliam yapmaları için kışkırttılar. İran’da İslamcılık’ın Humeyni kanadı 1979-81 arasında 100 kişiyi homoseksüellik ve zina gibi “cinsel suçlar” nedeniyle idam etti; (...) İran Hizbullah’ı adıyla katil çeteleri örgütledi, bu katiller örtünmeyen kadınlara ve solculara saldırdı; sola

*karşı uygulanan baskı sırasında İslamcı sol bir örgüt olan Halkın Mücahitleri'nden binlerce insan öldürüldü.*⁷

Benzer örnekler Türkiye'den de verilebilir. Aynı şekilde günümüzde Suriye'deki iç savaşta Sünni devletlerden destek alan İslamcı unsurların önemli bir kesimi düşman bellediklerinin (Aleviler'in, Hristiyanlar'ın, vb.) kafalarını kesmekte, kalplerini yemekte beis görmüyorlar.

İslamcılık, kapitalizme muhalif; ama onu yıkmaya muktedir olmayan, bazı dönemlerde çoğu unsurunun vahşi bir ahlak anlayışıyla ezilen kesimlerin başlarının üzerinde sallanan kılıca dönüşebilen bir harekettir.

Başlangıçtaki söylemler ne olursa olsun politikalarının net bir sınıfsal temeli olmaması, hareketin içinde yer alan dürüst devrimcilerin başarılı olmasını engeller. Bu dürüst devrimcilerin iradeleri, İslamcı hareket iktidara geldiğinde kapitalizmi yıkmaya yetmeyecektir. Bunun en açık örnekleri İran ve Müslüman Kardeşler'in darbeyle yıkılmış iktidarlarıdır.

Bütün bu söylediklerimiz çok genel ifadeler. İslamcılık'ın içinde yer alan bütün akımları kapsamaz. İslami hareketin içinde kendine sosyalist diyen unsurlar da yer alır. İslamcılık, genel olarak sağda yer alan bir hareket olmasına karşın, içlerindeki “müslüman sosyalistleri” sol yelpazenin bir parçası olarak değerlendirmek gerekir. İran'daki Halkın Mücahitleri veya Gezi Parkı eylemlerinde öne çıkan “*Devrimci/Antikapitalist Müslümanlar*” bunun örnekleridir. Ancak elbette onların da esin kaynağı kutsal kitap ve bu yüzden belki de onları zaman zaman kafası karışabilen yoldaşlar olarak görmek daha doğru olur.

Türkiye örneği: Refah deneyimi

Milli Nizam-Milli Selamet-Refah Partisi çizgisi 1960'ların sonunda şekillenmeye başlayan bir akım. MSP 1970'li yıllarda iki defa kısa süreli hükümet ortaklığı yaptı. Ancak bu akım o günlerde

yüzde 5 düzeyinde oy alan, küçük bir parti idi. 12 Eylül darbesinden sonra akımın içinden çıkan Refah Partisi, 1980’li yıllar boyunca küçük parti olma özelliğini korudu.

RP’nin yükselişe geçtiği dönem 1990’ların başıdır. Bu dönem sosyal demokrat liderlerin iktidara geldikten sonra toplumun sömürülen ve ezilen kesimlerine ihanet ettiği, sosyalist solun da SHP’nin solunda gerçekçi ve birleşik bir çekim merkezi yaratamadığı bir dönemdir. Bunlar kitlelerin gözünde RP’nin yıldızını parlattı. Bu tam da Ortadoğu’da İslami hareketin yükseliş dinamiklerine uyan bir örnektir.

12 Eylül darbesinin pek çok uygulamasını fiili olarak hükümsüz bırakan *1989 Bahar Eylemleri* ve sonrasında gelişen işçi sınıfı mücadelesiydi. Önce mavi yakalıların, peşinden de kamu çalışanlarının meydanları ve politik alanları örgürlendirmesi sonrasında, darbenin kapattığı sendika, sol parti ve demokratik kitle örgütleri teker teker yeniden açılmaya başladı. İşçi sınıfı hareketliliğini koyduğumuz manzaraya Kürt özgürlük mücadelesini de eklediğimizde bugün unutulan veya bilerek es geçilen özgürlük havasının bütünsel bir toplumsal mücadelenin sonucu olduğunu görürüz (her türlü eksikliğe ve yanlışlığa rağmen). Mücadeleye atılan toplumsal kesimler, seçimlerde kendisini SHP’de ifade etti; 1989 yerel seçimlerinde birinci olan SHP, 1991 genel seçimlerinden sonra hükümet ortağı oldu.

Bugünkü CHP’nin aksine SHP, “*laiklik elden gidiyor*” veya “*hepimiz Kemal’in askerleriyiz*” diyerek toplamadı o oyları: Yükselen Kürt mücadelesinin özgürlük ve barış taleplerine, Bahar Eylemleri’nin “*iş, ekmek, özgürlük*” sloganına sahip çıkarak oy istedi. Sömürülen ve ezilen kesimler de bu yüzden SHP’ye oy verdiler. Nitekim 1991 seçimlerinde SHP, yanına Kürt hareketinin sözcülerini (Leyla Zanalır) alarak meclise girmişti.

SHP, iktidar ortağı olduktan sonra, seçim meydanlarında vaat ettiklerinin tam zıttı politikalara imza attı. Leyla Zanalır mecliste

Kürtçe konuştukları için polisler tarafından yaka paça tutuklandıklarında SHP sıralarından bir allahın kulu bile itiraz etmedi. Daha sonrasında SHP'nin iktidar ortağı Tansu Çiller dönemi, iç savaşın en kirli dönemi olarak tarihe geçti: Boşaltılan/yakılan köylerin, faili meşhurların ve gözaltında işkence vakalarının sayısı dramatik bir şekilde arttı, barış lafını dillendirenlerin bile üzerinde ciddi bir baskı kuruldu. Ekonomi politikaları ise en az bunun kadar içler acısı: Dünya tarihinde İMF paketine imza atan ilk sol parti lideri Murat Karayalçın oldu. Karayalçın, Çiller'in yardımcısı olarak vergilerin artırılması, yeni vergilerin konması, özelleştirmelere başlanması ve özellikle kamuda işçi ve memur maaş artışlarının sınırlandırılması gibi pek çok çok yoksullaştırıcı tedbire evet dedi.

Aynı dönemde SHP'nin başında olduğu belediyelerdeki yolsuzluk skandalları (en bilindiği İSKİ skandalıdır) SHP'ye oy verenlerin yaşadığı hayal kırıklığını artırdı.

SHP'nin toplumsal muhalefete ve oy tabanına ihaneti ve bunun karşısında sosyalist solun birleşik ve gerçekçi bir alternatif oluşturmaması İslamcılar'a alan açtı.

RP, 1994 yerel ve 1995 genel seçimlerine “adil düzen” parolasıyla girdi. Hazırladıkları seçim bildirileri ve broşürlerinde birkaç defa geçen İslami kelimeleri çıkarsak, onların altına bir solcu rahatça imza atabilir: Daha yüksek ücretler, toplumsal refahın adil dağılımı ve Türk-Kürt ayrımcılığına son. Necmettin Erbakan Bingöl'deki bir konuşmasında *“Okullarda çocukları ‘Ne mutlu Türküm diyene’ diye bağırtıyorlar. Bu yanlış. Türk böyle derse Kürdün de ‘Ne mutlu Kürdüm diyene’ deme hakkı doğar”* diyerek Kürtler'e sınırlı da olsa göz kırpacaktır. Daha sonra Anayasa Mahkemesi'nin kendisi hakkında vereceği siyasi yasaklama kararında bu sözün önemli bir payı olacaktır.⁸

SHP'nin ihaneti üzerine yükselen İslami harekete karşı sosyalist solun cephe alması, onu RP'ye oy veren gecekonduculardan uzaklaştırdı. Aynı gecekonducular 80 öncesinde solun kalesi, hatta kurtarıl-

miş bölgeleriye solun İslami hareketi doğru değerlendirememesi yüzünden bu sefer İslamcılar'ın oy deposu haline geldi. Üstelik solun isteyerek veya istemeyerek egemenlerin "laikçi" kampında yer alması, İslamcılar'ın sosyal demokratlardan sosyalistlere kadar bütün solu devletin ajanı, baskıcı, "jakoben", halktan uzak, darbeci olarak damgalamasına, İslamcılar'ın (bugün hala Erdoğan'ın olur olmaz yerde kullanmaya devam ettiği) mazlum edebiyatı yapmalarına ve tabii daha fazla popülerlik kazanmalarına neden oldu.

Kaçırılan büyük fırsat: Bir Dakika Karanlık

Refah'ın oylarını artırması yanında o dönemde derin devletin organize edip İslami hareketin bütünü üstüne attığı Sivas Katliamı ve provokatif cinayetler* (Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu, vs.), sol kamuoyunda bir korku yarattı. Sosyal demokrasi ve onun solunda yer alan unsurlar, egemenlerin "laikçi" ideolojisine (ucundan kıyısından bile olsa) sarılarak İslami harekete cephe aldılar; gerçek düşmanın İslamcılar olduğu düşüncesi yaygınlaştı. Bu, solu daha da felce uğrattı. Solun geneli, sisteme muhalif olan bir harekete karşı (istemeseler bile) egemenlerin yanına düştü.

Bu yüzden hem darbecilerden ve derin devletten hesap sorup adil bir barış ortamını elde etmemizi hem de İMF politikalarını tamamen çöpe atmamızı sağlayacak büyük bir fırsatı kaçırdık.

Susurluk kazasında ortaya serilen pis ilişkiler, toplumda büyük bir öfkeye neden oldu. O dönemde yeni kurulan ÖDP'nin liderliğinde, Türkiye tarihinin en büyük demokrasi eylemlerinden birisine şahit olduk: *Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık*. Bu eylemlerin pik noktasında, her akşam saat 9'da ışıklarını kapayıp açan, sokaklarda elinde tencere-tavaıyla demokrasi konseri veren insan sayısının 20 milyonu geçtiği tahmin ediliyor. Bu, Türkiye tarihinin en geniş

* Geçmişte "komünizme karşı mücadele" için derin devletin kimi İslami gruplara destek verdiği bilinir. Hatta derin devlet yapılanmasının kendi kurduğu örgütler vasıtasıyla toplumsal muhalefeti bastırmaya çalıştığı da oldu. Bunun en açık örneği Kürdistan'da PKK'ye karşı oluşturulan Türk Hizbullahı'dır. Ama bunları İslami hareketten ziyade derin yapılanma altında görmek gerekir.

katılımlı eylemiydi.

Eylem, açık ve net bir şekilde devlet-mafya-faşist koalisyonunun yürüttüğü egemenlerin pis işlerini yapan yarı-resmi derin devlet yapılanmasına karşı başladı. İnsanların başlangıçtaki talebi her türlü demokrasi mücadelesini bir şekilde manipüle etmeye çalışan, suikastler ve katliamlar yapmaktan çekinmeyen Türk Gladiosu'ndan hesap sorulmasıydı.

Fakat ne zamanki asker lojmanları da ışık açıp kapatmaya başladı, ne zamanki omzu kalabalıklar karanlığın temsilcilerinin İslamcılar olduğunu söylemeye başladı işin rengi değişti, mücadelenin hedefi de şaştı. RP hükümetinin bu mücadeleye cephe alması ve ışık açıp kapatan insanlar hakkında Aleviler'i aşağılamak için kullanılan "mum söndü yapıyorlar" demesi, akıllı laik cepheci fikirlerle bulanık olan solun yolunu şaşırtmasının nedenlerinden biriydi. Bunu kullanan egemenlerin darbeci kanadı, kendi pisliklerinin üstünü örtmek için İslami Hareket'e karşı cihad ilan etti. Askeri vesayete, onun derin ilişkilerine karşı başlayan hareket hızlıca İslamcılar'a karşı yöneldi.

Bu durum sisteme öfkeli olan kesimler arasında laik-müslüman ayrışması ortaya çıkardı. Bir Dakika Karanlık eylemlerinin toplumsal tabanının aşınmasına ve hareketin güç kaybetmesine neden oldu. Neticede eğer esas düşman İslamcılar ise onların hükümetten uzaklaştırılması olmazsa olmazdır. Bunun için harekete geçen ordu 28 Şubat muhtırasıyla RP'yi hükümetten kovdu. Solda, bunun demokrasiye indirilmiş bir darbe olduğunu net bir şekilde dillendirenlerin ve darbeye karşı tutum alanların sayısı bir elin parmaklarını geçmiyordu.

Asker, harekete geçtikten sonra Bir Dakika Karanlık eyleminin hedefine ulaştığını ilan edip insanlara evlerine dönmeleri çağrısı yaptı ve muhtıradan sonra mücadele bir anda bitti.

Bugün 28 Şubat dönemine bakıp da solun darbecilerden yana olduğu yalanını söylemek (hem de sol içinde bile) moda oldu. Sos-

yal demokratların ve ulusalcıların ciddi bir kısmı gerçekten orduyu destekledi. Fakat 12 Eylül hafızası taze olan sosyalist solun çoğunluğunun darbeyi bile isteye desteklediği koca bir yalandır. Ancak solun darbeye karşı net tutum sergilememesi darbecilerin işine yaradı.

Dönemin en büyük örgütü ve hareketin lideri ÖDP'nin 28 Şubat döneminde geliştirdiği “*Ne Refah-yol Ne Hazirol*” sloganı (ÖDP-liler bunu istemese bile) darbeye karşı mücadelede bizim elimizi zayıflattı. Bu ortayolcu tutum, zaten laikçiliğin ve kemalizmin diğer ideolojik mitlerinin iğdiş ettiği toplumsal muhalefeti, o anki esas, kuvvetli düşmanın (ister laik ister anti-laik görünsün) kapitalistler ve onların sopası olan darbeciler-derin devletçiler olduğu konusunda ikna etmede yetersiz kaldı.

Bunun günümüzdeki somut örneği Mısır'daki darbedir. Müslüman Kardeşler ve Mursi, Mübarek'i deviren devrime ihanet ettiler. Toplumsal muhalefet ona cephe aldı. Bunu fırsat bilen ordu da darbe yaptı. Darbe söz konusu olduğunda Mursi ikinci plana düşer. Hedef net olarak egemen sınıfın silahlı, örgütlü balyozu olmalıdır. Mursi gibilerle zaten sokakta, sandıkta hesaplaşılabilir.

Troçki'nin işçi sınıfına ihanet eden sosyal demokrat liderlerle faşistleri karşılaştırdığı benzetme burada da işe yarar: İslamcılar'ın liderliği bir metre ötemizde, elinde bıçakla bizi ölümle tehdit ediyor; darbeciler ise kafamıza dolu tabancayı dayamış durumda. Yaşamak ve ilerde İslamcılar'ın liderleri ile hesaplaşmak için zaman elde etmek istiyorsak, önce o anki daha büyük tehdidi bertaraf etmeliyiz. Bu, hiçbir şekilde Mursi'ye veya Kardeşler'e (veya Erbakan'a ve Erdoğan'a) demokrasi makyajı yapmak değildir.

28 Şubat muhtırasına karşı duramamanın acısını hala çekiyoruz. Bundan kazançlı çıkanlar, İslamcılık'ı kapitalizme karşı mücadele eden bir hareket olmaktan, bir kimliğe ve (diğer sağ partilerde olduğu gibi) seçim zamanı oy kazandıran bir araca indirgeyen, “ılımlılaştıran” Erdoğan ve ekibi oldu. Erdoğan, piyasa düzeninin zengini

seven vahşî politikalarının altına imza atıyor. Ne zaman başı sıkışsa hala mağdur edebiyatı yapıyor. Bu alışkanlığı 28 Şubat'ta kazandı. Kendisi ve AKP'yi darbecilere karşı demokrasi mücadelesi veren bir örgüt olarak gösteriyor. Attığı her adımın da buna hizmet ettiğini iddia ediyor. Aynı zamanda bir bütün olarak sola ve kendisine karşı çıkan herkese darbeci yaftası yapıştırıyor.

28 Şubat sürecinde yükselen laik cephecilik ve bununla kopmaz bağları olan Türk milliyetçisi, sol fikirlerin toplumsal tabanını kemirdi. Grev rakamları süratle düştü; 2001 krizine işçi sınıfı tamamen korumasız girdi ve büyük ekonomik ve politik kayıplar verdi. 1999 seçimlerinde CHP'den bile daha sağda duran DSP birinci parti oldu. Esas yükselişi ise MHP gerçekleştirdi.

Ne deve ne kuş: AKP

2001 krizi zaten bozuk olan ekonomik ve sosyal düzenin yoksullar aleyhine daha da bozulmasına yol açtı. Krize karşı öfkenin kendisini ifade edebileceği doğru sol kanalların bulunmaması; bir bütün olarak solun ve sınıfın kafasının laik cepheci zırvalıklar yüzünden karışık olması, sendikaların muhtıra zamanında generallerin yanında yer alması, yukarıda dediğimiz gibi işçileri krize karşı savunmasız bıraktı.

Benzer şekilde uzun yıllar yürütülen kemer sıkma politikaları ve yolsuzluklar, merkezde yer alan partilere olan güveni yok etti. Yenilik ihtiyacında olan kitleler kendilerini 2002 seçimlerinde Refah Partisi'nin içinden çıkan AKP'de ifade etti.

2002 seçimlerinde toplum merkezdeki partileri cezalandırarak tercihini "ılımlılaştıran" AKP lehine kullandı. O dönemde çıkan Antikapitalist gazetesinde bu durumu şöyle ifade etmiştik: Toplum radikalleşme, AKP merkeze kayma eğilimindeyken ikisi orta bir noktada buluştu.⁹

AKP'ye oy verenler kimler? Sadece orta sınıf deyip geçemeyeceğimiz karışık bir sınıfsal oy yapısı var AKP'nin. Gecekondu-lar-

dan, “Anadolu Kaplanları”na ve Kürtler’in bazı unsurlarına kadar geniş bir toplumsal kesim, yoksulluğa çare bulacağını, AB hedefiyle demokrasi ve özgürlük alanını genişleteceğini vaat eden AKP’ye oy verdi. Dolayısıyla AKP’ye giden bu oylar demokrasi, adalet ve özgürlük taleplerinin yansımasıdır; adres yanlış olmasına rağmen.

Bu yüzden AKP’nin 2002 seçimlerinde aldığı oyların önemlice bir kısmının değişim isteğinin sonucu olduğunu görmemiz gerek. 2007’de Abdullah Gül’ün cumhurbaşkanı olmasına karşı ordunun müdahale tehdidi AKP oylarının artmasını beraberinde getirdi. Son genel seçimler ise ekonomik büyüme ve Kürt açılımı illüzyonlarının başarısıydı.

AKP, şimdiye kadarki seçimlerde faşist bir partinin kullanamayacağı bir dil kullanarak oy istedi. Toplumsal öfkeyi sınırlı ve pragmatik de olsa sahiplenir bir pozisyon benimsedi. Bunun son örneği Barzani’yle Diyarbakır’da bulunduğu Erdoğan’ın Kürdistan tabirini kullanmasıdır. Zaten Barzani ve Kürdistan mevzuları gerçek faşistleri (MHP’lileri) hop oturtup hop kaldırıyor! Sağolsunlar, CHP’nin yöneticileri de faşistleri yalnız bırakıyor!

Evet, AKP demokratik bir parti değil. Ancak onu sıradan bir sağ-muhafazakar parti olarak değerlendirmemek gerekiyor. İktidar olabilmek ve iktidarda kalabilmek için Erdoğan, toplumdaki birikmiş sorunların baraj kapaklarını araladı. Yıllarca birikmiş sorunların yarattığı tazyik o çatlaklardan suların fışkırmasına neden oluyor. AKP’nin önerdiği sınırlı sözde demokrasi uygulamalarının ötesinde talepler açıkça dillendirilmeye başlandı. Bu da Türkiye’deki egemen ideolojinin ciddi bir biçimde sorgulanmasına neden oluyor.

Bir yandan ordunun siyasal gücü azalırken, diğer taraftan miliyetçileri hop oturtup hop kaldırın Kürt sorunun, Kıbrıs ve Ermeni meselelerinin yeniden gündeme gelmesi ve eskiye nazaran daha radikal önerilerin açıkça dillendirilmesi bize önemli fırsatlar sağlıyor.

AKP faşist değil, ama demokrat da değil. Erdoğan’ın derdi demokrasi sınırlarını genişletmek değil kendine demokratlık yapma.

Erdoğan'ın demokrasisi neo-liberalizm ve sermayenin güçlendirilmesidir. Fakat Türk egemenlerinin klasik araçlarına tam olarak güvenemiyor. Bu yüzden de sürekli hokkabazlık yapmak zorunda kalıyor. Örneğin bir yandan “demokratik açılım” diyerek Kürt hareketine göz kırparken bir yandan da Abdullah Öcalan’a yönelik terörist başı ifadelerini kullanmaya, onunla görüşülmesine engeller çıkarmaya devam ediyor. Böylece tabandaki milliyetçi kesimi yedeğinde tutmaya çalışıyor.

Ancak gerek Türkiye’deki sorunların halı altına süpürülemeyecek kadar büyümesi, gerek dünya ve Türkiye ekonomisinin gittikçe daha fazla istikrarsızlaşması gerekse Ortadoğu’daki politik gelişmeler Erdoğan’ın hokkabazlığa uzun süre devam etmesini engelleyecek.

AKP’nin alternatifi verili CHP değil

Erdoğan’ın gerektiğinde polis devletini devreye sokmasından çekinmemesine, saçma sapan “kızlı-erkekli ev” tartışmalarına, vs. bakıp seçimlerde “*AKP zayıflasın, sol oylar bölünmesin; oylar CHP’ye*” düşüncesine varmak yanlıştır. CHP, ne olursa olsun hala egemen ideolojinin vesayetçi dilini kullanıyor. CHP, her defasında laik cephecilik ve ona kopmaz bağlarla bağlanmış olan Türk milliyetçiliği kartını çıkarıyor. Verili CHP’yi güçlendirmeye çalışmak aslında Erdoğan’ın işine yarıyor. Erdoğan gibi küçük hesaplar peşinde koşturan esnaf kafalı birisinin 11 senedir başbakan kalabilmesinin en önemli nedenlerinden biri, Deniz Baykal gibi bir adamın Türkiye’nin en büyük sol partisinin başında olması idi. CHP’nin genel başkanı ve yönetim kademesi değişse de fıkırsel olarak onun etkileri devam ediyor.

Baykal bütün bunları tek başına yapmadı. Yukarıda da belirttiğimiz gibi 1990’larda sosyal demokrat liderler mücadeleyi satıp taban kaybettikçe egemen ideolojiye daha fazla saplandılar. En temel sol değerlere sırt çevirdiler: Daha iyi bir yaşam, daha yüksek ücret ve iş güvencesi isteyen işçi ve memuru İMF politikalarına ve ekono-

mik krizlere terk ettiler. Adil ve demokratik barış isteyen Kürt hareketini, iktidar ortağıyken Çiller yönetiminde derin devlete ve onun yürüttüğü kirli savaşa terk ettiler. Kürtler'in bir kısmı çıkış yolu olarak AKP'ye yöneldiğinde onları hainlikle suçladır, Şeyh Sait ve Dersim isyanlarını, Kürt ulusal mücadelesini tersten okuyarak üzeri laikçilik soslu milliyetçilik yaptılar ve (dozu biraz azalmış da olsa) yapmaya devam ediyorlar. Kıyafet özgürlüğü konusunda mağdur olan türbanlı kadınları uzun yıllar AKP'nin ve onun liderinin küçük hesapçı insafına terk ettiler. Bu listeyi tüm yazıyı dolduracak kadar genişletebiliriz.

Sosyal demokratlardan uzak mı durulmalı?¹⁰

Verili CHP liderliğinin, milletvekillerinin önemlice bir kısmının milliyetçi tavırları elbette tabandan da destek buluyor. CHP'ye oy veren kitlenin çoğunluğu bir şekilde Kemalist. Bu yüzden Erdoğan'ın tüm yaptıklarına ve söylediklerine laiklik vurgusuyla karşı çıkıyorlar. Karşı çıkış zaman zaman bilerek veya bilmeyerek onları milliyetçiliğin sularına doğru itiyor: Kürt mücadelesine sekte yaklaşım, azınlık bireylerinin haklarına kayıtsızlık ve hatta daha da kötüsü milliyetçi karşı çıkış, vb.

“Atatürk olmasaydı adınız Yorgo olurdu” diyerek aklınca solculuk yaptığını zanneden CHP'nin meclisteki grup başkan vekili Muharrem İnce gibi CHP'liere bakarak CHP'nin sol parti olmadığını, hatta faşist bir parti olduğunu iddia etmek kolaycı bir anlayış. Sol içinde CHP liderliğiyle birlikte CHP'ye oy veren herkesi çöpe atma eğilimi de var.

Bunu Erdoğan kullanmaya çalışıyor. Gezi Parkı'nda sallanan Türk ve Mustafa Kemal bayraklarını göstererek Gezi'ye katılan herkesi darbeci (ve faiz lobisi ve Yahudi lobisi ve telekinezi lobisi) yapıverdi!

Öncelikle reformistlerin liderliği ile tabanında yer alanları birbirinden ayırmak gerekir. Sosyal demokrat liderler, hava nereden eserse ona uygun konumlanır. İşçi sınıfı muhalefетinin yükseldiğinde

liderlerin söylemleri sola kayar; grevcilerin yanında yer alır, taleplerini dillendirirler. Fakat mücadeleyi bir adım daha öne taşımak ve sonuna kadar götürmek yerine, her zaman egemen sınıfla uzlaşmaya meyilli olduklarından kendi tabanlarını kapitalizmin insafına terk ederler. Sosyal demokratların politikaları kapitalizmi yıkma perspektifi taşımadığından, dürüst ve içten niyetlere sahip olanların bile çabaları nihayetinde kapitalizmin değirmenine su taşır.

Dünyadaki reformist partiler çoğunlukla Marksist kökenlidir. CHP'nin sosyal demokrasisi ise Kemalizmin hayali sol damarından beslendi. Üstüne üstlük CHP, 1950'lerin sonuna kadar merkezde yer alan, devletin kurucu partisi rolü oynadı. Ancak Demokrat Parti iktidarının sonlarına doğru bu manzara yavaştan değişmeye başladı. CHP, 1957 seçimlerine örneğin grev hakkının yasallaşması, üniversitelere özerklik tanınması ve anti-demokratik kanunların kaldırılması gibi vaatlerle girdi.

27 Mayıs darbesinden sonra ilk defa İsmet İnönü'nün ortaya attığı *ortanın solu* fikri, özellikle Bülent Ecevit gibi zamanın genç üyelerinin ilgisini uyandıracaktı. İnönü, Atatürk ilkelerinden devletçiliğe atfla CHP'nin solda yer aldığını ilan etti. Ecevit bunu daha ileri götürecekti. 1960'lı yıllar Türkiye'de sınıf mücadelesinin yükseldiği, sendikal hareketten çıkma *Türkiye İşçi Partisi* gibi sol örgütlerin kitleleştiği yıllardır. CHP'nin genç üyeleri bu sol havadan etkilenerek CHP'yi bir sosyal demokrat (veya Ecevit'in daha çok sevdiği kavramla söylemek gerekirse “demokratik sol”) parti haline getirmek için uğraş verdiler. Ecevit genel sekreterlik yaptığı 60'lı yıllar boyunca “CHP, devletin partisidir” anlayışını devam ettirmek isteyen ağır toplara karşı ciddi bir parti içi mücadeleye girişti. Hatta bu mücadele CHP'nin seçimlerde oy kaybı yaşaması nedeniyle daha da zorlaşacaktı. Buna rağmen Ecevit ve etrafındakiler CHP'yi sola çekmek için uğraşmaya devam ettiler.

Dönüm noktası 12 Mart 1971 darbesi oldu. İnönü'nün darbeyi desteklemesi ve darbecilere CHP'li Nihat Erim hükümetleri armağan etmesi üzerine Ecevit, genel sekreterlikten istifa edip il il dola-

şarak CHP'nin yerel örgütlerini darbe karşıtı, sol bir duruş sergilemeye ikna etmek için uğraştı. Bunun neticesini de aldı: Kendisini "sosyalist" olmakla suçlayan İsmet İnönü'yü karşısına almaktan çekinmeyen Bülent Ecevit Mayıs 1972'de CHP kurultayında parti başkanı olarak seçildi. Artık net bir şekilde solda yer alan CHP'nin bir sene sonraki genel seçimleri kazanmasını da sağladı.

Ecevit'in temsil ettiği yenilik CHP'nin yerel örgütlerine ve üye kompozisyonuna da yansdı. Özellikle taşrada CHP, genç üyeler kaydediyor*, işçi sınıfıyla ve Kürtler'le** bağ kuruyor ve onların taleplerine sahip çıkıyordu.

12 Eylül darbesinde CHP'nin yasaklanmasıyla sosyal demokrat hareket içinde Halk Partisi ve Sosyal Demokrat Parti adlarıyla iki parti kuruldu. Bu partiler 1985'te birleşerek Sosyal Demokrat Halkçı Parti'yi oluşturdular. SHP, 1995'te yeniden kurulan CHP'yle onun ismi altında birleşti.

Şu anda CHP'nin içler acısı durumu, aslında dünya çapında reformizmin krizinin (ülkeden ülkeye bir takım farklılıklar arz etse de) bir göstergesi ve sonucu.

1980'li yıllardan itibaren, özellikle Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra kapitalizmin zaferini ilan etmesiyle birlikte sosyal demokrasi neo-liberal piyasa ekonomisinin üstünlüğünü kabul eder pozisyonu aldı. Reformistler, post-modernizm ve işçi sınıfının bittiği palavralarına eşlik eden neo-liberal ekonomi politikalarını destekledikçe, daha da yoksullaşan ve çözüm arayan kesimlerden uzaklaştı. Dolayısıyla dünya çapında sosyal demokratlar politik ve ideolojik olarak sağa kaydı.

Ekonomi politikası anlamında sağa kayışın tipik örnekleri 1990'lı yılların ortasından itibaren İngiltere'de ve Kıta Avrupası'nda

* 1970'li yıllarda taşrada CHP'li olmak komünist olmakla eşdeğer kabul edildiğinden, taşradaki genç CHP'liler de ülkücü faşistlerin ilgi odağı olacaklardır.

** Örneğin 1973 seçimlerine Demokratik Parti'den Mardin milletvekili seçilen Ahmet Türk, meclise girdikten sonra CHP'ye katılacak ve 1990'da SHP'den atılana kadar sosyal demokrat hareket içinde yer alacaktı.

iktidara gelen sosyal demokrat partilerin uygulamalarıdır (özellikle İngiltere’de Blair’in İşçi Partisi ve Almanya’da Schröder’in SPD’si). Türkiye’deki SHP örneğini de bunlara ekleyebiliriz. Duvarlar yıkıldıktan sonra kurulan sosyal demokrat hükümetler (veya onların ortak olduğu hükümetler) neo-liberal politikalara imza atıldılar. Toplumda yoksulluk ve işsizlik arttıkça, sömürülen ve ezilen kesimlerin sosyal demokratlara ve sola olan güveni gittikçe azaldı. O kesimlerde milliyetçiliğin artması veya Türkiye benzeri Ortadoğu ülkelerinde İslami hareketin güçlenmesi tesadüf değil. Kaldı ki neo-liberalizmi uygulayacaksanız bunu en iyi sağ partiler yapar (bakınız: AKP) Toplum, sağcılarının kötü kopyalarıyla uğraşacağına aslını tercih edecektir ki yukarıda saydığımız ülkelerin hepsinde durum şu anda böyle.

Rejimin yarattığı sorunlara yanıt üretememesi, rejimi reforme bile edememesi, sosyal demokrat partilerin genel problemidir. Bunlara CHP’nin ve Türkiye toplumsal muhalefetine kendine has sorunlarını da eklemek gerekir.

1990’ların başında SHP liderliğinin ihaneti ve sonrasında toplumsal kesimleri küstürmesi nedeniyle, yeniden kurulan CHP sıkıştığı cendereden çıkış noktası olarak egemen sınıfın laikçi-milliyetçi bekçiliğini yapmayı seçti. Böylece CHP’de 90’ların ortasından itibaren bir değişim ortaya çıktı. Elbette Baykal’ın vesayetçi CHP’si tabanındaki laikçi hassasiyetten etkilendiği kadar tabanını da etkiledi.

Refah Partisi ve devamında İslami hareket yükseldikçe CHP, sistem partisi olma rolüne daha fazla kaydı. Toplumun geniş yığınlarını temsil etme, onların sorunlarına çare bulma yerine orta sınıf hayalleri ve yaşam tarzı hassasiyetlerini politikasının merkezine taşıdı; işçileri ve ezilenleri temsil edeceğine “müteahhit partisi” haline geldi.

CHP’nin sistemi kuran ve bekçiliğini yapan parti olma rolü, onun hiçbir zaman ideolojik netliğe sahip olamamasından da cid-

di olarak beslendi. Ecevit'in, 1960'lardaki ortanın solu tartışmalarında "biz Marksist değil Kemalistiz" demesi bu ideolojik kafa karışıklığının bir göstergesidir. Gerçi o dönemki sosyalist solda da Kemalizmin devrimci ve solcu öz taşıdığı hayalleri vardı. Bugün Türkiye'deki büyük sosyalist örgütlerin hemen hepsinin kökleri, o dönemki sol Kemalist damardan etkilenmiş örgütlerdir. Dolayısıyla kemalizm illetinden muzdarip olma sadece CHP'nin çektiği bir rahatsızlık değildir.

CHP'nin içinde bulunduğu durumu Türkiye'deki işçi sınıfı ve muhaliflerin ideolojik krizinden bağımsız düşünemeyiz. CHP'li vekil ve yöneticilerin ettikleri laik cepheci-milliyetçi laflar, gökten zembille inmiyor. Evet, bunlar orta sınıf hassasiyetine işaret ediyor. Ancak Türkiye'deki işçi sınıfının da bu türlü fikirlerden (lehte veya aleyhte) etkilenmediğini söyleyemeyiz. Özellikle sendikalı işçi sınıfı ve onun liderliğini yapanların ciddi bir kısmının fikirleridir bunlar. Elbette bu laik cepheci-milliyetçi fikirlere karşı mücadele etmek gerekiyor.

Reformizmin krizi belli düzeylerde sosyal demokrasinin daha solunda yer alan unsurlara da sirayet etti. 1990'lı ve 2000'li yıllar boyunca post-modernizm, devrimci-dönüştürücü özne, devrim-reform tartışmaları sosyalist solda da bolca yapıldı. Bütün bu kafa karışıklıklarına bir de reformist hükümetlerin ihaneti eklenince dünya çapında genel olarak solun toplumsal tabanı zayıflama riskiyle karşı karşıya kaldı.

Velhasıl CHP, dünyada krize girmiş reformist partilerden bir tanesi. Bu krize CHP'nin verdiği cevap, takıntılı bir şekilde kemalizme sahip çıkmak oldu.

Alternatif: Sosyal demokrat tabanı da sola çekecek birlik

AKP neo-liberal bir parti. Ona karşı gerçekçi bir muhalefet kurmak istiyorsak, öncelikli hedefimiz onun uyguladığı yoksullaştırıcı ve ayrımcı politikaları olmalıdır. AKP'nin es geçtiği veya yüzeysel bir şekilde sahip çıkarmış gibi görüldüğü demokrasinin, sosyal ada-

letin, adil barışın ve özgürlüklerin gerçek adresinin sol olduğunu göstermememiz gerekiyor.

Bunun için kapitalizmin mağdur ettiklerine veya moda terimle söyleyecek olursak “ötekileştirdiklerine” ayrımsız sahip çıkmalıyız.

Toplumsal muhalefetteki kafa karışıklıklarının aşılma emarelerini Gezi Parkı direnişi bize gösteriyor. Türk bayraklarını kapıp gelenler Kürt bayraklılarla yan yana halay çekmekte beis görmedi. Antikapitalist Müslümanlar Gezi’de iki defa Cuma namazı kılarken onların başlarında sosyalistler ve transseksüeller nöbet tuttu. Türbanlı-türbansız feministler birlikte eylem yaptı. Fener kaşkolüyle parka gelenler Çarşılıları bağırklarına bastı, Sarı-Kırmızı formalılarla omuz omuza polis şiddetine karşı durdu; “kesinlikle yan yana gelmezler” denilenler, iş demokrasiyi savunmak olunca yan yana çok güzel durdular...

Erdoğan, Gezi Parkı’ndaki Türk bayraklarına bakarak bunların Cumhuriyet Mitingleri’ndekiyle aynı bayraklar olduğunu iddia edip toplumsal muhalefeti bölmeye çalışıyor. Cumhuriyet Mitingi’ndeki bayrakları taşıyanlar “ordu göreve” diyorlardı. Oysa Gezi’de aynı bayrakları taşıyanların çoğunun derdi (İşçi Partisi ve Türk Solu gibi şaibeli örgütlerin üyeleri hariç) askeri göreve çağırmak değil, baskıcı-neoliberal bir partiye (AKP) karşı demokrasi mücadelesi vermektir. Elbette taşıdıkları bayraklar (onlar o niyetle olmasa bile) esasen kendilerini ezen, yoksullaştıran ve öldüren kapitalizmi simgeler. Bunları onlarla, onların yanında polis şiddetine karşı mücadele ederken veya demokrasi hareketini birlikte yükseltirken tartışmalıyız. Hepimiz aynı taraftayız; zaten öyle olmasaydı Türk bayrağı taşıyanlar Kürt bayraklılarla, türbanlılarla, Antikapitalist Müslümanlar’la birlikte halaya durmazdı.

Marx’ın ortaya koyduğu ünlü bir ikilem vardır: Bir yerde “*işçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır*” der; ama başka bir yerde “*her dönemde egemen fikirler, egemen sınıfın fikirleridir*” önermesini sunar. Bu önermelerden sadece ilki doğru olsaydı kapitalizm

çoktan çöpe atılırdı. Ancak sadece ikincisi doğru olsa ne yaparsak yapalım kapitalizmi yıkamayız.

İkisi de aynı anda doğrudur. Bu, hayatın yarattığı bir çelişki. Çelişkiden kurtulmanın yolu işçi sınıfını ve ezilenleri; yani aynı lanet kadere mahkum edilenleri birleştirmekten geçiyor.

Gezi eylemleri sorunları aşmak için çözümün nerelerde saklı olduğunu bize çok net gösterdi.

İster Müslüman olsun ister laik olsun şu anda toplumun iki ana cephesi (AKP ve CHP) ezilen ve sömürenleri dikey olarak bölüp (Türk-Kürt, Müslüman-laik, türbanlı-başlı açık, Sünni-Alevi, vs) her kompartımandakileri kendilerini esas ezenlerle veya sömürenlerle birleştirme derdinde. Türk işçileri Türk patronlarının, İslamcı işçileri İslamcı patronların yanında birleştirmeye çalışıyor. Oysa iki cephe de neo-liberalizmde, baskıcı polis devletinde ortaklaşıyor. Bu iki cepheden hangisini seçersek seçim kapitalizmin bize dayattığı köle yaşamı sürecek.

Bizi bu cendereden kurtaracak olan toplumun geniş kesimlerini oluşturan “ayak takımının yatay birlikteliği”dir. Sıradan bir işçi veya öğrenci için çalışma veya okul arkadaşının Türk olmasıyla Kürt olması veya başlı açık olmasıyla kapalı olması kendi başına hiçbir fark yaratmaz.

Bunun için bugünden atılmış en önemli adım, ayrım gözetmeden bütün sömürülenleri, ezilenleri bir araya getirmek için kurulmuş olan **Halkların Demokrasi Partisi**’dir. Bu, parti adı altında oluşturulmuş bir mücadele cephesidir. Kapitalizmin yarattığı pisliklere maruz kalanların, ortak talepler etrafında ona “dur” diyebilecekleri bir cephe.

Seçimler ve sonrasında bu cepheyi ne kadar güçlendirirsek laikiyle anti-laikiyle bütün egemenlere layıkıyla direnebiliriz.

Notlar

1. **Harman, Chris**; Peygamber ve İşçi Sınıfı; Marx21 sayı 2 (Rejim Değişikliği?) içinde; 2011; s. 74
2. Agy, s. 62-66
3. Agy, s. 74; köşeli parantezler bana ait.
4. Agy, s. 75
5. Agy, s. 96
6. Agy, s. 97; köşeli parantez bana ait.
7. Agy, s. 76
8. <http://haber.gazetevatan.com/erbakan-20-yil-once-ne-yapmisti/421566/4/yazarlar>
9. Antikapitalist; sayı 20; s. 4-5; Aralık 2002
10. Yazının bu bölümünü hazırlarken istifade ettiğim makaleler şunlar: **Prof. Dr. Ayşe Güneş-Ayata**'nın "Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Ortanın Solu Hareketi" (http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/50/3/10_ayse_gunes_ayata.pdf), **Gürcan Bozkır**'ın "Cumhuriyet Halk Partisi'nde Bülent Ecevit ve Ortanın Solu Düşüncesi" (http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/cilt4sayi11/cilt4_sayi11_gurcan_bozkir.pdf), **Hatem Ete**'nin "CHP'deki Değişim: Lider Değişimi mi, Siyaset Değişimi mi?" (<http://file.setav.org/Files/Pdf/chpdeki-degisim.pdf>) ve **Prof. Dr. Hasan Bülent Kahraman**'ın "Türk Solunun Çıkmaz Sokağı: Kemalizm (Ordu) İlişkisi" (<http://www.khas.edu.tr/uploads/pdf-doc-vb/hasanbulent-kahraman.pdf>)

Üçüncü Bir Yol Açmak...

Naci Sönmez

Uzun yıllardır **eşitlikçi, özgürlükçü, ekolojik ve demokratik bir yaşam** için sürdürdüğümüz mücadelelerimiz artık kurumsallaşma ve siyasallaşma mecrasına girmiştir.*

Dünyada ve Türkiye’de, eşitsizliğin, adaletsizlik ve sömürünün, doğa tahribatının, ekolojik felaketin fütursuzca yaşandığı bir süreçten geçiyoruz. Ülkeler arasında adaletsizlik ve hukuksuzluğun hüküm sürdüğü, kapitalizmin yeni olanaklarla elde ettiği sömürü ve yoksullaştırma düzeninin, en ağır sonuçlarının görüldüğü, soysuz kapitalizmin **yeni dünya düzeniyle** karşı karşıyayız. Barbarlığın, savaşın, ötekileştirmenin, **neoliberal politikalar** eşliğinde, süslenip püslendirildiği bir yeni dünya düzeninin içinde yaşamaya mahkum ediyoruz. **Alternatifsizlik** propagandası altındayız. **Seçeneksizlik** psikolojisi içine sıkıştırılmış durumdayız. Kapitalizm milyarlarca insanı adeta bu soygun düzenine mahkum bir halde çaresizlik duygusuyla yaşatmaya çalışıyor.

Tüm bu fotoğrafın içinde, adaletin, eşitliğin, özgürlüğün, demokrasinin peşinde olanlar, geleceği ve umudu arayanlar, tüm zorluklara ve karşılaştıkları baskılara rağmen mücadele etmeye; kapitalizmin dünyaya yayılmış, uluslararası sermayenin hegemonyasını geriletmeye, yürütülen mücadele içinde daha özgür, demokratik toplumsal düzen arayışını sürdürmeye çalışıyorlar.

Türkiye tüm bu gelişmeler içinde adeta **ateş çemberi içinde** olan bir ülke olarak; emperyal planları olan uluslararası sermaye-

* 3 Kasım 2013 tarihinde Taksim Hill Otel’de yapılan YSGP İstanbul II Konferansı / Kongresi konuşmasından.

nin ve ülkelerin gözdesi olan bir ülke ve asla görmezden gelinmeyecek bir aktör olarak sorun yumağının orta yerinde durmaktadır. Bölgemizde cereyan eden olaylar, Arap baharı diye başlayıp, adeta kabusa, kurnalsız savaş ve zulümlere dönüşen siyasal gelişmelerin içinde, nasıl bir ateş çemberinin içinde olduğumuzun her gün acı sonuçlarını yaşadığımızı gözler önüne sermektedir.

İnsanlığın geçmişi hep daha demokratik bir düzen ve özgürlüklerin daha çok güvence altına alınacağı bir toplumsal mücadele içinde geçmiştir. Adalet arayışı, hukuk arayışı, özgürlük arayışı tüm insanlığın ağır bedeller ödemesine ve can kayıplarıyla sonuçlanan savaşlara neden olmuştur. Dünyanın birçok yerine göre, **Ortadoğu** ülkeleri, demokrasiyi kazanmakta hep zorlanmış, daha baskıcı ve diktatörlük rejimleri ile yönetilen ülkeler olmaktan kurtulamamıştır.

Özellikle soğuk savaş yıllarında sağlamlaşan ve asla yıkılmaz gibi görünen rejimler, gerek iç dinamiklerin gerekse dış dinamiklerin zorlamasıyla bir bir çatlamaya, yıkılmaya ve her birinde yeni sorunların açığa çıktığı çatışmalar eşliğinde bizi de etkileyen yanlarıyla, tüm dünyayı etkileyen bir sıcaklıkta güncel durumu belirleyen koşullarda bir film şeridi gibi seyir alanımıza girmiştir. Dünyanın soğuk savaş döneminde oluşmuş olan siyasal dizilişleri, bu yeni dönemde küresel çağda ardı ardına çözüldükçe, o dönemin birleştirici tüm fonksiyonları geçersizleştikçe, her bir ülkenin bu yeni duruma entegre olmasındaki zorluklar, yeni çatışma dinamiklerini ve sorun alanlarını açığa çıkarmıştır.

Hiçbir şeyin artık eskisi gibi olamayacağını anlamakta elini çabuk tutan ülkeler, durumu erken fark edip, yeni dönemin ruhuna uygun pozisyon alabildikleri oranda daha sorunsuz bu süreci atlatabilmişlerdir. Ancak, yeni durumu anlamakta geç kalanlar ya da yeni durumu anlamak istemeyenler, bu yeni duruma direndikleri oranda kendilerini kuşatan yeninin karşısında sarsıntı yaşamaya ve sarsıntının yarattığı çatışmayı çok derin yaşamaya mahkum olmuşlardır. Geçmişte hiçbir şekilde yıkılmaz sağlam kaleler gibi görünen tüm diktatörlükler bugün ya yerle bir olmuşlardır, ya da ülkelerindeki iç

savaşın yıkımı içinde boğulup durmaktadırlar.

Artık hayatın değişimine direnmenin mümkün olmadığı bir hızlı akışın ve sorunların orta yerindeyiz. Bugün Mısır'da, Suriye'de yaşananları kendi ülkemizde yaşanan yakıcı gündemlerimizin sıcağında **iç içe geçmiş bir biçimde** yaşıyor oluşumuz bundandır.

Artık eski ulus devlet paradigmasının bize biçtiği rollerden doğru meselelere yaklaşmamız mümkün değildir. Artık dünyadaki tüm sorun alanlarının globalleştiği, küreselleştiği bu çağda, dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan siyasal gelişmelerden kendimizi uzaklaştırarak sürdürülebilir bir siyasal yürüyüş oluşturamayız. Eskisi gibi sadece ulusal sınırlarımızın içinden siyasal tahkimat yaparak, ülkenin bağımsızlığı ve sıradan antiemperyalist bilindik yoldan siyasi pozisyon tutarak uluslararası büyük sermaye güçlerinin, ülkemizin sorun alanlarına müdahalesini engelleyemeyiz.

Dünyanın herhangi bir ülkesindeki bir ekolojik felakete ses çıkarmadan bugün ülkemizdeki çevre felaketlerini, iktidarın rant için yeşili doğayı tahrip etmesini engelleyemeyiz.

Mısır'da ki, Suriye'de ki özgürlük alanlarına, demokrasi alanına karşı her türlü anti demokratik müdahalelere hayırhah tutum alarak, ülkemizdeki demokrasi mücadelesinin ete kemiğe bürünüp toplum-sallaşmasını sağlayamayız.

Demokrasi, özgürlük, ekoloji ve cinsiyet ayrımcılığı alanında **çifte standartlar** oluşturarak, memleketin bu alanlarındaki sorun alanlarına müdahil olamayız.

Bugün ülkemizde siyasal iktidarın **hegemonik, otoriter ve kibirli yönetim anlayışı** karşısında, toplumsal muhalefet güçlerinin sergilediği dağınıklık, iktidara karşı mücadeledeki eklektik ve savruk siyasal duruşlarını da iyi değerlendirmek ve analiz etmek son derece önemlidir.

Genel olarak solun ve toplumsal muhalefet hareketinin, iktidardaki partiyi analizinde sorunlar olduğu görülmektedir. Bugün

AKP'nin şifrelerini çözemeyen, AKP'yi doğru değerlendiremeyen bir muhalefetin kendisini alternatif bir iktidar seçeneği olarak tahkim etmesi mümkün değildir. Bugün her zamankinden fazla kafalar karışık ve bu kafa karışıklığından kaynaklı her zamankinden daha örgütsüz ve dağınık bir durumdayız. Eski siyasal paradigmaların ve ezberlerin bugünü okuyamadığını, ne yazık ki politik halden, vaziyetten ve sonuçlardan görmek zorunda kalmaktayız. Solun geçmiş tarihsel dünyasından gelen politik alışkanlıklar, siyaset yapma tarzları, ideolojik refleksler bugün ayağımıza dolaşmaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi yeni küresel dönem ülkemizde de sistemi, kapitalizmi değişime ve yeni bir siyasal düzeni inşa etmeye yöneltmiştir. Her değişim ve dönüşüm kaçınılmaz olarak eski ile hesaplaşmayı, eskinin bürokratik yapılarıyla çatışmayı zorunlu kılar. Bu değişime ve dönüşüme hazırlıklı olan ülkeler ve siyasal hareketler, süreci daha düşük yoğunluklu çatışmalarla geçiştirilebilirken, bizim gibi köklü ve baskıcı tektipçi devlet geleneğinin kurumsallaştığı ülkelerde ve bu ülkelerde siyaset yapan politik hareketlerde bu süreçler daha yakıcı ve derin tartışma ve kırılmalarla yaşanmak zorunda kalmaktadır.

12 Eylül Askeri darbesi ile ülkemizde özgürlük alanlarının tamamen daraltıldığı, demokrasi alanında ciddi kısıtlamaların kurumsallaştığı bir dönemi hepimiz önemli bedeller yaşayarak gördük. Tüm bu uzun süreç boyunca, Türkiye'nin demokratik güçleri, muhalif örgütleri, sol ve sosyalist grupları 12 Eylül rejiminin tüm kurum ve kurallarıyla kaldırılacağı, 12 Eylül rejiminden kaynaklı doğan tüm sonuçların yargı önüne çıkarılmasını sağlayacak bir mücadeleyi ana eksenlerine aldılar. Genel olarak sol hareket bu refleksini ve siyasal duyarlılığını AKP'nin iktidar olduğu, geniş halk kesimlerinin oylarını bloke ettiği döneme kadar korudu. AKP'nin hükümet olması hatta halkın oylarıyla iktidarını pekiştirmesi ile solun dünyasında yepyeni bir dönem başladı.

Aslında yaşananlar eski rejimin aktörleri ile yeni rejimin aktörleri arasındaki bir çatışma iken, sol kendi çaresizliğine ve yeniyi

anlama ve yeni döneme dair bir fikri tahkimat yapmaktaki sıkıntılara, belirsizliklerine bağlı olarak bu iki kutup arasında bir tercihe zorlandı ki, sorun bu noktadan sonra başladı. Yakın tarihimizde yaşananları ve yaşanmaya da bir süre daha devam edeceğini bildiğimiz bu **kırılma noktalarında**, hala daha özgürlükçü, eşitlikçi, ekolojist ve demokrat bir yol bulma göreviyle karşı karşıyayız.

Solun önemli bir kesimindeki AKP analizi, bu bulanıklığı aşmamıza ve daha berrak bir yol bulmamıza engel oluşturmaktadır. Eski dünyanın ve ulus devlet paradigmasının penceresinden olayları açıklamaya ve AKP'yi analiz etmeye çalışanların elbette bugün daha egemen ve baskın olduklarını görmekteyiz. Yıllarca, toplumsal hayat içinde ilerencilik - gericilik saflaşması ve aydınlanmacı, modernist bir bakış açısıyla siyasal hayatını geçirmiş bir geçmişten gelerek, bugün yeni dünyanın ve evrensel politik dünyanın içinde kendisini güçsüz ve yutulacakmış gibi hissedip siyaset yapmanın zorlukları vardır.

Fikriniz eski dünyaya ait olunca, yeni durumu anlayıp izah etmekte ikna edici olamayınca elbette daha korumacı ve kapılarını-zı da dünyaya kapatan bir çizgiye çekilebiliyorsunuz. Bu durumun kendisi başlı başına bir handikaptır. O yüzden bugün salt iktidardaki partiyi ve siyasal kadrolarını hedef alarak, ona karşı olmaya, **hükümet karşıtlığını sistem karşıtlığının yerine koyarak** siyasi bir yol bulmaya çalışmaktan öte bir derinlikten yoksun kalabiliyorsunuz.

AKP Türkiye'deki ulusalcı ve milliyetçi kesimlerin kodladığı gibi, hepimizin geçmişten tanıdığı siyasal İslamcı bir parti değildir. Hatta geçmiş siyasal İslamcı partiler gibi batı düşmanı bir partide değildir. AKP yeni dünya düzeninin, ülkemize has yeni kapitalist restorasyonunun partisi ve siyasal aktörüdür. Onun damarlarında taşıdığı siyasal İslamcı kan, kapitalizmin eşitsizlik ve adaletsizlik üreten virüsü ile tadlandırılmıştır. O yüzden ki, AKP ile mücadele kapitalizmle mücadelenin içinde ancak gerçek bir politik mücadeleye dönüştürülebilir.

Tümüyle boylu boyuna uluslararası kapitalist dünyanın mutfağında siyaset kuran ve bölgesinde de alt emperyal ülke olma yaklaşımları içinde olan bir partiyle mücadele, bugünkü gibi, basit bir **AKP karşıtlığı** ile ele alınamaz ve bu yoldan AKP iktidarı asla getirilemez.

Evet, muhafazakar kadroları ve muhafazakâr bir seçmen kitlesi vardır. Ancak bugün AKP'ye karşı mücadele edeceklerin bilmesi zorunlu olan bir şey var ki, oda AKP'ye karşı mücadele esas olarak, onun Türkiye halklarına sunduğu politik programa ve yeni liberal dayatmalara karşı sistemi, kapitalizmi hedef alan alternatif bir siyaset oluşturmaktan geçer.

Bu partiyi salt hükümetten etme girişimlerinin ve faaliyetlerinin bugün hiçbir karşılığının olmadığını yakın tarihimizde gördük, görmeye de devam ediyoruz. 90'lı yıllar boyunca yaşananlar, 28 Şubat süreci, anayasa mahkemeleri maceraları, Cumhurbaşkanlığı krizi, Cumhuriyet mitingleri, 27 Nisan e-muhtıraları süreçlerinde bu muhalefet anlayışının açmazlarını ve sonuçlarını yeteri kadar görmek ve hafıza tazelemek mümkündür. **Gezi Direnişi** ile birlikte aslında bu fotoğrafın görülmüş olmasını umut ederdim. Ancak gezi sonrası, gezinin ruhuna dair soldaki değerlendirmelerin çeşitliliğini ve birbirine benzemez yanlarını gördükçe bu umutlarımızın boş beklenti olduğunu anlamış olduk.

Başbakanın öteden beri siyasi tahkimatını **kutuplaştırma hamleleri** üzerine kurduğunu biliyoruz. Erdoğan'ın bu siyaset kurma becerisini besleyen en önemli açmaz ne yazık ki, karşısındaki egemen muhalefet hattının da bu kutuplaştırma siyasetine karşılık veriyor olması ve tüm tahkimatını **karşı kutup** siyasetine bağlamasıdır. Tayyip Erdoğan Gezi eylemleriyle açığa çıkan ve ciddi bir yeni muhalefet olanağı olarak kurgulanabilecek bir olanağı yine bildiği yoldan etkisiz kılma hamlesi gerçekleştirdi. Eylemlerin 4. gününde kendi karşısındakileri bir torbaya doldurarak **öteki ilan ederek** bu hamlesi için ardı ardına atak yaptı. Marjinaler olarak tariflediği kesimleri kodlayarak, düşman ilan ederek ve bir komplo merkezi ola-

rak hedef gösterip, **farklı duyarlılıklarla** karşısına dikilmiş olanlara adeta alan daraltması yaparak kendisi açısından alan genişletme siyaseti kurdu.

Hepimizin bildiği gibi, Erdoğan'ın bu kutuplaştırma siyasetine karşı, bu tuzağı bozan ve AKP'ye oy veren kitlelerin vicdanında dahi acaba sorusu sordurmayı başarmış bir hareketi ancak yine ulusalcı kesimlerin başını çektiği muhalefet hattı bozabilirdi ki, gelinen aşama itibarıyla mücadele büyük ölçüde bu iki kesimin maçı halinde devam eder hale gelmiştir. İktidardaki parti egemenliğini bu toplumu kutuplaştırma üzerinden yeniden tesis etmeye, oyları belli bir seviyede tutmaya çalışırken, karşısındaki ana akım muhalefet cephesi de bu kutuplaşmanın muhalefetteki ayağı olarak taraftarlarını kemikleştirmeyi ve bu aradan güç toplamayı hedeflemekte hatta iktidarı istifaya zorlayacak yol ve yöntemlerin beklentisi ile siyaset kurmaya çalışmaktadır.

Özgürlükçü, katılımcı, demokratik bir Türkiye beklentisi ve umudu olanlar için bu iki kutup arasında tercih zorunludur demeye getirilerek, mücadele alanları domine edilmek istenmektedir. Bu durumun kendisi, eşitlikçi, özgürlükçü ve demokrat bir siyaset yapanlar için kabul edilebilir bir durum değildir, olmamalıdır.

Bugün eşitlikçi, özgürlükçü, ekolojist ve demokrat sol siyasetin temel görevi; iktidarın otoriter eğilimlerine, katılımcılığı sandıkla sınırlayan, özgürlük alanlarını sınırlamaya çalışan baskıcı bir yönetim anlayışına karşı mücadele kurarken, diğer yandan iktidarın geriletmesini hatta yıkılmasını planlayan demokrasi dışı yöntemlere yönelen anlayışlara karşı da yerinde ve üslubunca tavır almaktır. Kırk satır mı kırk katır mı diyen dayatmaları reddederek, demokrasi içinde iktidarla mücadele etmek Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi'nin temel ayırt edici özelliği olmak zorundadır.

Şunun elbette bilincindeyiz: Bugün bu **iki kutup arasında üçüncü bir yol açmak**, farklı bir siyaset kurmak bizim açımızdan tek başımıza çok zordur. Bugün demokrasi mücadelesinde en belir-

leyici ve sürükleyici olan ve barış sürecinde iktidarla masada olan Kürt hareketiyle, faydacılıktan uzak, eklektik ve sorunlu birlikten uzak, sahici, kalıcı ve demokrasiyi kazanacak bir programa sahip **birleşik mücadele** kurmak çok önemlidir.

Bunların yanı sıra memleketin en yakıcı sorunu olan Kürt sorununda içine girilmiş olan süreç tüm açmazlarına ve belirsizliklerine rağmen barış ekseninde ve çözüm yolunda ilerlemektedir. Artık siyasetin buradan geri adım atması mümkün değildir. Bir kez mızrak çuvaldan fırlamıştır ve asla onu kimse daha fırladığı çuvala sokamayacaktır. Türkiye’de bu meseledeki gelişmelerde İktidar partisi ne kadar sorunun kaynağı ana akım muhalefet cephesi de bir o kadar sorunun kaynağıdır. Türkiye’nin demokratikleştirilmesi meselesi artık Kürt sorunun geldiği bu aşamadan bağımsız ele alınamaz. Kürt sorununun ve Kürt siyasal hareketinden uzak durarak, araya bariyerler örerek Türkiye’de artık demokrasiyi kazanma iddiasıyla toplumsal muhalefetin inandırıcı bir siyaset kurması mümkün değildir.

Eski Türkiye’nin ve soğuk savaş dönemine ait antiemperyalist mücadele çizgisinin yol göstericiliğinde teorikleştirilmiş **ulus devlet** tahlilleri ve devrim stratejileri ile artık bu mesele kavranamaz. Artık bambaşka bir dünyada yaşıyoruz, bambaşka bir Türkiye’de yaşıyoruz. Solun eski ulus devlet dönemine ve eski soğuk savaş dönemine ait sınıfsal analizleri ile Kürt meselesi ve süren mücadeleye dair politik pozisyon tutmak mümkün değildir. Köprünün altından çok su akmıştır ve su kendi yatağını bulmuş yol almıştır. Suyun akışını değiştirmeye zorlamak, buna uygun politik pozisyonların içine girmek, yeniyi ve gelmekte olanı görmemek, görmek istememektir.

Yıllarca solun büyük toplantılarında, ayakta alkışladığımız Mustafa Suphi’lerin, Behice Boran’ların, İbrahim Kaypakkaya’ların, Deniz Gezmiş’lerin ve Mahir Çayan’ların isimlerinin yanına; Kemal Pir’leri, Haki Karaer’leri ve Mahzun Korkmaz’ları koymadığımız sürece, Kürt özgürlük mücadelesi ile dışardan bir ilişki kuruyoruz demektir. Artık Kürt hareketiyle daha bütünlüklü, progra-

matik olan ve birleşik olan bir mücadele için kafa yormak, siyaset geliştirmek zorunludur.

Bizim bugün nasıl bir parti olduğumuzu anlamak için söylediklerimize ve eylemimize bakılması gerekir.

Evet, biz özgürlükçü bir partiyiz

Toplumsal mücadeleler tarihi, insanlığın sürekli özgürlük taleplerinin etrafındaki mücadelelere sahne olmuştur. Ezenler, hayata egemen olmak isteyenler hep, egemenliklerini tesis etme yolunu, geniş toplumsal kesimlerin sindirilmesinde, baskı altına alınmasında, bireysel özgürlüklerinin yok sayılmasında görmüşlerdir. Ezilenlerin, horlananların, ötekileştirilip, dışlanıp baskı altına alınanların tarihide hep bu ezilmişliğe ve bastırılmaya karşı mücadele etmekle geçmiştir. Toplumsal devrimlerde bu mücadelelerin sonucunda gerçekleşmiştir.

Ezilenlerin kavgasında, kapitalizmin ve onun egemenlik sistemine itirazı olanların yarattığı toplumsal sistemlerde, sonuçta adaletin, hukukun, demokrasinin elde edilme mücadelesinde yarattıkları pratik süreçleriyle sınıfta kalmışlardır. 20. yüzyılın başlarında Sosyalist devrimlerle kapitalizm karşısında farklı bir seçenek yaratmayı becermiş olanlar da zaman içerisinde, sahip oldukları gücün ve yetkinin kullanılmasında ne yazık ki, bugünkü sorunlarımızın kaynağı olmaktan kendilerini kurtaramamışlardır.

Biz bugün tüm yaşanmış geçmiş süreçlerin deneyimiyle, **geçmiş aşmayı ve sahici bir yenilenmeyi** arzu ediyoruz. Bugün solun geçmiş tarihindeki açmazların ve tarihe not düştüğü olumsuz deneyimlerin tarihsel özeleştirisini yaparak, daha özgürlükçü bir yol bulmaya çalışıyoruz. Siyasetin doğasındaki öğreten üstenci dil ve örgütsel anlayış yerine, özgürlükçü, hiyerarşi kurmayan, doğrudan ve katılımcı bir demokrasi için politik hayatlarımızı yeniden şekillendirmeye çalışıyoruz.

Nasıl bir dünyada yaşamak istiyorsak, öylesi iç siyasi hayat ör-

meyi amaçlıyoruz. İnsanlık için öngördüğümüz özgürlükçü hayatı öncelikle siyasal ilişkilerimizde kurmaya ve bunu kurumsallaştırmaya çalışıyoruz. En azından bunun için çaba gösteriyoruz.

Bugün solun kodlandığı, otoriter, vesayetçi, devletçi çizgiden, algılardan uzaklaşmak için bizi toplumsal hafızalarda silikleştiren sol algısıyla mücadele edip **özgürlükçü sol** kavramını muradımızı anlatabilmek için güçlü bir şekilde ifadelendirmeye çalışıyoruz. Bu konudaki baskılanmalar sonucunda adeta sol olmayı ifade etmekteki utangaçlık yerine, sol vurgusuna önem veren bir özgürlükçülük perpesfiktı ortaya koymak çok anlamlı olacaktır diye düşünüyoruz.

Toplunun her bir bireyinin kendine özgün özgür bir birey olduğunu kabul ederek, bireyi dışlayan, bireyi genel kurallar içinde şekle şemale sokan bir siyasal anlayış yerine, bireyin toplumsal hayata katkısını esas alan bir anlayışı benimsiyoruz.

Evet, biz eşitlikçi bir partiyiz

Toplumsal yaşam içerisinde kapitalizmin yarattığı eşitsizliği aşmak istiyoruz. Kimsenin inancından, kimliğinden, siyasal düşüncesinden ötürü ayrımcılığa tabi tutulmamasını istiyor ve bunun için **eşitlik** mücadelesi veriyoruz. Bugünkü dünyada eşitsizliğin temel sorun olduğunu düşünüyor, toplumsal barışı zehirleyen en önemli olgu olduğunu biliyoruz. Bugün ülkemizde de dini inancından dolayı, kimliğinden dolayı, cinsel tercihten dolayı, siyasi düşüncelerinden dolayı dışlanan, ayrımcılığa maruz kalan insanlarımız olduğunu bilerek, eşitlik mücadelesinin, demokrat, ekolojist ve sol bir hareket için temel mücadele alanlarından biri olduğuna inanıyoruz.

Bugün karşı karşıya olduğumuz sorunların önemli bir sebebi eşitsizliktir ve bu yüzden bizim açımızdan eşitlik talebi ve mücadelesi özel bir öneme sahiptir.

Evet, biz ekolojist, yeşil bir partiyiz

Çünkü son yıllara kadar kör olduğumuz, ilgi alanımızda olmayan bir meseleyi ana gündemlerimizden biri haline getirdik. Bugün

Yeşil olmak, çevre meselelerine duyarlı, ekolojik hassasiyet içinde olmak, özgürlükçü sol açısından olmazsa olmazlardandır. Hayat yoksa yaşam nefes alınamaz hale gelmişse, sularımız ticarileştirilmiş, soluduğumuz hava kirletilmişse, bu sorun artık politik bir sorundur. Çevrenin korunması, doğa tahribatının engellenmesi için mücadele Kapitalizme karşı mücadelenin artık ana dinamiğidir. Yani ekolojist olmak kısacasıbörtü böcek meselesiyle uğraşmak değildir.

Hava yoksa su yoksa hayat yoksa emeğin hakları için, demokrasi için insanlık için mücadele eksik demektir. O yüzdendir ki **Yeşiller ve Sol Gelecek**, ekoloji meselesini artık başkaca meselelerin yüksek siyaset başlıklarının bir alt başlığı olarak değil, siyasi gündemlerinin ana başlıklarından biri haline getirmiştir.

Evet, biz demokrat bir partiyiz

Tarih boyunca demokratlığı kendi tekelinde görmüş ve bunun olumsuzluklarıyla bizi bugün boğuşturana kibirli üstenci bir solcuktan uzaklaşarak, **demokratlığı başkalarıyla da paylaşan** bir politik hayat için yola çıktık. Bugün anti-kapitalist Müslümanların ya da başkaca kesimlerin demokrasi konusunda göstermeye çalıştıkları duyarlılıklarla da empati yapabiliyor ve demokratlığı sadece siyasi bir paradigmayla sınırlamayan insani, vicdani bir mesele olarakta görmek gerektiğine inanıyoruz.

O anlamda memlekette daha demokrat bir iklimi sağlamaya çalışırken, bizim dışımızda ki hiç kimsenin demokrasi getiremeyeceğine dair kanaatleri de köşeye sıkıştıran bir demokratlık yaklaşımıyla siyaset yapmaya çalışıyoruz. O yüzdendir ki, bugün Türkiye'nin eski günlere göre gelmiş olduğu evreyi bir kazanım ve sahiplenilmesi gereken bir süreç olarak görüp ötelemeyen, küçümsemeyen kendi gündemimizin peşinden koşmaya çalışıyoruz. Askeri vesayet geriletmesini, gerçekleştirilen ve gerçekleşmesi muhtemel anayasal değişiklikleri, demokratik hayatımız açısından açığa çıkan her türlü olanağı yeterli görmesek de ötelemeyen kendi demokrasi anlayışımızı gerçekleştirmek için bu olanakları da sahiplenerek yü-

rümeğe çalışıyoruz.

Askeri müdahaleler arasında tercih yapan, kısmi hamlelerin kimden geldiğine bakarak tutum alan anlayışların gerçek demokrasinin kurulmasında rol alamayacaklarını görüyor, sola yapışmış, yapıştırılmış tüm bu olumsuz algılarla mücadele etmeye çalışıyoruz.

Evet, biz özgürlükçü sol bir partiyiz

Çünkü siyaseten belirsizliğin iyi bir şey olmadığını düşünüyoruz. Her siyasal akımın geçmişinde kara leke gibi duran onlarca, yüzlerce olay bulmak mümkündür. Tarih geçmişe takılıp kalanlarla, geçmişi aşip kendisini yenileyenleri hep ayırtmıştır. Solun geçmiş tarihinden kalan birçok mevzuyla ayırtıştığımızı biliyoruz. Ancak bunun toplumsal hayat içinde ifade ediliyor olması yetmez, bunun pratik olarak yaşanması gerekir. Sonuçta taşlar yerli yerine oturunca, bugünkü sıkışmışlığımız ve tutukluğumuz aşılmış olacaktır.

Evet, tarihimizde iyi niyetle yola çıkılmış süreçlerde ortaya çıkmış yol kazaları, süreç yönetimlerindeki burjuva sistemlerin gerisine düşen pratik süreçlerimiz olmuştur. Tüm bu süreçlerin içinde **işaret fişegi** gibi parlayan küçük ama umut gösteren nitelikli örnekleri de görmek mümkündür. Üzerimize yapışmış veya yapıştırılmış olan kimi ayıplı gördüğümüz veya toplumun siyasal hafızasında olumsuzluk olarak duran yaşanmışlıklardan **kimliğimizi saklayarak** kurtulamayız. Solun tarihsel iddiasından uzaklaşarak yol alamayız. Yenilenmeyi gerçek anlamda yaşayarak ve göstererek sol kimliği yeniden itibarlı ve siyaseten sahiplenilebilir bir düzleme sokmak zorundayız.

O yüzden siyasi hareketimizi **eşitlikçi, özgürlükçü, ekolojist ve sol bir hareket** olarak tanımlayarak ve geleceğe dair hayallerimizi bugün yaşayıp yaşatarak bu geçmişin gölgelerinden kurtulabiliriz.

Tarih hepimizin. Sevabıyla, günahıyla kendi tarihimizle ege-menlerin hesap gördüğü zeminlerde değil, kendi zeminimizde kendi hesabımızı görerek yüzleşebiliriz. Her olay ve tarihsel gelişme kendi zamanının içinde şekillenir. Geçmişin tarihsel olayları o günkü

çelişkilerin ve yol arayışlarının içinde bir yol tuttu. Bugün erişmiş olduğumuz ve daha ileri olabilen öngörülerden tarihe yüklenmek yerine, o günkü koşullarda ortaya çıkmış deneyimleri bugün aşacak iddiayla toplumsal ilişkilere derinlikli girerek ikna edici olabilir ve kendimizden utanmadan bir mücadeleye şevk verebiliriz.

O yüzden bugün Yeşiller ve Sol Gelecek kimi temel meseleleri sınıf mücadelesinin tali alt başlıkları olarak görmeden, siyasi bir program deklere etmeye çalışıyor. **Emek, kimlik ve ekoloji mücadelesini** birbirine hiyerarşi kurmadan, birini bir diğerine tabi kılmadan siyasal bir deklarasyon oluşturmaya çalışıyor.

Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi artık, bütün enerjisini ve emeğini bu temel politik hattı doğrultusunda, iki üç yıl içinde gerçekleşecek olan seçimlere ve siyasi yoğunlaşmaya vermelidir. Söylemini eylemini bu dönemde daha etkili kılmak ve yeni bir **demokrat ekolojist ve sol bir seçenek** için çaba göstermek bu dönemki en temel görevimizdir. Siyasete önemli ölçüde kendi mühendislik çabalarıyla etki etmek isteyen güçler olduğunu bilerek sağlam ve kararlı durmak zorundayız.

Bu dönemin en ayırt edici özelliği, son yıllardaki kutuplaştıcı siyasetin aktörleri tarafından toplumun yeniden bir cendere içine sokulacak olmasıdır. İnsanlar oluşturulacak olan iki seçenek arasında tercihe zorlanacak ve bunun dışında yol arayanlar, daha özgürlükçü, eşitlikçi bir sol seçenek için ortaya çıkanlar yine bir kez daha şucu bucu diye yaftalanıp siyasal lanetli ilan edileceklerdir.

Geçmişten edindiğimiz deneyimler ve yaşadıklarımızın bize gösterdiği sonuçlar üzerinden bu süreci daha hazırlıklı karşılamak ve siyasal bir dirayet içinde olmak çok önemlidir. Uzun yıllardır her seçim dönemi bizlere sunulup dayatılan, siyasi bir doğrultudan yoksun **güç birliği** yapma fikri, güçlü gerekçeli argümanlarla boşa çıkarılmalıdır. Evet, iktidardaki parti AKP geriletilmesi zorunlu bir vakadır. AKP iktidarının hem neo liberal iktisadi politikalarına, doğayı felakete sürükleyen rant merkezli ekonomik anlayışına, hem de siyasi olarak aldığı oyun şımarıklığıyla ülkeyi otoriter bir şekil-

de yönetme kararlılığına karşı mücadele etmek Yeşiller ve Sol'un vazgeçilmez temel görevidir. Ancak, AKP'nin geriletilmesini siyasi bir tutarlılıktan yoksun, AKP gitsin de yerine ne gelirse gelsin gibi tutarsız ve apolitik anlayışlarla da mücadele etmek bizim temel görevimiz olmak zorundadır.

Aksine bu anlayışın daha önceki yıllarda gördüğümüz gibi AKP'yi büyüten, seçmenini AKP etrafında kemikleştiren yanlış bir yol olduğunu görmek zorundayız. **İki kutuplu siyasetin AKP'yi geriletme potansiyelinden çok, onu büyütmeye potansiyeli taşıdığını bilerek buna uygun siyaset kurmalız.**

AKP, karşısındakilerin blok olmasıyla değil, onun oturduğu yeni küresel kapitalizm karşısında, yoksulları, işsizleri, çevre duyarlılığı olanları, kimlik mağduriyeti yaşayanları, inançlarından ötürü ötelenenleri ikna edecek, özgürlükçü, eşitlikçi, ekolojist ve demokrat bir sol siyaset kurarak geriletilebilir ve zaman içinde iktidardaki gücünden edilebilir. AKP bu ülkede bir gün içinde sürpriz bir şekilde iktidara gelmedi. Yine bir günde sürpriz bir şekilde iktidardan gitmeyecektir. Bu ne yaptığını bilenlerin ve bu ülkede bağımsız demokratik bir siyaseti örenlerin mücadele ve kararlılıklarıyla gerçekleştirecek bir iştir.

Yine AKP birilerinin öngördüğü, demokrasi dışı yollardan, ya da sokaktaki hezeyanlarla iktidardan edilemez. Zaten bu şekilde iktidardan edilmesi de sakıncalıdır. Böylesi bir sonucun bu ülkede adalet için, eşitlik için, özgürlük için yürütülen mücadeleye bir katkısı olacağı düşünülemez.

AKP'nin geriletilmesi ve iktidardan edilmesi kadar yerine neyin konulacağı önemlidir. Bugün **Kürt özgürlük hareketinin** biriktirdiği mücadeleyi ve deneyimi kucaklamayan, onun taleplerini ana gündemine almayan ve artık Kürt sorununda geline eşiğin başka bir döneme işaret ettiğini göremeyen hiçbir hareketle AKP'nin geriletilmesi doğru sonuçlar üretemeyecektir.

Yeşiller ve Sol'un kimseye karşı özel bir rezervi yoktur. Bi-

zim rezervimiz siyaseten ortaya koyulan fikirlere ve eylemlerdir. Bu ülkede başta Kürtlerin ve tüm farklı etnik kimliklerin ana dilde eğitim yapmasına evet diyen, yerel yönetimler yoluyla halkın yönetime katılmasına itirazı olmayanlarla, özgürlük ve demokrasinin kazanılmasında özel rezervleri olmayan, çok kimlikli, çoğulcu bir siyasal düzenden korkmayanlarla, kim olduğuna bakmaksızın **ortak yürüyüş** içerisine girebiliriz. Yerel seçimlerde de temel anlayışımız bu olmalıdır. Sadece iktidardaki hükümet eden partiye karşıtlık üzerinde kurulacak ittifaklar hem siyasal bir alternatif içermeyecektir hem de Türkiye toplumunu ikna edecek ve peşinden sürükleyecek bir çekiciliğe, inandırıcılığa sahip olmayacaktır.

O yüzden partimiz önümüzdeki dönemde, seçimler sürecinde, toplumsal muhalefet açısından özgürlükçü, eşitlikçi, ekolojist ve Sol bir seçenek için kendisini hazırlamalı ve emek koymalıdır. Önümüzdeki süreçte, ardı ardına gerçekleşecek olan seçimlerden sonra artık hiçbir parti ve hareket yoluna eskisi gibi devam edemeyecektir.

Önümüzdeki dönem, **HDK/HDP ekseninde** oluşturulacak olan birleşik mücadelenin partimiz tarafından sahiplenilmesi ve bu doğrultuda çaba gösterilmesi çok önemlidir. Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi kanaatim odur ki, bu projenin batıdaki en önemli partneridir. Fikri yol haritamız bunun böyle olduğunu göstermektedir. Eksik olan bunun için yeterli örgütsel güce ulaşamamış olmamızdır.

Elbette bu politik organizasyonun açmazları ve eksik gedik ya da kaygıyla karşıladığımız kimi yanları vardır. Ancak bu durum bizim bu sürece mesafeli olmamızı değil, aksine daha güçlü bir şekilde sürece güç vermemizi zorunlu kılmaktadır. Yeşiller ve Sol Gelecek büyüdüğü oranda, kendisini bağımsız bir siyasal özne olarak geliştirebildiği oranda, **HDK/HDP** yol alacak ve gerçek renge ve işlevine kavuşacaktır.

“<http://www.turnusol.biz/public/makale.aspx?id=17601&pid=19&makale=%DC%E7%FCnc%FC+bir+yol+a%E7mak...#.UnjoCeeYyc8.facebook>” adresinden alınmıştır.

Gramsci'nin Sovversivo'sundan Çapuling'e

Bir “Gezi Direnişi” Analizi Denemesi

Şafak Aykaç

Gramsci *Hapisane Defterleri*'nde, devlete ve yönetici elitlere karşı ortaya çıkan kendiliğin (spontane) ve belirli bir hedefi olmayan isyan ve/veya genel bir isyan atmosferinin oluşmasını açıklarken *sovversivo* (ing. subversive) kavramını kullanır.¹ Türkçe'ye insanların güvenini veya inancını sarsarak devleti veya bir kurumu tahrip eden, çökerten, yıkan, huzur bozan faaliyet olarak; isim haliyle *sovversivismo* (ing. subversion) ise yıkıcılık, altüst etme, devirme olarak çevrilebilir. Gramsci *sovversivo* kavramını, İtalyan köylülerinin “signore” olarak adlandırılan “halk düşmanlarına” karşı savunmacı bir pozisyon alışlarını açıklarken kullanır.² Bu yönüyle, Hapishane Defterleri'ndeki *sovversivo*, ziyadesiyle sanayi öncesi pre-modern toplumların savunma odaklı yıkıcı eylemliliklerini açıklamakta kullanılmıştır. Bu kavramın önemli bir noktası da, “halkın” düşmanları olduğu algısından ortaya çıkması fakat düşman imgesinin son derece sınırlı kalması ve devlet karşıtlığına dönüşmemesidir. Ayrıca *sovversivo* sınıf bilinciyle de zorunlu bir bağlantı içinde değildir. Bu noktada Gramsci'nin kendi kelimeleriyle kavramı kullanımına bakmak yerinde olacaktır:

Tamamen İtalyanca bir terim olan sovversivo, olumludan daha çok olumsuz bir sınıf konumu olarak tanımlanabilir. Bu konumda “halk” düşmanları olduğunun farkındadır; ancak düşmanlarını sadece signori'den ibaret sanmaktadır. Signore kavramında ise kırsal kesimin kasabalardan eskiden kalma nefretinin izleri sezilmektedir. Kıyafet en önemli ayrım aracıdır. Ayrıca kırsal kesimdeki tek uzantısı olan bürokrasiden

duyulan bir nefret de söz konusudur. Köylü ve hatta küçük ölçekli çiftçi resmi görevliden tiksirmekte; fakat devletten nefret etmemektedir, çünkü devleti kavrayamamaktadır. Kendisi ekonomik açıdan daha iyi durumda olsa bile, resmi görevliyi “ignore” olarak görmektedir. Bu nedenle köylüler söz konusu olduğunda ignore, çelişkili bir şekilde, aynı zamanda morto di fame’dir. Bu genel nefret kendi içinde modern olmaktan çok halen yarı-feodal nitelikler taşımaktadır. Ayrıca sınıf bilincinin bir kanıtı olarak ele alınamaz. Belki de bu bilinç bir sınıf bilincinin zerresi olabilir ve başka bir deyişle temelden reddiyeci (negation) veya polemikvari özellikler gösterir. Bu insanlar kendi tarihsel kimliklerinin açık bilinci taşımadıkları gibi, kendi düşmanlarının tarihsel kimliğinin ve kesin sınırlarının da farkında değildirler. Tarihsel olarak savunma konumundaki alt sınıflar kendi bilinçlerini bir dizi reddiye (negation) ve düşman sınıfın kimliğinin ve kesin sınırlarının bilincine varma yoluyla elde edebilirler. Ancak bu süreç henüz su yüzeyine çıkmıştır veya ulusal düzlemde böyle olmuştur.³

Bu yazıda, 28 Mayıs 2013’te Gezi Parkı’nda 50 kişinin nöbet tutmasıyla başlayan küçük bir hareketin seri sıçramalar ile pek çok şehre yayılan bir isyan ve direniş hareketine dönüşmesi ile aldığı görüntüyü temelde sovversivo kavramı ile Gramsciyan bir okuması yapılmaya çalışılacaktır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Gramsci sovversivo’yu köylü hareketlerini açıklarken kullanmıştır. Öte yandan Gezi Parkı ile başlayan direniş hareketi tam tersine İstanbul’da, Türkiye’nin en büyük metropolünün tam merkezinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kabaca bir bakış ile sovversivo kavramının Gezi Direnişi açısından hiçbir açıklayıcılığı yok gibi görünebilir. Lakin Gezi Direnişi’nin iktidarın kendine duyduğu özgüveni sarsması, kurguladığı karıştıkları, sınıf bilincinin ancak “zerresi” olması, sosyo-ekonomik talepler temelli olmaması, çıkış itibariyle olumsuz yani savunmacı bir hareket olması ve bir tür “madun” hareketi ol-

ması kavramın önemli bir açıklayıcı kapasitesi vardır. Çünkü Franco Andreucci'nin de belirttiği gibi, sovversivo kendiliğinden oluşan basit bir isyan hissinden fazlasıdır, solun var olan sınırlarını da aşarak yayılan bir tutum ve tavidir.⁴

Kate Crehan, bir depremin veya volkanik patlamanın ne zaman ve nerede olacağının önceden kestirilememesi gibi, “*insan toplumlarının sismik hareketlerinin ne zaman ve nerede gerçekleşeceği de tam olarak bilinemez*” der.⁵ Gezi Parkı eylemleri de böylesi önceden kestirilemeyen bir patlama olmuştur. Çünkü devletin toplumsal eylemleri polis şiddetiyle bastırma girişimi ilk defa yaşanan bir olay değildir. Daha önce de pek çok toplumsal grup farklı taleplerle sokağa çıktığında polis şiddeti ile karşılaşmıştır. Gezi Parkı eylemlerinden daha bir ay önce 1 Mayıs kutlamalarının Taksim Meydanı'nda yapılmasını engellemek için devlet yine çok benzer bir taktik izlemiş ve polis güçleri gün boyu karşılarına çıkan bütün eylemci grupları büyük bir şiddet ile dağıtmıştır. Fakat bu durum Gezi Direnişi'ndeki gibi bir toplumsal patlamaya yol açmamıştır. Öte yandan Gezi Parkı'nın yıkılmaması için nöbet tutan küçük bir eylemci grubunun 30 Mayıs ve 31 Mayıs sabaha karşı polis tarafından dağıtılması öngörülemez biçimde bir toplumsal patlamaya kaynaklık etmiştir. Tek bir parkın “park olarak kalmasını sağlamak” gibi son derece basit bir taleple yola çıkan hareket belki de, tam bu basit talebinden dolayı böylesi bir harekete dönüşmüştür. Sadece bir parkı korumak için başlayan eylem çok farklı siyasal ve toplumsal grupların desteğini kazanmış ve hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Eylemci ve destekçi grupların çeşitliliği, diğer şehirlere de yayılması ve süreç içerisinde gün be gün eylemlilik dinamiğinin değişmesi ve dönüşmesi tamamıyla kapsayıcı yekûn bir Gezi Direnişi tanımı yapmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Fakat yine de eylemcilerin hatırı sayılır kütlelerini kapsayan bir takım ana arterler üzerinden bir analiz yapmak bu noktada mümkündür.

Carl Levy sovversivo teriminin olumsuz anlamından çıkarılarak, İtalyan solu tarafından otoriter yönetime ve yönetici elitlere

karşı bir onur madalyası gibi sahiplenildiğini söyler.⁶ Çok benzer bir kavramsallaşma süreci Gezi Direnişi'nde de yaşanmıştır. Başbakan Erdoğan'ın Gezi Parkı eylemcilerini küçümsemek ve sistem dışı göstermek amacıyla bir konuşmasında kullandığı “çapulcu” kelimesi hızla eylemciler tarafından sahiplenilmiştir. Sözlük anlamıyla “düzene aykırı davranışta bulunan, düzeni bozan ve başkalarının malını talan eden, yağmalayan” şeklinde bütünüyle olumsuz anlamlar taşıyan kelime eylemciler tarafından “direnmek, hak talep etmek, iktidara kafa tutmak” anlamına gelecek şekilde olumlu bir anlama dönüştürülmüştür. Direnişin mizahıyla da karışık bir tarzda “*Everyday I'm Çapuling*” sloganıyla duvar yazılarına yansıyan bu kelime, “*çapullamak*” (İngilizce literatüre de Chapulling şeklinde geçmiştir) şeklindeki kullanımıyla bir anlamda Gezi Direnişi'nin sovversivo'su olmuştur.

Ayrıca - Gezi Parkı eylemlerine katılan ve destekleyen herkes tarafından olmasa da - kelimenin içerdiği yıkıcılık anlamı bir eylemlilik misyonu olarak önemli oranda içselleştirilmiş ve eylemciler tarafından gerçekleştirilen bazı fiili kırma, dökme, yakma hareketleri dahi kitle nezdinde çok fazla itiraza neden olmamıştır. Ters dönmüş otomobiller, kullanılmaz hale getirilerek barikat malzemesine dönüştürülen otobüsler ve diğer barikatlar eylemlerin sembolleri haline gelmiş ve insanlar bunların etrafında hatıra fotoğrafları çektirir olmuştur. Dış Mihrak adlı sanat grubunun da desteği ile Ankara'da bir grup öğrencinin çektiği ve internetten yayınladığı “*Bunu ben kırdım, çünkü...*”⁷ adlı, kırılmış reklam panolarının önünde insanların panoları neden kırdıklarını birer cümle açıkladıkları - kırma eylemini bizzat yapmamış olsalar da yapılanı sahiplendiklerini gösterdikleri - kısa film örneğinde görülen “kırıcılık” gibi olumsuz addedilen eylem tarzları dahi siyasal bir karşı duruş tarzı olarak bu hareket içerisinde olumlanabilmektedir.

Gramsci'nin sovversivo tanımındaki en önemli parçalardan biri, olumsuz yani savunmacı bir konum içermesidir. Gezi Direnişi de tek bir parkı koruma refleksiyle ortaya çıkmış daha sonra neo-liberal

kentsel dönüşüm, muhafazakâr çıkış olarak algılanan içki yasakları gibi iktidarın diğer pek çok tepki çeken reformuna karşı savunmacı refleksleri de yanına çekmiştir. Başka bir deyişle, hareket sosyal ve ekonomik taleplerle değil, verili iktidar tarafından uzun süredir parça parça gerçekleştirilen dönüşümlere karşı savunmacı bir refleks ile ortaya çıkmıştır. Kitleler ile polis arasında fiziki çatışmaların en yoğun yaşandığı Haziran ayında ve daha sonra ki aylarda Kadıköy (Eylül 2013) örneğindeki gibi parça parça yaşanan eylemlerde ön plana çıkan talepler değil, düşman addedilene karşı nefret hareketin motoru olmuştur. Bu noktada Gezi Direnişi içinde bulunduğu aşama itibarıyla ne sınıf bilinci ile eyleyen bir harekettir ne de düşmanın sınıfsal kimliğinin ve kesin sınırlarının bilincine varmıştır denilebilir.

Öncelikle Gezi Direnişi ve sınıf bilinci ilişkisini açıklayacak olursak; hareketin çıkış noktasında da ilerleyen aşamalarında da sınıf bilinci ile hareket edilmemiş, işçi sınıfı örgütleri ve meslek örgütleri ne öncü ne de yön verici olmuş, daha ziyade destekleyici konumda kalmıştır. Hatta hareketin patlayıcı ivmesi bütün parti, örgüt, dernek, sendika bürokrasilerini geride bırakmış, örgütlü bireyler dahi eylemlere başlangıçta salt vatandaş kimlikleri ile dâhil olmuşlardır. KESK, DİSK, TMMOB, TTB iş bırakarak desteğini ancak eylemlerin sekizinci gününde yapabilmıştır. Fakat bu durumu örgüt bürokrasilerinin temkinli davranması olarak değil, hareket karşısında yavaş kalması olarak yorumlamak daha doğru olacaktır. Ayrıca bu örgütlerin kitlesel desteği Gezi Direnişi'nin heterojen görünümlerini ve sınıfsal bilincini değiştirmeye yetmemiştir. Neticede bu dört örgüt sol tandanslıdır ve destekleri bir anlamda beklenen bir reflekstir. Fakat öte yandan bunlardan çok daha büyük olan Türk-İş gibi örgütler eylemler karşısında orta yollu açıklamalar yaparak fiiliyatta atıl kalmıştır.⁸ Ayrıca sol işçi sınıfı perspektifine dayanan “*üretimden gelen güç*” kullanma ve grev çağırma retorik bu hareket içerisinde dönüştürülerek “*tüketimden gelen güç*” vurgulu boykot çağırısı da sınıf perspektifli olmayışının önemli bir göstergesi addedilebilir. İşçi sınıfı hareketinin birleştiricisi olabilecek sosyal

ve ekonomik taleplerin olmaması, hareketin sınıfsal perspektif ayağının çok zayıf kalmasına yol açmaktadır. Fakat bu durum, bazı analizlerde söylendiği gibi Gezi Direnişi'nin bir “*yeni orta sınıf*” hareketi olduğu anlamına gelmemektedir.⁹ Bu hareket büyük kentlerde başlamış olması hasebiyle büyük oranda beyaz yakalılardan ve geleceğin beyaz yakalı adayı öğrencilerden oluşan bir eylemci kompozisyonuna sahiptir. Başta İstanbul ve Ankara olmak üzere Türkiye'nin giderek büyüyen ve hayat pahalılığı artan kentlerinde çok düşük ücretlerle tamamen çalışmaya, kariyere endekslenmiş yaşamları içinde sıkışmış örgütsüz beyaz yakalıların öfke patlamasının bu hareketin temel dinamiği olduğunu görmek gerekir. Fakat sınıf bilinci unsuru olmadan salt fiziken işçi sınıfının varlığı bu hareketi bir sınıf hareketi yapmak için yeterli değildir.

Gezi Direnişi, Gramsciyan anlamda bir çeşit madunlar ittifakı olarak okunabilir. Nihayetinde bu direniş kendini iktidara yakın hissetmeyen, hükümet icraatlarında kendi sözünün dinlenmediğini düşünen farklı sosyal ve siyasal grupları bir alanda bir araya getirmiştir. Yine Gramsci'nin gösterdiği gibi, madun sınıflar homojen değildir ve kendi içinde eşitsizlikleri, hiyerarşisi vardır.¹⁰ Gezi hareketinin “*yıkım taraftarlığı*” (ing. subversivism) Gramsci'nin sovversivo analizinde olduğu gibi,¹¹ kendi içinde katmanlı bir yapıya sahiptir ve sola bakan yüzü kadar sağa bakan bir yüzü de vardır. Çevreciler, sosyalistler, komünistler, sosyal demokratlar, Kürt hareketinin çeşitli unsurları, LGBT aktivistler, feministler, anti-kapitalist Müslümanlar, Aleviler, futbol taraftar grupları, Kemalistler, laikçiler gibi daha önce aynı alanda bulunmamış, bulunması dahi tahayyül edilmemiş gruplar ilk defa aynı alanı paylaşmıştır. Fakat bu ortak alan paylaşımı gruplar arası bir uzlaşa olduğu anlamına gelmemektedir ve Türkiye'nin her yerindeki eylemlere de yansımamıştır. Eylemlerinde merkezi olması itibarıyla madun ittifakı görüntüsü daha çok Taksim'de gözlemlenebilir olmuş ve tam anlamıyla genelleşmemiştir ki, Taksim'deki ittifak da Taksim Dayanışma'nın dört maddelik müşterek talepleri ve düşman imgesinin fiziksel bir görünüm kazandığı polis şiddetine karşıtlığın ötesine henüz gide-

bilmiş değildir.

Gezi Direnişi'nin yıkıcılığında karşıtın (düşmanın) imleniş biçimi de son derece sıkıntılıdır. Hareket içerisinde en geniş ortaklığı polis şiddetine ve buna bağlı olarak Emniyet Müdürlüğü, Valilik ve İçişleri Bakanlığı'na karşıtlık oluşturmaktadır fakat diğer konularda aynı ortaklık sürmemektedir. Örneğin İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden iki akademisyenin eylemciler arasında yaptığı anketin sonuçlarına göre eylemcilerin % 27.7'si "kesinlikle katılıyorum", %21'i de "katılıyorum" cevabıyla eylemlere katılma amacını "yerel seçimlerde İstanbul'un AKP'nin elinden alınması" olarak tanımlamıştır. Yine aynı araştırmada "başbakan istifa etsin" sorusuna "kesinlikle katılıyorum" diyenler % 79.3, "katılıyorum" diyenler % 6.1'dir. Öte yandan "erken seçim olsun" talebine "kesinlikle katılıyorum" diyenler % 55.3, "katılıyorum" diyenler % 11.6'dır.¹² Kamuoyu araştırma ve danışmanlık şirketi olan KONDA'nın anketine göre de, "neden buradasınız?" sorusuna verilen cevaplar şu şekildedir: % 58.1 özgürlüklerin kısıtlanmasına karşıtlık; % 37.2 AKP'ye ve politikalarına karşıtlık; % 30.3 Erdoğan'ın açıklamalarına, tavrına tepki; % 20.4 ağaçların sökülmesi; % 19.5 devlet düzenine karşıtlık; % 8 direnişi görmeye, havayı koklamaya geldim; %4.6 diğer.¹³ Anket sonuçlarına göre en yüksek ortaklıkların ortaya çıktığı talepler polis şiddetinin durması, sorumluların yargılanması ve vali, emniyet müdürü, içişleri bakanı gibi idari sorumluların istifa etmesi etrafında oluşmaktadır.¹⁴

şiddetin doğrudan müsebbibi kabul edilen kurum ve makamlara karşıtlıkta fikir birliği var iken bu durum tam anlamıyla bir devlet karşıtlığına dönüşmemektedir. Gramsci'nin sovversivo'suna benzer şekilde, çapulling hükümet karşıtlığını simgelemekle birlikte devlet karşıtlığını içermemektedir. Eylemcilerin iktidar partisi AKP'ye karşıtlık noktasında dahi ortaklaştıklarını söylemek zordur. Haddi zatında iktidara alternatifi oluşturacak bir örgütlenmeye gitme konusunda da henüz bir adım atılmamıştır. Yine İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin çalışmasında "protestolar örgütlü bir siyasi harekete

dönüşsün” talebine “kesinlikle katılıyorum” cevabı % 32.6, “katılıyorum” ise %10.7’dir.¹⁵ Elbette Gezi Direnişi’nin sürekli dönüştüğü bir süreçte yapıldığı için anketlerin sonuçları da sabit değildir. Yine de bu sonuçlarda da görüldüğü üzere hareket karşıtını bütünlüklü ve sınırlı biçimde tanımlayamamaktadır. “Özgürlükçü” kimliği dışında ortak bir kimlik ya da bilinç ortaya çıkaramamış görünmektedir. Eylemler esnasında kitlenin karşıtının simgesi olarak gördüğü ve maddi zarar verdiği objelerde de bu ortaklığın olmadığını görmek mümkündür. Örneğin her kamu binası doğrudan hedef seçilmemiştir. Beşiktaş’taki Başbakanlık Ofisi ise doğrudan başbakanın kişiliğine ve iktidara verdiği referans nedeniyle birkaç gün boyunca polis ile göstericilerin bir grubu arasındaki çatışmaların odağında yer almıştır. Bazı illerde doğrudan AKP’nin il ve ilçe teşkilatı binaları hedef gözetilmiştir. Polis araçları, özellikle de TOMA’lar atılan taşların hedefi olmuştur. Fakat bunların hiçbirisi devleti ve sistemi hedef alan eylemlilik türleri olmamış, daha ziyade iktidar partisini hedef alarak yapılmıştır. Polis’in eylemcilere karşı uyguladığı şiddete, Taksim Meydanı ve Gezi Parkı’nı boşaltmaya yönelik uygulamalarına yönelik eleştirilere Başbakan Erdoğan’ın “*polise talimatı ben verdim*”¹⁶, “*polisimiz Taksim’de destan yazdı*”¹⁷ gibi karşı çıkışları da eylemlerin AKP karşıtlığına evrilmesinde önemli bir etken olmuştur.

Gezi Direnişi’nin önemli ve ilginç bir yönü de bir yandan ülke çapında eylemler yayılırken öte yandan da yerelleşme eğilimi göstermesi olmuştur. Özellikle de 15 Haziran günü polisin Gezi Parkı’na müdahale ederek eylemcileri Taksim dışına sürmesi yerelleşme eğilimini artırmıştır. Polis müdahalesinin ertesi günü (16 Haziran) küçük bir grup eylemci Beşiktaş’taki Abbasağa Parkı’nı yeni toplanma yerleri olarak belirlemiş ve hızla kitleselleşerek burayı yerel bir foruma dönüştürmüştür. Daha sonra bu hareket İstanbul’un diğer semtlerine de yayılmış birkaç gün içinde kırk kadar parkta yerel forumlar yapılır olmuş ve eylemlerin yaşandığı diğer kentlere de yayılmıştır. Böylece İtalyan köylülerinin *sovversivo*’su ile ilintili yerellik olgusu bir kent hareketi olan Gezi Direnişi’nde de kendine

has biçimde görünür olmuştur. Daha da ilgi çekici olan, yerelleşme ile birlikte hareket savunmacı konumundan çıkarak talepler üreten çok daha yaratıcı bir pozisyona doğru evrilmeye başlamıştır. Bu park forumları hemen her katılımcısı için bir ilk olan doğrudan demokrasi deneyimini sunarken temsile dayalı sistemin aksaklıklarını, sıkıntılarını daha somut şekilde algılar hale gelmektedir. Başka bir deyişle, hareket belirli merkezlerden yerellere doğru yayılırken, örgütlülüğün olumsuzlandığı ve seçimlerle sınırlı demokrasi algısı kıvrılarak katılımcı bir siyaset ve demokrasi kültürü inşa edilmektedir. Ayrıca çatışmalı eylemler sırasında tartışmaya imkân bulunamayan cinsiyetçilik, homofobi, ayrımcılık, milliyetçilik, militarizm vb. konular gündem edilerek hareketin içindeki farklı gruplar birbirlerini tanıma ve anlama imkânına kavuşmaktadır.

Gezi Direnişi'nin son olarak bahsedilmesi gereken bir de kültürel boyutu vardır. Bilindiği gibi, Gramsci denilince ilk akla gelen kavramlardan biri rıza ile baskının iç içe geçtiği karmaşık bir süreç olan hegemonyadır. Ancak rıza kavramı burada özellikle önemli bir konuma sahiptir. Çünkü iktidarların kurdukları baskın hegemonyaları bir kere kurulduktan sonra sabit kalmaz ve kapsadığı siyasal alanı tamamen kapatmaz. Özellikle imal edilen rızanın sürekli olarak yenilenmesi gerekir, aksi takdirde hegemonya dağılacaktır. İşte bu süreçte Gramsci'ye göre devrimciler de kendi "karşı-hegemonyalarını" kurmak zorundadırlar ve bu da madunların gündelik yaşamlarından çıkacaktır.¹⁸ Başka bir deyişle, toplumun kültürel gerçekliği dönüşerek bir karşı-hegemonya projesi haline gelecektir. Ayrıca Gramsci ekonomik determinizmi reddederken farklı insanların içinde yaşadıkları kültürel dünyaların karmaşıklığına ve dünyayı algılama biçimlerinde önemli bir konuma sahip olduğunu söyler.¹⁹ Parklarda ortaya çıkan yerel forumları böylesi bir kültürel dönüşüm ve karşı hegemonya üretme imkânı sunan alanlar olarak okunabilir.

Fakat Gezi Direnişi'ne katılan eylemciler nezdinde kültür kavramı modernist ilerleme paradigmasının etkisi altında görünmektedir. Belirli bir hayat tarzı olarak kullanılan ve modernite-geleneksel

karşıtlığı üzerinden kurulan kültür tanımlaması eylemciler nezdinde oldukça yaygın kabul görmektedir. Yine anket rakamlarına göre, belli bir hayat tarzının dayatılmaya çalışılmasına karşı eylemlere katıldığını söyleyenlerin oranı % 95 civarındadır (soruya kesinlikle katılıyorum cevabı veren % 86.7 ile katılıyorum cevabı %8.1'in toplamı).²⁰ Bu algının kaynağı AKP kadrolarının önemli bir kısmının siyasal İslam ile olan bağları ve alkol yasağı, okul müfredatlarında sayısı arttırılan din dersleri gibi somut verilere dayansa da kültür kavramsallaştırmasındaki sorunu ortadan kaldırmamaktadır. Batı merkezli çizgisel tarih anlayışının etkisindeki bu kültür algısı her ne kadar eylemciler nezdinde güçlü olsa da hareketin içinde yer alan genç kitle içinde yetiştiği popüler kültürün bazı unsurlarını dönüştürerek direnişin diline ve sembollerine sirayet etmiştir. Direnişin temeli olarak görülen bu gençlik kitlesinin üretimlerine bakarak Gramsciyan bir yöntemle dünyayı nasıl algıladıklarının ipuçları bulunabilir. Bu noktada özellikle örgütsüz gençler büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü KONDA'nın anketine göre eylemcilerin % 79'u örgütsüzdür ve yine KONDA anketine göre eylemcilerin yarısı²¹, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nin anketine göre ise yaklaşık olarak % 65'i otuz yaşın altındadır.²²

Direniş hareketiyle birlikte duvar yazılarıyla, kısa filmleriyle, internet üzerinden paylaşıma açtığı her türlü resim, afiş, iletisi ile iktidarla alay eden, baskın hegemonyaya meydan okuyan yepyeni bir kültür ortaya çıkmıştır. Hem sol hem de ulusalcı gruplar eylemlilik sürecine hali hazırda var olan ve alışık olduğumuz sembolleri ve araçları ile katılım gerçekleştirirken (ki bu tek başına olumsuz addedilecek bir olgu değildir) gençlik kitlesi Türkiye'nin toplumsal hareket retoriğine yepyeni simgeler, fikirler ve inançlar katmıştır. Direnişin yarattığı eylemlilik atmosferi sonucunda ortaya duran adam, merdiven boyama gibi daha önce örneği görülmemiş yaratıcı eylem tarzları ortaya çıkmıştır. Yine aynı atmosfer sonucunda 21. Onur Haftası binlerce kişinin katıldığı bir yürüyüşle sona ermiştir, 1 Eylül Dünya Barış Günü nedeniyle binlerce kişilik barış zincir(ler)i yapılmıştır. Lakin bu henüz mukteditlerin hegemonyasının yıkıldığı

anlamına gelmemektedir. Zaman zaman bazı eylemcilerin “Biz terörist miyiz? Neden bize gaz atıyorsunuz?” serzenişleri eylemlerin görünür kıldığı muhalefetin egemen sınıfın fikirleri dairesinden henüz kurtulamadığını göstermektedir.

Gezi ile birlikte başlayan hareket henüz sovversivo seviyesini aşacak bir bilinç düzeyine varamamıştır. Öte yandan iktidarın, icraatlarına karşı çıkan hemen her grubun protesto girişimini polis şiddeti ile bastırmaya yönelmesi aslında onun bir çeşit hegemonya krizi yaşadığını göstermektedir. İhtiyaç duyduğu rızayı istediği oranda devşiremeyen iktidar otoritesinin sağladığı zor araçlarını kullanarak yeniden güçlenmek için çabalamaktadır. Toplumsal eylemleri polis zoruyla engellemeye ve çatışma zeminine çekmeye yönelik bir stratejiyle iktidar hareketi marjinalleştirmeye çalışmaktadır. Eylül ayında Kadıköy'deki eylemler bunu açıkça göstermiştir. Kadıköy'de daha öncede Gezi Direnişi'ne bağlı eylemler yapılıyordu fakat polis gelmediği için çatışma olmuyor, bütün çatışmalar Taksim ve civarında yaşanıyordu çünkü polis güçleri o bölgede konuşlanmıştı. Bazı örgütlerin direnişi bir çeşit “gerilla savaşına” çevirme çabası, polisin geldiği her alanı terörize etmesiyle de kendilerine uygun zemine kavuşmaktadır. Bu nedenle hareket bunun gibi durumlara karşı da mücadele etmek zorundadır. Her ne kadar geçen aylar içinde giderek zayıflamış görünseler de park forumları süreçleriyle birlikte muhalefetin hem reddiyelerini netleştirme hem de karşıtlarının kimliğini sınırları belirli bir şekilde karşıtlarının sınıfsal kimliğini tespit etme yolunda ilerleyebilir. Böylece muğlak bir madunlar ittifakı hareketinden sınıf hareketine dönüşebilir. İhtiyacımız olan salt AKP karşıtlığı üzerinde uzlaşmış ve sağ siyasete meyleden bir halk cephesi değil, emek merkezli talepler üreten ve öfkeli kentli emekçileri bir araya getirecek bir birleşik cephe oluşturabilmektir. Muktedirlerin hegemonyasına karşı mücadele rızanın üretildiği her alanda yeniden ve yeniden verilmek zorundadır. Çapul TV, Park forumu network'leri, direnişe adanan şarkılar, kısa filmler gibi üretimler bize bu yolda yapılabilecekler konusunda paha biçilmez örnekler sunmaktadır...

Notlar

1. **Carl Levy**, “‘Sovversivismo’: The Radical Political Culture of Otherness in Liberal Italy”, *Journal of Political Ideologies*, V.12(2) (June 2007), s. 147; Antonio Gramsci, *Selection from the Prison Notebooks*, V. I, ed. Quentin Hoare and Geoffrey Nowell Smith, London: Lawrence & Wishart, 1971, s. 551-555.
2. **Gramsci**, op.cit, s. 551-552.
3. Orjinal metin, Ibid; çeviri ise Crehan’dan alınmıştır bkz. **Kate Crehan**, *Gramsci, Kültür, Antropoloji*, Çev. Ümit Aydoğmuş, İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2006, s.147-148.
4. Aktaran **Levy**, op.cit, s. 147.
5. **Crehan**, op.cit, s. 149.
6. **Levy**, op.cit, s. 147-148.
7. Bkz. <http://www.baskahaber.org/2013/06/direnen-ankara-ogrencilerinden-video.html> [13.10.2013].
8. Örneğin Türk-İş’in 5 Haziran tarihli hem iktidara hem de eylemcilere itidal çağrısı yaptığı basın açıklaması metni için bkz. <http://www.turkis.org.tr/index.dyn?wapp=haberdetay0&did=9E78066E-FDC6-481F-83E4-7AB0D57E76D0> [20.06.2013].
9. Örneğin bkz. “**Çağlar Keyder**: Gezi olaylarının seyrini Türkiye’de yükselmekte olan yeni orta sınıf değiştirmiştir”, <http://t24.com.tr/haber/keyder-gezi-olaylarinin-seyrini-turkiyede-yukselmekte-olan-yeni-orta-sinif-degistirmistir/238849> [10.10.2013].
10. **Crehan**, op.cit, s. 17-18.
11. Bkz. **Gramsci**, op.cit, s. 552-553.
12. **Esra Ercan Bilgiç ve Zehra Kafkaslı**, Gencim, Özgürlükçüyüm, Ne İstiyorum?: #direngeziparkı Anketi Sonuç Raporu, <http://www.bilgiyay.com/Content/files/DIRENGEZI.pdf> [20.06.2013].
13. KONDA’nın Gezi Parkı Direnişi anketi sonuçları için bkz. <http://t24.com.tr/haber/konda-gezi-parki-anketi-cikardi/231889> [20.06.2013].
14. Bu sorulara verilen olumlu cevaplar % 85’in üzerine çıkmaktadır, bkz. Bilgiç ve Kafkaslı, op.cit.
15. Ibid.
16. “Polise emri ben verdim”, http://www.radikal.com.tr/turkiye/polise_emri_ben_verdim-1138828 [10.10.2013].
17. “Başbakan Erdoğan ‘Polisimiz Taksimde Destan Yazdı’”, <http://gundem.milliyet.com.tr/basbakan-erdogan-polisimiz/gundem/detay/1727105/default.htm> [10.10.2013].
18. **Crehan**, op.cit, s. 17.
19. Ibid, s. 20.
20. **Bilgiç ve Kafkaslı**, op.cit.
21. **KONDA**, op.cit.
22. **Bilgiç ve Kafkaslı**, op.cit.

Tanrım, Kapitalizm Bir Canavar Yarattı!

Nesrin Yumak

ABD’de Cumhuriyetçi kanattan **Herman Cain**, 2011’de **Occupy**’daki eğitimli gençlere hitaben “*Wall Street ya da büyük bankaları suçlamayı bırakın, işsiz ya da fakirsenez tek sorumlusu sizsiniz*” diyordu. Bu sözler bir yerlerden tanıdık aslında. 2010 yılında **Recep Tayyip Erdoğan** da “*her üniversite mezunu iş bulacak diye bir kural yok*” diye buyruyordu kürstülerden. 2008 küresel krizi, neo-liberalizmin 90’larda genç yığınlara verdiği vaatlerin ışığını tek nefesle söndürdü. Şimdi bu sözlerle ekonomik krizin dev faturasının altında kalan gençleri, durumlarının kendi kabahatleri olduğuna inandırmaya çalışan ideolojilerini devreye sokuyorlar; ama küresel kriz **küresel direniş**le devam ediyor.

90’lı yıllardan bu yana kapitalizm gençleri, “*yeterince uslu durursanız parayı bile bulabilirsiniz*”le idare ediyor. Bilhassa 90’ların sonlarına kadar da dediğinin hakkını vermişe benziyor. “*Üniversite mezunu, presentabl, lider vasıflı, vizyonu geniş*” gençlerden oluşan beyaz yakalıları ordusu, bu vaadin sunulduğu dünyada kendine yer bulmayı başardı. Olabildiğince genç, dinamik, yorulmayan; iyi dershaneler, dil okulları, kişisel gelişim kitapları, şirket içi eğitimler ve “*isans da yetmez masterlar*”la sürekli “*eğitilenen*” ve yeni yeni sınavlarla yeniden ve yeniden sınanan bu gençler, iyi şirketlerin çeşit çeşit departmanlarında yakalarını sürekli kolalayarak kendilerine yatırımlarının bir anlamda karşılıklarını alabildiler. Ancak bu daha rekabetçi, dayanışma içinde değil “*takım çalışmasına yatkın lider özellikli*” insanlar haline gelen ve birlikte yapmaya değil önde olmaya yöneltilen “*bireyler*” olarak yüklenmekle kazanılabiliyordu...

Kapitalizm o günden bu yana, ileride iyi şirketlerde iyi paralar kazanan genç çalışanlar olacak öğrencileri oradan oraya koşturan, sürekli eğlenen, özgür, sosyal...*cell* gençlerini pazarlarken, çalışanlara ise Grease müziklerinin fonda dönüp durduğu dans eden bankacıların süslediği banka reklamlarını sunmaya devam ediyor. 2000'lerin ortalarına kadar vaatlerin bir zamanlar gerçekleştiği verisiyle bu rüyanın peşinden giden gençlerin kaybedecekleri bu son zincirse, 2008 kriziyle beraber un ufak oldu. Eğitimli gençler Avrupa'da ve Amerika'da işsizlikle ve artan eğitim harcamalarıyla karşı karşıyalar. Bir yandansa güvencesizlik ve esnek çalışma birey olmak ve özgürlüğün iş yaşamındaki karşılığı gibi sunulmaya devam ediyor. Bir işte 3-5 yıldan fazla çalışmak "eksiklik, eskilik, yavaşlık" olarak, yani zamanın ruhuna uymayan bir hal olarak tanımlanıyor. Beyaz ya da mavi yakalı gençler deneme süreleri ve stajlarla (bazen ikisi birden) köleleştiriliyor. Aldıkları eğitim ve vasıfları ne olursa olsun genç emeğin prekarizasyonu dünyanın her yerine yayılıyor. Daha fazla genç, daha fazla üniversite mezunu genç, daha fazla dil bilen üniversite mezunu genç, daha fazla üniversite mezunu master yapmış dil bilen genç... Artan rekabetle ve "hayat boyu eğitim" ideolojisiyle yaratılan bu sarmal daha fazla işsiz ya da yarı-zamanlı, **eğitimlerine karşılık gelmeyen işlerde çalışan genç bir yığın** yaratıyor. Kapitalizm Harvey'in dediği gibi "*kullan at işçiler*"le dolup taşıyor. İyi bir eğitimle iyi yaşayan orta sınıf beyaz yakalılar olmayı hedefleyen gençler artık proleterleşemiyor bile, güvencesiz ve yarı-zamanlı işlere mahkum prekaryanın birer parçası haline gelmek durumundalar. Tüm vaatlere rağmen kendini McDonalds'ta patates kızartırken ya da bir markette kasiyer olarak bulan vasıflı gençler...

Öğrencilerse, eğitimlerinin sonucunda geçmiş yıllardaki vaatlerin görece gerçekleşmesinden kaynaklanan umutlarını sürekli taze tutmaya çalışmalarına rağmen, **geleceksizlik korkusuyla** karşı karşıyalar. Bu korku, sistemin sürekli eğitim baskısıyla da yan yana gelerek öğrenciliğin uzatılmasına ve giderek artan eğitim maliyetlerine neden oluyor. Yeni mezun bir genç diplomasının yanına iliştirilen

öğrenim kredisi borç takvimiyle ve olmayan iş güvencesiyle karşılaşmak durumunda kalıyor. Böyle bir durumda eğitimleri ne olursa olsun gençlerin bir kısmı güvenceli bir iş için Türkiye’de devlet kurumlarında çalışmayı yeni bir çözüm olarak görüyor. Ama bu yine KPSS hazırlık kursları, yeni sınavlar gibi yükümlülükler yaratıyor. Devlet kurumlarının görece kurtuluş durumunun özelleştirmeler ve taşıma kapasitesi sebebiyle ne kadar daha bu konumunu koruyacağı ise şüpheli. Amerika’da ise örneğin gençler için böyle bir güvenceli B planı bulunmuyor. Ancak Türkiye ve Amerika’nın benzeştiği bir nokta mevcut. Üniversite mezunu gençler askerliği bir kurtuluş olarak görüyor. Hatta üniversite mezunu gençlerin bir kısmı -anti-militarist olanları bile- daha kısa süreli askerlik yapma ihtimalleri olmasına rağmen, maaşların yüksekliği ve iş aramadan geçecek bir yıl olması sebebiyle uzun dönem asker olmayı dileyecek durumda. Zorunlu askerlik yanında, çoğunluğu alt sınıflardan olan eğitilmiş gençler polis ya da asker olarak çalışmayı tercih ediyorlar.

Giderek tırmanan, küresel krizle birlikteyse tavan yapan bu **güvencesizlik – geleceksizlik** durumu devam ederken, uzun zamandır gençliğe sunulan yaşam tarzı ideolojisi pazarlanmayı sürdürüyor. Örgütlülük, dayanışma ve eşitlik yerine sunulan bireysellik, liderlik gibi değerler yeni nesilde ya da popüler deyimleriyle Y kuşağında **özgürlük ve otorite karşıtlığına** dönüşerek gelişiyor. Yani bundan sonra neo-liberalizm kendi yarattığı canavara karşı savaşmak durumunda kalacak gibi görünüyor. Özellikle internet ve ardından sosyal medyanın gelişimi, kendini önemli hissetme ve “imaj” yaratma durumlarını bloglar, sözlük yazarlıkları ve facebook, twitter hesaplarıyla destekler duruma geldi. Artık gençler tarihte şimdiye kadar görülmemiş derecede çok önemli ve tek olduklarını hissediyorlar ve yine tarihte görülmemiş şekilde farklı ama kendilerine benzer durumdaki gençlerle tanışıyorlar. Herkesin kendi dünyasının tanrısı olduğu ve her şeyi bir tanrı çevikliğiyle görebildikleri, her şeye hızla ulaşabildikleri bu yeni dünyada “*herkes farklı, herkes eşit*” mottosu temel düstur haline geliyor. Kimlikler, ırklar, dinler, seçimler, sta-

tüler ve şöhretler bildiğimiz anlamlarını kaybediyor. Gençler kendi aralarında ve sanal dünyada yaşadıkları bu muhalif düzeneği toplumun geniş tabanına ve üretim ilişkilerinin içine taşımaya başlıyorlar. Tüm bunlar bir araya geldiğinde kimsenin kimseye karışmadığı, özgürlüğün temel bir değer haline geldiği ve karar mekanizmalarına katılmalarına ortam sağlayan, demokrasinin en radikal formlarını temel alan bir sistem arzular hale geliyorlar.

2013 yazı Türkiye'ye uzun zamandır yaşamadığı kadar büyük bir heyecan getirdi ve bu heyecanı büyük ölçüde yaratanlar bu uzun zamanı bilemeyecek kadar genç olanlardı. Gezi Parkı'ndakilerin dörtte birini öğrenciler oluştuyordu, kalan gençlerse çoğunlukla maaşlı işlerde çalışıyorlardı. Gençlerin yukarıda bahsedilen karakteri ve yaşadıkları sıkıntılar özellikle de eğitilmiş gençleri Gezi Direnişi'nin en önemli unsurları haline getirdi. Şimdiye kadar gördüğümüz gençlik örgütlerinden farklı olarak ilk kez sokağa çıkan örgütsüz gençler ya da taraftar gruplarından gençlerle karşılaştık. Geleceksizlik, güvencesizlik ve sosyal anlamda yaşam tarzlarına yönelik hissettikleri baskı gençleri Gezi'ye taşıyan temelleri oluşturdu. Gençler kendilerini bildiklerinden bu yana iktidar olarak gördükleri yüzlerden ve siyasetten sıkıldılar. Karakterlerini ve kendilerini ifade etmelerini engellediklerini düşündükleri "muhalif" ideolojiler ve onların sınırları ise bu sıkılmışlığı ve sıkışmışlığı çözecek anahtarlar değildi. Burada tarif edilen hisler, sıkıntılar ve çare isteği ve hatta eylem biçimleri dahi (meydan ve park işgalleri, çadır kampları ve semt forumları) dünyadakiyle oldukça büyük paralellikler gösteriyor. Occupy hareketi içinde de büyük çoğunluğu gençler oluşturuyor ve örneğin bu gençlerin %62'si yaşadıkları sistemin onlara sadece borç dağları bıraktığını düşünüyor, tamamına yakını eğitim kredilerinden ve daralan iş imkanlarından yakınıyorlar. "Lidersiz devrim" ise en sık duyulan laflardan biri. İspanya'da 15 Mayıs hareketinde de bizi Avrupa'nın en büyük işsizlik oranları karşılıyor, %21. Bu aynı zamanda genç nüfusun yarısının işsiz olduğu ya da geçici işlerde çalıştığı bir tabloyu da beraberinde getiriyor. Türkiye'de aileler işsiz ya

da tatminkar olmayan ücretler kazanan gençler için bir kaçış olabiliyor ve önemli bir sorun olarak görülmebiliyor; ama İspanya’da bir çok genç küresel krizden sonra ailesiyle birlikte yaşamak zorunda olmasını sokağa çıkmak için bir neden olarak görüyor. Yine Gezi’yi aratmayacak biçimde İspanya’da karşımıza çıkan iki temel slogan “kimse bizi temsil etmiyor” ve “gerçek demokrasi, hemen!”. Biz Gezi ile uğraşırken aynı dönemde Brezilya’daki gençler ise ekonomik adaletsizlikten, işsizlikten ve 12 yıldır İşçi Partisi’nden başka bir “ihtimal” görmediklerinden yakınlara sokağa çıkıyorlardı.

Tüm bu küresel direniş örneklerinde gençlerin varlığı ve siyasetin de aktivizmin de kodlarını yeniden yazmaları, “gençlik için politikalar” yerine “gençlerin politikaları” kavramını hem sol hem de sağ siyasetin köhnemiş “genç” algısına saptırmayı başardı. Kapitalizmin son 30 yılda yarattığı “özgür ve demokrasiye iman eden canavar”ı onun başına dert olacağı gibi, bugün bilhassa gençler ve siyaset ilişkisi anlamında sol muhalefetin önüne de yeni tartışmalar getirecek gibi duruyor. Siyasetteki yeri militanlık ve hareketle özdeşleştirilen ve “gerçek bir siyaset” için level atlayana kadar akranlarıyla oynamaya bırakılan gençler artık romantize edilmiş ideallerle değil “gerçek dönüşümlerle” ilgileniyorlar. Militan bir öfkenin peşinden gitmeyi değil, mizahı ve her koşulda “cool” tavrı tercih ediyorlar.

Hem toplumsal değişimleri, hem de gençlerin şu an bu toplum içindeki karakterini ve ileride bu karakteri toplumların en derin karnallarına kadar yayacaklarını görmeden, bildiğimiz anlamda gençlik siyasetinde ve örgütlerinde ısrar etmek, muhalefet adına yeni bir ıskalama olacaktır. Gençler doğrudan parçası olabilecekleri, etkileyebilecekleri gerçek olaylarla; doğrudan parçası olabilecekleri, etkileme güçleri olan bir sisteme gitmeyi tercih ediyorlar, yani gerçekten devrim - şimdiye kadar tanımlananların dışında, yaşadıkları hayatın şimdiden dönüşümünü de içeren bir devrim- istiyorlar. Çoktan anlamını kaybetmiş, insanları büyük bloklar halinde kategorize edip ayrı çekmecelerde muhafaza etme anlayışını benimsemiş bir sol siyasete

karşı, bireyleri ve ilişkileri hem yatay hem dikey bölen fonksiyonlar geliştirmek gerekiyor. Yukarıda anlatılan biçimde kendini özgürlüğü ve biricikliği üzerine kuran gençleri tek bir “gençlik çuvalına” koymak yerine, kadın-genç, Kürt-Sünni-genç, erkek-lgbt-işçi-genç vb. korelasyonlarını da gören bir siyasetin algoritmasını yazmalıyız.

Ancak gençlik örgütlerinin şimdiye kadar olan yapıları, parti-nin “kendi”si ile hiyerarşik ilişkiler yaratan, liderler ve mitlerden dem vuran ve alabildiğine katılımcılıktan uzak merkezîyetçi yapılar olarak duruyor. Buna alternatif olarak yereli, en ufak haliyle alanı ve bireyleri esas alan, yatay ilişkiler kuran ve herkesin doğrudan parçası olabileceği örgütlenmeler yaratmak gerekiyor. Aksi takdirde Gezi ile birlikte ilk kez tanıştığımız gençlerin çoğu evlerine döneceklerdir.

Devletin Yeniden Yapılanması

İzlem Oral

1980’lerden sonra Türkiye’nin yaşadığı en büyük krizler, 5 Nisan 1994 ve 2000-2001 krizleridir. Bu krizler sonrasında TL devalüe edildi, işyerleri kapandı, yüzbinlerce kişi işsiz kaldı, milyonlarca da kriz korkusuyla düşük maaşlara boyun eğdi ve hak aramaya son verdiler. Bizim açımızdan krizin kar oranlarının düşmesine bağlı kapitalizmin yapısal bir sorunu olduğu yönünde bir şüphe yok. Ancak, toplumun büyük çoğunluğu ve yönetenler, böyle düşünmüyorlar. Krize başarısız siyasetçilerin, bürokratların, maliyecilerin, yanlış para-maliye politikasının veya emperyalist ülkelerin neden olduğunu iddia ediyorlar ve buna kendilerini de inandırıyorlar.

Yeniden yapılanma ihtiyacının ortaya çıkışı

Ekonomik krizler sosyal ve siyasal istikrarsızlıkları da beraberinde getiriyor. Devlet, sermayenin temsilcisi olduğu için, sermayenin krizleri her zaman siyasal üst yapı kurumu olan devleti de etkilemiştir. Kriz döneminde egemen sınıflar arasındaki çelişkiler derinleşir. Sermayenin çıkarları ile sistemin yarattığı hoşnutsuzluğu bastırmak için alınacak kararlar her zaman uyuşmayabilir. Aynı zamanda krizden çıkış için uygulanacak ekonomik, sosyal ve siyasal politikalarla ilgili olarak devlet, siyasi partiler ve egemen sınıfın diğer mensupları arasında anlaşmazlık çıkar, bu da temsiliyet krizine, daha net tanımla hükümet krizine yol açar. Böyle dönemlerde, devletin açıkça sermaye birikimine öncelik verdiği ve sınıfsal karakteri de açığa çıkar. Sermaye sınıfı ise, zayıflamış hükümetlere kendilerini yeterince iyi temsil edemediği yönünde eleştiri getirir.

Bu aşamada, devletin yeniden yapılandırılması gereği konu-

sunda toplumun tüm sınıflarının ortak bir beklentisi oluşur. Bu beklentiye ya da değişim ihtiyacına en iyi cevap verebilen partiler de genellikle seçimleri kazanırlar.

İkinci aşamada iktidar olan güçler, toplumun rızasının kazanılması için ideolojik araçları devreye sokarlar, burada toplumsal bir yeniden yapılanma da başlar. 2000-2001 krizi sonrası toplum, yardım dernekleri, Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfı, Halk Ekmek, İSMEK gibi araçlar yardımıyla isyan etmemeye teşvik edilirken, toplumun örgütlü yapılarına, sendikalarına, sivil toplum örgütlerine, üniversitelerine, partilerine, derneklerine saldırılar devam ediyordu. Devletin yeniden yapılanması daha yeni başlıyordu.

Devletin konsolide edilmesi, itibar kaybının ortadan kaldırılması ve yeniden güçlü bir biçimde hegemonya sağlayabilmesi için ise ikinci aşama ile eş zamanlı olarak devletin yeniden yapılanması başlar. Ülkemizde de, öncelikle devletin otoritesinin sağlanması, yetkilerin merkezde toplanması ve neoliberal devlet anlayışı doğrultusunda Yeni Kamu Yönetimi projesinin uygulanması gereği konusunda egemen sınıflarda ortak bir karara varıldı. Bunun için, 1990’larda çalışmalar olsa da, yeniden yapılanma çalışmaları esas olarak 2000’lerde başladı ve halen devam ediyor.

Yeniden yapılanma; hangi amaçla?

Türkiye özelinde yeniden yapılanma, devletin hantal, bürokratik, etkin ve verimli çalışmayan yapısının değiştirilmek istenmesi biçiminde karşımıza çıkıyor. Ancak uygulanmak istenen 1980’lerde ortaya çıkan Yeni Kamu Yönetimi anlayışı, “işletmecilik” (managerialism), “yeni kamu işletmeciliği” (new public management) ve “piyasa temelli kamu yönetimi” (marketbased public administration) ya da “girişimci idare” (entrepreneurial government) gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Bu anlayış, neo-liberal düşüncenin de öngördüğü, küçük, kamu hizmeti sunmayan ama sunulmasını sağlayan, piyasaları yalnızca regüle eden, performansla göre daimi olmayan esasta istihdam eden, hakem devlet anlamına geliyor. Yeni Kamu

Yönetimi anlayışının unsurları arasında, kamu sektöründe yönetiye geniş yönetme serbestliğinin tanınması, performans ölçümü yapılması, kamu sektöründe rekabetin artırılması, devletin küçültülmesi, kamuda özel sektör yönetim tekniklerinin uygulanması yer almakta. Neo-Liberal Yeni Sağ politikalar adı altında devlet, başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere 1980’den sonra neo-liberal bakış açısına göre yeniden yapılandı. Devletin yeniden yapılanmasında sıra, 2007-2008 krizini nispeten hafif atlatan Türkiye’de.

Yeni Kamu Yönetimi projesi ışığında yeniden yapılanma, devletin iç işleyişi ile ilgili olduğu kadar, hizmet sunmak zorunda olduğu toplam açısından da çok önemli bir kavram. Projenin devletin etkin, verimli, tasarruflu, başarılı ve kaliteli hizmet sunmasını, saydam olmasını, hesap verebilmesini ve yönetime katılımı öngörmesi genel olarak olumlu şeyler. Ancak bunun için getirilen önerilerde sorun var. Örneğin, devlet memurlarının çalışmadıkları, fazla maaş aldıkları, vatandaşın ihtiyaçlarını karşılamadıkları, kaba oldukları, rüşvet aldıkları yaygın bir kanıdır. Bunu önlemek için önerilen ise, memurların iş güvencesinin kaldırılması, kısa süreli çalışan istihdam edilmesi, esnek çalışma, performans esaslı, rotasyon ve maaşların düşürülmesidir.

Diğer bir örnek olarak da gelirleri giderlerini karşılamadığı iddiasıyla, topluma hizmet sunan Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin kapatılması ya da ticari esaslara göre çalışmaya mecbur bırakılması. Oysa devletin bütçesi, kamu hizmetinin finansmanı için vardır! Kamu hizmeti sunan kurumları, A.Ş. veya işletme statüsünde oluşturursan, tabii ki gelirleri giderlerini karşılayamaz, vergi gelirlerinden buraya kaynak aktarman gerekir. Mesela Kalkınma Bakanlığı’nı A.Ş. veya işletme olarak düşünürsek, ne kadar zarar ettiğini görmeliyiz. Sonuç, Kalkınma Bakanlığı A.Ş. zarar ettiğinden taşeronlaştırılmaya veya özelleştirilmeye çalışılacak, özelleştirilemezse de kapatılacak. İlginç bir mantık ve ilginç bir sonuç.

Kamu hizmetinin devlet tarafından sunulmaması ise ilk başta kulağa hoş gelmekte, hatta bazı alanların sivil topluma terk edilmesi

anlamında olumlu olabileceği bile düşünülmektedir. Ancak uygulama, devletin kamu hizmetini özelleştirmesi, özelleştiremediği yerde taşeronlaştırması ve doğal olarak hizmet kalitesinin düşmesine yol açıyor. Kitap ve dergi bandrollerinin Kültür Bakanlığı yerine Yayıncılar Federasyonu'ndan alınması olumlu, sağlık hizmeti sunan hastanede 10'dan fazla taşeron firma aracılığıyla hizmet sunulmaya çalışılması olumsuz bir örnektir. Bu anlamıyla özelleştirme ve taşeronlaştırma kamu hizmetinin niteliğini düşürerek devletin kaliteli bir kamu hizmeti sunumunu engellemekte.

Bürokrasiye karşı siyaset

Krizlerin ortaya çıkmasında en çok sorumlu tutulan kesim olan bürokrasi, gerçekleşen olumsuz şeyler sonrasında pek çok kez yanlış yaptığı, değişime izin vermediği, kendi bildiğini okuduğu, siyasetçileri yanılttığı gibi suçlamalarla siyasetler tarafından günah keçisi ilan edilmektedir. Yeni Kamu Yönetimi anlayışına göre, başta üst düzey yöneticilerin kısmi zamanlı hizmet sözleşmesiyle çalıştırılmaları ve performanslarına göre ücretlendirilmeleri gerekmektedir. Bu durum, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi bu anlayışta öncü ülkelerde uygulanmış, örneğin Yeni Zelanda'da sözleşme ile işe alınan personel halka hizmet vermek yerine yeni bir iş sözleşmesini garanti etme yönünde hareket etmiş ve dolayısıyla kamu sektöründeki başarısızlık devam etmiştir. Ancak ABD'de, her başkan seçimiyle 3.000'e yakın üst düzey yöneticinin değişmesi, en önemli olumlu örnek olarak sunulmaya devam etmektedir.

Bu anlayışa göre, kamu yöneticileri artık karar alma sürecini politikacılar ile paylaşan kişiler değil, sadece kurumun ya da belli bir hizmet programının yöneticileridir. Bunun bir sonucu da bürokrasi üzerindeki siyasi denetimin arttırılmasıdır. Ülkemizde de 2011 KHK değişiklikleriyle milletvekili veya memur olmak zorunda olmayan, bakana bağlı 5 adetle sınırlı bakan yardımcısı kadrosunun oluşturulması sağlanmış, bununla bürokrasiye karşı siyasetin etkisinin artırılması ve bürokrasinin kontrol altına alınması amaçlanmıştır. Aynı

KHK değişiklikleri ile belediyelerin ya da meslek örgütlerinin pek çok görevi de bakanlıklara verilmiştir. Yine HSYK Kanunu değişiklikleri, Adalet Bakanlığı’nın bu kurulu denetimi altına almasıyla sonuçlanmıştır.

Personel rejimi yasa tasarısı

Yeni Kamu Yönetimi anlayışına geçişin en önemli izlerini, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik’in hazırladığı yeni personel rejimi yasa tasarısında görüyoruz. Günümüzde memurluğun klasik unsurları olan “süreklilik”, “tarafsızlık”, “güvence”, “tam zamanlılık”, “eşit pozisyonlar için eşit ücret” ve “kamu - özel sektör ayırımı” gibi ilkelerde önemli aşınmalar dikkat çekmektedir. Yeni gelişmelere paralel olarak, bazı ülkelerde kısa süreli sözleşmelerle memur istihdamı yaygınlık kazanmış ve böylece memur güvencesi önemli ölçüde yıpranmıştır. Birçok ülkede performans dayalı ücret sistemleri uygulamaya konulmuştur. Performansın önem kazanmasıyla birlikte, ilk olarak memurluk meslek olmaktan çıkarılacak, yerine belli sürelerle bağlı sözleşmeli statü getirilecektir. Bu tasarı ile yapılmak istenen değişiklikler, uzun zamandır istenmesine rağmen, sendikaların muhalefeti sebebiyle çıkarılamıyordu. Mevcut taslak, sendikaların tepkisini yumuşatmak amacıyla, yapılmak istenen pek çok değişikliği içermemekte. Yeni yasa tasarısından basına sızanlar şunlar: Devlet Memurları Kanunu, TSK Personel Kanunu, Hakim Savcılar Kanunu, YÖK Personel Kanunu ve KİT Personel Kanunu tek kanunda toplanacak, memurların 3 veya 5 yıllık dönemler halinde görev yerinin değiştirilmesi mümkün olacak, performans ise özlük haklarının belirlenmesinde, işten çıkarmada ya da yükselmede daha etkili olacak.

İş güvencesi, eşit işe eşit ücret, tam zamanlı-kısmi zamanlı çalışma, insanca yaşanabilir ücret, emeklilik yaşı meseleleri ise sızdırılmadığı için gündem olamıyor.

Düzenleyici-denetleyici kurumlar

Tekellerin kaldırılması, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi ve devletin sadece düzenleyici ve hakemlik rolü üstlenmesi anlayışının bir ürünü olarak, 1994-2003 arasında düzenleyici ve denetleyici kurumlar ortaya çıktı. Tüzel kişiliği olan, görevli oldukları alanda kural koyma, denetleme ve ceza kesme yetkisine sahip bu kurumlar, gelirlerini de görevli oldukları alanda faaliyet gösteren şirketlerden elde ediyorlar. Bunlar, Sermaye Piyasası Kurulu, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Rekabet Kurumu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu, Kamu İhale Kurumu.

YENİDEN YAPILANMA ÇALIŞMALARI

1. dönem değişiklikleri

- 1999 Türkiye İş Kurumu'nun kurulması,
- 1999 kamu personeli alımında merkezi KPSS sınavının getirilmesi,
- 2000 Güvenlik Soruşturması Yönetmeliği'nin çıkarılması,
- 2001 Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığı
- 2002 Kamu İhale Kurulu'nun kurulması,
- 2003 Bilgi Edinme Kanunu'nun çıkarılması
- 2006 Sosyal Güvenlik Kanunu'nun çıkarılarak Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK'nın birleştirilmesi
- 2007 Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu değişiklikleri
- 2008 E-Devlet uygulamasına geçiş

2010 Anayasa Değişiklikleri

- Yargıtay: Üye sayısı, 250'den 386'ya çıkarıldı. Yargıtay'da 1.900.000 dosya bekliyordu, 2010'da 18.000 dosya yargıç yetersizliği sebebiyle zaman aşımına uğradı.

- Danıştay: Üye sayısı 95'ten 156'ya çıkarıldı.
- HSYK: Üye sayısı 7'den 22'ye çıkarıldı.
- Anayasa Mahkemesi: Üye sayısı 11'den 17'ye çıkarıldı. Bireysel başvuru hakkı geldi.
- Ombudsmanlık kurumu oluşturuldu.

2. dönem değişiklikleri

- 2010 Sayıştay Kanunu: Kurumların teftiş kurulları ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu kaldırıldı.
- 2012 Sermaye Piyasası Kanunu: İdari tasarrufla görevinden alınmayacak yönetim kurulu başkan ve üyeleri yeni kanunla görevinden alındı.
- 2012 Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu
- Adı değişen DGM - özel yetkili mahkemelerin yerine terör mahkemeleri kuruldu. Terörle Mücadele Kanunu kapsamında açılan davalar, TMK'nın 10. maddesine göre kurulan ve 13 bölgede faaliyet gösterecek mahkemelerde yargılanarak karara bağlanacaktır.
- Kanun Hükmünde Kararnameler: 2011 Genel seçimlerine 2 ay kala, meclisi devre dışı bırakan, hükümete 6 ay süreyle Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkarma yetkisi veren Yasa, TBMM'nin 6 Nisan 2011 tarihli oturumunda kabul edildi. "Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri İle Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu"yla AKP 6 aylık dönemde 35 adet Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkararak, bakanlıklar kurdu, kapattı, birleştirdi, ayırdı. TMMOB, bu KHK'lar ile yapılan değişiklikler hakkında, 136 sayfalık bir kitapçık yayınladı. Başbakan bunların amacının bakanlıklar arası koordinasyonun, verimliliğin ve hizmet sunumunda hızın artırılması ile bürokratik oligarşinin aşılması olarak ifade etti. Bu değişikliklerin, 2023'te Türkiye'yi dünyanın en büyük 10 ülkesinden biri yapmak amacıyla yapıldığını söyledi.

- Yeni bakanlıklar kuruldu: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gençlik Spor Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı.

- Bazı bakanlıklar değiştirildi:

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı = Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı = Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Çevre ve Orman Bakanlığı – Bayındırlık ve İskan Bakanlığı = Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığı

Bunlardan, 648 Sayılı KHK ile 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Yasa, 3194 sayılı İmar Yasası, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu, 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 6107 sayılı İller Bankası Anonim Şirketi Hakkında Kanun'da değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerle, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na imar planı hazırlamada, kabul etmede ve ÇED raporu hazırlamada yeni ve olağanüstü yetkiler devredilerek, TMMOB'un görevlerinin ve yetkilerinin büyük çoğunluğu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir.

KHK ile yapılan diğer değişiklikler:

- Sayıştay: Kurumların teftiş kurulları ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu kaldırıldı, Sayıştay Denetçi'lerine hakim statüsü ve maaşı bağlandı.

- Hesap Uzmanları Kurulu, Maliye Teftiş Kurulu ve diğer vergi inceleme birimleri kaldırılarak Vergi Denetim Kurulu adı altında birleştirildi.

- Fazla mesai ödemeleri sona erdirildi. SGK, Maliye, Nüfus, Tapu müdürlüklerindeki ödemeler kaldırıldı.

Yeniden yapılanma sonrası duruma dair örnekler:

- Sayıştay

12.07.2012 tarihli kanun değişikliği sonucunda, kamu harcamalarını meclis adına denetlemekle görevli Sayıştay, 2011 yılına ilişkin yaptığı denetimin sonuçlarını içeren 132 raporu meclise göndermiyor. İlk kez TBMM kamu harcamalarının akıbetini öğrenemeyecek.

Sayıştay, 2010'da çıkarılan kanuna göre teftiş kurullarının kaldırılması sonrasında kamuda denetleme yetkisine sahip tek kurum. Ancak yukarıda bahsedilen kanun değişikliği sonrasında Sayıştay'ın denetim yetkisi kısıtlandı, kamu idarelerinin takdir yetkisini sınırlandıracak veya ortadan kaldıracak şekilde rapor düzenleyemeyeceği, yapılan işlerin gerekliliği, ekonomikliği, etkililiği, verimliliğini denetleyemeyeceği öngörüldü. Buna göre 2011'de 142 milyon TL'lik bütçesinin çok büyük bir bölümünü denetim çalışmalarına ayıran Sayıştay; bu harcamalara karşın tek bir resmi denetim raporu dahi yazmamış oluyor.

- Kamu İhale Kurumu

22.01.2002 tarihinde yürürlüğe giren kanun, AK Parti hükümetleri döneminde 14 kez değiştirdi. 2009 yılında, meclis kapanmadan önce çıkarılan 5917 sayılı torba yasaya eklenen madde, "Kamu alımlarına ilişkin temel politikaları oluşturmak, bu konudaki kanun tasarılarının hazırlanmasında ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak" görevini Maliye Bakanlığı'na veriyor. Değişiklikler sonucu pek çok kamu kurumu ihalelerinde ve alımlarında denetim yapılamıyor.

Ayrıca ihale sonuçlarına yapılan itirazların olumlu sonuçlanmamasıyla kamu ihalelerine fesat karıştırıldığı iddiasıyla 13.02.2012 tarihinde Ankara Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü ekipleri, Kamu İhale Kurumu'nda ve bazı üye ve raportörlerin çalışma odalarında arama yaptı. 20 kişi gözaltına alındı.

- Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile sendika olmak

ve işyerinde toplu iş sözleşmesi yapabilme koşulları büyük oranda zorlaştırıldı.

- Sermaye Piyasası Kanunu

İdari görevle alınamayacak yönetim kurulu başkan ve üyeleri 2012 tarihli yeni kanunla görevinden alındı, yerlerine yenileri atandı.

Güvenlik Soruşturması: Daha önce sadece bakanlıkların önemli kadrolarına ve Adalet Bakanlığı'nın bazı birimlerine atanacak memurlar için yapılırken, artık tüm memurlar için yapılıyor. 2010 Anayasa değişiklikleriyle fişlemenin kaldırılmasına rağmen, istihbari bilgilerle oluşturulan güvenlik soruşturmaları, memurun dosyasında tutularak fişleme işlevi görüyor.

- PVSK Değişiklikleri

Polisin silah kullanma yetkisi ve arama yapma yetkisi genişletildi ve her gözaltına alınanın, silah ruhsatı, pasaport, ehliyet talep edenin parmak izleri kaydedilmeye başlandı.

- **HSYK** üyeliklerinin çoğunluğunu, Adalet Bakanlığı'nın adayları kazandı. Yargıda siyasetin vesayeti sürüyor.

- **Bağımsız Kamu Denetçisi (Ombudsman)** olarak Hrant Dink'e hapis cezası verilmesi kararını onaylayan Yargıtay'ın eski bir üyesi seçildi.

Sonuç

Türkiye'nin 1994 ve 2000-2001 krizleri ile görünür olan devletin yeniden yapılanması ihtiyacı, Yeni Kamu Yönetimi anlayışı doğrultusunda ve merkezi devletin güçlendirilmesi yoluyla çözülmeye çalışılmaktadır. Proje, bu yönüyle bir orijinallik taşımamaktadır. Bu değişimin büyük kısmının AKP hükümeti sırasında hızlı çabalarla sağlandığını söylemek mümkün. Ancak bunun devletin işleyişinde ya da kamu hizmeti sunumunda etkin olması ve reforma dönüşmesi için gereken, toplumu merkeze alan adımlar atılmadı. Bunun yerine

yapılanların neredeyse tamamı, devleti yeniden organize ederek bir yandan güçlendirmek, konsolide etmek, hegemonyasını tesis etmek; bir yandan da küçülterek kolay yönetilebilir hale getirmekten ibaret.

Türkiye'nin, yaşadığı krizler sonrası neoliberal politikalar doğrultusunda gerek ekonomisinin gerekse kamu kesiminin yeniden yapılanma çalışmaları sermaye açısından başarıya ulaşmıştır, kar oranları yükselmiştir, daha sonra ortaya çıkan krizlerden sermaye sınıfı büyük oranda etkilenmemiştir ve toplumda da bir isyan görülmemiştir. Ancak toplumun müşteri olarak görüldüğü, hizmet sunması gereken devletin ortadan kaybolduğu bir ortamda toplumun tümü için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Düşünün, devleti, ödediği vergilerle ve yaptığı diğer ödemelerle finanse eden bir işçi sınıfı var, ancak karşılığında tekrar para ödmeden hiçbir hizmet alamıyor. İşte, yeni kamu yönetimi projesi ile, krizi fırsata çevirerek neo-liberal devlet anlayışı doğrultusunda organize olmuş yeni bir devlet yaratılmaya çalışıyor.

Toplumun müşteri olarak görülmekten vazgeçilerek hizmet sunulan konuma getirilmesini, yeterli, nitelikli ve erişilebilir kamu hizmetini talep etmek ve kazanmak için hala geç değil. Çözüm, hakkımızı aramaktan, sesimizi yükseltmekten ve bulunduğumuz her alanda mücadele etmekten geçiyor.

Kitap tanıtımı

AKP Devri

Didem Göçer

Yüksel Taşkın'ın *AKP Devri* kitabı, yazarın 2003 yılından başlayarak yazdığı AKP, İslamcılık ve Ortadoğu ile ilgili değerlendirme yazılarının bir araya getirilmesinden oluşuyor. Bunların büyük çoğunluğu Birikim dergisinde yayınlanmış yazılar. Kitapta AKP'nin iktidara geldiği günden bugüne olan değişimleri Yüksel Taşkın'ın yorumlarıyla takip etmek mümkün.

Yüksel Taşkın kitabında AKP ile ilgili siyasi, ekonomik ve sosyolojik analizler yapıyor ve bu duruma ilişkin batının, Amerika'nın ve Ortadoğu'nun önceki dönem ve şimdiki dönem yaklaşımlarını da yorumluyor. Kurulmasından bir yıl sonra iktidara gelen AKP'nin kendi siyasi kimliğini bulmasının, zaman içindeki ilerleyişine bu yazılarla bakabiliyor, aynı zamanda AKP'nin kurulmasını, iktidara gelmesini ve güçlenmesini yaratan ve sağlayan ideolojik altyapıyı inceleyebiliyoruz. AKP'nin içinden çıktığı ideolojik yapı, Türkiye koşulları ve zaman içinde geçirdiği evrim, ayrıntılarıyla yer alıyor. Bütün bunlara ek olarak, milliyetçi muhafazakarlık, İslamcılık ve sağ gibi kavramlar etrafında şekillenmeye çalışan Türkiye demokrasisinin dünden bugüne durumu da inceleniyor. Kitapta bulacağımız dikkate değer bir diğer tartışma ise AKP'nin sağcı mı, yoksa solcu bir parti mi olduğu tartışmaları ve yürüttüğü ekonomik politikalara karşı varolan sağ ve sol eleştiriler ve bu eleştirilerin sınıfsal temelleri.

Yüksel Taşkın kitabında 12 Eylül cuntacılarının Türk-İslam sentezcilerinin önlerini açmasının, İslamcılığın güçlenmesinin

en önemli sebebi sayılması fikriyle de tartışıyor ve bu yaklaşımın İran devrimi, Filistin mücadelesi ve Afganistan direnişinin etkilerini önemsizleştirdiğini anlatıyor. AKP'nin içinden çıktığı koşulları ve Özal'dan devraldığı mirası kullanarak yarattığı yeni dalgayı, Türkiye ve içinde bulunduğu koşullarda değerlendirmek, bugünkü AKP'nin geldiği noktayı anlamak açısından oldukça önemli. Yazara göre Özal'ın ölümünden sonra Türkiye için dünyayla uyumlu bir iktisadi milliyetçilik, milliyetçi muhafazakarlar tarafından kabul edilmesi zor bir durum iken, bu durum AKP'nin bu insiyatifi almasını kolaylaştırmıştır.

Kitapta AKP'nin görece başarılı olma nedenleri bir çok yönüyle anlatılırken aynı zamanda yürüdüğü yolun kendi tükeniş yolculuğu olduğu tesbitine de yer veriliyor. Dikkate değer önemli tartışma noktalarından birkaçı şöyle: Özal döneminin Türkiye için önemli bir demokratikleşme süreci olduğu yanılsamasının kitleler üzerinde etkin olması; AKP'nin İslami kimliği nedeniyle merkez sağın yeni partisi olamayacağı iddiaları veya bir başka yaklaşım olarak AKP'nin politikalarına sol diyebilmek.

Yazara göre AKP için hem imanlı neo liberal bir ekonomik işleyiş, hem de birazcık sol duruş sahibi halk çocukları olarak kitlelere kendilerini sevdirmek önemli. Yani ne yardan, ne serden vazgeçmemek üzerine kurmaya çalıştıkları bir sistem. Özellikle Ömer Çelik'in AKP'nin seçim zaferiyle, artık merkez sağın klasik tanımının değiştiği ve merkez sağın sol bir duruş sergilediği fikrini her fırsatta vurgulama ihtiyacı duyduğunu belirten Yüksel Taşkın, aslında AKP'nin egemen sınıflar adına ve yoksul halkın aleyhine iktisadi-politik düzenlemeler peşinde olduğunu ve zamanla bu maskesinin düşeceği için AKP'nin de çok uzun ömürlü bir parti olamayacağını iddia ediyor.

Yüksel Taşkın'a göre Özal'ın başarı sırrı 80 darbesinin yarattığı siyasal boşluğu iyi değerlendirmesiydi. Özal temel olarak merkez sağın kentlerde tutunamama krizini aşmasını sağladığı gibi, dünyanın iktisadi ve politik egemenleriyle kurduğu ittifakın nimetlerini de

kullanarak yeni bir merkez sağ yaratmayı başardı. Yani muhafazakar popülizmi kentlileştirme becerisini gösterdi. Ancak bunları yapabilmesi 70’li yılların en dinamik kesimleri olan örgütlü işçiler ve eğitilmiş orta sınıfların güçlerine darbe vurulmasıyla mümkün olabildi. Ancak Özal’ın yoksul ve yoksun kesimlere işaret ettiği tünelin sonundaki ışık bir süre sonra tükenmeye başladı. Özal asıl olarak ANAP’ta, milliyetçi muhafazakar ve batıcı kanatlar arasında denge siyaseti izledi. Cumhurbaşkanlığı döneminde ise muhafazakarların önemli bir bölümünü, kendinden uzaklaştırdı ve ardından gelen Mesut Yılmaz’ın döneminde bilinçli olarak yürütülen muhafazakarları etkisizleştirme çabaları ANAP’a pahalıya mal oldu. Kitapta yer alan şu tesbit oldukça önemli: *“90’lı yıllar boyunca sırasıyla Yılmaz, Demirel ve Çiller’in kendi hükümetleri döneminde muhafazakar kesimleri dışlamalarının bir nedeni de bu kesimlerin niteliksel ve niceliksel siyasi güç olma yönündeki sabırsız istekleri karşısında bu batıcı laik liderliklerin korkması ve bastırma istekleridir. Bu liderlikler açısından bedeli son derece ağır bir hata olmuştur.”*

Özal’ın ANAP kurulurken milli görüşün genç ve yetenekli kadrolarını Erbakan’dan çalmış olması da unutulmaması gereken bir nokta. Refah’ın Erbakan liderliğinde orta sınıf İslamcılığı dinamiğini temsil etmeye önem göstermesi ANAP’tan kopan bu çevrelerin kolayca desteğinin elde edilmesi sonucunu getirmedi. *“Müslüman işadamları istikrara ciddi ölçüde önem vermektedir ve Refah’ın rejim ve askerle çatışma görüntülerinden son derece rahatsızdılar. Aslında aradıkları Refah’tan muhafazakar bir ANAP çıkarmaktı.”*

İşte AKP 28 Şubat sürecinin yol açtığı yeni ortamda şekillen-di ve Müslüman işadamlarının istekleri büyük ölçüde gerçekleşmiş oldu. AKP’nin bu şekillenişinde solun, Özal dönemi dahil iktisadi alanda önemli bir alternatif üretememesi ve siyasi alanı boş bırakması da etkin bir rol oynamıştır. Kitapta solun en büyük eksikliği, Türkiye’de sınıfsal ayrım gittikçe artarken, solun bu alana dair bir alternatif üretememesi ve demokrasi ve insan hakları söylemlerine sıkışıp kalması olarak tarif ediliyor. Yüksel Taşkın’ın solun bulun-

duğu çıkmaza dair yapmış olduğu şu tesbit özellikle dikkate değer:

Neo-liberalizm, anti emperyalizm ve antikapitalizm kavramlarından hangisi ne şekilde kitlelere mal olabildi? Neo-liberalizm kavramını kullanmadan neredeyse hiçbir konuşmaya başlamamamıza rağmen, bu kavram ve ima ettiklerinin kitleleşmesi bakımından çok geri bir noktadayız. Popüler dilde anti-kapitalist bilinç nüveleri yaratamadığımız da çok açık. En çok sevilen kavramımız olan anti-emperyalizm, utandırıcı bir yabancı karşıtlığı, ulusal çıkar fetişizmi ve yersiz narsizm patlamalarıyla içeriklenmiş, tuhaf hormonlu bir yaratık haline geldi.

Tüm bu duruma rağmen Taşkın, AKP'nin şu ana kadar ciddi bir emekçi hareketiyle sınanmadığını ve böylesi bir yükselişte nasıl davranılacağı konusunda şimdiye kadar verilen işaretlerin pek olumlu olmadığını önemle vurguluyor.

Taşkın AKP 'nin bazı zayıf noktalarına da kitabında yer veriyor. Bunlardan bir tanesi AKP'nin sistem içindeki önemli rakiplerini tasfiye etmesi. Bir diğeri şu ana kadar seçmenlerine vaad ettiği İslami toplum ideali için hiç bir adım atılmamış olması. Bütün bunlar İslamcı entellektüellerde giderek derinleşen bir bölünmeyi tetikliyor. Ek olarak AKP ve muhafazakar kesimlerin başörtüsü sorununu sahipleniyor olmalarına karşın başörtülü temsilciler istemiyor olmaları; AKP ve Gülen Cemaati'nin Türk-İslam/Müslümanlığı ve Türk laikliği gibi kavramların ve uygulamalarının, radikal İslamcılar arasındaki çatışmaları tetiklediği ve köktenci tepkisel İslamcılığın belirginleşmesine katkıda bulunduğu da Taşkın'ın tespitleri arasında. Buradan hareketle Yüksel Taşkın'ın yaptığı çıkarım köktenci tepkiselliğin, AKP iktidarında beklenen İslamcılığın önünü açmak yerine, bu süreci gerilettiğine dair yönelttikleri eleştiriyle giderek güçlendiği ve etkin olmaya çalıştığı. Bu durumla bağlantılı olarak Ortadoğuda yaşanan alt üst oluşlarla da etkinleşen İslamcılık içi tartışmaların gündemde kalacağını öngörebiliriz.

Yüksel Taşkın tüm bu analizlerine ek olarak Ortadoğuda ve Tunus'da yanmaya başlayan ateşin Mısır, Libya, Fas, Ürdün, Cezayir, Bahreyn ve Suriye gibi ülkelere sıçramasını ve tek tek bu ülkelerin içinde bulundukları durumu da ele alarak inceliyor. Her ülkedeki alt-üst oluş radikal İslamcılar ve laik-modernist kesimler arasında yaşanan mücadelelere bağlı olarak ilerliyor ya da geriliyor. Dolayısıyla Ortadoğu'da İslamcılık içi mücadelelerin nasıl sonuç vereceği, Ortadoğu'da demokrasinin kaderi, bu iki İslamcılık arasındaki rekabetin alacağı biçimlerle çok yakından ilişkili. Tunus'ta başarırlı bir koalisyon radikal İslam'a taviz vermezken, Mısır'da Müslüman Kardeşler eski iktidarı temsil eden orduyla ittifak halinde. Ortadoğu'yu doğru değerlendirmek ve doğru bir mücadele hattı belirleyebilmek için İran deneyimine bakmakta fayda var. İran solunun yaptığı hatalardan doğru dersi çıkarmak, solun doğru mücadele hattı yaratabilmesinde son derece önemli. Kısaca özetlemek gerekirse:

İran solu 1953'te yaptığı hatayı 1979'da tekrarladı ve "liberal" İslamcılarla ittifak kuracağı yerde, onların tam karşıtlarıyla anti emperyalizm ve ulusalcılık adına ittifak yaptı. Böylece radikal İslamcıların ekmeğine yağ sürmüştü. Buraya Yüksel Taşkın'dan alıntıyla devam edelim:

Solun İslamcılığın ekmeğine yağ sürmesinin temel nedenlerinden birisi koyu bir kültürel milliyetçilik boyutu da içeren ulusalcı çözümlere çok fazla ağırlık verilmesiydi. Anti-emperyalist duruş, halkın sözde kültürel kendi otantikliğinin, biricikliğinin, değerlerinin sorgusuzca yüceltildiği bir ortam yarattı. Batıya ait olduğu varsayılan, "burjuva demokrasisi" temel insan haklarına ve kadın haklarına yapılan vurgular, ya önemsiz görüldü ya da emperyalist güçlerin hesaplı müdahaleleri olarak olumsuzlandı. Solun Batı karşıtlığını gündelik dile tercüme etme başarısını ise asıl İslamcılar gösterdiler; çünkü onların bunu yapabilecek toplumsal kanalları mevcuttu. Sonuçta durmadan Batı eleştirisi yapan solcu güçler, bizzat Humeyni'nin kurnaz stratejisiyle, Batıcı/ithal/

halkın inancına ve kültürüne yabancı güçler olarak gösterildiler ve devre dışı bırakıldılar. Solcuların abartılı kültürel milliyetçilikleri, İslamcıların ellerinde kendilerini imha eden bir güce dönüştü.

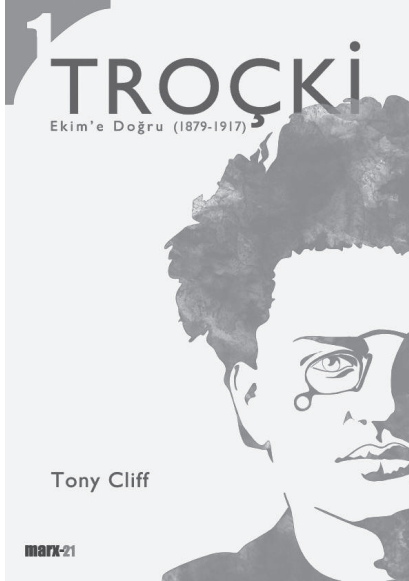
Ortadoğu'yu konuşurken Kürt meselesine değinmeden geçmek olası olmadığı için Yüksel Taşkın bu soruna İran'dan yola çıkarak değiniyor. İran 1979 İslam Devrimi'yle tekçi bir din anlayışı, Şiiliğin katı ve devletçi tanımı üzerinden topluma dayatıldı. Kürtler 1979 Devrimi'nin otoriter karakterini fark etti ve 1979 referandumunu boykot etme kararı aldılar. Bu siyasi tavır alışı Humeyni'nin 10 bin Kürt'ün ölümüne neden olacak cihat kararı almasına yol açtı. Gezici Devrim Mahkemelerinde yargılanan Kürt'ler hızlıca kurşuna dizildiler. 1979'dan 2005'e kadar süren dönemde Hatemi'nin cumhurbaşkanlığıyla kısmen rahatlamış olsalar da, 2005'te Ahmedi Nejad yönetiminin iktidara gelmesiyle baskılar yeniden yoğunlaştı.

Yüksel Taşkın'ın AKP Devri, özetlemeye çalıştığımız üzere, AKP'nin iktidara geliş yolculuğunu ve yeniden şekillenen Ortadoğu'daki İslami hareketlerin karakterlerini anlamaya dair önemli bir çalışma.

NOT

Bu kitap Gezi olaylarından önce yazıldığı için doğal olarak tanıtım metni de bu olaylarla birlikte AKP'nin girdiği yeni süreci kapsamamaktadır. Gezi olayları AKP iktidarının ciddi şekilde sarsıldığı yeni bir dönemin başlangıcı olmakla birlikte bu dönem yeni ve apayrı kitapların konusudur. Bu yüzden AKP Devri bu noktalar göze alınarak okunması gereken bir kitaptır.

Yayınlarımızdan..

1905 Rus Devrimi sırasında Petersburg Sovyeti (ilk işçi meclisi) lideri; Sürekli Devrim fikrini ilk defa ortaya atan düşünür; işçilerin iktidarı ilk defa ele geçirdiği 1917 Ayaklanması'nın örgütleyicisi; işçi devletini karşıdevrimcilere ve batının işgalci ordularına karşı savunan Kızıl Ordu'nun kurucusu; Stalin ve bürokratik karşıdevrime cephe alıp inatla direnen muhalefetin lideri; 1930'larda dünyayı sarsan büyük sınıf savaşımına dair eşsiz çözümlemeler geliştirip bunları hayata geçirmek için bıkmadan mücadele eden devrimci...

Lev Troçki 20. Yüzyıl'ın devrimci mücadelesinde merkezi bir rol oynadı.

Troçki'nin dehası şüphe götürmez. Yine de *hatasız dahi olmaz*. Tony Cliff, hayatını işçi sınıfının enternasyonal devrimine adanmış olan “öğretmeni” Troçki'yi ele alırken onun hem kuvvetli hem de zayıf yönlerini analiz ediyor.

Yayınlarımızdan..

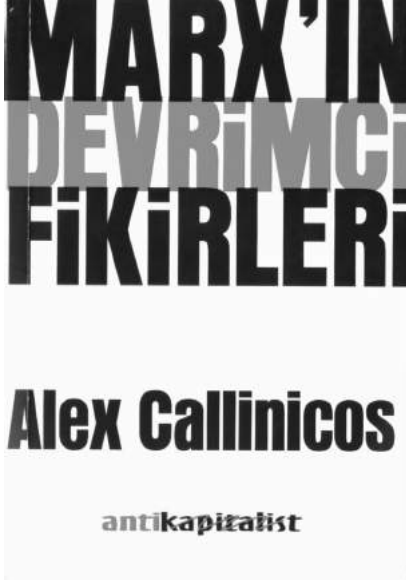
Daha önce hiç olmadığımız kadar hayatlarımızı kontrol etme ve dönüştürme gücüne sahip olduğumuz bir dünyada yaşıyoruz. Fakat yine de çoğu insan için dünya kendi kontrol güçlerinin ötesinde yer alıyor. Hayatları, patronlar ve politikacılar tarafından belirleniyor.

Bu durum, genç Alman radikal düşünürü Karl Marx'ın 1840'larda tanımlamaya başladığı ve hayatının geri kalan kısmında da sürekli aklında yer eden yabancılaşma olgusunun bir parçasıdır. Kapitalist üretim sistemini analiz ederken Marx, onun yarattığı bü-

yük sosyal, fiziksel ve ruhsal hastalıkları da ortaya serdi.

Bu kitapçık yabancılaşma kavramının gelişim çizgisini Aydınlanmadan itibaren takip etmektedir. Kitapçık, iklim değişikliği ve ekonomik krizin hüküm sürdüğü bir dünyada kavramın hala geçerli olduğunu göstermektedir. Bu kitapçığın işaret ettiği daha da önemli bir başka konu var: Marx için kapitalist üretimin işleyişini anlamak, insanlığı despotluktan kurtarmak için hayatidir.

Yayinevimizden..

Karl Marx hayatı ve ortaya koyduğu devrimci fikirlerle tüm insanlığı etkilemiş sayılı düşünürlerden birisidir. Kimi çevrelerce öldüğü iddia edilen Marx'ın fikirleri kapitalizmin son kriziyle birlikte, sadece akademik çevrelerin değil kapitalizmi tüm ağırlığıyla yaşayan sıradan insanların da giderek daha çok ilgisini çekiyor. Bu fikirler öylesine etkili ki, Marx'ın ölümünden sonra geçen 127 yıl boyunca sürekli tartışılıp yorumlanıyor.

Karl Marx'ın düşünce ve hayatını tarihsel kaynaklarıyla ve derli toplu bir şekilde ele alan bir yapıtın eksikliği de hep hissedilmiştir. İşte Alex Callinicos'un bu kitabı yazmaktaki amacı, kendi deyişiyle "Marx'ın tarih, toplum ve devrime ilişkin temel inançlarını paylaşan birisinin onun yaşamına ve düşüncelerine duyarlı ve modern bir giriş yaparak ona ilişkin literatürdeki boşluğu doldurmaya çalışmak" olmuştur.

Yayınevimizden..

2007’de başlayan ekonomik kriz karşısında bazı ‘ekonomi uzman-ları’, hiçbir işe yaramayan ama herşeyi tehdit eden “hortlağa dönüşmüş” mali kurumlardan, “zombi bankalar”dan söz etmeye başladılar.

Aslında, 21. yüzyıl kapitalizmi zaten bir zombi sistemdir: İnsanı amaçlara ve duygulara yanıt veremeyecek kadar ölü ama dünyanın her yerinde kaos yaratacak kadar da canlı.

Chris Harman, içinde yaşadığımız dünyanın son yüz elli yılda nasıl oluştuğunu açıklamak bakımından Marx’ın kapitalizmi kavrayış biçiminin neden temel

önemde olduğunu gösteriyor.

Harman, bugün yaşanan krizin köklerinin mali spekülasyonlarda değil, çok daha derinlerde, otuz yıllık neoliberal saldırıya rağmen tersine çevrilemeyen bir kârlılık krizinde yattığını gösteriyor.

Sistemin geleceği, istikrarlı bir büyümeye geri dönüş biçiminde değil, giderek şiddetlenen bir ekolojik krizle birlikte sürekli yinelenen istikrarsızlık ve ayaklanmalar biçiminde olacaktır.

Harman, en sonunda, toplumda sermayenin egemenliğine son verebilecek güce –küresel işçi sınıfına– işaret ediyor.

